

Trias scriptorum adversus Waldensium sectam

<https://hdl.handle.net/1874/9221>

TRIAS
SCRIPTORVM
ADVERSVS WALDEN-
SIVM SECTAM

EBRARDVS BETHVNIENSIS,
BERNARDVS ABBAS, Fontis Calidi,
ERMENGARDVS.

Quam
7 JACOBVS GRETSERVS SO-
CIETATIS IESV THEOLOGVS, NVNC PRI-
mum edidit, & Prolegomenis notisque
illustravit.

Ad
REVERENDISSIMVM IN CHRISTO
PATREM AC DOMINVM, DOMINVM PE-
TRVM, CELEBERRIMI MONASTERII SA-
lemitani Abbatem amplissi-
mum.

Cum Gratia & Privilegio sacrae Caesar. Majest.
Ingolstadij, ex Typographico Ederiano, apud Elisabetham
Angermariam, 1614.

Sumptibus Ioannis Hertsfroy, Bibliopolæ Monacensis.

REVERENDISSIMO

IN CHRISTO PATRI AC DOMI-

NO, DOMINO PETRO, MONA-

STERII SALEMITANI ORDINIS

Cisterciensis, Abbati amplissimo

& Religiosissimo.

*Quatores hodierni, Reuerendissime
Præful, duplici ratione, meo iudicio,
refelli possunt: una, scribendo & e-
uulgando noua opera, quibus eorum
errores redarguantur & confutentur; altera, ex-
trahendo in lucem monumenta veterum, qui con-
tra superioris aui sectarios viriliter olim dimica-
runt; nec tamen affecuti sunt, ut typorum benefi-
cio in clarescerent: cum enim posteriores hareses à
prioribus pleraq; mutuentur, utiq; qui illas oppu-
gnarunt; has etiam oppugnasse censendi sunt, nam
argumenta eorum, qui antea actis annis scripserunt
in Hussum & Hussitas, in VValdum & VVal-
denses, in VViclephum & VViclephi affeclas, Lu-
therum quoq; & Lutheranos; Caluinum & Cal-
uinianos ferunt; cum potissima peruersorum do-
gmatum, quib. mortalium animos fascinant, ex*

pestilentibus *VValdi*, *Hussi*, & *Wiclephimam-*
mis suxerint, ita ut de *Lutherana* & *Caluiniana*
ca. 1. secta verissimè affirmari queat, quod *Cassianus*
lib. 1. de *Nestoriana* pronunciauit: Noua est assertori-
de in-
car. bus, sed vetusta erroribus.

Vtramq; hereticos refellendi rationem huc-
 usq; ego inq; & tenui: nam & varia opuscula pro-
 prio stylo composui & publicaui: Et nonnullos etiã
 ineditos Scriptores antegressis temporibus in ea-
 dem palastra contra inferorum portas, utiliter &
 laudabiliter versatos, tenebris, quibus immerfi e-
 rant, solui, & foras in apertum & apricum exire
 iussi. Ex quorum numero precipuè me delectant,
 qui quondam calamum strinxerunt in *VValden-*
sium perniciosam factionem; qua licet ferme ex
 indocta & imperita multitudine vulgi constaret;
 quatuor tamè notis maxime conspicua fuit; fre-
 quentia sectatorum; dissectione in varias sectas,
 diffusionem seu propagationem, & diuturnitate dura-
 tionis: neq; enim Galliam duntaxat, ubi nata est,
 sed & *Italiam*, *Germaniam*, *Belgium*, *Bohemi-*
am, imò *Graciam* quoque & *Bulgariam* perua-
 sit, adeoque altas radices egit, ut tametsi utrius-
 que tam *Ecclesiastici*, quàm *politici Magistratus*

cura

DEDICATORIA.

cura pesti huic exterminanda diligenter inuigilaret, vix tamen effectus conatui responderet: prope modum enim eueniebat, quod in oppugnatione Hydra, quam ferunt defectis capitibus (Cassiani verba sunt) numerosius renascentem per sua damna creuisse: ita vt nouo inauditoq; miraculo, multiplicato mortibus suis monstro, lucri genus esset amissio, scilicet, dum quicquid ferrū secantis abscinderet, totum id fecunditas prodigiosa geminaret; donec laborans atq; æstuans coeptæ illius defectiois industrius appetitor, cassatis toties inefficaci opere virtutibus, fortitudinem belli armaret arte consilii, & admotis, vt aiunt, ignibus, multiplicem portentuosi corporis prole feruenti gladio defecaret; ac sic ambustis intrinsecus medullis, cum rebelles venas improbæ fecunditatis exureret, tandem parturitus monstruosa cessaret.

Quamuis, si verum fateri volumus, nec dum cessauit, cum ad hanc vsque etatem VValdenses magno numero in Bohemia degant, qui licet sua in Confessione à Luthero publicata dicant, se non esse aduenas, sed indigenas, Et tantum non ^{autē} ^{2. Doras} Bohemia, maioresq; suos tum demum ortos,
)? (*quan-*

quando Orthodoxi & Husitæ de summa rerum summis viribus inter se contendebant, nam bellorum tumultuum pertasos secessionem fecisse, & propriam Ecclesiam, quæ nec Romana, nec Husitica esset constituisse; credibilis tamen est, quod alij, & in his Dubravius, in Historia Bohemica tradunt, Bohemicos VValdenses, à Priscis illis VValdensibus originem ducere; iamq; olim, ut in alias prouincias, sic & in Bohemicum regnum fatalem & feralem hanc luem à discipulis VValdi importatam esse.

Cuius sectæ perfidiam varij Scriptores, pro temporum illorū conditione, satis eruditè & neruosè refutarunt, quorum aliquos, abhinc sesquiannum iuris publici fecimus. Nunc tres alios, Ebrardum Bethuniensem, Bernardum Abbatem, & Ermengardum, ex Bibliothecarum carcere & catenis solutos cum Lectoribus communicamus, & quidem sub tua, Amplissime Domine Prælate, tutela: quam cur his Auctoribus à te non sperarem? Imò non tutelam tantum, sed & nitellam, hoc est, decus & lucem spero. Quid ni? A tanto Antistite, Ordinis sui decore & luce: quem ut religionis, ita & eruditionis sūma cura tenet.

Quapro-

D E D I C A T O R I A .

Quapropter in id sedulo, Religiosissime Pater, incumbis, ut illi, quos tibi Deus gubernandos credidit, solida pietatis vitæque religiosæ fundamenta iaciant, usque postea variarum disciplinarum cognitionem inædificent. Quod ut consequaris, nullis sumptibus parcis, ratus, idq; non immeritò, lucrum magnum esse, doctrinæ adipiscendæ gratia, expensas facere, quo studio tuo factum est, ut numerosus ille cœtus, cui præes, iam Patribus & Philosophica & Theologica scientia egregiè excultis abundet. Quæ laus, ut perpetua sit, studiosè allaboras, submissis subinde alijs atq; alijs professionis tuæ alumnijs ad nobilem & florentem Academiam Dilinganam, ut disciplinis illis, quæ hominem religiosum non modò decent, sed & plurimum ornant, accuratè informentur.

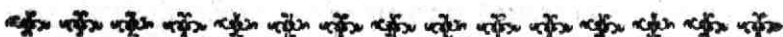
Mitto dicere, quod memor beneficiorum, quæ in Societatem nostram liberali manu contulisti, & etiamnum, data occasione, confers, iam pridem optabam, meo & aliorum nomine, aliquam gratæ mentis significationem palam edere; literariam tamen; alia enim nec opis meæ est, nec à te desideratur. Ea igitur huius operis dedicatio atque inscriptio esto, quam ut tibi non iniucundam fore existi-

EPISTOLA DEDICATORIA.

*existimem, facit singularis illa tua, & religiosa
grauitatis condimento aptissimè temperata bene-
uolentia & humanitas, qua erga omnes uteris, à
cuius fructu si crederem me & munusculum me-
um exclusum iri, nimis sanè credulo, vel potius dis-
fidente animo essem. Vale Reuerendissime Præ-
sul, & Catholica Ecclesia, celeberrimo tuo Mo-
nasterio, totique sanctissimo Cisterciensi Ordini
diu uiue & vige. Ingolstadij: XXV. Augusti
M. D. CXIV.*

Reuerendis. paternita. vestrae
feruus in Christo.

Iacobus Gretserus.

*Facultas R. P. Prouincialis,
Societatis Iesu.*

TRES istos Scriptores aduersus VValdensium sectam, nunc primum
à P. Iacobo Gretsero ex veteri Codice exscriptos, ego Melchior
Härtelius Societatis Iesu per superiorem Germaniam Prouincialis, pote-
state ad id mihi facta ab Admodum R. P. N. Claudio Aquauina eiusdem
Societatis præposito generali, Typis mandari permitto. Ingolstadij. 18.
Augusti, 1614.

Melchior Härtelius.

PRÆLO-

PRÆLOQVIA
IN TRIADEM
SCRIPTORVM CON-
TRA WALDENSIVM
SECTAM.

Caput Primum.

De tribus Auctoribus, qui in hoc volumine continentur.

Nno 1613. editi sunt In-
golstadij tres libri Lucæ
Tudensis contra Hereticos
Albigenses, seu VValden-
ses, quibus addidimus ad-
uersus eosdem sex partim nominatorum,
partim innominatorum monumēta, iam
tamen primùm ex tenebris eruta; præmis-
sis Prolegomenis ac Notationibus de ori-
gine, propagatione, multiplicatione, pro-
pugnatoribus & oppugnatoribus pesti-
lentis huius sectæ.

A

Inte-

Interea nacti sumus tres illos Auctores (quorum in Præloquiis ca. 9. mentionem feceramus indicium faciente Clarissimo Pamelio in Schloij's ad Epistolam 63. D. Cypriani) nempe, *Ebrardum Betuniensem*, *Bernardum Abbatem Fontis Calidi*, Et *Ermengardum* seu *Ermengaudum*, quos vno codice membranaceo descriptos & colligatos ad me misit R. P. *Heribodus Ros-vveidus*, Societatis nostræ Theologus; nam codex iste ad Collegium Brugesense eiusdem Societatis, dono eruditissimi Pamelij peruenit.

Auctores Eruditi sunt, præsertim Bernardus, licet oratione non culti. Quis autem ab eius æui scriptoribus cultum exigit, quo omnis fermè sermonis puritas sepulta erat; singulis in eò potius intentis, vt magis sapere, quàm eleganter scribere ac loqui discerent?

Non desiderabat Tullius eloquentiam in Philosopho, inquit Ioannes Picus Mirandulanus in Epistola quadam ad Hermolaum Barbarum, *sed vt rebus & doctrina*

satis.

satisfaciat. Sciebat tam prudens, quàm eruditus homo nostrum esse componere mentem potius, quàm dictionem, curare, ne quid aberret ratio, nō oratio. Qualia scripta meritò cum eodem Pico Silenis Alcibiadis similia dixeris, erant enim horum simulacra hispido ore, tetro & aspernabili, sed intus plena gemmarum, supellectilis rara & preciosa, ita extrinsecus si aspexeris, feram videas si introspexeris numen cognoscas.

De ipsis Auctoribus, qui fuerint, quando vixerint, vel nihil vel parum dicere suppetit. Ebrardus Patria Bethuniensis fuit. Est autem Bethunia non ignobilis vrbs Flandriæ seu Arthesiæ. Sed num Ebrardus seu Eberhardus iste, ille, quem *Gracisiam* appellant, eiusque Grammaticam, *Gracisimum*; de quo Epitome Bibliothecæ Gesnerianæ: *Eberhardi Gracisæ Bethuniensis libri Grammatici in folio impressi.* Certè nomen & Patria concordant. Nec scio, num Annotationes ad oram manuscripti codicis adiectæ, referri debeant ad Ebrardum, an verò ad librarium, vel alium

quempiam. Bernardus Fontis Calidi Abbas fuit: qui statim in libri sui vestibulo meminit duarum disputationum cum hæreticis istis initarum; in quarum prior Bernardi Archiepiscopi Narbonensis zelus & ardor fidei defendendæ præcipuè eminuit. Posteriori ipsemet Bernardus Abbas interfuisse videtur. Sed tempus harum disputationum non exprimit.

De Ermengardo seu Ermengaudo nihil scio, nisi quod Codex Manuscriptus memorat, eum olim non modò Hæreticum, sed & *Heresiarcham* fuisse; quod de se quoque scriptum reliquit Reinerus; quem Anno superiore euulgauimus.

Cæterùm multa, imò pleraque ex his, quæ scriptores isti disputant, æquè feriunt nostros nouatores ac veteres illos VValdenses; quos aliqui etiam *Arianos*, aliqui *Manichæos* appellant; quia & illorum & horum errores amplectebantur, saltem nonnulli ex illis. Itaque causæ nihil est, cur Rogerum in Anglicanis Annalibus corrigamus, vbi dicit; *Eodem Anno 1176.*

damna-

damnata est Ariana heresis: substituto vocabulo: Manichea: nam VValdensium secta nihil aliud erat, quàm variarum sectarum foedissima colluuius: Quocirca non immeritò iam ab hac, iam ab alia nomen fortitur.

Ad calcem sui libri adiecit Ebrardus dissertatiunculam contra Iudæos, & capiti vltimo addidit quæstiunculas quasdam cum suis solutionibus, haud magnæ rei, vt ingenuè fatear, sed tamen non indignas, quæ cum aliis lucem videant, quandoquidem cum aliis eodem genitore prognatæ sunt.

C A P V T I I.

De Paterinis, Sabbataris, & nonnullis ex secta VValdensium progeneratis stolonibus.

DE Paterinis seu Patarenis copiosè egimus in Prolegomenis supra citatis. cap. 3. Quibus adde; magni probri loco habitum, si quis Paterinus appellaretur. Quare cum Ludouicus Imperator, ea, quæ contra Ioannem XXII. & Robertū Sicilia Regem gesta fuerant, de-

fendere vellet, eos, tanq̃ Hæreticos & *Patarenos* traduxit, & ad ignem latâ sententiâ, addixit, vt scribit S. Antoninus p. 3. Tit. 21. ca. 6. §. 6. Nam *Patareni* nomen Orthodoxis planè inuisum erat, à quibus etiam petitum est illud Friderici II. vel potius Petri de Vincis conuicium in Papam & Clericos; lib. 1. Epist. cap. 2. *Apud vos Christiani mendicant, vt apud eos Patareni manducant*: qui per cæteras poenas, in *Patarenos* eiusdemque fecis hæreticos statutas, de quibus in Prolegomenis cap. 6. hanc etiam statuit, vt videre est lib. 1. Epist. cap. 27. *Adiicimus insuper quòd Hæreticus per Hæreticum conuinci possit: Et quòd domus Patarenorum, receptatorum, defensorum & fautorum, siue vbi docuerint, siue vbi alius manus imposuerint, destruantur, nullo tempore reparanda.*

In cap. *Accusatus*, de Hæreticis, lib. 6. §. *Ille quoque*; ita statuitur. *Ille quoque decuius lapsu in Heresin ante abiurationem constiterat, vel nunc constat: si post illum Hæreticos receptet, deducat, visitet, siue af-*

ne associet, aut dona vel munera eis donet
vel mittat, seu favorem eis impendat, qui
excusari non possit, etiam sine adoratione,
(ut verbis vestris utamur) meritò debet
iudicari relapsus.

Modus adorationis erat, inquit Gre-
gorius Tolofanus lib. 2. Partitionum Iuris
Canonici Tit. 6. cap. 3. dum qui volebant
in numerum hereticorum transire, genibus
flexis coram heresiarcha petebant heretica-
ri, & his heresiarcha annuens, imponebat
capitibus manum vel volumen Evangelij.
Sic enim factum fuisse temporibus Hereti-
corum Albigenfium, inquisitionibus & au-
ditionibus testium solennibus didici. Hæc
Tolofanus.

De VValdensibus cognomento *Insab-*
batatis actum est in Prolegomenis cap. 4.
sunt isti, quos Ebrardus cap. 25. *Xabata-*
tos & Xabatenses, à *Xabata* seu *Chabata*
appellat. *Sotulares*, inquit Ebrardus, hoc
est, calceos cruciant, cum membra potius de-
beant cruciare. *Calceamenta coronant*, ca-
put autem non coronant. Ex quibus intel-
ligis,

ligis, *Chabata* seu *Chapata* esse calceos, quos & *Sotulares* Ebrardus, & alij nominant, quasi *Socculares* à *Socco*, quos calceos nonnulli, velut cæteris perfectiores, nota nescio qua insigniebant, iamq; otiosi ab omni opere manuali sedulò abstinebant; nam & inter cætera VValdensium dogmata hoc erat vnum, vt est apud Guidonem Carmelitam in summa cap. 19 de erroribus VValdensium: *perfecti non debent manibus laborare.* Quapropter *Sabatati* seu *Chabatati* isti alienis mensis auidè inhiabant; vt illis Ebrardus exprobrat: cùm enim non laborarent, rebus ad vitam necessariis destituebantur; Itaque cùm non possent proprio succo victitare, alienum inutiliter, quippe inutilia pondera terræ, absumebant.

Adhæc mea vnus ex Patribus, quibus scriptionem istam recognoscendi munus demandatum erat, huiusmodi obseruationem adiecit; quam ipsius verbis referre placet, quãdoquidem rei obscuræ multam lucem adfert. Ita ergo ille.

Multa

Multa dicuntur de Etymologia *Xabatensium*, *Insabbatatorum*, *Sabbatatorū*, *Chabatatorum*, videl. *Xabatatos* à *Xabata*, seu *Chabata*, vel *Chapata*, quod calceum significat. Videtur error esse librario- rum, non callentium seu priscum seu præ- sens Idioma Hispanicum, quod etiam nū calceos vulgò vocat *Capatos*; & calceum *Capato*, tametsi pro litera ç. familiari His- panis & Gallis, rudiores Hispani substitu- ant, (aut) & scribant *Zapato*, *Zapatos*; *Sapato*, *Sapatos*. Galli porrò (& Hispani nonnulli) fuerunt magna ex parte Albi- gēses seu VValdenses illi, quos *Capatenses* *Capatatos* (sic scribendum videtur) appel- labant. Albium aut vnde Albigenes dicti, Urbes est Gallie nouē Leucis distans Tolosa, & ab Hispania vix duorum triumue die- rum itinere breui. Est verò probabile S. Dominicum (Ordinis prædicatorum Fun- datorem) Hispanum, cum suis sociis iti- dem Hispanis, qui multo tempore coram, in ipsa Vrbe Albio, disputabant & Hære- sin Albigenfium oppugnabant, fuisse pri-
 B mos,

mos, qui sectariis ritibus indiderint nomina Hispanica, *Capatados* seu *Capatatos*, quod viderent inter alias stultitias sectariorum illorum præcipuam fuisse, quam circa suos calceos nescio quibus notis ac signis insignitos exercebant.

VValdensium ex lumbis prorepserunt, successione temporis, complures alij fanatici, qui nouis deliriis sectam partim adauerunt; partim in nouam quodammodo transformarunt, inter quos eminent *Dulcinus* cum suis *Dulcinistis*, *Hermannus* cum suis *Hermanistis*, *Gerardus Sagarelli Parmensis*, *Fratricelli*, *Begardi*, *Beginæ*, & similes, quos suum in catalogum, tanquam Lutheranae veritatis irrefragabiles testes, diligenter retulit Illyricus; & suum in *Mysterium Pleffæus*, & in suos *Mendaciorum Centenarios* VVolphius.

De Dulcino ita Blondus Decadis secundæ libro nono., Anno Christi 1307.
Dulcinus quidam est Margaritæ uxor sua, Hæresiarcho, apud Urbem Lombardiæ
Noua

Novariam Sectatores utriusque sexus ad mille nacti, viri diffundere ceperant, eò perniciosius quo sacerdotes & religiosos in populorũ inuidiam adductos spernentes, simulatam puritatem quandam & innocentiam vite proponebant, secundum quam immixti femellis mares lasciviã ad libitum debacchabantur. Eos itaque immisi à Clemente Romano Pontifice nuncij in montem coactos excelsum, Alpibus continentem, fame & frigore confectos ad unum sustulerunt.

Distinctius de Dulcino S. Antoninus p. 3. tit. 21. cap. 1. §. 2. Eodem anno 1305. in comitatu Novariensi Prouincie Longobardie, exorta est quadam heresis pessima; cuius Auctor fuit quidam, frater Dulcinus vocatus, qui non erat religiosus alicuius regule approbate, sed lupus sub pelle ovina habitus religiosi. Hic Zizania disseminans in medio tritici pessimorum errorum, & inter ceteros asserens, quod omnia debebant esse communia, etiam mulieres ad commixtionem, quod quidem peccatum non erat, (iudicio ipsius) sed actus charitatis, &

quod Papa & Cardinales, cateriq; Prelati Ecclesiarum non erant veri Pastores Ecclesia, cum non seruarent vitam Euangelicam; sed ipse erat verus Apostolus Christi dignus Papatu; cum pluribus aliis articulis falsitatis multos secum populares utriusque sexus, vilis tamen conditionis, ad illam Heresin attraxit vsque ad numerum quatuor millium: qui habitabant in montib. & locis syluestribus, ut animalia bruta. Cum autem deficiebant eis vectigalia, prædabantur undecunq; habere potuissent, tanquam omnia forent communia. Per duos autem annos permansit talis congregatio Hereticorum. Sed quia, ut ait Saluator; omnis plantatio, quam non plantauit pater meus cælestis, eradicabitur; ideo ad nihilum redacta est. Et tadio victi paupertatis & incommodorum, qui eum sequebatur, multi eum dimiserunt, ad fidem reuersi. Demum captus ipse Hæresiarcha cum quadam Margaritha socia sui erroris Nouarienses combusti fuerunt, cum multis aliis utriusque sexus perseverantibus in pertinacia sua.

Hæc

Hæc de *Dulcino & Dulcinistis* S. Antoninus; qui multa etiam de *Fratricellis* p. 3. tit. 21. c. 5. §. 1. vt & Prateolus in catalogo, qui eorundem Auctores statuit Hermannū illum Italum. quem Bonifacius VIII. iterum exhumari, & in cineres verti iussit, vt scribit Platina in Bonifacij Vita.

De Begardis & Beginis vide Clementinam, *ad nostrum*. de Hæreticis. & Clementinam primam, *de religiosis domibus*. & Extrauagantē Ioannis XXII. *Sancta Romana*. de religiosis domibus. Et Extrana-gantem eiusdem, *Ratiorecta*. Inter communes, eod. tit. & Guidonem in sua *Summa*. Et quia passim, præcipuè in Belgio, sub *Beginarum* nomine, Virgines Deo verè & sanctè famulabantur, ne nocentium damnatione innocentes inuoluerentur,

Ioannes XXII. Prædicta constitutione; *Ratiorecta*. paternè prouidit.

CAPVT III.

Recensentur immania quaedam facinora à VValdensibus, & qui ab his exstiterunt, perpetrata.

Nam dixi & probaui in Prolegomenis Albigenfes & VValdenfes non re, fed appellatione diuerfos effe. Itaque quod de illis proditum eft; de iftis itidem accipi debet; nam vtrosque vnus idemq; furor & amentiaẽ spiritus agitabat, qui fuiipfius iconifmum in his fuis factis fpectandum exhibuit.

Cum Catholici Biterenfem ciuitatem obfiderent, accidit, vt hæretici in obfidentium confpectu, *super volumen facri Euangeliij mingentes*, verba funt Cæfarij lib. 5. c. 21. *de muro illud cõtra Chriftianos proiecerent, & fagittis poft illud miffis clamarent: Ecce lex veftra miferi. Chriftus verò Euangeliij fator iniuriam fibi illatam non reliquit inultam; nam quidam fathellites Zelo fidei accenfi, leonibus fimiles, falis apofitii, muros intrepidè afcenderunt, hæreticifque*

ticisque diuinitus territis & declinantibus, sequentibus portas aperientes, ciuitatem obtinuerunt.

Idem Cæsarius ibidem. *Quidam ex potentibus Ciuitatis Tolosane quiddam tam horrendum in odium Christi, & ad confusionem nostræ fidei egit, ut etiam ipsos Christi inimicos mouere meritò debeat. Iuxta altare maioris Ecclesie ventrem suum purgavit, & palla altaris ipsas immunditias deterfit. Cateri verò furori furorem adijcentes, scortum super sacrum altare posuerunt, in aspectu Crucifixi cū eo ibi coeuntes. Postea ipsam sacram imaginem detrahentes, brachia ei præsciderunt, multò militibus Herodis deteriores, qui mortuo, ne eius crura frangerent, pepercerunt.*

Chronicon Altissiodorense. *In quodam oppido erant, præter indigenas, Capellanus vnus, Milites sex multa præditi prohibitæ cum Seruientibus quinquaginta. Erat eis vicinus quidam de indigenis potens nimis Girandus de Pipio, qui nostris dextras dederat, ab eis in familiaritatem receptus.*

ceptus. Hic ipsa Natiuitatis Dominica die postera, tanquam proditor & periurus, cum armata multitudine repente irruit in incautos. Cumq; non posset eos ad libitum obtinere, blandis promissionibus de munitione Arcis, in qua continebantur, eos extrahere procurauit, iuramento se obligans, quod cum armis & equitaturis, totisque mobilibus liberos abire permetteret, & usque ad suos securè conduceret. Eadem nocte ad mensam eos propriam recepit; sed post mensam, Iudam illis alterum se ostendit. Nam cunctis tam militibus quàm seruientibus, Capellano etiam primò rebus omnibus spoliatis, in turris imo deposuit uniuersos, postmodum autem eductis militibus ceteris, ibi Capellano & Seruientibus derelictis ignem & paleas, lignaq; quàm plurima superiecit desuper, clamantibus eius Ministris, & B. Maria crebrius exprobrantibus in hunc modum: *Ab meretrix Domina sancta Maria.* Post paululum iterum super turriculam ascendentes, explorant, utrum miseri animas exhalassent, quos dum

nec-

necdum mortuos inuenissent, ignem iterum
 cū lignis & paleis iniecerunt, Beatam Vir-
 ginem iteratis blasphemis impugnantes.
 Huiusmodi ludibria experti & tor-
 menta in vinculis & carcere triduo permā-
 serunt, ignis quidem attacti incendio, sed
 non vsti, nam virtus Altissimi obumbra-
 uit illis, & B. Mariæ Virginis castitas fuit
 illis in velamento diei, & in umbraculo ca-
 loris ab aestu. De Seruientibus quidem sic:
 Porrò milites, quos ad explendam seuitiam
 reseruarunt, captiuos abducunt; duos ex
 illis, ceteris præeinentes eduçtos extra ca-
 stra pœnis & iniurijs, Christum Dominum
 fidemq; Catholicam abnegare compellunt.
 Tandem persistentes in fide, pollicibus pro-
 prijs exoculant, auriculas radicitus ampu-
 tant, nares insuper & labium superius de-
 truncantes, semineces reliquerunt, quorum
 altero nimietate doloris extincto, alter vi-
 uus repertus est.

Cæsarius lib. 7. cap. 24. Ante hos an-
 nos, cū Catholici contra Albienſes Here-
 ticos fuissent signati, & iam non modicum

abijdem essent ijde heretici exacerbati, duo honesti Clerici, per terram illorum transeuntes, cum Ecclesiam vidissent in via desolatam, ait vnus alteri: Sabbatum est; intremus Ecclesiam hanc, & dicamus Missam in honore Domine nostrae; portabant enim secum librum, calicem, & indumenta Sacerdotalia. Antequam esset Missa completa, hereticis proditi sunt; qui armata manu intrantes, & Sacerdotem de Ecclesia trahentes, linguam eius radicitus exciderunt.

Recenset deinceps Cæsarius, quomodo iste ipse Sacerdos Cluniacum delatus liguæ vsu ope beatissimæ Virginis Mariæ impetrauerit.

Cum Mediolanenses arctissima obsidione à Friderico II. premerentur, ciues contra Deum calcaneum leuantes, versi sunt in arcum prauum, inquit Matthæus Parisiensis in Henrico III. & quasi desperantes, & de Deo dissidentes, in Ecclesiis Crucifixum per pedes suspendentes, & carnes sextis ferijs, & in Quadragesima comedentes, &

multi

multi per Italiam in eiusdem desperationis abyssum demersi, conuiciantes & blasphemantes Ecclesias sordibus, quas indignum est dicere, irreuerenter macularunt, altaria magis polluentes, viros Ecclesiasticos expulerunt.

Hos Paterinos fuisse oportet, quorum Lombardia illis temporibus plenissima erat, quibus in eadem Prouincia & alibi viriliter restitisse *Humiliatos* testatur Vitriacus lib. 2. suæ Historiæ cap. 28. *Adeo autem formidabiles hæreticis, quos Paterinos (Paterinos) appellant, effecti sunt, inquit Vitriacus, & ita potenter & aperte fraudes eorum detegendo, impios & incredulos ex diuinis scripturis prudenter conuincunt, & publicè confundunt, quòd iam coram ipsis non audent comparere, multiq; ex ipsis errorem suum cognoscentes, ad Christi fidem reuersi, ipsis fratribus coniuncti sunt, & ita facti sunt discipuli veritatis, qui fuerunt Magistri erroris. Dicti sunt autem Regulares isti Humiliati, quod in paupertate & asperitate habitus, & gestus exterioris com-*

positione, & morum gravitate, & in omnibus verbis & operibus suis magnum ostenderent humilitatis exemplum : vt ait Vitriacus.

*p. 49. &
56. Edit.
Colen.*

Contra eosdem Hæreticos exstant duæ Epistolæ Innocentij III. altera ad Auxitanum Episcopum ; altera ad Archiepiscopum Aquensem, vbi inter cætera Pontifex. *Quosdam, qui Waldenses, Cathari, & Paterni dicuntur, & alios quoslibet quibuscumq; nominibus appellatos, in tantum iam accepimus pullulasse, vt innumeros populos sui erroris laqueis irretierint, & fermento corruerint falsitatis: de quibus sæpe, etiam in Germania supplicium sumptum est. Exempla nonnulla commemorat Cæfarius lib. 5. c. 19. Et Trithemius in Chronico Hirsagiensi Anno salutis 1315. In Belgio de iisdem poenæ repetitæ. Nam auctarium Aquicinctinum à Miræo cum Sigeberto & aliis publicatum, ait Anno 1183. multos hæreticos in Ciuitate Atrebatensi detectos, quos quidam dicunt Manichæos, alij Cataphrygas, nonnulli Arianos*

nos, Alexander autem Papa vocat eos Paternos, &c. qui postea exusti sunt.

C A P V T IV.

De Fraternitate Calvinistarum & VValdensium.

ANno Domini M. D. LX. miserunt VValdenses Bohemi Legationem ad Calvinum, cuius mentionem facit Beza in vita Caluini. Tum quoque (Anno 1560.) *Waldenses Bœmi, quos vocant, duobus fratribus ad Calvinum missis, quadam ab eo sunt de religione percontati: quibus ille, sicut par erat, benignè satisfecit, eos etiam cohortatus, ut cum reliquis Ecclesis se coniungerent.*

Epistola VValdensium duobus Legatis ad Calvinum data, exstat inter Epistolas Caluini, numero & ordine 204. qua causas Legationis exponunt; quarum vna, familiaritas olim cum Caluino Argentorati à maioribus suis contracta; & nunc à posteris renouanda; idq; eo fine, ut communi hosti eò fortius, coniunctis armis, obuium ire

C 3 liceat.

liceat. Vbi etiam scribunt, falsò se & progenitores suos vocari Picardos, vel VValdenses. Et tamen Epistolæ hanc subscriptionem appenderunt. Seniores unitatis fratrum, qui vulgò VValdenses vocantur. Vulgò, inquit, non falsò. Cur non falsò, si nomē claturam hanc sibi falsò imponi credebant? Et Calvinus in Responso ad eosdem sic illos salutat. Ioannes Calvinus VValdensibus S. D.

Continetur hoc responsum inter Epistolas Caluini, & est numero 298. Ex qua discimus, VValdensium legatos conquestos de Caluino ob Epistolam ad Polonos missam, quæ est 244. quasi de VValdensibus, eorumque de Sacramento Eucharistiæ sententia, parum honorificè scripserit. Verba Caluini sunt. *Nec certè putamus adeò morosos esse bonos illos Fratres (VValdenses) quin libenter recipiant, quæ aliunde allata fuerit, explicationem, si modò in usum Ecclesiæ commoda aptaq; esse videbitur.* id est, non putabat Calvinus fore ullam difficultatem, quominus VValdenses in

ses in Caluini opinationem Geneuâ allatam concederent: non enim videri volebat noui dogmatis cufor & architectus; fed veteris ab ipsis VValdenfibus recepti, explicator & illuftrator. Sed VValdenfibus, tametsi non subtiliffimis & nafutiffimis, fuboluerunt verfutiæ, & vulpinæ artes Caluini.

Pergit Caluinus VValdenfium laudes concinere. *Breuiter & ferè concisè afferunt, panem & vinum esse verum Christi corpus & sanguinem. Statim ad Confessionem tranfeunt, quæ, nostro iudicio, doctrinam obfcurat, vel inuoluit magis quàm illufret.* Ecce, VValdenfes, fraternum à Caluino de veftra Confessione iudicium. Sed ne interrumpamus ftilum orationis Caluiniænæ. Expone ergo, fodes, cætera tua de VValdenfibus fenfa. *Queruntur iniuftis se calumniis grauari, imo traduci ludibrijs & fubfannationibus.* (Dic à quo, vel à quibus? Num fortaffis à te, & à tuis? Ita credo.) *Sed primos sibi aduerfarios ftatuere videntur, quicunq; certius definiri poftulant,*

lant, quomodo panis sit corpus, (Inter quos certiores definitores Calvinus præcipuus & vnicus; quisquis enim aliter definiuisset, quàm Calvinus, is rem magis inuoluisset, quàm euoluisset, & tenebricosior definitior fuisset, iudicio quidem Caluini) Tantum dico, inquit Calvinus, cum non satis disertè vel enucleatè de hoc Mystério locuti sint VValdenses, fastidium à Christiana modestia procul remotum fore, si ab ipsis omnis interpretatio requiritur; potissimum Caluiniana, Geneuę profeminata: nam Calvinus in eo erat totus, vt Poloni, repudiatis VValdensibus, in suam sententiam transirent.

Quocirca subdit sequentia, vt Polonos ab acceptanda VValdensium confessione absterreat; & ad Geneuensem amplectendam alliciat; *Formulam verò Confessionis amplecti, qua sine discrimine, in vnum fasciculum damnationis omnes inuoluit, qui præcisè non fatentur, panem esse præsentissimè Christi corpus, an fas sit Christiano homini, videritis; nos certè non putamus.*

ramus. Et tamen Calvinus in vñum damnationis fasciculum omnes illos conii-
cit, quicumque non statim adorant, quid-
quid ipse vel stertuit, vel somniauit, vel
faucibus impuris eructauit.

Amplexi fuerant Polonorum non-
nulli Confessionem VValdensium, in qua
illa, quæ de cœna tam obscure & ambiguè
dicta Calvinus conqueritur. Inde vt Po-
lonos abstrahat, Geneuensis, hoc est, sua
deliria verbosissimè illis proponit, quasi
clariora & expeditiora, cum sint caligino-
sissima & impeditissima.

Vt cunq; sit, litteræ istæ Caluini ad Po-
lonos, pupugerunt VValdenses: Quare
de illis Legati Piccardici querelas apud Ge-
neuenses deposuerunt, obliquè tamē, teste
Caluino Epist. 298. Cui in promptu fuit
Apologia, eaq; multiplex. I. *Nos nullius
culpa nobis conscij sumus.* Quasi verò iudi-
cio VValdensium, culpa nulla fuerit, tam
contemptim & abiectè de VValdensium
Confessione loqui, & hoc apud Polonos.

D

Si

Si VValdenses de Caluino simile iudicium tulissent, illudque ad Polonos transmisissent; Calvinus è vestigio capitalis sceleris eos condemnasset.

II. *Non sumus de vobis odiosè locuti.*
 At VValdenses fecus existimant, quia si de Caluino ita locuti fuissent, Calvinus rem odiosissimam interpretatus fuisset, & forsan *Picardi* ex Bohemia Geneuam profecti flexis genib. coram Caluino hanc tantam culpam deprecari debuissent. Id fatis apparet ex Epistola Caluini ad VValdenses; nam cùm Calvinus VValdensibus obieciisset, quod sua in Apologia nimis acerbo stylo quoslibet abs se dissentientes, infectarentur; Legatusque VValdensium dixisset; ipsam etiam Calvinum cum nonnullis aduersariis suis *amarulentius decernere*; Calvinus monitionis impatiens ita ad VValdenses rescripsit. *Quod retaliandi causa mihi obijcis nuntiis vester, me etiam in quibusdam scriptis nimium excandescere, Etsi in totum non inficior, tem-*
desti-

pestiuè tamen non protulit. Et quod nam tempus proferēdi tale quid Caluino tempestiuum fuisset? *Ait se tantum impuros quosdam canes durius infectari.* At Caluino canis erat, quisquis manibus pedibusque in sententiam eius non concedebat. Et si VValdenses paulò vltius funem contentionis trahere perrexissent, iam Calvinus omnes, nullo excepto, in canes transformasset. *Longè dissimilis est ratio vestre Apologia,* inquit Calvinus, *que promiscuè & absque delectu vllò, multos pios & doctos homines malè sentientibus inuoluit.* Inter quos pios & doctos primus ipse Calvinus. Secundarij, illi, qui Caluini deliria exosculabantur: quos VValdenses, suorum placitorum æquè amantes ac tenaces, parum morabantur, arbitrati satius esse, vt Calvinistæ, vtpote iuniores, ad sua; quàm vt ipsi, quippe seniores, ad Calvinistarum castra transirent.

Quapropter licet Calvinus VValdenses denuo verbosè hortaretur, vt secum

Polonis Calvinianis coniungerent, VValdenses tamen hæc hortamenta susque deque habebant, ob causam antea dictam.

Quærat quis, de qua VValdensium Confessione Caluino sermo sit? nam vt Lutherani & Calviniani, sic & VValdenses non vnam Confessionem, sed plures ediderūt: Mihi certum est Caluinum non loqui de illa, quæ olim Vladislao Regi oblata fuit, *quæ fasciculo rerum expetendarum & fugiendarum* inserta est, & à Frehero etiam cum Bohemicis Scriptoribus publicata: hanc enim Caluinus proculdubio ex intimis præcordiis detestabatur, vt pote Euangelio suo penitus aduersam. Num de illa, quæ Anno Domini 1533. VVitebergæ cum præfatione & encomio Lutheri in lucem venit, quam præfationem Tom. 6. Ienensi inuenies? Num loquitur Caluinus de Apologia Confessionis VValdensium; quam ad Georgium Marchionem Brandeburgensem Anno 1538. VVitebergæ, consentiente & approbante

bante Luthero, euulgatam scribit Hospinianus Calvinista Tom. 2. Sacramentariæ suæ Farraginis? An de aliqua posteriore?

Quicquid sit. Si Confessio VValdensiū edita cū Procemio Lutheri An. 1533, & Apologia Confessionis excusa An. 1538. cōsentit cum Gallicana seu Geneuensi Confessione, vt affirmat, & omnibus persuadere conatur Hospinianus; cur ergo Calvinus in Epistola ad Polonos Anno Christi 1557. data, tam seriō moneteosdem Polonos, ne VValdensium Confessionem acceptent; sed potius omni ope VValdenses ad suam, hoc est, Calvinianam doctrinam pertrahant? Cur sigillat VValdensium Confessionem? Cur hæc ad eosdem VValdenses rescripsit? *Nos quidem (quod bona vestra pace dictum sit) manemus in sententia, non posse simpliciter recipi Confessionis vestre formulam absque periculo; ac subscriptionem, nisi adhibita dextra interpretatione, Polonis multarum contentionum originem ac materiam fore,*

nulla autem Caluino visa dexterior, quàm sua, Quamcunq; enim aliam pro sinistra habebat. Ex quibus dilucidè liquet, VValdenses, etiam politiores illos in Bohemia, non posse dici Caluini, & Calvinistarum fratres, nisi fortè Cadmæos, mutuis vulnibus ac cædibus in sese grassantes. De qua re vide plura in Prolegomenis ad Scriptores contra VValdensium sectam.

*Luther. in
Postill. Ec-
clesiast.*

De fraternitate Lutheri cum VValdensibus præsertim Bohemicis, fusè disserui in iam sæpè nominatis Prolegomenis. Sed Lutherus cùm alibi, tum in Explicatione Euangelij Dom. 3. post Epiphaniam VValdenses parum profecto fraternè tractat, quos in primis laudat, quòd asserunt, *quemlibet qui baptisma suscepturus sit; propria fide instructum esse debere; alioqui nullum ex baptismo emolumentum percepturum.* Quæ assertio admodum arridet Lutheri palato. At concoquere nequit; quòd *infantes baptizent, quos tamen propria fide destitutos affirmant; hoc, inquit, nihil*

est

est aliud, quàm sacri baptismatis illusio; & violatio secundi præcepti, quod nomen Dei in vanum assumere seu usurpare vetat. Nec admittit Lutherus VValdensium seu excusationem, seu responsionem, *infantes baptizari, in futura fide, quando ratione uti cœperint; nam fidem vel ante vel in baptismo adesse oportet*, inquit Lutherus, *alioqui infans non liberabitur à Diabolo & peccatis.*

Nec probat Lutherus eorundem fratrum suorum distinctionem *Regni Dei, in Ecclesiam Christianam; in vitam æternam; & in Evangelium: infantes per baptismum Regno Dei adscribi primo & tertio modo seu sensu; non secundo.* Multa hinc Lutherus aduersus *Fratres suos* disputat: quos denuò baptizandos ait, quando quidem in infantia baptismum sine propria fide tincti fuerint. Eosdem *Anabaptismi* arguit, utpote alios ad se accedentes, iterum baptizare solitos. Omnia fanè prorsus fraternè. Quales sibi mutuò fratres, canes & feles, vulpes & anseres.

Stul-

Stultitiæ Lutheri de actuali paruulorum fide in præsentia hunc vnicum D. Augustini locum oppono ex cap. 23. lib. 3. de libero arbitrio. *Piè recteq; creditur, prodesse paruulo eorum fidem, à quibus consecrandus offertur. Et hoc Ecclesie commendat saluberrima auctoritas; ut ex eo, quisque sentiat, quid sibi prosit fides sua, quando in aliorum quoque beneficium, qui propriam nondum habent, potest aliena commodari. Quid enim filio viduæ profuit fides sua, quam utique mortuus non habebat, cui tamen profuit matris, ut resurgeret? Quanto ergo potius fides aliena potest consulere paruulo, cui sua perfidia non potest imputari?* Hæc S. Augustinus.

Vnum adiungo, & finio. Dixi in Prolegomenis quæ præfixi Auctoribus contra VValdensium sectam, superiore anno publicatis; penes me esse vastum Volumen *F. Moneta & Cremonensis* in quinque libros distinctum; aduersus eosdem Hæreticos: Et quia *Moneta* eandem materiam

riam (tametsi longè copiosius) tractat,
 quam tres isti nostri Scriptores ; operepre-
 tium me facturum credidi ; si ea capita
 annotarem , in quibus Moneta cum tri-
 bus istis Auctoribus conuenit : donec tan-
 dem ipsemet Moneta in lucem exeat,
 quem, vt & Ebrardum, Bernardum, & Er-
 mengaudum ex antiquis membranis sua
 manu exscripsit *R. P. Ferdinandus Cren-
 delius*, studiorum meorum adiutor fide-
 lissimus, & plane indefessus, quem hoc i-
 pso Anno, M. DC. XIV. die XXX. Maij.
 mors, magno mœrore meo & incommo-
 do, à latere meo abripuit ; Nec dolor iste
 facilè sanabilis esset, nisi certò considerem,
 eum hinc ad laboris, cuius amantissimus
 & patientissimus erat, præmia in cælo capi-
 enda euocatum esse. Qua spe sufful-
 tus leuius & absentiam eius,
 & iacturam meam
 fero.

E

Inno-

In nomine Domini.

* *Antih. r. s. v. s.*

INCIPIT LIBRI AN-
TIHÆRESIS PROLO-
GVS IN QVO EST SO-
MNIUM,

GO EBRARDVS, natione Flandren-
sis, Betunia oriundus, cum doctri-
nam hæreseos erroneam apud me
reputarem, vt eorum esuriem rabi-
dam retunderem, & caninam; super
mensa scripturarum quasdam micæ
recolligens & fragmenta, in eorum epulas propo-
sui dispensare. Canes enim sunt famelici, cibum vi-
tæ nescientes: eos ergo ad epulum inuitare non dif-
feram. Nobis enim dictum est: *Qui audit, dicat, veni,*
& cortina cortinam ducat. Qui autem responde-
rit; *Villam emi, uxorem duxi, iuga bouum emi quinque,* &
dixerit, *habe me excusatum;* forinsecus expellatur, &
* sit nobis tanquam Ethnicus & publicanus.

*Apoal. 22.
Luca. 14.*

* *fit.*

Sed, ne quis inuidus, aut arrogans nobis huius
operis arrogantiam imputet, me quodam diuini
numinis oraculo fuisse præmonitum, amicis inno-
tescat. Quod enim Abrahamæ vigilanti; illud idem
mihi contigit somnianti. Abraham quidem *tres vi-
dit, & unum adorauit.* Mihi quoq; per somnium gra-
dienti in biuio, tres personæ conuales & æquæuæ,
& per viam transeuntes obuiarunt in biuio collo-
quen-

quentes, & eorum colloquia, tanquam fumus aromaticis, suavia, & sonora tanquam psalterij melodia decachordi, & erant gutturi meo nectarea, & auribus meis vt Sirenes.

At dum ita coambularent, respicientes à tergo, viderunt bestiam terribilem & cornutam, & humanis visibus abominabilem; quam & ego intuens expallui præ timore, frigescens in ossibus & medullis, & mentis ferè factus sum alienæ. Tres siquidem personæ, in vnam se personam transtulerunt, & sola mihi stupido persona comparuit, dicens; Crede quæ vidisti, & non timeas. Et statim surgens à somno, quamuis somnolentus, somnium intellexi, & cor meum subito, quasi mustum *absque spiraculo intumuit*, novos vtres dilanians & lagenas. Loqui ergò oportuit, vt paululum respirarem contra eos, qui in fide claudicantes Trinitatem diffitentur, & lacerant vnitatem. Nec solum in hoc deuiant, sed in multis legem Moyfi destruunt, Patres legis iudicant, Deum, qui legem dedit, detestantur, creatorem mundi abnuunt, & hominum plasmatores; nubere prohibent, baptismum aquæ debilitant, Ecclesias blasphemant, missæ sacrificium abnegant, carnis resurrectionem non æstimant, fidem permutant in omnibus, alios condemnant, se à ipsos commendant, in *b* operib. sine fine gloriantur, pietatis prætendunt speciem, cor eorum vanum est. Dei ergò assumentes armaturam, relictæmur, scutum fidei, *loricam iustitia, galeam salutis, & gladium, quod est verbum Dei, capestrans*, & singulis, in quibus deuiant, opponamus argumenta.

dicat: *quia mei oblitus es, ecce ego annuntiabo iustitiam tuam; & opera tua non probauerunt tibi.* Ephes. 6.

a] Cùm
Iob. (9.) dicat: *Si iustificaueris me solueros et meum condemnabis me.*

b] Cùm
Iudas (7)

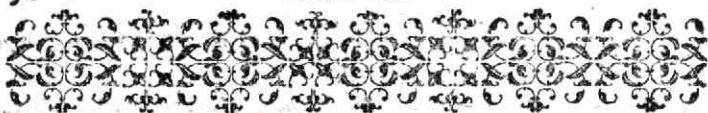
INCIPIVNT CAPI-
TVLA TOTIVS
LIBRI.

- I. *Quòd lex reprobanda non sit, & in lege multi saluati sunt.*
- II. *Quòd Propheta & Patriarcha saluari meruerunt, & salui sunt.*
- III. *Quòd ille qui dedit legem Moysi, sit verus Deus omnipotens.*
- IV. *Quòd domus lapidea vocari debeat Ecclesia, & de tonsura capillorum, & de cantibus Ecclesia recipiendis.*
- V. *Quòd Deus omnipotens creauit omnia visibilia, & inuisibilia.*
- VI. *Quòd baptizari debeant pueri, nondum loquentes.*
- VII. *Quòd licitum sit nubere, & à Deo datum.*
- VIII. *De hostia sacrificij quòd sit ipsum corpus Dominicum.*
- IX. *Quòd in carne nostra resurgemus, non alia, sed tamen alterata.*
- X. *Quòd oblationes sacerdotibus debeant fieri, & in templo.*
- XI. *Quòd unctio olei bona sit & valens infirmis.*
- XII. *Quòd peregrinationes facere, sit bonum, & à Deo concessum.*
- XIII. *Quòd Ioannes Baptista bene meruit, & saluus est.*

XIV. *Quòd*

- XIV. *Quod licitum sit, iurare, & iurando verum affirmare.*
- XV. *Quod punire debeamus malefactores, & etiam quosdam occidere.*
- XVI. *Quod fides operibus praeualeat, & primò quaerenda est fides.*
- XVII. *Quod veneranda est Crux Dominica, & signum crucis.*
- XVIII. *Quod mulieres in muliebri sexu saluabuntur.*
- XIX. *Quod varij sint ordines, & varia religiones salutis.*
- XX. *Quod haeretici gloriari non debent in ieiunijs suis: & licitum sit, carnes comedere.*
- XXI. *Quod vetitum sit homini hoc, quod ipsi latenter faciunt.*
- XXII. *Quod ipsi temporalia non omittunt, sed potius quarunt.*
- XXIII. *Probatio, quod ipsi sint haeretici, & nulli alij.*
- XXIV. *Quod scriptura debent spiritualiter intelligi, non ad literam.*
- XXV. *Contra eos, qui dicuntur Xabatati.*
- XXVI. *De varietatibus haeticorum, & eorum sententijs.*
- XXVII. *Disputatio contra Iudaos.*
- XXVIII. *Quaestiones ad decipiendum tam haeticos quam Iudaos.*

❧ (?) ❧

*Quòd lex reprobanda non sit ; & in lege
multi saluati sunt.*

C A P V T P R I M V M.

HINC igitur legem, quam ipsi improbant, ap-
probantes comprobemus, vt postmodum ex lege
comprobata, ad cetera probanda valeamus suppo-
nere probamenta.

*F. Moneta
lib. 1. cap.
7. & 8.
Abac. 2.
Gal. 3.*

*D. X. Sym-
machus :
Non licet
Imperatori
& cuiquã
pietatem
custodienti
aliquid cõ-
tra diuina
mandata
presumere;
nec quã-
quã, quod
Euangelicũ,
aut Pro-
phetiũ,
aut Apo-
stolici re-
gulis obuiet
agere.*

*Rom. 14.
Gala. 3.
Ibid. 5.
Ecclesi. 33.
Luc. 11.
Mart. 9.
Rom. 3.
Ibid.*

Dicunt enim, quod *lex non est ex fide*, vt dicit
Abacuc, & Paulus similiter. Illud autem, quod sequitur, non
producunt in exemplum. Dicit enim, Paulus videlicet, seu Aba-
cuc; *Lex non est ex fide; scilicet, qui fecerit ea, viuet in illis.* Hæ-
retici autem sic argumentantur: *Lex ex fide non est: quod au-
tem ex fide non est, peccatum est*, vt ait Paulus; ergò lex peccatum est.

Sed hæc argumentatio ab insufficienti est; hoc enim præ-
mittere debent: *Lex aduersus fidem est; quod falsum est*, quia
Paulus ad Galat. ait; *Lex ergò aduersus promissa Dei? absit.* Et ad
eosdem alibi: *Fructus autem spiritus, est charitas, gaudium, pax, pa-
tientia; quibus enumeratis subiungit; aduersus huiusmodi non est
lex.* Habemus ergò, quod lex aduersus fidem non sit. Nec se-
quitur; quicquid ex fide non est, peccatum est: sed, quod ex fi-
de non est, & aduersus fidem est, verè peccatum est. Et hoc de
lege dici non potest; ergò lex peccatum non est, si in fide est, vt
ait Iesus filius Sirach; *Homo sensatus credit legi Dei.* Et, lex Dei fi-
delis est. Si ergò fidelis est, quomodo aduersus fidem est?

Quòd autem lex cum fide sit, nec aduersus fidem, proba-
mus sic: Lucas enim ait; *qui mecum non est, aduersus me est: Ac si
diceret; qui aduersum me non est, mecum est.* Et idem alibi:
qui non est aduersum vos, pro vobis est. Simili modo dicimus: si
lex aduersus fidem non est, quod conclusimus, patet, quod cum
fide est, & pro fide. Vnde illud ad Rom. *quoniam quidem vnus
Deus, qui iustificat circumcisionem ex fide, & præputium per fidem.*
Et subdit; *Legem ergò destruimus per fidem? absit. Sed legem statui-
mus.* Si ergò lex statuta est per fidem, & pro fide, & cum fide, &

in fi-

In fide, nec contra fidem; quæ omnia probauimus: constat, quod peccatum non est, iuxta illud quod scribitur ad Romanos: *Vsq̄ue ad legem peccatum erat in mundo; peccatum autem non imputabatur, cum lex non esset; sed regnauit mors ab Adam, vsque ad Moy-* Rom. 5.
sen, etiam in eos, qui non peccauerunt. Et paulò post sequitur; *Quid igitur dicemus? lex peccatum est? absit: sed, peccatum non cognoui,* Ibid.
nisi per legem. Nam concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret mihi; non concupisces. Et subdit: *Itaque, lex quidem sancta; & mandatum sanctum, & iustum & bonum.* Quod ergò bonum est, mihi factum est mors? Ibid.
absit. Et iterum: *scimus enim, quod lex spiritalis est; ego autem carnalis sum. Si autem, quod nolo, illud facio; consentio legi, quoniam bonus est.* D. VI M
Ibid. lib. 5.
Ety. Moy
ses gentis
Hebraicis
mus omni-
um diuinas
leges sacris
litteris ex-
plicauit.
1. Ioan. 3.

Ecce habemus ex his, quod lex peccatum non sit: sed bona est, sancta & iusta. Argumentationem igitur eorum tot modis improbatam, refellamus hoc modo: *Qui facit peccatum ex diabolo est, vt testatur Ioannes in Epistola: sed omnis homo; facit peccatum: ergò omnis homo ex diabolo est.* Sicut enim præmittere debent: lex non est ex fide, & est aduersus fidem, similiter & nos præmittere debemus: Omnis homo facit peccatum; & perseuerat in peccato. Et ita vtraque argumētatio in figura peccat.

Sed obiiciunt; *legem non habere locum, post Christum, quia Christus, finis legis est, legemque finiri sic contendunt.* Ad quod respondendum est sic: Hoc nomen finis dupliciter accipitur: Est enim finis consumens & destruens rem subiectam, vt ignis in lignis, mors in brutis; Et est finis consummatio & adimpletio rei, rem imperfectam perducens ad perfectum. Hoc modo artifex finis est domus, cum eam consummauerit. Ex hoc patet, quod Christus finis legis est; finis dico, non consumens, sed consummatio. Consummauit enim legem, ad perfectionem habens eam, & ad vnguem. Neque mirum. Ipse enim principium & finis est omnium rerum; nec solum legis; imò Euangelij. Ipse enim est, de quo Ioannes ait in Apoc. *Ego sum a. & w. id est, principium & finis.* Ablit autem, quod Christus in aliquo sit finis consumens. Nihil enim cōsumit, qui omnia perficit & consummat. Apoc. 7.

Sed iterum opponunt illud, quod ad Rom. legitur: *Lex subintravit, vt abundaret delictum;* Et illud; quod paulò ante diximus: *peccatum non imputabatur cum lex non esset;* quod eis esse videtur impiissimum, cum impium non sit. Ideò enim abundante dicitur delictum in lege; quia, ante legem, homo peccator poterat

poterat dici tantum; non præuaricator. Accepta autem lege, qui præterit legem, non solum peccator, imò & præuaricator nuncupatur. Præuaricatione igitur ad dita; abundauit delictum, *Rom. 4.* iuxta illud; *vbi non est lex, nec præuaricatio.* Data est autem lex, vt cognosceret homo peccatum; quo cognito, impetraret medicum.

Quod autem legi impropert, ex eo, qd peccatum non imputabatur, cum lex non esset; illud idem & de Christo potest dici. Excusationem. n. habebant Iudæi, antequam Christus veniret, *Ioan. 15.* Vnde Ioannes in persona Christi, ait; *si nõ venissem, & locutus fuisssem eis, peccatum non haberent; nunc autem excusationem non habent de peccato suo.* Venit ergò Christus, vt peccarent Iudæi? minimè: Neq; lex, vt peccatū fieret: licet per legem fiat peccati cognitio.

Et illud obiciunt, quod dicitur ad Hebræos. *Dicendo autem nouum, veterauit prius.* Sed, illud, quod sequitur, præmittunt; *habuit quidem prius iustificationes culturae, & sanctum seculare:* Et sic soluta est obiectio. Quia, sicut & nouum Testamentum in sanguine Christi dedicatum est; similiter & prius in sanguine animalium sancitum est: vel saltem in sanguine Abel, iuxta illud Pauli ad Hebræos, *Testamenti noui mediatorem IESVM, & sanguinis sparsionem melius loquentem, quàm Abel.* Si autem idedò redarguant legem; quia lex non iustificabat; tamen nemo iustificatur, nisi mandata legis seruauerit: sicut illi, qui iacebant in quinq; porticib. in Natatoria Siloë, non sanabantur per porticus, sed per aquæ turbationem: tamen, si in porticibus non iacerent, sanari non poterant: aliò qui aquæ motum non viderent.

Nec immeritò quinq; porticibus legē, quæ in quinq; libris Moyfi constat, comparauit, quia, Angelum, aquam mouentem, id est, Christum Iudæos turbantem nemo videret, nisi in quinq; porticibus iaceret, hoc est, in Pentateucho Moyfi, studendo insideret. Libri etenim Moyfi, quinq; sunt, qui Hebraicè dicuntur *a] Breesith,* id est Genesis, *[b] Helesmoth,* id est Exodus, *[c] Vajecra,* id est Leuiticus, *[d] Vagedaber,* id est Numeri, *[e] Hellead-dabarim,* id est, Deuteronomius. *Hebr. 12.*

Illud etiam nobis obicitur, quod ad Galatas scribitur; *Quicumque sub operibus legis sunt, sub maledicto sunt.* Scriptum est enim in Deuteronomio. *Maledictus omnis, qui non permanserit in omnibus, quæ scripta sunt in libro legis, vt faciat ea.* Hoc prætendunt in laqueum, putantes legem esse maledictam, vel maledictionis esse causam; cum sit potius maledictionis cognitio, quæ

nohis

a] Breesith.

b] Velle

semoth.

c] Vajera.

d] Vagedaber.

ber.

e] Elle had-

dabarim.

Gal. 3.

Dent. 27.

nobis à primo parente est innata, & à nobis per Christum est ablata: Vnde ad Galatas, dicitur de libro Abacuc: *Christus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum.* Legimus enim in Deuteronomio, *Maledictus omnis, qui pendet in ligno.* Si ergo Christus factus est pro nobis maledictum; maledictum legis, in benedictum transfuit.

Galat. 3.
Deut. 21.

Hinc Paulus
(1. Cor. 5.) ait;

Modicum fermentum, totam massam corrumpit: *Et Salomon: Qui in vno offenderit, multa bona perdet.*

Si autem nos terreat illud, quod dictum est; *maledictus omnis, qui non permanferit in omnibus, quæ scripta sunt in lege:* Similiter timendum est illud, quod ait Iacobus; *Quicumque totam legem obseruauerit, offendat autem in vno, factus est omnium reus: cum scriptum sit; in multis enim offendimus omnes.* Ad Romanos etiam legimus; *Factores a legis iustificabuntur apud Deum.* Igitur lex factores suos iustificari facit.

Iacob. 2.
Idem. 3.
Rom. 2.

Si autem dixeritis; quod iugum legis graue est; & patres nostri portare illud non poterant, considerate vosmet ipsos, vtrum mandata noui testamenti grauiora sint, quam veteris Testamenti. Sunt vtique. Quare autem portare non poterant? quia, spiritalem intellectum non habebant, tanquam rudes. Lex enim tanquam *b* rudibus & pueris, vtpote simplicibus, data est ad eorum instructionem. Vnde illud in Euangelio; [Ioh. 6.]

a] Dominus tamè ait, quod tota lex & Propheta in duob. pendet mandatis, quis autem duo mandata portare non possèt?

b] Legimus tamen in Exodo: Manus Moyses erant graues, Aaron autem, id est, mons fortitudinis, scil. Christus, & Hur, id est, ignis, scilicet Spiritus sanctus sustentabant manus eius, quia per duo mandatorum legis, ad virtutem confessionis reuertuntur. Cum enim Moyses leuaret manus, vincebat Israel; cum remittebat, vincebat Amalec.

Est puer vnus hic, qui habet quinque panes hordeaceos, & duos pisces. Iudæi enim pueri esse intelliguntur, præ nimia intellectu ruditate. Quinque panes habent, id est Pentateuchum Moysi. Qui benè hordeacei dicuntur, vt præ nimia duritia perfringere non valeant imbecilles, hoc est, ad sensum peruenire mysticum. Pro uetis autem, datum est Euangelium. Quorum vtrumque benè notat Paulus dicens ad prouectos: *Sapientiam loquimur inter perfectos: Ad rudes autem ait; Ego autem fratres non potui vobis loqui, tanquam spiritualibus; sed, quasi carnalibus, tanquam paruulis in Christo, lac vobis potum dedi, non escam.* Dignum enim erat, vt carnali populo carnalia darentur præcepta, in quibus carnalia refecarent peccata, spiritales veidò discipuli, spiritualiter erant instru-

1. Cor. 2.
1. Cor. 3.

Thren. 4.

endi. Vnde Hieremias; *Paruuli petierunt panem, & non erat, qui frangeret eis.* Panem ergò habebant; sed non panis fractorem.

Marci. 8.

Vnde in Euangelio quidam *de propè* venisse dicuntur, vt Iudæi, tanquam præceptis legalibus instructi: quidam *de longè*, vt gentiles, tanquam à nullis edocti pædagogis. Lex tamen, vt diximus, panis hordeaceus esse figuratur, durum habens corticem, vt per Euangelium ad eius perueniatur medullam. Quæcumq; enim Dominus per Moysen dixit, *ad duritiam cordis Iudæorum* dixit; sicut ipse testatur in Euangelio, cum de libello repudij loquitur. Sacrificia enim in templo de animalibus fieri iniungebat, vt idola deuitarent. Peccantibus mortem minabatur, vt peccare cauerent: & sic de aliis. In hoc enim eos nutrebat, vt paruulos. Vnde Isaias. *Filios enutriui, & exaltaui, ipsi autem spreuerunt me.* Quæ autem ad duritiam eorum scripta sunt, *ad nostram doctrinam scripta sunt*; vt testatur Paulus.

Isaia 1.

Rom. 15.

Matth. 5.

Matth. 4.

Si quis autem legem soluere præsumat; Dominum audiat, qui ait per os Matth. *Nolite putare, quoniam veni soluere legem, aut Prophetas. Non veni soluere, sed adimplere.* Vnde ad Ioannem, cum vellet ab eo baptizari, ait; *Sine modò, sic enim decet nos implere*

a] *Omnem iustitiam, id est, superabundantem humilitatem. Est enim humilitas debita, subdere se maiori propter Deum. Abundans, subdere se par. Superabundans, est subdere se minori; quasi dicat. Ideò subdo me tibi, ne dedignentur maiores à minoribus baptizari, & regi.*

Matth. 5.

mandatis istis minimis, & docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno celorum. Legem autem soluere quis audeat, cum Matthæus dicat; *Donec transeat cælum, iota vnum, aut vnus apex non præteribit à lege, donec omnia fiant.* Et iterum Lucas in fine sui Euangelij; cum Dominus loquitur ad Cleopham dicens; *Inciens à Moyse & Prophetis, interpretabatur illis in omnibus scripturis, quæ de ipso erant.* Et subdit; *Necesse est impleri omnia, quæ scripta sunt in lege Moysi & Prophetis, & Psalmis de me.* Ecce habemus, quod necesse est, legem impleri; & omnia, quæ in lege leguntur & Prophetis, de Christo leguntur. Quis soluere poterit illud, de quo *iota vnum, non præterit?* Nec etiam Christum legimus in vno apice præterisse legem aut Prophetas. Nihil enim fecit, nisi vt impleretur lex & Prophetæ. Vnde Lucas ait; *Tulerunt Iesum in Hierusalem vt sisterent eum Domino sicut scriptum est in lege Domini: quia*

Lucæ 24.

Ibidem.

Lucæ 2.

b] *Magister Quasi. omne masculinum adpetiens vuluam, [b] sanctum Domino vocabi-*

tur. Et paulò post ait: *Vi perfecerunt omnia secundum legem Domini, reuerſi sunt in Galilaam.* tur de hiis, qui ante circumcissionem fuerunt;

Et de mulieribus ante & post; quod remedium contra peccatum habuerunt? Quidam dicunt: sacrificia, & oblationes eis valuisse. Sed melius est, dicere: mulieres, & alios per fidem & operationem bonam iustificari: per suam, si adulta erant: vel parentum, si paruula, Magistrum Petrum vocat Magistrum Sententiarum, cuius hæc sunt verba lib. 4. dist. 1.

Legem verò non soluamus, ne in regno cælorum minimi appellemur. Credamus legi: Dominus enim ait per Ioannem: *Ioan. 5. Si crederetis Moysi, crederetis forsitan & mihi: de me enim ille scripsit. Si autem illius literis non creditis; quomodo verbis meis crederis? Obferuemus legem. Ad Romanos enim scriptum legimus; Circum-* Rom. 2.
cisio quidem prodest; si legem obserues. Si autem præuicator legis es, circumcisio tua præputium facta est. Et sequitur: Scimus, quoniam, ibidem.
quæcumque lex loquitur, his, qui in lege sunt, loquitur, vt omne os ob-
struatur, & subditus fiat omnis mundus, Deo. Si ergò obstruere os,
& subdi Deo, bonum est: lex bona est. Legem igitur seruemus, Rom. 10.
vt tandem ad gratiam accedamus. Ait enim Paulus ad Romanos. Moyses scripsit;
quoniam iustitiam, quæ ex lege est, qui fecerit homo, viuere in ea. Vnde Salomon in parabolis; Custodi legem & confi- Prou. 4.
lium, & erit vita anima tua, & gratia faucibus tuis. Et subdit in
persona Deiloquens; Donum bonum tribuam vobis, legem meam ne ibidem.
derelinquatis. Et iterum; Mandatum lucerna est, & lex lux. Et Proverb. 6.
rursum; serua mandata mea, & viues, & legem meam, quasi pupil- Proverb. 7.
lam oculi tui: Liga eam in digitis tuis, scribe eam in [a] tabulis cordis a] In Exo. De-
tui. Qui enim custodit legem, filius sapiens est. Qui declinat aurem dit Moysi ta-
suam, ne audiatur legem, oratio eius erit execrabilis. bules lapideas
ptas digito Dei. Et illud: scriptura quoque Dei, erat sculpta in tabulis. testimonij scri- Proverb. 18.

Non dissipemus ergo legem. Ait enim Ecclesiastes: *qui dissipat sepem, mordebit eum coluber.* Eccles. 102
 Econtrà Iesus, filius Sirach ait; *Ecclesiastic. 35.*
Qui conseruat legem, multiplicat orationem. Et subdit; Væ vobis, vi-
ri impij, qui dereliquistis legem Domini. Alijsimi: Et; si nati fueritis, in
maledictionem nascemini: Et, si mortui fueritis, in maledictione erit
pars vestra. Legem ergò non derelinquamus, ne maledictionem
incurramus, sicut Pharisei: sed maneamus incorrupti in fide nõ
corrupta: iuxta illud, quod legitur in libro Sapientie: Cura sã Sapient. 6.
pietate dilectio est, & [b] dilectio custodia legum illius est. Custodiab] D XII. An-
autem legum, consummatio incorruptionis est. Cui Paulus satis con- gultimus de 9.

nico Baptismo: *sonat ad Romanos dicens: Qui diligit proximum, legem impleuit: Et subdit; Plenitudo ergo legis, est dilectio.* Et Ioannes ad Electam: *nunc rogo te Domina, non tanquam mandatum nouum scribens tibi, sed quod habuimus ab initio, ut diligamus alteratrum.* Et hæc est charitas; Et Dominus per Lucam ad legisperitum; *in lege quid scriptum est, quomodo legis? Qui ait: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex omni virtute tua, & proximum tuum sicut te ipsum.* Cui Dominus ait: *Rectè respondisti: hoc [a] fac, & viues.*

mi. Rom. 13. Ioan. Epist. 3. Luc. 10 [a] Satis consonat Deo patri, qui ait in Leuitico. Custodite leges meas & iudicia: quæ faciens homo, viuet in eis.

*Matth. 5.
Galat. 5.*

Sapient. 6.

Galat. 4.

*Psal. 61.
Psal. 83.*

Apocal. 1.

*Ibidem.
Ephes. 6.*

*Apoc. 2.
Cantic. 7.*

Matth. 13.

Ecce habemus, quod omnes in dilectione, quæ plenitudo est legis, concordant; & qui mandatum fecerit legis, viuet. Vnde & Matthæus ait: *Omnia quæcunque vultis ut faciant vobis homines, & vos facite illis, hæc est enim lex & Prophetæ.* Et Paulus ad Galatas. *Omnis lex in vno sermone completur: diliges proximum tuum sicut te ipsum.* Sed nota, quod Salomon dixit: *Custoditio legum consummatio incorruptionis est; Legum, dixit; non, Legis.* Leges enim duæ sunt. Vnde Paulus ad Galatas; postquam locutus est de duobus filiis Abrahæ, ait: *quæ sunt per allegoriam dicta. Hæc enim sunt duo Testamenta.* Sicut enim Ismaël & Isaac duas habuerunt matres; Agar & Sarai; vnum verò patrem, id est, Abraham; ita & duo Testamenta duas habent matres, videlicet synagogam, & Ecclesiam, vnum verò Patrem, Deum. Vnde Psalmographus; *semel locutus est Deus, duo hæc audiui.* Et idem; *ibunt de virtute in virtutem, & videbitur Deus deorum in Sion,* id est, de Testamento in Testamentum. Vnde in Apocalypsi: *Ego sum alpha & omega, id est, principium in primo; finis, in sequenti Testamento.* Et in eodem; *Et de ore eius gladius vtraque parte acutus.* Quæ est vtraque acies, nisi lex & Euangelium? De quo gladio Apostolus ait: *Et gladium spiritus, quod est verbum Dei.* Vnde illud ad Ecclesiam Pergami: *Hæc dicit, qui habet rhomphæam vtraque parte acutam.* Vnde illud in Cantico Canticorum. *Omnia poma, noua & vetera, dilecte mi, seruaui tibi;* id est, fructus nouæ legis, & veteris. Cui Matthæus satis consonat dicens; *Omnis scriba doctus in regno celorum, similis est homini patri familias, &c.* Vnde & Sibylla; *Adimplebit legem Iudæorum, & adiunget suam propriam in simul, & permanebit regnum illius in secula seculorum.*

Qui

Qui autem sunt XXIV. seniores, quos Ioannes vidit in gloria; nisi Patres Veteris & Noui Testamenti, videlicet XII. Apostoli, & XII. Patriarchæ: Vel saltem XXIV. libri legis & Prophetarum. Tot enim sunt. Et quæ sunt animalia plena oculis ante & retro, nisi Euangelistæ, vt viderent & precedentium in lege; & subsequendum in gratia beatitudinem? Et alæ eorum senæ, nisi testimonia ex libris legis & Prophetarum, qui sunt 24. vt diximus, per quatuor senarios distincti; id est, per quatuor Euangelistas habentes senas alas. Cui satis concordat illud Euangelicum: *Turbæ autem, quæ precedebant, & quæ sequebantur, clamabant, Osanna filio David.* Vnde ad Theſſalonicenses dicitur; *Spiritum nolite extinguere, Prophetias nolite spernere.* In hoc Paulus Euangelium cum lege sociavit. Quod & ipse Dominus in transfiguratione sua fecit, Moysen ostendens Simoni, hoc est, sanctum sancto, & Eliam Ioanni, hoc est, castum casto. In hoc enim duo Testamenta confirmavit; & ad cœnam similiter, vbi primum Pascha comedit cum discipulis, & secundum. De quibus in Cantico Canticorum legitur; *Duo vbera tua, sicut duo hinnuli gemelli caprea.* Duo enim vbera, duo sunt Testamenta.

Vnde & Propheta videt rotam in rota: & spiritus vita erat in rota; & rota cum eunibus ibant, & cum stantibus stabant: & earum vnus est auriga. Similiter & duorum Testamentorum vnus est magister. vt inferius assignabitur. Et Ioannes in Apocalypsi de vtroque Testamento mentionem facit; primum de primo dicens: *Vidi in dextera sedentis supra thronum librum scriptum intus & foris, signatum sigillis septem.* Liber enim iste [a] Testamenti Veteris est. Septem signacula hæc sunt: [b] corporatio, natiuitas, passio, mors, resurrectio, gloria & regnum. Et subdit: *Et nemo poterat neque in celo, neque in terra, neque subtus terram aperire librum.* & c. Et vnus de senioribus dixit mihi: *Ne fleueris: Ecce vicit leo de tribu Iuda, radix David, aperire librum, & soluere septem signacula eius.* Sed quid est hoc? nisi, quia Christus solus venit legis vaticinia, & mysteria reuelare, & soluere problemata. Ecce habemus primum librum.

De secundo autem libro sequitur: *Vidi alium Angelum fortem, descendentem de celo, amictum nube, & iris in capite eius. Et facies eius erat vt Sol, & pedes eius tanquam columna ignis: Et habuit in manu sua librum apertum.* Angelus iste, Christus est, amictus nu-

be, id est, carnis velamine, Iris in capite, Duo indicant pedes Apostoli, euangelizantes pacem: Libellus in manu, Euangelium. Ecce librum habemus secundum. Sed notandum; quod primum librum dixit *clausum esse*: secundum verò *apertum*: Et alia similiter notanda sunt differentia, quas, etsi nouerimus, tacemus, ut ex improviso grauius in hostem insurgamus.

In his ergo duobus libris, duo figuramus Testamenta: quos libros Lucas vocat *nummos*, quos Samaritanus dedit stabulario dicens; *quodcumque supererogaueris, ego, cum rediero, reddam tibi*. Ecquando supererogamus? Cum scripturas bene exponimus, exponendo multiplicamus, multiplicando, alios docemus. Quos autem Lucas vocat *nummos*, Iohannes item vocat, *alas*, in Apocalypsi dicens: *Postquam vidit draco, quod proiectus est in terra, persecutus est mulierem, quae peperit masculum: Et data sunt mulieri alae duae aquilae magnae, scilicet duo Testamenta, ut volaret in desertum, in locum suum, ubi alitur per tempus & tempora, & dimidium temporis, à facie serpentis*. Draco iste diabolus est, Angelus refuga, qui persequitur mulierem, hoc est, Ecclesiam. Desertus locus suus (est) sinus Abraham; *ubi alitur per tempora, & dimidium temporis*, id est, per M. CC. LX. dies, hoc est, per tres annos & dimidium: quod est ab incarnatione vsq; ad diem Iudicij.

De qua autem muliere dictum est, quod est amicta sole, & luna sub pedibus eius, & in capite eius corona stellarum duodecim, & in vtero habens clamat parturiens, & cruciatur, ut pariat, nisi de antiqua Ecclesia Patriarcharum & Prophetarum: quae genuit, quousque Christum in carne genuit. Non enim est Ecclesia moderna: quia subdit: *Et draco stetit ante mulierem, quae erat paritura. Et peperit filium masculum, qui relictus erat omnes gentes in virga ferrea, & raptus est filius eius ad Deum*. Mulier ista Ecclesia moderna esse dicitur, haec quidem in spiritu genuit, quod illa, hoc est, synagoga, in carne peperit. Vnde & lex tanquam carnalis carnalibus data est: cum & ipsa sit spiritalis, ut diximus in prima argumentatione.

Sed forsitan obiiciunt illud, quod ad Romanos dicitur; *Nunc autem sine lege iustitia Dei manifesta est*. Et idem legem superuacua esse putant: Sed illud, quod sequitur, non cogitant. Ait enim: *Iustitia Dei sine lege manifesta est: testificata autem à lege, & Prophetis*. Vnde Apostolus de Christo ait; *Testimonium habens à lege* &

Luca 10.
Ibidem.
Apocalyp. 12.

Ibidem.

Apocalyp. 5.

Rom. 7. 3.

Ibidem.

lege & Prophetis. Si ergò lex & Prophetæ essent fabulosa; Veritas ab eis testimonium non haberet. Nam, cùm à diabolo tentaretur, Testamento Veteri seipsum tuebatur: Et, quæcunque operatus est in carne, ad confirmationem legis operatus est. Unde Ioannes ait: *Nemo ex his perijt, nisi filius perditionis, vt scriptura impleatur, scilicet hæc: qui manducat meum panem, leuauit contra me calcaneum suum.* Et Matthæus in passione: *Quomodo implebuntur scripturæ, quia sic oportet fieri?* Et subdit: *Hoc autem totum factum est, vt impleverintur scripturæ Prophetarum.* Et in actis Apostolorum: *Viri fratres; oportet impleri scripturam Prophetarum, quam prædixit Spiritus sanctus per os Dauid. Et in eodem: Deus autem qui prænunciavit per os omnium Prophetarum, nati Christum suum, impleuit sic.* Et Petrus in Actis Apostolorum ait: *Cumq; consummassent omnia, quæ de eo scripta erant, deponentes eum de ligno, posuerunt eum in monumento.*

Quod ergò Christus implere venit & confirmare, si quis infirmare voluerit, erubescat & credat, dicens cum Paulo in Actis Apostolorum: *Sic deseruió Patri Deo meo, credens omnibus, quæ in lege & Prophetis scripta sunt.* Et subdit: *Nihil extra dicens, quam ea, quæ Prophetæ locuti sunt futura esse, & Moyses.* Et iterum subdit: *Suadens eos de Iesu ex lege Moysi & Prophetis, à mane vsque ad vesperam.* Ecce & ipsi (Apostoli) à lege & Prophetis testimonia habebant de IESU, iuxta illud testimonium IESU, spiritus prophetiæ. Unde Lucas: *Erant autem Moyses & Elias visi in maiestate, & dicebant excessum eius, quem complecturus erat in Hierusalem.* Ecce, cum Christo loquebantur de eis, quæ futura erant per eum. Et idem de Abraham ad diuitem: *Habent Moysen & Prophetas; audiant illos.* Et Ioannes de Philippo ait ad Natanaël: *Quem scripsit Moyses in lege, & Prophetæ, inuenimus Iesum filium Ioseph, à Nazareth.* Et idem de Isaia ait: *hoc dixit Isaia, quando vidit gloriam eius, & locutus est de eo.* Et ad Romanos Paulus ait: *segregatus in Euangelium Dei, quod ante promiserat per Prophetas suos in scripturis sanctis de filio suo.*

Ecce habemus, quod scripturæ legis sanctæ sunt, & de filio Dei sunt; & quod instructio legis utilis sit, Paulus ad Romanos probat, si quis operam dare voluerit, dicens: *Si autem tu iudeus cognominaris, & requiescis in lege, & gloriaris in Deo, & nosti voluntatem eius, & probas utiliora, instructus per legem.* Et terminans

Ibidem.

nans orationem suam subdit: *qui ergò alium doces, te ipsum non doces?* Ecce Iudæum vituperat, qui seipsum non docet, & alios docet: legem autem approbat, dicens: *Gloriaris in Deo, & quæ sequuntur.* Nec mirum, si legem approbat, cum dicat ad Galatas. *Itaq; [a] lex pædagogus noster fuit in Christo, ut ex fide iustificemur.*

*Galat. 3.**a] D. l. lfid. senten. lib. 1788*

constitutionis capit à iustificationibus: quas Dominus tradidit Moysi dicens: si emeris seruum Hebræum, &c.

*1. Timoth. 1.**Iacob. 4.**2. Pet. 1.**Ador. 7.**Ador. 16.**Rom. 15.*

b] August. ad Valerium contra Iulian. Ex quo instituta est circumcisio

in populo Dei, quæ erat tunc signaculum fidei, ad sanctificationem valebat paruulis; sicut Baptisma ex illo Galere cepit ad innovationem hominis. Rom. 2.

c] Vnde Steph. (Act. 3.) increpans Iudæos, ait: Dura ceruice, & incircumcisis cordibus & auribus semp Spiritui sancto resistitis.

Rom. 7.

Qui ergò pædagogum non sequitur, nec ex fide iustificatur. Et iterum ad Timotheum. *Scimus autem quia bona est lex, si quis ea legitime utatur.* Et Iacobus ait: *Si autem iudicas legem, iam non es factor legis, sed iudex. Vnus est legislator & iudex, qui potest perdere, & liberare.* Et Petrus in 2. Epist. *Non enim voluntate humana allata est Prophetia: sed Spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti Dei homines.* Et in Actis Apostolorum; Stephanus ferè totam Genesin & Exodum recapitulans commendat, quibus finitis, aspiciens in cælum, meruit videre gloriam Dei. Non ergò sunt fabulæ benè intelligenti; sicut hæretici dicunt, qui vocant eas *fabulæ Arturi.* Et ipse Paulus Timotheum circumcidit in castro, approbans legis circumcisionem. Vnde in Actibus Apostolorum legimus; *Hunc voluit Paulus secum proficisci; & assumens circumcidit eum, &c.* Vnde ad Romanos Paulus ait: *Dico enim Christum Iesum ministrum fuisse circumcisionis.* Si ergò minister circum-

cisionis fuit; [b] circumcisio nullatenus reprobanda. Idem enim paulò ante dixerat, ut diximus: *Circumcisio quidem prodest, si legem obserues. Si autem præuaricator legis es, circumcisio tua præputium facta est.*

Sed tamen circumcisio, non solum in præputio, sed etiam in corde spiritualiter facienda est; quod innuit Paulus dicens ad Galatas: *Neque enim, qui circumciduntur, hi legem custodiunt; id est, qui tantum in præputio circumciduntur, nisi in corde [c] circumcendantur spiritualiter.* Circumcidamus igitur corda nostra cum petrinis cultris, sicut Iosue: *Petra enim Christus est:* Et hæc circumcisio sufficit; quia est spiritualis. Vnde Paulus ait, ut saepe diximus: *Scimus, quia lex spiritalis est: ego autem carnalis sum.* Circumcisio quidem carnalis multis prodest, sicuti Abrahæ, & aliis quam plurimis; non dico omnibus.

Vnde

Vnde sanctissimus Rabanus ait in Euangelio secundum Lucam; Nec [a] putandum est, quod circumcisio suo in tempore non profuerit, his, qui ea legitime utebantur. Quod enim modo agitur in Ecclesia per vndambaptismatis, tunc fiebat per circumcisionem: quamuis ille nondum venisset, qui problemata scripturarum deconaret. Qui *Gregor. in Moral. Quod apud nos vales aqua baptizatis, hoc egit apud Veteres vel pro paruulis sola fides; vel, pro maioribus virtus sacrificij; vel pro his, qui de stirpe Abrahae prodierunt mysterium circumcisionis.*

enim nunc clamat; nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest videre regnum Dei: Tunc clamabat; Masculus, cui praputij caro circumcisa non fuerit, delebitur anima illius de populo suo: & ita, quod antè dixerat, non destruxit, sed implendo, in melius commutauit: sicut legitur de nuptiis, quæ factæ sunt in Cana Galilææ, vbi dixit; Implete hydrias aqua. Sicut enim fecit eas impleri aqua, potuit eas implere vino; sed noluit: in hoc nobis figuram præostendens; quod, sicut ex aqua fecit vinum, non destruens aquam, sed in melius commutans; ita ex lege fecit Euangelium, non destruens legem, sed implens, & in melius commutans. Lex [b] enim in Euangelium translata, alia quidem est, sed, non aliud. Zacharias enim mutus; fuit non aliud à se loquente. Velum templi scissum, fuit non aliud à se integro. Monumenta clausa, fuerunt non aliud, à se apertis. Eodem penitus modo, lex ab Euangelio differt. Euangelium enim nihil aliud est, quàm apertio legis, quæ erat obscura. Ne simus Nominales in hoc, sed, potius ** Porretani.* Quod enim Patriarchæ & Prophetæ laborantes in lege seminarunt; illud idem Apostoli & Doctores in Euangelio desudantes messuerunt, quibus dictum est: *Colligite fragmenta, ne pereant.* Ex quinque enim panibus, id est, ex quinque libris Moysi, XII. cophini impleti sunt, id est XII. Apostolorum prædicationes. Vnde Dominus per Ioannem ait discipulis suis: *Ecce misi vos metere, quod vos non laborastis; alij laborauerunt, & vos in labores eorum introistis.* Sed, qui sunt, qui laborauerunt, nisi Patriarchæ & Prophetæ? Nisi enim laborassent, mulier Samaritana vnde habuisset illud, quod dixit: Ait enim; *Scio, quod Messias venit, qui dicitur Christus.* Vnde Dominus ad discipulos ait, cum sederet iuxta puteum; Vos quatuor menses computatis ad messem: Ecce dico vobis: *leuate oculos vestros, & videte;* quia iam albefcunt regiones ad messem. Hoc autem dicebat; quia [c] *messes maturauerunt per Prophetas;*

Ioan. 3. Genes. 17.

Ioan. 1.

b] D. J. Ius naturale est, quod in lege & Euangelio continetur. Ecce, quod legem connumerat Euangelio, & Euangelium legi.

** Reales, à Gilberto Porretano.*

Ioan. 6.

Ioan. 4.

c] Sicut enim Rebecca, secuta

puerum Abraham Genesi ad Isaac: Ita Ecclesia, secuta Verbum Propheticum peruenit ad Christum. Qua Isaac viso descendit de Caelo: id est, agnito Christo, deseruit superbiam, & tortuosam Sutorum elationem. (Matth. 13.)

- Qui sunt vigiles, qui custodiunt ciuitatem, nisi Patres Veteris Testamenti; sicut in Canticis legimus. Vox Ecclesie: *Inueniunt me vigiles, qui custodiunt ciuitatem. Num, quem diligit anima mea, vidistis? Cum pertransissem eos paululum, inueni quem diligit anima mea.* Vnde & Ecclesia moderna, quæ est mater nostra spiritalis, antiquam Ecclesiam vocat matrem. In eodem: *Vna est columba mea, perfecta mea. Vna est matri suæ, electa genetrici suæ.* Et iterum: *Filij matris meæ pugnaverunt contra me:* Et ita duæ sunt Ecclesie, quarum vna mater est alterius: & vtraque filia vnus, & ambæ sorores; sic dixit duo esse Testamenta; & adhuc dicimus. Vnde Habacuc: *In medio duorum animalium cognosceris,* id est, duorum Testamentorum. Et Ioannes in Apocalypsi: *Habentes citharas Dei, & cantantes canticum Moysi serui Dei, & canticum Agni.* Citharas dixit pluraliter, propter duo Testamenta. Vnum, Canticum Moysi dicit; Propter Testamentum Vetus: Canticum Agni dicit; propter nouum Testamentum. Vnde & Matthæus dicit; *Dominum sedisse super asinam, & pullum filium subingulis:* Per asinam, Canticum Moysi; per pullum verò intelligens Canticum Agni. Super vtraque autem dicitur sedere. Super asinam sedit, cum dixit ad leprosum; *Vade, ostende te Sacerdoti, & offer munus tuum, quod præcepit Moyses, in testimonium illis.* Sic enim præcepta legis Moysi approbavit, quod saepe legimus eum fecisse. Super pullum sedisse dicitur; cum nouum dedit eis mandatum.
- Vnde & super asinam Apostoli dicuntur imposuisse vestimenta: Lex enim nudis erat vestimentum. Vnde Adam de foliis ficus, id est, de mandatis asperæ legis suam cooperuit nuditatem. Et Dominus per Osæ Prophetam ait: *Auferam vestimenta mea & linteamina, id est, legem meam, & ostendam gentibus turpitudinem tuam.* Vnde & Iudæi legem carnaliter legentes, quasi lege vestiti, suam non vident turpitudinem: De quibus ait Paulus: *Confiteor, quia Zelum Dei habent, sed non secundum scientiam: rectè quidem offerentes, sed non rectè diuidentes.* Hoc autem dixit; quia Iudæi defendere legem se putabant: quod quidem Zelus Dei est, & rectè offerre: sed Apostolos Christi

persequabantur; in quo non rectè diuidebant, pacem cum eis non habentes; nescientes illud: *Pax multa diligentibus legem tuam, &c.* E contra, qui non diligunt legem, de eis dicit David; *Psal. 108. Contaminauerunt Testamentum eius, diuisi sunt*; hoc est, Pharisæi sunt; *ab ira vultus eius*, hoc est, per iram vultus eius. Quod Testamentum cum prius esset durum & obscurum; per Euangelium mollitur & aperitur. Vnde subdit: *Molliti sunt sermones eorum super oleum, & ipsi sicut iacula*, sententiæ enim illorum, sunt iacula; qui duram legem durè legunt tanquam duri & cum filiabus Loth operantur. Loth enim cum bonus esset, & iustus, quem de euersione Sodomorum Dominus liberauit, tamen eo inebriato uilæ eius malè vsi sunt; ita & quidam malè abutuntur, *1. Timoth. 7. lege; cum lex sit bona, vt testatur Apostolus. si quis ea legitimè utatur.*

Quod Prophetæ & Patriarchæ saluari meruerunt, & salui sunt.

F. Moneta lib. 2. cap. 8.

C A P V T II.

Enè autem vtentes lege, & eam legentes legitime, iudicant, vt dictum est. Patriarchas etenim damnationi deputant (Waldenses) & Prophetas, & omnes etiam, qui [a] ante passionem decesserunt, cum scriptum sit: *Nolite tangere Christos meos, & in Prophetis meis nolite malignari.* Hoc enim ex Domino se habere contendunt, qui ait; *Omnes, quotquot venerunt ante me fures fuerunt, & latrones.* Malè intelligunt illud, antè: quis enim ante eum, hoc est, prior eo venit? cum ipse ab initio, & prior omnibus sit; de quo dicitur, *primogenitus ante omnem creaturam.* quæ ergò creatura est ante eum? Nulla utique. Legamus ergò melius, vt oportet, & dicamus; *ante eum*, hoc est, contra eum. Qui enim contra eum venit, non intrat per ostium in ouile ouium; & ideo fur, & latro. *Antè* autem Græcè, contra dicitur Latinè. Vnde Antichristus dicitur non, quod ante Christum fuerit; hoc est, prior Christo, sed ante Christum, hoc est, contra Christum. Qui autem malè legunt, malè intelligunt: *Si enim benè intelligerent, hæretici non essent.*

a] In lib. Num. legimus: *Exules & profugæ ante mortem Pontificis uerbes suas non poterat reuertere: Nunquid & in Euangelio ait; Pacem meam relinquo vobis, pacem meam do vobis. Relinquo sequentibus: do, præuenientibus. Psal. 104. Ioan. 10. Coloss. 1.*

Defensa igitur lege, legis Patres legitimè defendamus, tanquam iustos. Vnde Matthæus ait; *Ioseph autem vir eius, cum esset iustus*. Et Dominus per Matthæum ait: *Amen dico vobis, quod multi Propheta & iusti cupierunt videre, quæ videtis, & non viderunt*. Et de Zacharia & Elisabeth Lucas ait: *Erant autem iusti ambo apud Deum, incedentes in omnibus mandatis & iustificationibus Domini sine querela*. Et idem de Simeone; *Homo erat in Hierusalem, cui nomen Simeon, & homo iste iustus & timoratus, expectans consolationem Israel, & Spiritus sanctus erat in eo*. Et Paulus ad Hebræos; *Moyse quidem fidelis erat in domo illius, tanquam famulus*. Et subdit: *Christus verò tanquam filius*. Et Iacobus ait: *Sufferentiam Iob audistis, & finem Domini vidistis: quia misericors est Dominus, & miserator*. Et in Actibus Apostolorum; Stephanus ait ad Iudæos; *Patriarchæ amalantes Ioseph vendiderunt in Ægyptum, & erat Deus cum eo*. Et subdit: *Eodem tempore natus est Moyse, qui fuit gratus Deo*. Et Petrus in Actibus Apostolorum; *Dauid enim in sua generatione cum administrasset, voluntati Dei dormiuit, &c*. Et Apostolus: *Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam*. Et ad eundem dictum est alibi: *Nunc cognoui, quia times Deam*. Et de Tobia in libro Tobia legimus; *Completis annis C. l. sepultus est honorificè in Ninive. LVl. annorum lumen amisit; LX. annorum, recepit: cæteris temporibus vitæ suæ in gaudio fuit, &c*. Et cum bono profectu timoris Dei perrexit in pace. Et Dominus per Matthæum: *Ecce ego mitto ad vos Prophetas, & Sapientes, & Scribas, & ex illis occidatis, & crucifigatis, & ex eis flagellabitis, &c*. *veniat super vos omnis sanguis, qui effusus est super terram, à sanguine Abi iusti, vsque ad sanguinem Zacharia. Cui satis competit Iohannes in Epistola, qui ait de Cain; propter quid occidit eum? quoniam opera eius maligna erant; fratris autem erant iusta*.

Ecce habemus, quod ante Christi incarnationem multi erant iusti; sicut Ioseph vir *MARIÆ*, sicut Zacharias & Elisabeth in omnibus mandatis Domini incedentes; Et sicut Simeon, in quo erat Spiritus sanctus; Et sicut Moyse fidelis famulus illius, cuius & Christus fuit filius; & sicut Iob, cuius non erat similis in terra tempore ipsius; Et sicut Ioseph Patriarcha, cum quo erat Deus: Et Dauid, qui voluntati Dei obediuit; Et Abraham, qui credidit, & timuit Deum; & Moyse iterum, qui fuit gratus Deo; cui etiam dictum est; *Prophetam eis suscitabo, similem tui*: Et sicut:

sicut Abel, qui fuit iustus, & sanguis eius, & opera eius iusta. Qui autem saluabuntur, nisi iusti, vt, quorum iusta sunt opera, de quibus scriptum est? *Tunc iusti fulgebunt sicut Sol in regno Patris eorum.* Et post paulillum Matthæus: *Exibunt Angeli, & separabunt malos, de medio iustorum.* Et alibi: *Iustus vt palma florabit.*

Genes. 4.
Matth. 23.
Matth. 13.
Psalm. 91.

Ideo, ne damnationi eos deputetis, quia statim post decessum, ad inferos descendebant: sed ideo Christus ad inferos descendit, eis assuulari volens, vt & eos ab inferis reuocaret. Vnde Paulus ad Ephesios: *Quod [a] autem ascendit, quid est, nisi quia & descendit primum in inferiores partes terre.* Cuius fati consonat Zacharias Propheta dicens: *Tu quoque in sanguine Testamenti tui, educessi vindictos tuos de lacu, in quo non erat aqua.* Et Osee Propheeta: *Ero [b] mors tua, o mors, morsus tuus ero inferne.* Ex eo enim quod mordemus partem abstrahimus, partemque relinquimus. Sic Dominus infernum momordit, fideles abstrahens, infideles ibi relinquens. Vnde & ipse Dominus ait: *Non sum missus, nisi ad oues, quæ perierunt domus Israel. Perierant, dixit, non, qui pereant vel peribunt.*

Ephes. 4.
a] Lib. Reg. 4.
Feru' exiliens
à ligno in pro-
fundum flumi-
nis mersum est
& in lignum
desuper ab He-
lizæo prosectu,
reuersum est,
Ita spiritus
Christi relicto
corpore ad an-
Zuch. 9. Ose. 13.
lonam; Ita &

feros descendit: quo redeunt ad Corpus tanquam ad manubrium, surrexit.
b] Ionas 2. Exaudivit me de ventre inferni, sicut de ventre ceti extraxit Prophetas de inferno. Matth. 14.

Sed [c] illud vos decipit, quod legitur in lib. Sapientia. *Non est, qui agnitus sit, reuersus ab inferis.* Sed nondum chaos magnum firmatum erat: quod patet per eos, quorum monumenta aperta sunt, in Christi passione, & apparuerunt multis, in sancta ciuitate. Si enim [d] chaos firmatum esset, non comparuissent ab inferis ad superiora. Vnde & Moyses in transfiguratione Domini apparuit cum Elia; quod utique non fecisset, si chaos firmatum esset, quod postea firmatum est, soluto chirographo, in resurrectione Christi ab inferis. Iusti etenim qui tunc ad inferos descendebant, per Christi resurrectionem ab inferis resurgentes cum eo, nunc in regno calorum gaudent. Vnde & Dominus per Matthæum ait: *Dico autem vobis, quod multi ab Oriente & Occidente venient & recumbent cum Abraham & Isaac & Iacob in regno calorum.* Et Lucas similiter ait: *Cum videritis Abraham, Isaac & Iacob, & omnes Prophetas in regno Dei; vos autem expelli foras, &c.* Vnde & Paulus ad Galatas: *Cognoscitis ergo, quia qui ex fide sunt, hi sunt filij Abraham.* Vnde & Iudas in Epistola ait: *Cum Michael*

c] Similiter dicimus solus, illud Sap. 1. 16.
Denique vadit, & non reuertur ad terram tenebras; ad quam sceli, qui plangere negligit, vadit. Dimitte ergo me vt plangam.
Matth. 28.
d] Simile est illud Iud. 24. Postuit tenebras inter vos & Aegyptios; & adduxit super eos mare, & operuit eos.
Sed obijciunt

illud, quod per Archangelus cum diabolo disputans altercaretur de Moysicorpore, non
 Prophetam dicitur: Hamilitati nos in loco afflictionis, & cooperuit nos umbra mortis. Ecce quod Prophetas operuit
 Umbra mortis, quid est autem Umbra mortis, nisi damnatio? Solutio. Umbra mortis, est aliquando oblitio mentis. Vnde illud Zacharia. Illuminare hu, qui in tenebris, & Umbra mortis cadent. Umbra mortis, tentatio satane; vnde Ioannes: Nomen illi mors. Umbra enim sequitur corpus. Umbra mortis, mors carnis, quia non est vera mors. Prophetas igitur, qui non spiritu, sed sola carne moriuntur: non vera morte, sed Umbra mortis operis fuerunt. Vnde David; Eripuisti animam meam ex inferno inferiori. Vnde Christus non mortem, sed quasi Umbra mortis gustauit, si dicit fas est. Matth. 5.

Luca. 11. Prophetas, qui fuerunt ante vos. Vnde & Lucas: Mittam ad illos Prophetas & Apostolos, & ex illis occident, & requiratur sanguis omnium Prophetarum, qui effusus est a constitutione mundi, a generatione ista. Et Paulus ad Thessalonicenses ait: Sicut & ipsi a Iudais, qui Dominum occiderunt IESUM, & Prophetas. Et Ioannes in Apocalyp. 16.

Apocalyp. 16. Iustus es, qui es, & qui eras sanctus, qui hoc iudicasti; quia sanguinem sanctorum & Prophetarum fuderunt, & sanguinem eis dedisti libere. Et iterum de Babylone: Exulta super eam calum, & sancti Apostoli & Prophetas: quonia iudicauit Deus iudicium vestrum de illa.

Matth. 21. Et si legamus in Matthæo parabolam patrisfamilias, liquidius appareret; Paterfamilias plantauit vineam, & fodit in eas orbicular; siue lacum, vt dicit Marcus: Et locauit eam agricolis, & postea profectus est. Tempore autem fructus misit seruos suos ad agricolas; qui, occiderunt eos. Misit alios plures, & fecerunt similiter. Nouissimè autem misit filium suum: Et proiectentes eum extra vineam, similiter interfecerunt. Qui sunt autem serui ante aduentum filij, ab agricolis interfecti, nisi Patriarchæ & Prophetas, occisi a contentibus idola? filius autem Christus est.

a] Causa
 XXX. 11.
 Quis ignorat, sub altera dispensatione Dei omnes retro sanctos eiusdem fuisse meriti, cuius nunc sunt Christiani? Quomodo ante Abraham placuit in coniugio; sic nunc Virgines in castitate. Seruunt illi legi & tempori suo; seruamus & nos legi & tempori nostro. Est c. 32. q. 4. cap. 6. Quis ignorat.

innuit Paulus ad Heb. dicens, ut diximus: *Moyſes quidem fidelis erat in tota domo illius tanquam famulus*: Et ſubdit: *Chriſtus autem, tanquam filius*. Quidam enim coeſi ſunt, ut Hieremias: quidam * occiſi, ut Iſaias; quidam lapidati, ut Nabuton, & Zacharias filius Ioiadae, quem Iſoas inter fecit inter templum & altare. Si autem paſſionis participes ſunt, ſimul & reſurrectionis in gloria participes erunt: iuxta illud; *ſi commortui fuerimus, & conuiuemus*. Vnde Iacobus nos inuitat dicens; *Exemplum accipite fratres laboris & patientiae Prophetas, qui locuti ſunt in nomine Domini*; Et ſtatim ſufferentiam Iob prodit in Exemplum. Vnde & Petrus in prima Epistoſa: *De qua ſalute, ſcilicet animarum, exquiserunt atque ſcrutati ſunt Prophetæ, qui de futura in vobis gratia Dei prophetauerunt, ſcrutantes, in quod, vel quale tempus ſignificaret, qui in eis erat ſpiritus Chriſti*. Si ergo de ſalute animarum exquiserunt, & ſpiritus Chriſti erat in eis, non immerito ad eorum imitationem inuitamur. Eorum etenim verba Euangelica ſunt. Vnde Ioannes in Apocalypſi: *Sicut euangelizauit per ſuos Prophetas*: Et de eorum mercede ſubiungens ait: *Gratias agimus tibi Domine*: Et ſubdit: *Aduenit ira tua, & tempus mortuorum, vindicari & reddere mercedem ſeruis tuis Prophetis & ſanctis*.

* fort. Serrati.

2. Cor. 7.

Iacob. 5.

1. Pet. 1.

Apocalyp. 11.

Neque mirum, ſi mercedem Prophetarum cum mercede ſanctorum enumerat; quia in ſpiritu ſancto loquebantur. Vnde & de Zacharia dicit Lucas; *Impletus eſt ſpiritu ſancto, & prophetauit dicens*; *Benedictus Dominus Deus Iſrael*; & de Simone ſimiliter dictum eſt: Et de Dauid Marcus ait: *Ipe enim Dauid dicit in ſpiritu ſancto*; *Dixit Dominus Domino Deo, ſede a dextris meis*. Et ſimiliter de aliis; Vnde & dominus eos exaltauit, ut in Actibus Apoſtolorum ait Petrus: *Deus plebis Iſrael elegit patres noſtros, & plebem exaltauit, cum eſſent incolæ in terra Aegypti*. Et Iudas; *Commonere autem vos volo, ſcientes omnia, quoniam Deus ſemel populum de terra Aegypti ſaluans: ſecundo eos, qui non crediderunt perdidit*. Vnde & frequenter eis apparebat, & orationes implebat. Vnde Lucas de Zacharia: *Cumque ſacerdotio fungeretur, [a] Zacharias in ordine vicis ſuae ante Deum, &c. qui (angelus) ait*; *Ne timeas Zacharia, exaudita eſt deprecatio tua*: Et Dominus per Ioannem ait de Abraham: *Abraham pater veſter exultaui, ut videret diem meum, vidit & gauisus eſt*. Vnde & ad opera Abraham nos inuitat Dominus dicens in eodem: *ſi filij Abraham eſſis, opera Abraham faci-*

Marci. 12.

Psalm. 109.

Act. 13.

Luca 1.

a) Habebat enim octauam hebdomadam, ſicut & abias in viſce ſua; de cuius genere ſunt Zacharias.

Rom. 4.

Galat. 4.

Actor. 7.

Actor. 3.

Genes. 22.

Galat. 4.

Hebra. 4.

Matth. 20.

Psal. 79.

Ioan. 4.

* militat. seu
mansuetudinem:
nisi militiam
velis.a] Qui Iob ab
antea vocabatur
quini⁹ fuit
ab Abraham
ex patre Zarã:
& ex matre

Reza.

Et fuit rex E.
dom secundus.
primus. n. fuit
Balaam.

cite. Nunc autem queritis me interficere, homo, qui veritatem vobis locutus sum, quam audiui à Deo: hoc Abraham non fecit, quem & Paulus vocat patrem, dicens ad Romanos: Qui est pater omnium nostrum, sicut scriptum est, quia patrem multarum gentium posui te ante Deum, cui credidisti, qui vivificat mortuos. Vnde & ad Galatas ait; Si autem vos Christi, ergò Abraham semen estis, per repromissionem heredes in Actis Abraham per repromissionem donavit Deus. Et Stephanus in Actis Apostolorum ait; Viri fratres audite. Deus gloria apparuit patri nostro Abraham. Et Petrus in eodem ad Iudæos ait; Vos estis filij Prophetarum, & Testamenti, quod diffosuit Deus ad Patres nostros, dicens ad Abraham: In semine tuo benedicentur omnes familie terræ. Vnde & Dominus ad similitudinem eorum factus est sub lege, teste Apostolo, qui ait: Factus sub lege, ut eos, qui sub lege erant, redimeret. Ad similitudinem eorum, dico: quia de eos ait Apostolus; Tentatum autem per omnia pro similitudine absq; peccato.

Qui autem sunt illi, quos Dominus misit in suam vineam summo mane, & hora tertia, sexta & nona & undecima? De hac vinea loquitur Psalmista dicens, Vineam de Aegypto transtulisti, eiecisti gentes, & plantasti eam. Operatores in undecima hora sunt gentiles; quibus dicitur; quid hic statis tota die otiosi? Et dixerunt; quia nemo nos conduxit, id est, prædicavit. Per alios operatores intelligendi sunt Iudæi, operantes primitus in vinea, qui, licet primi laborassent, primi denarium non receperunt. Et idè dictum est; Erunt primi novissimi, & novissimi primi. Tamen in vespere seculorum, hoc est, in resurrectione Christi denarium acceperunt. Laboraverunt enim, & nos in labores eorum introivimus. Vnde Dominus per Ioannem ait: Ego misi vos metere, quod vos non laborastis. Primi siquidem operatores, pluribus modis operati sunt: scilicet per innocentiam, ut Abel; per obedientiam, ut Abraham; per constantiam, ut Isaac; per tolerantiam, ut Iacob; per hospitalitatem, ut Loth; per castimoniam, ut Ioseph; per * militiam, ut Moyses, per misericordiam, ut David; per abstinentiam, ut Daniel, per patientiam, ut Iob; per sepulture exhibitione, ut Tobias; per ducatum, ut Raab; per iniquorum depressionem, ut Iudith; per iustitiam, ut Enoch; per iræ reconciliationem, ut Noë; per sacerdotij dignitatem, ut Aaron; per Domini timorem, ut Phinees, filius Elezari; per sanctorum iunctionem, ut Samuel; per sapientiam, ut Salomon, per gratiam,

tionem, vt Ezechias; per ieiunium, vt Elias. Vnde & Iesus filius Sirach, patres Veteris Testamenti in fine sui operis commendans ait; *Laudemus [a] viros gloriosos, & parentes nostros in genere suo.* Et subdit: *In pueritia sua requirentes modos musicos, & narrantes carmina in scriptura; homines diuites in virtute pulchritudinis studium habentes, pacificantes in domibus suis. Omnes isti in generationibus gentis sue gloriam adepti sunt, & in diebus suis habentur in laudibus.* Et iterum subdit: *Corpora ipsorum in pace sepulta sunt, & nomina eorum viuunt in generationes & generationes: Et postea de singulis nominatim loquens ait: Enoch [b] placuit Deo, &c. & translatus est in paradysum, vt det gentibus penitentiam. Noe inuentus est perfectus, iustus & in tempore iracundia factus est reconciliatio. Testamenta seculi posita sunt apud illum, ne deleri possit diluuii omnis caro. Abraham magnus pater multitudinis Gentium, & non est inuentus similis illi in gloria; qui conseruauit legem Excelsi, & in carne eius Dominus fecit stare Testamentum, in tentatione inuentus est fidelis. Ideo iure iurando dedit illi semen in gente sua. Isaac eodem ferme modo fecit propter Abraham patrem ipsius: benedictionem omnium gentium dedit illi, & testimonium confirmauit super caput Iacob. Dilectus à Deo & hominibus Moyses, cuius memoria in benedictione est. Similem illum fecit in gloria sanctorum, & in verbis suis monstra placauit. Ostendit illi gloriam suam, sanctum fecit illum, & elegit eum ex omni carne, Excelsum fecit Aaron fratrem eius, Et similem sibi de tribu Leui. Statuit ei Testamentum æternum, & dedit ei sacerdotium gentis, & beatificauit illum in gloria. Compleuit Moyses munus eius, & vnxit illum oleo sancto, & propter ipsum consumpti sunt Dathan, Core, & Abiron, qui ei inuidebant.*

Phinees filius Eleazari tertius in gloria est, imitando eum in timore Domini, & stando in reuerentia gentis, in bonitate & alacritate anima sua placuit Deo Israel. Fortis in bello Iesus Naue, Successor Moyse in Prophetis, qui fuit magnus secundum nomen suum, maximus in salutem Electorum Dei, cuius oratione impeditus est Sol, & vnus dies factus est quasi duo. Inuocauit Altissimum potentem in oppugnando inimicos, & audiuit illum magnus & sanctus Deus, qui impetum fecit cum grandine, vt cognoscant gentes potentiam eius.

Dilectus à Domino suo Samuel Propheta Domini, renouauit imperium, & vnxit Principes in gente sua: & in fide sua probatus est Propheta, & cognitus est in verbis suis fidelis; quia vidit Deum lucis, vt

Eccles. 44. 45. 46.

Aug. in Vltima particula. Sicut in Veteri Testamento quidam spirituales; ita & in nouo quidam carnales inueniuntur.

b] Gregor in Moral. Vocat eos stellas sub tempore noctis; quousq; serus lucet & appareat.

oraret in bello. Intonuit de calo Dominus, & contriuit hostes Philisthiim. David cum Leonibus & vrsis in iuuentute sua lusit vult cum Agnis ouium. Deuicit Goliath in funda. Sic in decem millibus glorificauit eum, & laudauit illum in benedictionibus Domini, offerens illi coronam gloria, Christus purgauit peccata ipsius, & exaltauit in æternum cornu eius. Salomon imperauit in diebus pacis, cui subiecit Deus omnes hostes, vt conderet domum in nomine suo, & pararet sanctitatem in æternum. Sed quia peccauit; subdit. Deus autem non derelinquet misericordiam suam, & non corrumpet, nec delebit opera sua, neque perdet à stirpe nepotes Electi sui. Surrexit Helias propheta quasi ignis, & verbum ipsius quasi facula ardebat. Qui vnxit Reges, ad poenitentiam; Et prophetas fecit successores post se, qui in turbine cæcus est, & in Helisæo completus est spiritus eius. Ezechias fecit, quod placuit Deo, & fortiter iuit in via David patris sui; quam mandauit illi Isaias propheta magnus, & fidelis in conspectu Dei. In diebus ipsius retro redijt Sol, & addidit Regi vitam. Memoria Iosia in compositione odoris facta in opus pigmentarij. In omni ore, quasi mel indulcabitur eius memoria, & velut Musica in conuiuio vini. Gubernauit ad Dominum cor ipsius, & in diebus peccatorum corroborauit pietatem. Præter David, & Ezechiam, & Iosiam omnes peccatum commiserunt. Ezechiel, qui vidit conspectum gloria, quam ostendit illi in curru Cherubim. Zorobabel ipse, quasi signum in dextra manu Israel. Et Iesus, Iosedech cum eo. Ioseph. Rector fratrum, cuius ossa prophetarunt etiam post mortem. Sem & Seth apud homines gloriam adepti sunt, & super omnem animam in origine Adam. Simon Onia filius Sacerdos magnus, quasi Stellæ matutina in medio nebula, quasi luna plena in diebus suis. Porrexit manum suam in libatione, & libauit

de sanguine vuz. His autem finitis, Iesus filius

Sirach in oratione Salomonis ad

Dominum, opus suum
consummauit.

Quod

Quod ille qui dedit legem Moysi, sit ve-
rus Deus & omnipo-
tens.

CAPUT III.

TEXTA igitur veterum serie, in paternis lau-
dibus aliquantulum commorati, in eos, qui con-
tra Deum calcitrant, leuantes calcaneum incal-
cantem, vt saltem calcaneum retrahant, filium
acuamus. Deum enim patrum nostrum, qui le-
gem dedit Moysi, qui locutus est cum Prophetis, qui firmavit or-
bem terra, Deum verum esse negant. Eum etenim ioculatorem
esse dicunt, quemadmodum ioculatori Moysi respondit di-
cens; *Ego sum, qui sum*. Et iterum; *Qui est, misit me ad vos*. Sed
illud, quod tertio dicitur, non recolunt: *Deus Abraham, Deus
Isaac, & Deus Iacob, Deus patrum tuorum, &c.* Si autem id eod. iocula-
torem esse dicunt; similiter & Christum, filium eius iocula-
torem possunt appellare: cum ipse dicat ad Iudæos: *Si non credi-
deritis, quia, ego sum; moriemini in peccatis vestris*, dixit, *quia ego
sum; & nihil addidit; & alibi: Cum exaltaueritis filium hominis, tunc
cognoscetis, quia ego sum; Ecce in his verbis filius benè consonat
patri, & pater filio; quia, vnum sunt.*

F. Moneta lib.
2 cap. 6.

Exod. 4.
Mag. Petrus in
Psalm. Et spe-
rent in te, qui
nouerunt no-
mētuum. No-
men Dei est,
q̄ est. Quod
nomen rectè
intelligit, qui
spem non po-
nit in reb. quæ

serè nihil sunt, id est, temporalibus. Nomen autem scitur, cum ille, cuius est, noscitur, *Ibidem.*

Sed vt omninò eos conuincamus, quare sic locuti sunt, vi-
deamus. Esse [a] enim nulli melius conuenit, aut verius, quàm
soli Deo, qui quidem & à seipso est, & semper est, & semper idem
est, & ab eo omnia sunt, sine quo nihil est. Aliæ autem res, et-
si sint, non ex se habent esse: nec semper esse; sed permutant
suum esse. Vnde Dauid; *Ipsi peribunt, tu autem permanes, & omnes
sicut vestimentum veterascent: Tu autem idem ipse es, & anni tui non
deficient*. Et Iacobus; *Apud quem non est transmutatio, nec vicissi-
tudinis obumbratio*. Benè consonat seruus seruo, sicut & Domi-
nus Domino.

a] Apoc. 1. Gra-
tia vobis & pax
ab eo, qui est,
& qui erat, &
qui venturus
est. Simili mo-
do loquitur in
Genesis.
Psalm. 101.
Iacob, 1.

Ipsi verò contra conditorem suum latrant, tanquam canes,
Dominum ignorantes; & hinc, inde Veteri Testamento,

quæ non intelligunt, testimonia congregantes, simplicium corda decipiunt. Aiunt enim; Ecce Deus legis & Prophetarum, videte, qualis sit: *Ego occidam*, inquit, & *ego viuificabo*: *ego percutiam*, & *sanabo*: & non est, qui eruat de manibus meis, *Occidam*, audiunt, *viuificabo*, non intelligunt. *Percutiam*, dicunt; sed, *sanabo* prætermittunt. Istius modi occasionebus calumniantur creatorem. Sed tamen de filio eius, illud idem dicitur per Lucam, qui ait: *Ecce, positus est hic in ruinam, & resurrectionem multorum in Israel*. Ruinam quare non notant, sicut & *occidam*. A Christo enim ruina durior est, quàm corporis occisio. Qui enim occidit corpus hominis, non est potens animam occidere; solus enim Deus potens est, animam perdere: quæ perditio, magna est occisio. Quid nunc facient hæretici? Cùm enim aliquid inueniunt, quod eis placet, ad allegorias, non currunt, imo planè legunt. Cùm autem molestum quid inueniunt, ad tropologias confugiunt. In quibus enim possunt accusare, parum intelligentes accusant: quæ autem excusari debent, non excusant. *Occidam* enim dixit pater, propter veteris hominis occisionem:

Lucæ 2.

Coloss. 3.

Gregor. in Moral. ait: Sæpe aliquid à maioribus dispensatorie agitur: quod à minoribus error putatur. Quod benè bobus calcitrantibus inclinata arca Testamenti signauit, quia, quidam casuram credens, erigere voluit, & mox sententiam mortis accepit. Lucæ. 12.

Vnde & *viuificabo* dixit, nouo homini nouam tribuens sanitatem. Hoc modo occidere Apostolus nos permittit dicens: *Mortificate membra vestra, quæ sunt super terram*. Tamen etsi verius intueamur, illum, qui occidit, debemus timere, & confiteri. Vnde Lucas ait; *Dico autem vobis amicis meis, ne terreamini ab ijs, qui occidunt corpus, & post hoc non habent amplius, quid faciant. Ostendam autem vobis, quem timeatis. Timete eum, qui, postquam occiderit, habet potestatem mittere in Gehennam*.

Iob. 13.

Ibidem.

Ex hoc ergò habemus, quod Deus occidit; Et iterum benè concordat filius Patri, in occisione. Melius considerauit Iob, qui ait: *Etiamsi occiderit me, in ipso sperabo; Et ipse erit saluator meus*. Ecce, quod, licet occiderit, saluat. Vnde, in eodem: *Inreparationem Domini ne reprobos; quia, ipse vulnerat, & medetur; percutit, & manus eius sanat. Excelsior calo est, quid facies? profundior inferno; vnde cognosces? longior terræ mensura eius, & latior mari. Si subuerteris omnia, vel in vnum coartauerit, quis contra dicet? Vel, quis dicere ei po-*

ei potest, cur ita facis? Si destruxerit, nemo est, qui adificet: si incluserit, nemo est, qui aperiat, qui multiplicat gentes, & perdit eas, & subuersas eas in integrum restituet.

a] Sacra scriptura quinque memorat Annas: Matrem Samuel, Saram Tobie, uxorem Ragnel, Autem Domini, Annam Prophetisam.

1. Reg. 2.
Psalm. 59.
Psalm. 17.
Iacob. 4.

Roman. 4.

Matth. 22.

Rom. 4.

Matth. 9.

Matth. 18.

Luc. 11.

Ibidem.

Matth. 5.

Et Anna [a] mater Samuel, nō filia Phanuel, in Psalmo suo ait; Dominus mortificat & viuificat, deducit ad inferos & reducit. Quosdam enim occidit, vt sanet, quosdam autem, vt exemplum timoris incutiat. Vnde Dauid; *Destruxisti nos, iratus es, & miseratus es nobis: Et subdit: Dedisti meruentibus te significationem, vt fugeant à facie arcus.* Ex his patet, quod hæretici sunt, tanquam lutum contra figulum insultans. Vnde & ipsi confringentur, iuxta illud: *Tanquam vas figuli confringes illos: Et iterum; Tanquam lutum platearum delebis eos.* Ipse enim est, de quo Iacobus ait: *Vnus est legislator & iudex, qui potest perdere, & liberare.* Et Iudas: *Deus semel populum de terra Ægypti saluans, secundò eos, qui non crediderunt, perdidit.* Si Iacobus non mentitur; qui legem dedit, perdere potest & saluare. Vnde Paulus ad Romanos ait de Abraham: *Patrem multarum gentium posui te, ante Deum, cui credidisti; qui viuificat mortuos.* Patet ergò, quòd Deus Abraham mortuos viuificat. Vnde Dominus in Euangelio Matthæi ait: *Non legis, quod dictum est à Domino, dicente vobis: Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Iacob; non est Deus mortuorum, sed viuentium.* In hoc satis respondet seruus Domino. Paulus enim ait; *viuificat mortuos: Dominus verò ait; non est Deus mortuorum, sed viuentium.*

Sed obiiciunt iterum; quia dixit; *oculum pro oculo, & dentem pro dente.* In hoc Deum patrem accusant; sed, filium in quo excusant; cum illud idem in Matthæo ait: *Non enim solummodo aliis oculum eruere iubet; imò, quod grauius est, & molestius, tam sibi, quàm aliis oculum eruere commonet, & hortatur.* Nec solum de oculo, imò, de pede, & manu. Tunc autem oculum pro oculo eruiamus, cum oculis mentis tenebrosum eruiamus, & lucidum inferimus. De quibus oculis loquitur Lucas, cum ait: *Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit. Si autem nequam fuerit, & corpus tuum tenebrosum erit.* Bonus enim intellectus, bonus oculus est: de quo idem ait: *Lucerna corporis tui, est oculus tuus.* Si ergò oculus tuus scandalizat te, erue eum, id est, si habes trabem in oculo, erue eum, dicit filius, in quo non dissonat à patre, qui ait, *oculum pro oculo.* Et si filius dixit;

Isaia.

Diligite inimicos vestros, benefacite his, qui oderunt vos, benedicite maledicentibus vos: orate pro calumniantibus vos: Et; qui te percusserit in dexteram maxillam, praebe ei & alteram: Et; ab eo, qui auferet tibi vestimentum, etiam tunicam noli prohibere. Et; Omni petenti te, tribue: qui auferit, quae tua sunt, ne repetas. Similiter & pater dixit in Isaia: Quiescite agere peruersè, discite benefacere; querite iudicium, subuenite oppresso, iudicate pupillo, defendite viduam.

a] Obiectio et
probenz, Chri-
stum non esse
filium eius: qui
dedit legem
Moyse.

Exod. 10.

Matth. 5.

b] In Exodo:

Non delidera-
bis vxorè pro-
ximi tui, non
seruum, non
ancillam.

Exod. 20.

Matth. 19.

c] In Ex. Non
iunges manū
tuam, vt pro
impio dicas
falsum testi-
monium.

Matth. 5.

d] In Leuitico.

Non quæres
vltionem; nec
memor eris
iniuriæ ciui-
um tuorum.

Sed iterum [a] obiiiciunt dicentes; Prior dixit; non occides: qui autem occideris, reus erit iudicio: Christus autem dicit; qui tra-
ficatur fratri suo; reus erit iudicio: qui dixerit racha; reus erit concilio;
qui dixerit, fatue, reus erit gehenna ignis. Prior [b] dixit; non mœ-
chaberis: Christus verò ait; qui viderit mulierem ad concupiscendum
eam; iam mœchatus est eam in corde suo. Prior dixit; qui dimiserit v-
xorem suam, det illi libellum repudij. Christus verò ait: Omnis, qui
dimiserit vxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam mœcha-
ri. Et; qui dimissam duxerit, adulterat. Prior [c] dixit; Non periur-
abis. Reddes autem Domino iuramenta tua. Christus verò ait: Non
iurare omninò: neque per calum, neque per terram; quia calum thro-
nus Dei est; neque per terram, quia scabellum pedum eius est. Neque per
Hierusalem; quia ciuitas est magni regis: neque per caput tuum: quia
non potes vnum capillum album facere, aut nigrum. Prior [d] dixit:
Oculum pro oculo, dentem pro dente; Christus vetò ait; Non
resistere malo. Prior dixit; Diliges proximum tuum; & odio habebis
inimicum tuum. Christus verò ait: Diligite inimicos vestros, &c.

Hæc omnia, ô hæretici, quæ obiiicitis, nil nocent. Dicitis enim; quòd ille, qui locutus est antiquis sic; non est pater Chri-
sti: quod si pater eius esset, vnum & idem cum eo diceret; nec
ab eo, in aliquo dissonaret. In hoc autem erratis eodem modo
penitus, vt Iudæi. Iudæi enim hoc audientes, Christum legis esse
destructorem asserbant. Similiter & vos, Christum in hoc le-
gi, & legis datori contrarium esse asseritis. Cum Iudæis ergò er-
rare non timetis, quia Christus in hoc, neq; legis est destructor,
neque patri contradictor.

Possumus autem respondere vobis illud, quod Dominus
respondit per Matthæum ad Pharisæos tentantes eum, & dicen-
tes: Si licet homini dimittere vxorem suam, quacunque ex causa; Et
cum Dominus dixisset; quod Deus coniunxit, homo non separet:
Dixerunt iterum: Quid ergò Moyse mandauit dari libellum repu-
dij, &

Matth. 19.

dij, & dimittere? Quibus Dominus respondit: quod Moyses ad duritiam cordis eorum hoc fecit. Similiter & nos dicimus, quod Deus pater, locutus est, tanquam rudibus rudia, ut per noua nouos, & rudes erudiret rudimenta. Christus uero tanquam perfectos, perfectionem edocet disciplinam. Vnde & in fine eiusdem predicationis ait: *Estote ergo & uos perfecti, sicut & pater* *Matib. 5.* *uester celestis perfectus est.* Aliter enim loquendum est inter rudes: aliter inter perfectos. Vnde Paulus; *sapientiam loquimur in-* *1. Cor. 2.* *ter perfectos.* Rudibus uero ait: *Ego autem fratres non potui uobis loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus, tanquam paruulis in Christo lac uobis potum dedi, non escam.* *1. Cor. 3.*

Sed tamen omnia possumus concordare hoc modo. Pater enim dixit; *Non occides, qui autem occiderit, reus erit iudicio.* Filius uero ait; *qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio;* Nonne, qui prohibet irasci, prohibet occidere? Et, qui prohibet occidere, prohibet irasci, ne occidat. In hoc ergo satis conueniunt. Pater dixit; *Non mœchaberis:* filius uero ait; *qui uiderit mulierem, &c.* Nonne, qui prohibet uidere mulierem ad concupiscendum, prohibet mœchari? Et qui prohibet mœchari; prohibet uidere mulierem ad concupiscendum, ne mœchetur? Et similiter in hoc consentiunt: Pater dixit; *qui dimiserit uxorem, det illi libellum repudij;* filius autem dixit; *qui dimiserit uxorem, excepta fornicationis causa, facit eam mœchari.* Filius non prohibet dimitti uxorem, si fornicetur: Pater uero de fornicaria similiter intellexit, cum ait: *qui dimiserit uxorem, det illi libellum repudij.* Neque in hoc dissentiunt. Pater dixit; *Non periurabis; Reddes autem Domi-* *Leuit. 19.* *no iuramenta tua.* Filius uero ait: *Non iurare omnino; neque per caelum, neque per terram, neque per caput.* Nonne, qui prohibet iurare omnino, prohibet periurare? Et, qui prohibet periurare, prohibet iurare omnino? Iurare enim omnino est tam de re incerta, quam de re certa iurare. Sicut enim, qui omnino homo est, mendax est; ita & qui omnino iurat, periurat. Et sicut Deus non prohibet, meliorem esse; sed prohibet me hominem omnino esse.

a] *Isid. in lib. sentent.* Non est contra Dei præceptum, iurare; sed, dum usum facimus iurandi, per iurum crimen incurrimus.

Eodem modo non prohibet [a] iurare; sed prohibet iurare omnino. Vnde & iurare prohibet per calum, per terram, per ciuitatem sanctam, per caput: quia, creatori debemus reddere iuramentum, & uerbis suis, non creaturæ: sed, qui iurat, uideat,

* ἔλωσ.
P'salm. 14.

ne * omninò iuret. Vnde Dauid; *qui iurat proximo suo, & non decipit; hic habitabit in monte sancto eius.* Neque in hoc discrepant. Pater enim dixit; *Oculum pro oculo, dentem pro dente.* Filius verò ait: *Non resistere malo.* Si oculum pro oculo erimus: aut dentem pro dente; sicut paulò antè diximus; malo non resistimus: Et secundum hoc, non discordant.

a] *Lex enim quasi forma in ni- do composuit, cum dixit; Oculum pro oculo, dentem pro dente; sed pullos produxit, cum dixit: Nò quætes ultionem, nec memor eris iniuriæ civiù tuorum. De lege tamen dictum est; Non tenebis eam cum filiis; sed abire patieris, captos tenens filios. Historia quandoq; prætermittenda; & sensus mystici retinentur; Matrem enim dimittentes pullos edimus, cum historia exempla dimittimus, & ex ea allegorias mente retinemus.*

Pater [a] dixit; *Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum.* Filius autem; *diligite inimicos vestros.* In dilectione proximi, satis conveniunt. Quod autem pater odire inimicos iubet, de inimicis spiritualibus dicit; quos odire, & mortificare, & occidere exhortatur. Quod autem filius inimicos diligere iubet; inimicos carnales intelligit, id est, homines nefarios, detractores, maleficos; sic ergò diligere hominem debemus, quia est creatura Dei, vt eius vitia odio habeamus, quæ sunt nobis inimica. Diligere ergò possumus inimicos, hoc est, homines malos, & odire inimicos, hoc est, hominum peccata. In hoc autem, vt & in aliis, mire modo vnanimes sunt.

b] *Vnde in Genes. (18.) cum Abraham loqueretur ad Dominum de Sodomorù destructione, Dominus ad eum dixit: Non delebo propter decem, id est, si decem fuerint iusti, non delebo eos.*
Rom. 9.
Matth. 15.
* Phariseos.

Ne dicamus ergò alterū alteri aduersari: Vnum enim sunt. Si enim malignus spiritus esset, vt asserunt Arriani, quomodò dixisset: *Non occides, non mæchaberis, non furtum facies, non periu- rabis. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & proximum tuum sicut te ipsum.* Diabolus enim instigator malorum est, & nequam. Deus autem legis & Prophetarum, semper iustus, & nulla in eo iniquitas. Vnde Paulus ad Romanos ait: *Quid ergò dicemus? Nunquid [b] iniquitas apud Deum? absit.* Moyse enim dicit; *Misereor, cuius miserebor, & misericordiam præstabo, cuius miserus fuero.* Igitur, *non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei.* Ecce, quod Paulus eum vocat Deum: & quod iniquitas apud Deum non sit, attestatur. Quod enim Deus sit, omnis scriptura clamat. Vnde Dominus ad * hæreticos ait; *Quare & vos transgredimini mandata Dei, propter traditionem vestram? Nam Deus dixit: honora patrem tuum, & matrem: Et; qui maledixerit patri aut matri, morte moriatur. Vos autem dicitis: qui dixerit patri, aut ma-*
Rom. 7. *dicatur tri, munus, siue [c] corban quodcunque ex me, tibi proderit; & non honora-*

honorabit patrem suum aut matrem; & irritum fecistis mandatum Dei, propter traditionem vestram. Ecce, mandatum Dei, dicit.

Sed notandum, quod Matthæus dicit, Dei; Marcus verò, Moyse; Per hoc patet, quod Moyse à Deo habuit, quidquid dixit: Et iterum in Matthæo. Non legistis, quid fecerit Dauid, quando esurivit, & qui cum eo erant? quomodo intrauit in domum Dei ad Achimelech sacerdotem, & panes propositionis comedit, quos non licebat edere, nisi solis sacerdotibus. Et hic similiter domum Dei dicit templum. Et in Marco iterum Dominus ad Saducæos ait: Non legistis in libro Moyse, super rubum, quomodo dixerit illi Deus, inquitens; Non est Deus mortuorum, sed viuorum. Vos ergò multum erratis. Ecce Deum cum Moyse locutum esse, super rubum, dicit. Et Lucas de Zacharia ait; qui, cum sacerdotio fungeretur ante Deum (legis) Angelus Domini apparuit ei dicens: Ne timeas Zacharia; exaudita est deprecatio tua. A Deo ergò, quem orabat, meruit exaudiri. Et Paulus ad Romanos ait; Ergò eloquium Dei, lex est: Et paulò ante dixerat: Scimus, quacunque lex loquitur, his, qui in lege sunt, loquitur, ut omne os obstruatur, & subditus fiat omnis mundus Deo. Et subdit; Dico, Christum Iesum ministrum fuisse circumcisionis, propter veritatem æterni Dei. Ergò, qui dedit legem, æternus Deus erat, & veritas in eo. Et idem; per scripturas Prophetarum, secundum præceptum æterni Dei. Et iterum ad Galatas, Abrahæ per re-promissionem donauit Deus. Et Iacobus ait; Sufferentiam Iob audistis, & sinem Domini vidistis, quia misericors est Dominus, & miserator. Ecce, qui Iob tentauit, misericordiam habuit. Et Petrus in 2. Epistola: Non enim voluntate humana allata est prophetia, sed spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti Dei homines. Ecce, quod Prophetæ Spiritu sancto inspirati locuti sunt, & sancti homines sunt, & Dei sunt. Et Stephanus in Actis Apostolorum: Eodem tempore, natus est Moyse, qui fuit gratus Deo. Deinde, vocat * cum, * Deum fortè; cui gratus fuit Moyse. Et Petrus in eodem: Deus plebis Israel elegit patres nostros, & plebem exaltauit, cum essent incola in terra Ægypti. Et subdit: Dauid enim in sua generatione cum administrasset voluntati Dei, dormiuit, &c. Et iterum: locutus est Dominus Deus, per os sanctorum suorum à seculo, & prophetarum. Habemus igitur, quod ille, qui locutus est ad Prophetas, & per Prophetas, & dedit legem, Deus est, & Dominus est, non habens iniquitatē in se.

Quod autem pater Iesu Christi sit; sic probamus. Domi-

musach sabbat
ti: quia musa-
cha est conuen-
tus populi in
die sabbati.

Marci. 7.
Matth. 12.

Marci. 12.

Lucæ 1.

Rom. 3.

Rom. 16.

Galat. 3.
Iacob. 5.

2. Pet. 1.

Actor. 17.

Ibidem.

Ioan. 8.

nus enim per Ioannem ait ad Iudæos: *Est pater meus, qui glorificat me, quem vos dicitis, quia Deus noster est, & non cognouistis eum. Ego autem noui eum.* Ecce, de eo, quem Iudæi dicebant Deum suum esse, Christus patrem suum dicebat esse, quem Iudæi non cognoscebant; quia filium, qui præsens erat, ignorabant. Vnde subdit manifestius: *Nonne scriptum est in lege vestra, quia ego dixi, dij estis, si illos dixit Deos, ad quos sermo Dei factus est; & non potest solui scriptura: quem pater sanctificauit & misit in mundum, vos dicitis, quia blasphemas; quia dixi, filius Dei sum.* Ecce legem vocat sermonem Dei, qui factus est ad Prophetas, qui deificati erant: Et patrem vocat eum, quæ dedit legem, qui solui non potest, vt sæpè dictum est. Vnde ipse dicit: *Non veni legem soluere, aut Prophetas.*

Matth. 5.

Heb. 1.

*Hoc factis al-
ludit historia:
& ubi Isaac capis
fodere puteos,
quos foderant pueri
& pastores eius. Et Palaestini
obstruxerunt os humo. Ita Christus
puteum legis fodit, quem
foderant Propheta. Quos
hæretici obstruunt, magis
appetentes humum,
quam aquam. Fodit ergo
Isaac nouissimè nouum
puteum, imò primus Isaac,
id est, 1 P. Eu-
angelista.*

Hebra. 11.

Actor. 5.

Actor. 7.

Actor. 3.

Et etiam Christum eius filium esse, multis modis probare possumus. Vnde Paulus ad Hebræos. *Multifariam, [a] multis- que modis olim Deus loquens patribus in Prophetis; nouissimè diebus istis locutus est nobis in filio suo, qui est Christus.* Et subdit: *Considerate Apostolum & Pontificem confessionis nostræ Iesum, qui fidelis est ei, qui fecit illum, sicut & Moyses in omni domo illius.* Et paulò post ait: *Moyse quidem fidelis erat in tota domo illius, tanquam famulus.* Et subdit: *Christus verò tanquam filius.* Et Petrus in Actibus Apostolorum ait ad Iudæos: *Viri Israëlita, quid admiramini. Et subdit: Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob, Deus patrum nostrorum glorificauit filium suum, &c.* Et post pusillum ait: *Deus, qui prænunciauit per os omnium Prophetarum, pati Christum suum, impleuit sic.* Et Stephanus in eodem ait: *Viri fratres & patres audite: Deus gloriæ apparuit patri nostro Abraham.* Et Petrus in eodem ad Iudæos ait: *Vos estis filij Prophetarum, & Testamenti, quod disposuit Deus ad Patres nostros dicens ad Abraham: In semine tuo benedicen-*

b] *Sed obijciunt tur omnes familiae terræ.*

*isierum illud
Exod. Ego sum
Deus fortis &
Zelotes, id est,
amerosus, Vi.*

Ecce, [b] quem Petrus dicit disposuisse Testamentum, & benedixisse semen Abrahæ: Stephanus dicit, Deum esse gloriæ, & Abrahæ patri nostro apparuisse. Patet igitur, quod vnus Deus est cum Christo: non enim duos Deos gloriæ credimus: imò, vnum.

vnium. De quo etiam ait Iſaias: *Attendite ad Abraham Patrem vestrum, & ad Saram, quæ peperit vos; quia, vnium vocaui eum; & benedixi ei; & multiplicauit eum.* Ecce, quod Propheta ab eo non discrepat. Vnde & in persona Patris idem Iſaias ait: *Prope est ius meus; egressus est saluator meus; & brachia mea populos iudicabunt.* Et iterum: *Celi, sicut fumus liqueſcent, & terra, sicut vestimentum atteretur: salus autem nostra, id est, filius meus, in sempiternum erit, & iustitia nostra non deficiet.* Et rursus: *Quomodo descendit imber & nix de celo, & illuc ultra non reuertitur, sed inebriat terram; & infundit eam, & germinare eam facit & dat semen ferenti, & panem comedenti, sic erit verbum meum, quod egredietur de ore meo; id est, filius meus, non reuertetur ad me vacuū, sed faciet, quæcunq; volui, & prosperabitur in his, ad quæ misi illud.* Vnde, & in persona filij idem loquitur dicens; *Deus aperuit mihi aurem, ego autem non contradico retrorsum non abij.* Ac si diceret: *Omnia, quæ scripsit in lege, & Prophetis, compleuit: Vnde subdit: Corpus meum dedi percutientibus, & genas meas vellentibus.* Patet ergo, quod tam pater, quam filius locutus est per Prophetam, tanquam vnus & idem Deus.

Quod autem duo Testamenta ab vno & eodem Deo inuenta sint, scilicet à patre & filio, qui sunt vnus Deus, sic probamus. Paulus enim Hieremiam imitatus, ait ad Hebræos: *Consummabo super domum Israël, & super domum Iuda Testamentum nouum. Non secundum Testamentum, quod feci patribus eorum, in die, qua apprehendi manum illorum, ut educerem illos de terra Egypti; quoniam ipsi non permanserunt in Testamento meo.* Ecce, quod ille, qui Testamentum fecit Patribus, Testamentum nouum consummauit filiis. Et ille idem misericors & iustus: quia subdit; *propicius ero iniquitatibus eorum, & peccatorum illorum, iam non memorabor.* Cui Hieremias satis consonat, dicens; *Ecce dies venient dicit Dominus, feriam domui Israël & domui Iuda fœdus nouum, non secundum pactum, quod pepigi cum patribus eorum; pactum, quod irritum fecerunt.* Vnde & Iacobus ait: *Vnus est legislator & iudex, qui potest perdere, & liberare.* Legislator, Pater est: Iudex, filius est: Pater autem & filius, vnus Deus. Vnde Paulus in Actis Apostolorum ait ad Præsidentem: *Sic deseruio patri Deo meo, credens omnibus, quæ in lege & Prophetis scripta sunt: se enim seruire patri sic, dicebat: duorum etenim testamentorum vnus est magister; sicut duorum filiorum, videlicet Ismaël & Isaac: Vnus est pater*

fitans peccata patris in filios in tertiam & quartam generationem. *Discunt enim id esse intus: Si pro peccato alterius quis puniatur, cum scripsum sit: Filius non portabit iniquitatem Patris. Sed e contra, in his mita apparet: quod etiam hoc nomine visitans innuitur. Ex pietate enim visitamus infirmos; Et ipse, ex pietate, non statim peccatum punit, sed expectat in tertiam & quartam generationem, quando scilicet solent patres seruire.*
Iſa. 5.
Ibidem.
Ibidem.
Iſa. 50.
Ibidem.
Hebr. 8.
Ibidem.
Hier. 31.
Iacob. 4.
Actor. 14.

INTROD

Galat. 4. Abraham: quia Paulus ait; *Hæc enim sunt duo Testamenta.* Vnde
Exech. 1. & Propheta dicit, se vidisse *rotam in medio rotæ, quæ cum euntibus*
a] Hæro. super *ibant, cum stantibus stabant animalibus, & earum vnus erat auriga.*
hunc loc. Quod
 enim semel dicitur, vno modo dicitur; quia vñm & idem in nouo Veterique Testamen-
 to præcepit. Duo sunt Testamenta, sed vnum dicunt. Vnde illud; Ego ipse, qui loquebar, ce-
 ce adsum.

Psal. 61.
Apocalyp. 1.

Ephes. 6.
Ephes. 2.

Ioan. 6.
Rom. 7.

Vnus enim Deus duo regit testamenta. Vnde David: [a] *semel lo-*
cutus est Deus; duo hæc audiui. Vnde in Apocalypsi: *Gladius vtra-*
que parte acutus de ore eius dicitur exire. De quo gladio Apostolus
 ait; *Et gladium spiritus, quod est verbum Dei.* Vnde & Paulus ad E-
 phesios ait; *Super ædificati supra fundamentum Apostolorum &*
Prophetarum. Fundamentum dicit singulariter; ergò in vno &
 eodem fundamento, fundauerunt Apostoli & Prophetæ, quia,
 de residuo quinque panum Moysi, impleti sunt Cophini XII.
 Apostolorum. Vnde & Apostolus ait: *Condelector enim legi Dei*
secundum interiorem hominem.

Apocalyp. 15.

Rom. 1.

Rom. 3.

Sed ipsi hæretici, omnia exterius intelligunt, nil autem in-
 terius, & ideo legisdatorem accusant; tamen canticum Moysi
 & cantatur & recolitur cum cantico Agni in cælis, vt ait Ioannes
 in Apocalypsi, & etiam Prophetæ de Euangelio locuti sunt, &
 quidquid locuti sunt, Euangelium est, id est, bona annunciatio,
 iuxta illud Pauli ad Romanos: *Segregatus in Euangelium Dei, quod*
ante promiserat per Prophetas suos in scripturis sanctis de filio suo. Hæc
 sola oratiuncula, omnia claudit: scripturam enim sanctam, vo-
 cat *legem*: Christum, vocat filium eius, qui locutus est, per Pro-
 phetas, quia, vnus Deus. Vnde ad eosdem ait: *quoniam quidem*
vnus Deus, qui iustificauit circumcisionem ex fide, & præputium per
fidem. Circumcisionem iustificauit pater in Abraham ex fide:
 præputium filius in gentibus, per fidem.

Hebr. 7.

Psal. 109.

Ioan. 1.

Dicunt autem hæretici, quòd ille, qui iurauit, malignus spi-
 ritus est. Sed ossa eorum confringamus in ore ipsorum. *Qui*
enim iurauit, eius fuit sermo iurisiurandi. Sed Paulus ait ad He-
 bræos: *Lex homines constituit sacerdotes infirmitatem habentes: ser-*
mo autem iurisiurandi, qui post legem est, filium in æternum perfectum.
 Patet ergò, quòd ille, qui iurauit, Christum filium sacerdotem
 in æternum constituit. Vnde David: *Iurauit Dominus, & non præ-*
nitabit eum, &c. Non dicit, secundum ordinem Aaron; quia a-
 qua mutata in vinum, id est, lege commutata in melius, & sacer-
 dotium

dotium in melius commutatur. Vnde Paulus ad Hebræos ait; *Heb. 7.*
si ergo consummatio per sacerdotium Leviticum erat; populus enim sub
ipso Legem accepit; quid adhuc necessarium fuit, secundum ordinem
Melchisedech alium surgere sacerdotem, & non secundum Aaron? Et
subdit: Translato enim sacerdotio, necesse est, ut legis translatio fiat.
 Vnde & Daniel. *Cum venerit sanctus sanctorum, cessabit unctio* *Daniel. 9.*
 Iudæorum scilicet. Et hæc de lege & Prophetis, & de legis dato-
 re dicta, etsi minus plena, sufficiant.

Quod domus lapidea vocari debeat Ec-
clesia: & de tonsura capil-
lorum.

C A P V T I V.

APOSTOLORUM, nec non Prophetarum destituen- *F. Moneta lib.*
 tes stabilimenta, vniuersalis Ecclesię ventosi fluctuan- *5. cap. 8.*
 tes, arenosi, nituntur diruere fundamentum: Et quas
 beatissimi Patres, Apostoli & Doctores instruxerunt
 Ecclesias, hi destruunt. Nec iam Ecclesias vocant, sed *speluncas,*
 & quod dictu terribile est, & auditu, verbis inhonestis, & etiam
 execrandis, Ecclesiarum pastores, & eorum vestimenta, altaria
 & vasa contaminant sacrosancta. *Sub lingua enim eorum, labor &* *Psal. 13.*
dolor, venenum aspidum sub labiis eorum. Sed, quod indignatione
 plenum est, de errore suo nituntur suggerere rationem, quod
 ferè mihi nauseam commouet, & tædium indignanti. Obiici-
 unt enim; *Dominus non in manu factis habitat: & ideo Ecclesia ma-*
nu facta, Dei habitatio non est. Sed, in hoc errant: quia, Deus v-
 bique locorum est. Vnde Dauid: *Quò ibo à spiritu tuo, & quò à* *Psal. 138.*
facie tua fugiam? si ascendero in calum, tu illic es; si descendero in in-
fernum, ades. Et Iob: *Excelsior celo est, quid facies; profundior in-* *106. 11.*
ferno, vnde cognosces? Longior terra, mensura eius: & latior mari.
 Qui igitur [a] vbique est, est etiam apud inferos, implens
 omnia; in domo manu facta, quare non esset? Et, si nihil sine
 eo stare potest; domus manufacta, sine eo quomodo staret? Pos-
 sumus autem dicere, quod omnia manu facta sunt. Vt homines,
 iuxta illud; *Manus tua, Domine, fecerunt me: Et illud; Pelle & car-*
nibus

Psal. 92.

nibus vestisti me: ossibus & nervis compagisti me; & sicut caseam me coagulasti. Et alibi: Ipse fecit nos, & non ipsi nos. Et secundum hoc, in hominibus non habitaret, nec etiam in cælis, cum sint manu facti cæli? Vnde David; Quoniam videbo calos tuos, opera digitorum tuorum; quorum vtrumque est falsissimum.

Psal. 8.

Exponamus igitur illud, quod obiiciunt, melius intelligentes, quam ipsi, ut oportet. Paulus enim in Actibus Apostolorum ait: Deus qui fecit hunc mundum, & omnia, quæ in eo sunt: hic cæli & terræ cum sit Dominus, non in manufactis templi habitat, id est, in idolis; quod dixit, propter idolorum cultores. Non enim dixit in manu factis templis, sed templi, tamen magis contra eos est, quam contra nos. Non enim credunt in Deum, qui fecit hunc mundum.

Act. 17.

3. Reg. 6.

Sed iterum obiiciunt; In domo Domini, non est audita vox mallei. Trahunt autem exempla ex illis, quæ non recipiuntur.

a] Vnde in lib.

Reg. 3. Domus

autem, cum æ-

dificaretur la-

pidibus de do-

latis, & perfe-

ctis ædificata

est, & malleus

& securis & o-

mne ferrum non

sunt audita in

domo cum æ-

dificaretur.

Genes. 8.

b] Ecclesia au-

tem hæreticorū

naues sūt Thar-

sis. Tharsis e-

nim exploratio

gaudiorum,

scilicet tem-

poralium. Vn-

de Prophe-

ta; In spiritu ve-

hementi con-

teretes naues

Tharsis.

1. Corinsh. 11.

Faciunt autem sicut illi, qui emunt gladios, quibus iugulantur. Nesciunt autem quare hoc dictum est. Cum enim Salomon templum Dei strueret, lapides quadrati & politi à [a] longinquis partibus afferebantur, & parati, ita ut vel sine malleo, aut ferro possent locari in ordine maceriei. Et ideo dictum est; in domo Domini non est audita vox mallei, neque securis.

Dicunt autem, quod bonus homo, aut bona fœmina, aut congregatio vtriusque, Ecclesia est: & ideo domum manu factam, regant esse Ecclesiam. Nos verò, quod concedunt, concedimus; sed, quod negant, non negamus. Dicimus enim, quod & homo, & fœmina, & domus etiam manu facta potest dici Ecclesia. Vnde semper, aut sæpe in sanctis scripturis per arcam, aut per nauem figuratur Ecclesia, scilicet per rem inanimatam, res inanimata: per rem manu factam, res manu facta, quia, sicut in arca Noë octo animæ congregatæ sunt: aut, sicut quotidie in naui congregantur: ita & in domo Dei, quæ est Ecclesia, ut inferius ostendemus, homines cum mulieribus adunantur. Non enim homo in se ipso, aut in alio congregatur. Et sicut [b] piscatores in naui stantes piscantur, ita doctores in Ecclesia prædicant.

Quod autem domus orationis manu facta, appelleretur Ecclesia, testatur Paulus; qui ait ad Corinthios in 1. Epist. Nunquid domos non habetis ad manducandum, & bibendum? aut, Ecclesiam Dei contemnitis, & confunditis eos, qui non habent? Ad eos enim,

enim, qui in Ecclesiis comedebant, dicit; quorum alter esuribat; alter inebriabatur. Vnde subdit: *Itaque fratres mei, cum conuenitis ad manducandum, inuicem exspectate, si quis esurit, domi manducet; vt non in iudicium conueniatis.* Et paulò ante dixerat: *primum quidem vobis conuenientibus in Ecclesiam, audio scissuras esse: Et, ex parte credo.* In Ecclesia dicit, non, in homine, aut in femina. Nisi forsitan & vos in feminas conueniatis: & ex parte credo. Malè enim intelligitis illud penultimum in Apocalypsi. *Ex vtraq; parte fluminis lignum vitæ, afferens fructus duodecim per menses: singula reddentia fructum suum: & folia ligni ad sanitatem gentium.* Sed haetenus inuidiæ respondimus. Attrahite lora.

Ibidem.

Apocalyp. 22.

Et iterum, quod domus manu facta, Ecclesia sit, vult Paulus loquens ad eosdem in eadem Epistola dicens; *Mulieres in Ecclesia taceant:* Et paulò post: *Turpe est enim mulieri, loqui in Ecclesia, si quid autem volunt dicere; domi viros suos interrogent:* cum in Ecclesia tacere debeant. Vbi enim viri: ibi congregatio. Et ad Theffalonicenses ait Paulus in secunda Epistola de Antichristo: *Ita vt in templo Dei sedeat, offendens se tanquam sit Deus.* In anima autem iusti non sedebit; sed, in domo manu facta, quam templum Dei appellat. Et iterum ad Timotheum ait: *Si autem cardauero, vt scias, quomodo oporteat te in domo Dei conuersari; quæ est Ecclesia Dei viui.* Ecce domum vocat Ecclesiam Dei viui; De qua domo Dominus per Ioannem ait ad vendentes: *auferte ista hinc: & nolite facere domum patris mei domum negotiationis.* Ecce, [a] quod dixit domum, & patris mei, dixit: notanda sunt singula. Matthæus autem vocat templum dicens; *Intrauit Iesus in templum Dei, & eiciebat vendentes & ementes in templo.* Quòd, primò domum patris sui vocauit templum Dei vocat. Si ergò templum Dei est, Ecclesia est. Et post pusillum, *domum suam* vocat dicens: *Domus mea, domus orationis vocabitur:* Et Marcus adiunxit; *omnibus gentibus.* Dixit; *domus mea;* ergò in ea habitat, vt in domo sua. nomen meum ibi in sempiternum: & erunt oculi mei, & cor meum ibi cunctis diebus, *Matth. 21. Ibidem. Marc. 11.*

1. Cor. 14.

D. X X. 111.

Mulier quamuis docta, & sancta, viros in conuentu docere non præsumat. Laicus autem, presentibus Clericis nisi, ipsis rogantibus, docere non audeat.

2. Theffal. 2.

1. Timoth. 3.

Ioan. 2.

[a] *Vnde in lib.*

Reg. 3. Dominus ait ad Sa-

lomonè: Sanctificauit do-

mus hanc,

quam ædificasti vt, ponerem

oculos meos in illam.

1. Reg. 7. 13.

Matth. 23.

Ecce ego mitto ad vos prophetas, sapientes, & scribas, & edificabitis domos, & non habitabitis in illis.

Matth. 23.

O domus Dei euerfores, extra domum Dei exulantes, de domo Dei non estis. Verè, ex illis estis, qui magis approbant aurum templi, quàm templum: & donum altaris, quàm altare: quibus Dominus ait; *Scultri & cæci, quid maius est, aurum, an templum? quod sanctificauit aurum? Cæci, quid maius est? donum; an altare?* *Matth. 23.*

re, quod

Matth. 7.
a] Caus. XII.
q. 1. Melch. Pa-
pa. Vir religio-
 sissimus Con-
 stantinus, li-
 centiam dedit
 suo de gentib.
 impio, non so-
 lum fieri Chri-
 stianos, sed &
 fabricandi Ec-
 clesias, & præ-
 dia constituit
 tribuenda.
Luca 7.
Apocalyp. 8.
 * *Locus corru-*
ptus.
Caus. XII. q.
1. Constantinus
ait; Clerici à
 nemine iudi-
 cari debent:
 solius Dei iu-
 dicio reseruā-
 tur, dii etenim
 vocati sunt.
1. Pet. 2.
b] Gelas. in Gl.
partic. Satis in-
 dignū est, quē-
 cunq; hęc ob-
 seruantiam re-
 futare, quam
 B. Petri sedem
 & sequi videt,
 & docere. Vbi
 Dominus to-
 tius Ecclesie
 posuit funda-
 mentum.
Matth. 23.

re, quod sanctificat donum? Ecce, quod aurum sanctificatur à tem-
 plo; & donum ab altari, si Marcus non mentitur. Sed nihil est,
 quod sanctificet, nisi ipsum sanctum sit. O hæresis immunda,
 quid ergò redarguis sacrosancta? Quod enim diruis, [a] ædifi-
 care pium est. Vnde Lucas ait de senioribus, qui rogabant Ie-
 sum pro centurione dicentes: *Dignus est, ut hoc illi præster.* Diligit
 enim gentem nostram; & synagogam ædificauit nobis. Et si de syna-
 goga pium est; multo magis de Ecclesia. Vnde & in Ecclesia
 thura cremare dignum est: Vnde Lucas de Zacharia ait:
Sorte exiit, ut incensum poneret: ingressus in templum Domini: An-
gelus Dei apparuit ei dicens; Ne timeas Zacharia, quoniam ex-
audita est deprecatio tua. Ecce, quod ponens incensum in tem-
 plo meruit exaudiri. Vos non legistis illud, quod in Apoc. legi-
 tur: *Alius Angelus venit, & stetit ante altare, habens turibulum au-*
reum: & data sunt ei incensa multa. Secundum hoc autem & alta-
 re, & incensum, & turibulum, ad figuram saltem eorum, quæ
 diximus, habere debemus. Quæ enim in Ecclesia sunt vasa, aut
 vestimenta, mystica sunt, & bonorum figuratiua, sicut in specu-
 lo Ecclesie plenius assignatur. Quæ autem mysticè facimus, sub-
 fannatis, & factores, nihil mysticum est in vobis. Nobis autem
 datum est, nosse mysterium Dei, aliis autem in parabolis.

Quod autem Prælati, nostræ Ecclesie obedire debeant,
 probare possumus: sed primò ad ea, quæ obiiciunt, responden-
 dum est. Dicunt enim, quòd fornicatores sunt, adulteri, mendaces,
 raptores & cupidi. Hæc enim dicunt, secundum oculorum vi-
 sionem iudicantes. Sed & hoc eis non sufficit. Petrus enim ait:
Serui subditi estote, in omni timore Domini, non tantum bonis & mo-
desiis, sed etiam dyscolis, hoc est difficilioribus & peruersis. Si enim
 [b] aliquis Iudæus, aut paganus, aut hæreticus etiam, quod pe-
 ius est, in Cathedra Moyli resideret, factus sacerdos, aut Episco-
 pus, ei obedire teneremur. Etiam si dicant bona, & nihil boni
 faciant, tamen eorum mandata debemus corde tenus seruare,
 & in operibus complere, & facere, licet nihil compleant, aut fa-
 ciant, Domino teste, qui ait de Iudæis per Matthæum; super
Cathedram Moyli sedens scribæ & Pharisei: Omnia ergò quæcunque
dixerint vobis, seruate & facite: secundum verò opera eorum nolite
facere; dicunt enim, & non faciunt. Ecce, quòd Iudæis, qui erant
 Pharisei, & nihil eorum, quæ dicebant, facientes, obedire iube-
 bat Dominus: multò magis ergò prælati nostræ Ecclesie obe-

dire tenemur, qui Iudæi non sunt, nec Pharisei, etsi non omnino, aliquid tamen agant boni: si autem peccant; homines sunt. Salomon enim ait: *Septies in die cadet iustus, & resurget: Impij autem corruent in malum.* Et idem: *Non est homo in terra, qui faciat bonum, & non peccet.* Nunquid (non) Dominus, qui sine peccato erat, voluit esse subditus Ioseph & matri suæ, * qui sine peccato non erant? Vnde Lucas; *Et erat subditus illis.*

Proverb. 24.
Eccles. 7.

Luca. 2.
* Hæc ad solum
Io, epb. referenda.

renda, ea locutionis figura; qua latrones Christum in cruce pendentem blasphemasse, cum unus tantum huic culpa affinis fuerit; & discipuli unguentum illud pretiosum in caput & pedes Christi effusum, agrè tulisse feruntur Matth. 26. Marc. 14. cum solus Iudas contra murmuraverit, & ex cap. 12. Ioannis liquet.

Ab eo ergo sumere exemplum debent; quia ipse ait; *Discite à me, quia mitis sum & humilis corde.* Et secundum hoc obedire debent Prælati & doctoribus nostris; Cùm Paulus dicat ad Ephesios: *Et ipse quosdam quidem dedit Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios verò Evangelistas, alios pastores & doctores, ad consummationem sanctorum in opus ministerij.* Quos ergo Dominus posuit & poni iussit, tenemur venerari. Vnde Paulus ad Hebræos: *Obedite præpositis vestris, & subiaccete eis: Ipsi enim pervigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri.* Vnde & Iesus Filius Sirach: *Presbytero humilia animam tuam, & magnati humilia caput tuum.* Et iterum idem: *In multitudine presbyterorum prudentiū sta, & sapientiæ illorum ex corde coniungere; ut omnem narrationem Dei possis audire.* Et subdit: *Noli verbosus esse in multitudine presbyterorum.* Et idem: *In tota anima tua, time Deum, & sacerdotes illius sanctifica; honora Deum & sanctifica sacerdotes.* Vnde & alibi de sacerdotibus legitur; *Si peccaverit homo, scilicet per ignorantiam, rogabit pro eo sacerdos: si autem in Deum peccaverit, quis orabit pro eo?* Et illud; *Presbyteri duplici honore digni sunt, maximè qui laborant in verbo & doctrina Dei.* Vnde illud; *Non alligabis os boui trituranti.*

Matth. 11.

Ephes. 4.

Hebr. 13.

Eccles. 4.

Eccle. 6.

Eccles. 7.

1. Reg. 2.

1. Timoth. 5.

1. Corinth. 9.

Sed iterum obiicitis: quia, oratio eorum nullius momenti est: dicentes; *quia Dominus peccatorum preces non exaudit,* propter illud Salomonis: *Non est speciosa laus in ore peccatoris.* Sed nullius valoris est hæc obiectio. De illis enim dicitur, qui voluntatē non habent laudandi Deum, aut orandi, sunt enim quidam, licet delinquant, in orationibus aliquando se delectant: quibus laus Dei speciosa est. Sunt alij, qui nullo modo in orationibus se delectant;

Eccles. 15.

lectant, nec delectari potest animus eorum in orando. De quibus dicitur: quia in ore eorum laus Dei speciosa non est: quia, nunquam laudant. Non autem solummodo iusti, imò omnes creaturæ laudare, & benedicere debent Deum. Dominus autem non solum iustos; sed etiam peccatores aliquando exaudit. Nunquid (non) dæmones exaudiuit, cum eos in gregem porcorum misit? Et alibi, cum Iob tentari permisit? Nunquid Cornelium Centurionem, qui paganus erat, (non) exaudiuit, ut in Actibus Apostolorum legimus; cum Angelus ad eum dixisset: *Orationes tuæ, & elemosynæ tuæ ascenderunt in memoriam in conspectu Dei*: Multò magis presbyter, quàm paganus promeretur exaudiri: qui & manus habet sanctas. Vnde Paulus ad Timotheum: *Noli negligere gratiam, quæ data est tibi* a] *Gregorius per Prophetiam, cum [a] impositione manuum presbyterij. Ecce, quod imposuit manuum eorum, sancta est, & reuerenda.*

per exorcismi gratiam, manum credentibus imponunt; & habitare malignos spiritus in eorum mentes contradicunt; quid aliud faciunt, nisi quod dæmones eiiciunt?

Quod autem sacerdotibus peccata debeamus confiteri, non creditis. Quod si malum esset: nequaquam Dominus leprofos mundatos ad sacerdotes mitteret, dicens; *Ite, ostendite vos sacerdotibus*; Ac si diceret: *Confitemini peccata vestra, coram eis*. Nam & Paulum, cum de cælo eum vocasset, ad sacerdotem, hoc est, ad Ananiam eum misit, qui illum instrueret. Et, cum Lazarus ab eo suscitaretur, ut scriptum est, erat ligatus infirmitatibus, sacerdotibus, qui aderant, præcepit dicens: *Soluite eum, & sinite abire*. Nam peccator, cum per compunctionis gratiam suscitatur; necesse est, ut sacerdotali sententiâ absoluaatur, quibus Dominus ait: *quæcumque [b] ligaueritis super terram, erunt ligata & in cælis, &c.*

Noui enim, quod benedictus sit, cui benedixeris: & maledictus, in quem maledicta congereris.

Sed videant, ne, illud Propheticum super eos cadat: *Vitificabant animas, quæ non viuunt: & mortificabant animas, quæ non moriuntur*. Quia magnum quid est sacerdotium, ut testatur Ezechiel Propheta, qui ait: *Vestient se vestimentis alijs; & non sanctificabunt populum in vestimentis suis. Caput non radent, neque comam nutriunt: sed rudentes atrondeant capita sua, & præcepta mea in omnibus solennitatibus meis custodiant. Victimam pro peccato & pro delicto*

delicto ipsi comedent; & omne votum in Israël, ipsorum erit; & primitiua pecorum, & omnia libamenta ex omnibus, qua offeruntur, sacerdotum erunt. Primitiua ciborum vestrorum dabitur sacerdoti. Omne morticinum & raticum à bestia, de auibus & pecoribus non comedent sacerdotes. Ecce habemus de vestimentis sacerdotalibus auctorem: Et; quod sacerdotes sanctificant; & quod primitiua pecorum, habere debeant.

Et, quod vobis ridiculosum est; de [a] coronis in capite auctorem reperimus non solum Ezechielem, imò & Hieremiam, qui ait: *Tonde capillum tuum, & projice*: Et subdit; *quia Dominus visitabit super omnes, qui ad ronsi sunt in comam habitantes in deserto*, hoc est, in cœnobio. Qui enim in cœnobio est, omnia mundana deserit. Tamen multi sunt, qui coronantur; nec se tales exhibent, vt debent. De quibus ait David: *sicut nouacula acuta fecisti dolum*. Sunt enim quidam, qui sitiienti dant potum; esurienti, cibum; nudo, vestimentum; sed fide præcipitantur. Ecce, hi capillos radunt, id est, superflua pauperibus erogant; sed nouacula acuta facit in eis dolum, per fidem, quam non habent: sicut in illis, qui radunt caput, sub obtentu religionis, & religionem nullam habent.

Nec solum autem Prophetas, imò & Apostolum producamus in exemplum. Ait enim Paulus ad Corinthios. *Omnis vir orans, aut Prophetans velato capite, deturpat caput suum. Omnis autem mulier orans aut Prophetans, non velato capite, deturpat caput suum. Idem est enim, ac si decaluetur. Nam etsi non velatur mulier, tondeatur. Vir quidem non debet velare caput suum; quoniam [b] imago & gloria est Dei.*

Quod autem de velamine capillorum dicat, ostendens subdit: *quod vir quidem, si comam nutriat, ignominia est illi: mulier verò, si comam nutriat, gloria est illi: quoniam capilli pro velamine ei dati sunt*. Secundum hoc ergo capilli hominis pro velamine dati non sunt, sed tonderi debent. Et corona, quæ fuit data Christo causa imperij, nobis causa honoris debet esse. Vnde Paulus ad Hebræos: *Exeamus igitur extra castra ad eum, improprium eius portantes*. Et in Actis Apostolorum legimus: *Cum eo, videlicet Paulo, Priscilla & Aquila, qui sibi tonderant caput in Cenchrii: habebant enim votum, &c.* Ecce, quod in tonsura capillorum votum exhibetur,

a] *Isid. in lib. Offic. Tonsuræ Ecclesiasticæ vsus à Nazareis exortus est: qui caput radebant, & capillos in ignem sacrificii ponebant.*
Hier. 7.
Psalm. 51.

1. Cor. 11.

b] *Caus. XII. q. 1. Hiero. Clerici in Deo regnum habent: quod designat corona capillorum. Rasio verò capitis, est temporarium depositio.*

Hebr. 13.
2 Cor. 12.

Cantilenas etiam in Ecclesiis dedicatis deridere non cessatis, dicentes, eas vanas esse, & ab hominibus inuentas, & contra Dei mandatum institutas. Quod probare nitimini ex eo, quod in Apocalypsi legitur in fine; *Contestor ego omni audienti Verba prophetie libri huius, si quis apposuerit ad hæc; apponet Deus super plagas istas, qui sunt in libro isto: Et, si quis diminuerit de verbis Prophetie libri, auferet Deus partem eius, de ligno vite, & de ciuitate sancta, & de his, quæ scripta sunt in libro isto.* O insensati; baculus iste, vos percutit. Nos enim Apocalypsi Ioannis nihil addimus, aut subtrahimus: sed nummos, quos Samaritanus dedit stabulario, super erogamus. Dominus enim ait; *quodcumque supererogaueris, ego, cum rediero, reddam tibi.* Ergo supererogare, bonum est, supereroganti enim seruo dictum est: *Euge serue bone, & fidelis.* Erat, qui non supererogauit, & illi dicitur; *Serue nequam & piger, si tu erogares pecuniam meam, ego veniens cum Usuris exigere.* Nunquid (non) Paulus supererogabat, cū dicebat: *De Virginibus autem præceptum Domini non habeo; consilium autem do, &c.* Et, cū dixit: vt Euangelium prædicans, de Euangelio viueret. De quo consilio Salomon ait in Parabolis: *Custodi legem meam & consilium; & erit vita anima tuae, & gratia faucibus tuis.*

Si autem dixeritis; quod noua sunt ea, quæ canimus, & nouiter inuenta, quid noui possumus addere? si enim aliquid addatur boni; non est nouum; cū Salomon dicat: *Nihil sub sole nouum: & non valet quisquam dicere; ecce, hoc recens est.* Vnde & quidam sapiens dixit contra eos, qui crucem blasphemant: *Non sunt noua Sacramenta, nec recenter est inuenta crucis hæc religio.* Si autem dixeritis, quod nihil addi debeat in scripturis, præter illud, quod in Euangelio legitur; tamen multi addiderunt suas Epistolas; Et Lucas, in Actibus Apostolorum: & etiam multa fecit Deus, quæ nondum sunt scripta, nec etiam possunt scribi, si machina mundi esset Pergamentum, & aqua maris incaustum. Sic ille; qui laudauit Amasiam; nunc loquitur, sed verius: Vnde Ioannes ait: *Multa quidem & alia signa fecit Iesus in conspectu discipulorum suorum, &c.* Et idem in fine: *Sunt autem & alia multa, quæ fecit Iesus; quæ, si scribantur per singula, nec ipsum mundum arbutror capere eos, qui scribendi sunt, libros.* Nihil autem canimus, nisi ea, quæ scripta sunt in scripturis sanctis. Quod ipse Paulus monet ad Ephesios, dicens: *Implemini [a] spiritu, sancto, loquentes vobis-*

Ioan. 21.

a] in Soc. Tol.
Hymnos in
laudem Dei
compositos,
nullos vestrū
improbet.
Ephes. 5.

Uobismet ipsi in Psalmis, & hymnis, & canticis spiritualibus, cantantes & psallentes in cordibus vestris Domino.

Septies autem oramus in die : quia, septies cadit iustus in die, & resurget per orationem, ut diximus : quod & David faciebat, qui septies in die clamabat ad Dominum. Quod autem cantemus, mouemur per David, qui ait: *Cantate Domino canticum nouum; laus eius in Ecclesia sanctorum.* Et Ioannes in Apocalypsi ait: *Post hæc audiui quasi uocem magnam turbarum multarum in celo dicentium, alleluia.* Ecce uocem magnam quasi turbarum exaltare debemus dicentes, alleluia. Et subdit: *Iterum dixerunt alleluia: Et rursus; Adorauerunt sedentem super thronum, dicentes; Amen, alleluia.* Ecce, exempla habemus, quod dicere debeamus, alleluia, & Amen: & canere tanquam tuba, aut tonitrua. Lucas etiam monet; qui ait: *Cæperunt omnes urbe descendentiũ discipulorum gaudentes laudare Deum uoce magna.* Quomodo uoce magna, nisi cantando? Et subdit: *dicentes; Benedictus qui uenit Rex in nomine Domini, pax in celo, & gloria in excelsis.* Vnde Dominus ad Pharisæum, qui arguebat cantilenas, ait: *Sibi tacuerint, lapides clamabunt.* Et Lucas ait: *Subito facta est cum Angelo multitudo militiæ caelestis, laudantium Deum & dicentium; Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus, bona uoluntas.* Ergo possumus laudare Deum hæc eadem dicendo. Et in Apocalypsi de quatuor animalibus: *Requiem non habebant die ac nocte dicentia: sanctus, sanctus, sanctus, Deus omnipotens, &c.* Et Propheta; *Clama, ne cesses, quasi tuba exalta uocem tuam.* Et de leproso mundato dicitur: *Regressus est cum magna uoce glorificans Deum.* Magna uoce, dixit: *quia, unusquisque quantum amat, tantum clamat.* Et Isaias Propheta: *Post LXX. autem annos erit Tyro quasi canticum meretricis; sume citharam, circui ciuitatem meretrix obliuioni tradita: benè cane, frequenta canticum, ut memoria tui sit.* Et de Ezechia: *Domine, saluum me fac, psalmos nostros cantabimus, &c.* Et Salomon in * libro Sapientiæ. *Stare fecit cantores contra altare, & in sono eorum dulces fecit modos.* Et in Apocalypsi: *Cantantes canticum Moysi, & canticum Agni dicentes: ut diximus in Tractatu primo.* Et David: *Paratum cor meum Deo, cantabo & psalmum dicam.*

Psalm. 118.

Psalm. 149.

Apoc. 7.

Ibidem.

a] *Isid. Etym. Amen, & Alleluia; hæc duæ (uoces) tantæ sunt dignitatis, ut quisquã ab idiomate proprio transferre non audeat in aliud idioma.*

Luca. 19.

Ibidem.

Luca. 2.

Isaias. 58.

Luca. 17.

Isaias. 23.

Isaias. 38.

Ecclesi. 47.

Apoc. 15.

Psalm. 107.

* *Vocat Ecclesiasticum librũ Sapientiæ eo modo, quo Ecclesia in Missalibus omnes*

lectiones desumptas ex Parabolis, Canticis & Ecclesiastico, ait desumptas ex libro Sapientiæ.

3. Reg. 12.

Quare autem obiicitis Dauid, qui laudes Domini continuas suavi melodia decantare constituit: tanquam dicentes: *quæ nobis pars in Dauid, aut quæ hereditas in filio Isai?* Et hæc de cantilenis sufficiant.

Rom. 8.

Sed & orationes nostras parui penditis, dicentes; *Vos, melius orare.* Erratis: quia vosmetipsi nescitis, quid oretis, aut quid orare debeatis, teste Apostolo, qui ait: *Nam, quid oremus, sicut oportet, nescimus: sed, ipse Spiritus sanctus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus.* Vestræ autem orationes execrabiles sunt; cum Moysi legem non recipiatis. Vnde Salomon; *qui obturat aures suas, non audiat legem; oratio eius erit execrabilis.*

Ioan. 8.

Vos autem dicitis, quia orare non debemus *Pater noster*: quia, sic mentimur, Deum patrem vocantes; cum alibi dicatur: *Vos ex patre diabolo estis*: probantes in hoc; quia filij eius non sumus. Malè autem intelligitis illud, quod in libro Sapientia legitur; *Tu autem Deus noster, suavis & verus es, patiens, & in misericordia disponens omnia: Etenim, si peccauimus, cui sumus, scientes magnitudinem tuam.* Et illud, quod Lucas ait: *Si ergo vos, cum sitis mali, nostis bona dare filiis vestris; quanto magis pater vester de celo dabit spiritum bonum petentibus se.* Ecce, malis dixit, *pater vester*: Ergò pater est & malorum. Similiter Abraham ad diuitem: *Fili recordare, quia recepisti bona in vita tua, & Lazarus similiter mala.* Diues autem ad Abraham: *Rogo ergò te pater.* Igitur non mentimur, si Deum, patrem vocemus; cum ipse Deus, nos vocet filios, licet peccemus. Quod autem dixit: *Vos ex patre diabolo estis*: diabolus, iniquorum pater esse dicitur per imitationem, non per [a] creationem. Deus autem pater bonorum & malorum per creationem: bonorum tantum, per vocationem.

Sapient. 5.

Luca. 11.

Luca. 16.

Orantes igitur dicere possumus; *Pater noster*, de creatione, non mentientes. De imitatione autem, in Deo est.

a) *Caus. 1. q. 1.*
Ambros. Iudæi
ex patre dia-
bolo sunt, non
vtique carnis
successione,
sed criminis.

Sed aliud obiicitis; quia, Dominicam orationem permutamus, cum dicimus; *panem nostrum quotidianum*; & dimittimus tacentes illud; *quia tuum est regnum, &c.* Vel; quia sacerdos in celebratione prætermittit; *sed libera nos à malo.* O speculatores iniqui. Nunquid Lucas illud idem non facit? Si tacuissetis, Philosophi essetis. Non enim Græcos imitatur Lucas.

Ioan. 17.

Sed iterum obiicitis; quia, longas orationes facimus; longissimam autem orationem Deus fecit, sicut Ioannes testatur in Eu-

in Euangelio: *Sublatis Iesus oculis in caelum, dixit: Pater, venit hora, &c.* usque ad passionem. Etiam Apostoli longam fecerunt orationem, ut in Actibus Apostolorum legimus, dicentes: *Domine, qui fecisti caelum & terram, & omnia, quæ in eis sunt, &c.* vsq; ad illud: *Et cum orassent, motus est locus.*

Act. 4.

Inuenimus autem multis in locis Apostolos orantes; nec dicebant Dominicam orationem. Omnis enim oratio bona, si non fuerit contra fidem. Nec etiam Publicanus orabat sicut vos; qui, ut ait Lucas, *Percutiebat pectus suam dicens; Deus propitius esto mihi peccatori: & tamen iustificatus abiit, & non Pharisæus; qui dicebat, se non esse, sicut cæteri hominum, non adulterum, non rapacem; sed ieiunabat bis in sabbato: cui nihil profuerunt ieiunia.* Paulus autem orare nos docet, dicens ad Timotheum: *Obsecro igitur primum omnium fieri oblationes, & orationes, & obsecrationes, postulationes & gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro regibus, & omnibus, qui in sublimitate sunt constituti.* Et subdit: *hoc enim bonum & acceptum est coram saluatore.*

Luca: 8.

a) D. I. de Consecr. Iudæi loca, in quibus Deo sacrificabant, diuinis habebant supplicationibus consecrata; nec in aliis, quam Deo dicatis locis munerera Domini offerrebant.

Et in [a] templo orare debemus. Vnde Lucas de Apostolis ait in fine (5. cap.) *Et erant semper in templo laudantes & benedicentes Deum.* In templo dicit; non, in coquina, iuxta ollam bullicentem. Sed partita hæreditas nostra, & chaos firmatum est. Nobis enim dicitur, *Euge; vobis, Væ.* In libro enim, quem comedit Ezechiel scripta erant, *lamentationes, & carmina, & væ.* Nostræ autem sunt lamentationes, pœnitentiæ, & carmina iustorum, hoc est; *Euge; Vestrum verò sit væ miserorum.* Et meritò illud *væ*, vestrum debet esse. Carmina autem prohibetis, ne canamus, laudantes Dominum. Lamentationes reiicitis, dicentes; quasi pro mortuis orare non debeamus. Sed rationibus scripturarum conuicti taceatis. Quia, in Actibus Apostolorum legimus de Tabitha, quæ mortua erat; tamen fletibus viduarum & orationibus suscitata est. Similiter & Matthæus de Archisynagogo; qui ait ad Dominum: *Filia mea modò defuncta est; sed veni, impone manum super eam, & viuet.* O miseri: nunquid Prælati Ecclesiæ orantes pro mortuis, *Archisynagogi* appellantur? Vos autem estis serui nequam, dicentes ad Archisynagogum: *filia tua mortua est: quid ultra vexas magistrum? Vexare enim debemus, & pulsare, ut tandem Dominus dicat: Tabitha cumi: id est, tibi dicte puella, surge.* Et alibi de vidua, cuius filius mortuus erat; quam

Ezech. 2.

Act. 9.

Matth. 9.

Luca. 7.

cum

cum vidisset Dominus, misericordia motus super eam, dixit: Noli flere. Postea, suscitauit eum. Ecce, quod orationes pro mortuis, valent; & eleemosynæ, sicut de Iuda Machabæo legimus: *Vir fortissimus Iudas, &c. iuste & religiosè de resurrectione cogitans. Sancta ergo & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, ut à peccatis soluantur.* Et Tobias de oblatione pro mortuis loquens ait: *Panem tuum & vinum super sepulturam iusti constitue: & ne communicaueris ex eo cum peccatoribus.*

Sed obiicitis illud; *lignum in quamcunque partem ceciderit, siue ad austrum, siue ad aquilonem, ibi erit;* quia, vbi te inuenero, ibi te iudicabo. Sed, hoc de die iudicij dictum est; non de die mortis. Si enim die iudicij cadat quis in infernum, ibi semper erit iudicatus ad damnationem: si in gloria; ibi semper erit iudicatus ad salutem. Sed anima, quando à corpore separatur, non statim in locum sibi semper debitum tendit: sed orationibus & eleemosynis ei aliquando succurritur, vel saltem pœna minuitur.

*Sequentia sine dubio sunt à Gracissimo librario,
non ab Auctore.*

Græci enim sic dicunt Pater noster; *Πάτερ ἡμῶν, ὁ ἐν τοῖς ἔθνεοις ἀγαπητὸν τὸ ὄνομά σου· ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου· γενήθητω τὸ θέλημά σου, ὡς ἐν ἐθνεῶν, καὶ ὅτι τῆς γῆς τὸν ἄρτον ἡμῶν, πὸν ὀπιέστον δὸσὸν ἡμῖν σήμερον, καὶ ἄφεσ ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφιέμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν· καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰσπειρασμὸν, ἀλλὰ ῥύσῃ ἡμᾶς ἀπὸ παντὸς ὅτι σοῦ ἐστὶν βασιλεία, καὶ ἡ δυνάμις, καὶ ἡ δόξα εἰς τὰς αἰῶνας, ἀμήν.*

*F. Moneta, lib.
1. cap. 8.*

Quod Deus omnipotens creauit omnia uisibilia & inuisibilia.

C A P V T V.

Rerum etiam creatorem diffidentes, Deum omnipotentem esse negant. Duos etenim esse Deos dicunt. Vnum Saluatorem & benignum, in quem se credere confitentur. Alterum, creatorem rerum, & hominum plasmatores, sed malignum, in quem se credere non fatentur. Dicunt autem, quod Saluator dixit:

Ioan. 8.

dixit: *Ego non sum de hoc mundo*: Et alibi, ad discipulos: *Vos de mundo non estis; ideo odit vos mundus*. Secundum hoc dicunt, quod mundi factor malignus est; & eius factura, maligna. Sed nihil est. In his enim omnibus *mundus*, pro mundi amatoribus ponitur.

Sed iterum obiiciunt illud, quod ait Isaias de creatore: *faciens pacem, & creans malum*. Ecce, *creans malum*; audiunt; sed, *faciens pacem*, non intelligunt. Sed omnipotens Deus creasse malum dicitur; non quòd malum sit in creatione; quia in Genesi legitur: *Vidit Deus ea, quæ fecit, & erant valde bona*, sed imitatione operis & exhibitione. Alibi enim inuenimus: quia sic *Deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret*, pro mundo. Vnde Ioannes ait: *In mundo erat*. Et Dominus alibi ait: *Non venit filius hominis, ut perdat mundum, sed ut saluetur mundus per eum*. Et Paulus Apostolus: *Deus erat in Christo, mundum reconcilians sibi*. Et quod Ioannes subdit: *Mundus per ipsum factus est*; ad situm orbis terrarum pertinet. Iuxta illud; quod Dominus ait in Euangelio; *Euntes in mundum uniuersum, &c.* Quod autem infert; *mundus eum non cognouit*, ad mundi amatores pertinet; de quibus Dominus ait: *Pater iuste, mundus te non cognouit*. Quod autem Dominus omnipotens omnia fecerit, probare possumus per Paulum, qui ait ad Romanos: *Ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia*. Et ad Corinthios in prima Epistola: *Vobis autem vnus Deus pater, ex quo omnia; & vnus Dominus Iesus Christus, per quem omnia, & nos per ipsum*. Et ad Ephesios. *Quæ sit dispensatio sacramenti absconditi à seculis in Deo, qui omnia creauit*, Et ad Colossenses: *quia in ipso condita sunt uniuersa in celis & in terra, visibilia & inuisibilia*. Omnia per ipsum, & in ipso creata sunt, & ipse est ante omnes, & omnia in ipso constant. Et ad Hebræos: *qui autem omnia creauit, Deus est*. Et in Actibus Apostolorum Paulus ait: *Annuntiantes vobis ab his vanis conuerti ad Dominum Deum viuum, qui fecit celum & terram, & omnia, quæ in eis sunt*. Et iterum: *Deus, qui fecit hunc mundum, & omnia, quæ in eo sunt*. hic *cæli & terræ cum sit Dominus, non in manufactis templis habitat, &c.* Et subdit: *fecitque ex vno, omne genus hominum, habitare super uniuersam faciem terræ*.

Et in Apocalypsi: *Dignus es Domine Deus noster accipere gloriam & honorem, & virtutem, quia tu creasti omnia*. Et iterum; *adora te eum,*

te eum, qui fecit cælum & terram, mare & fontes aquarum. Et Salomon: quando præparabat calos, aderam, cū eo cuncta componens. Et Dauid: Domini est terra & plenitudo eius, &c. Et alibi: Verbo Domini cæli firmati sunt. Et Iesus filius Sirach: qui manet in æternum, creauit omnia simul. Et Dominus creatorem cæli & terræ vocat patrem dicens per Mattheum: Confiteor tibi pater cæli & terræ, &c. Et iterum: Dico vobis non iurare omnino: neque per cælum, quia thronus Dei est, &c. Secundum hoc; cælum, sedes Dei est: terra, scabellum pedum eius. Omnipotens autem non indignuit, vt alius ab eo faceret ei sedem, aut scabellum. Non enim omnipotens esset, si eo indigeret. Et Ioannes: In mundo erat, & mundus per ipsum factus est, & mundus eum non cognouit. Et iterum: Omnia per ipsum facta sunt, &c. Græcus tamen manifestius ait: vbi nos dicimus, sine ipso; Græcus non dicit, *ἀνευ αὐτοῦ*, id est, sine ipso, sed, *χωρὶς αὐτοῦ*, hoc est, extra ipsum: Nihil extra ipsum factum est, id est, extra suæ potestatis terminum.

Quod autem homines [a] fecerit, probamus per Lucam, qui ait: Qui fuit Seth, qui fuit Adam, qui fuit Dei. Et secundum hoc, Adam fuit factura Dei. Vnde Paulus ad Ephesios ait: Ipse enim sumus factura, creati in Christo Iesu. Et ad Corinthios in 1. Epist. Vir non debet velare caput suum, quoniam imago & gloria est Dei: quod satis respondet ei, quod legitur in Genesi: Faciamus hominem ad [b] imaginem & similitudinem nostram. Et Dauid: Faciamus hominem ad imaginem, &c. Per culpam; Et ibi: Vos autem sicut homines moriemini, id est, sicut delinquentes: Et Paulus: Nonne carnales estis, & secundum hominem ambulatis. Per infirmitatem, Et ibi: Maledictus homo, qui ponit spem suam in homine, id est, in infirmitate. [b] Obijciunt illud in Genes. Ecce Adam factus quasi vnus ex nobis, sciens bonum & malum. Ecce Deus ille sciens malum erat: cum filius dicat in Euangelio de malo. Amen dico vobis, nescio vos. Scire malum dicitur Deus, id est, reprobare, scire bonum, id est, eligere. Vnde Propheta de Christo: Butyrum & mel comedit, Et sciat reprobare malum, & eligere bonum.

Ploremus coram Domino, qui fecit nos. Et Isaias: Non est populus sapiens; propterea non miserabitur eius, qui fecit eum, & qui formauit eum, non parcet ei. Et idem: Nunc Domine, pater noster es tu, & factus noster; nos verò lutum, & opera manuum tuarum omnes nos. Et Salomon: Qui calumniatur egentem, exprobrat factorem eius, honorat eum, qui miseretur pauperi. Et subdit: Aurem audientem, & oculum videntem Dominus facit vtrumque. Et idem: Diues & pauper obuauerunt sibi; vtriusq; operator est Dominus. Vnde Ecclesiastes:

Quid

Quid est inquam homo, ut sequi posset regem factorem suum? Et idem, *Eccles. 7.*
 Solummodo hoc inueni, quod fecit Deus hominem rectum; & ipse se in-
 finitis miscuerit questionibus. Et iterum: Memento creatoris tui in die *Eccles. 12.*
 iuuentutis, antequam veniat tempus afflictionis. Et in libro Sapien- *Sapient. 2.*
 tiæ: quoniam Deus creauit hominem inexterminabilem, & ad imagi-
 nem suæ similitudinis fecit illum. Et subditur: quoniam pusillum & *Ibidem.*
 magnum ipse fecit: & aequaliter cura est illi de omnibus. Et iterum: *Sapient. 7.*
 Omnium enim artifex docuit me sapientia. Et rursus: Deus patrum *Sapient. 9.*
 nostrorum, & Domine misericordia, qui fecisti omnia Verbo tuo & sa-
 pientia tua constituisti hominem, ut dominetur creatura tua, quæ à te
 facta est. Et idem: Quis tibi imputabit, si perierint nationes, quas tu *Sapient. 12.*
 fecisti? nec enim est alius Deus; quàm tu, cui cura est de omnibus. Et
 Iesus filius Sirach: In omni virtute dilige eum, qui fecit te, & mini *Eccles. 7.*
 stros eius, ne derelinquas. Et idem: Initium superbiæ hominis apostata- *Eccles. 10.*
 re à Deo: quoniam ab eo, qui fecit illum, recessit cor eius: quoniam ini-
 tium peccati, est omnis superbia. Et iterum; Deus de terra creauit *Eccles. 17.*
 hominem, & secundum imaginem suam fecit illum, & dedit illi pote-
 statem eorum, quæ sunt super terram. Creauit ex ipso adiutorium simile
 sibi: bona & mala ostendit illis; & addidit illis disciplinam, & legem
 vitæ hereditauit illis, Et Iob: Manus tuæ plasmauerunt me, & fece- *Iob. 10.*
 runt me totum in circuitu. Et hoc idem dicit Dauid: Manus tuæ fe- *Psal. 118.*
 cerunt me.

Sed, ne quis putet, Deum fecisse bonos tantum; diabolum *Ioan. 8.*
 verò malos, propter illud: Vos ex patre diabolo estis; audite Ecce- *Eccles. 7.*
 siasten, qui ait: In die bona, fruere bonis, & malam diem præcaue. *Eccles. 11.*
 Sicut enim hanc, sic & illam fecit Deus. Et Iesus filius Sirach: Bona
 & mala, vita & mors, paupertas & honestas à Deo sunt. Et Eliu ad *Iob. 33.*
 Iob dixit: Ecce & me, sicut & te fecit Deus; & de eodem luto, ego
 quoque formatus sum.

Ecce tot exemplis probauimus Deum omnipotentem fe-
 cisse homines tam bonos, quàm malos: & in præcedenti Capi-
 tulo similiter probatum est. Vbi ostensum; tam bonos, quàm
 malos debere dicere orationem Dominicam. Si enim diabolus
 fecisset hominem; Christum factum hominem cognouisset; sal-
 tem, quia eum non fecisset. Nunquid non diabolus creatus
 est, sicut & omnes Angeli? Absit ergò, ut creatura, ab initio sui,
 sit creator. Si autem diabolus omnem hominem creasset; crea-
 turam eius quis redimere vellet? quis, pro eius creatura mori ve-

niret? Quis creaturam eius in currum igneum; super caelos portaret? quis in creaturam eius Spiritum sanctum mitteret? quis creaturae eius similis fieri dignaretur? Quis creaturae eius pedes ablueret? Ac, si creasset fructus terrae, Christus quomodo de creaturis eius manducaret? aut biberet? aut vestiret?

Si enim omnia creasset diabolus, non dixisset ad Dominum tentans in Luca, & dicens: *Tibi dabo potestatem hanc vniuersam, & gloriam illorum; quia, mihi tradita sunt.* Ecce, dicit ea sibi esse tradita. Patet ergo, quod non fecit ea; sed, qui tradidit ea, fecit ea. Pater ergo alicuius dicitur esse diabolus, non creatione, vt diximus, sed imitatione: quem enim sequimur, patrem vocare solemus. Iuxta quod ait Propheta ad Iudaeos: *Pater tuus Amorrhæus, & mater tua Cethea.* Tamen Amorrhæi & Cethei Iudæi non erant, sed gentes perse. Nunquid (non) Ioannes testatur, Dominum creasse cæcum à natiuitate, vt manifestentur opera Dei in illo? Et secundum hoc cæcitas illius, opus Dei fuit. Dæmones enim nihil creant, neque bonum, neque malum: sed ad monitores tantum mali sunt. Vnde illud: *Omnes dii gentium demonia; Dominus autem calos fecit.* Et iterum: *Dij, qui calum & terram non fecerunt, pereant à terra.* Deus ergo, qui non perit, fecit calum & terram & omnia.

Timere ergo non debet, qui nil, nisi permissus, potest. Luc. 4. Ezech. 16. Ioan. 9. Psa. 97.

Psal. 8.

Psal. 118.

4. Reg. 20.

Isaia 38.

Isaia. 40.

Ibidem.

Isaia. 42.

Isaia. 45.

Vnde David; *quoniam videbo calos tuos, opera digitorum tuorum, &c.* Et iterum: *Ordinatione tua perseverat dies, &c.* Quod patet per Ezechiam; qui, dum orauit ad Dominum, qui fecit calum & terram, & sedet super Cherubim, statim prolongauit ei Dominus dies eius; & signum dedit, faciens solem retroire per X. gradus in horologio Achaz. Vnde & Isaia ait: *qui mensus est pugillo aquas, & calos palmo ponderauit; qui appendit tribus digitis molem terrae, & librauit in pondere montes, & colles in statera.* Et subdit: *Leuate in excelso oculos vestros, & videte, quis creauit hoc.* Et idem: *Hæc dicit Dominus calos creans, & extendens eos, firmans terram & quæ germinant ex ea.* Et iterum: *Ego Dominus, & non est alter, formans lucem, & creans tenebras, faciens pacem & creans malum. Ego Dominus faciens omnia hæc.* Et rursus; *Hæc dicit Dominus, creans calos, ipse Deus, formans terram, & faciens eam. Ipse plastes eius: non in uanum creauit eam: sed, vt habitaretur, formauit eam.* Et subdit: *Deus iustus & saluans, non est præter me; in me-
metipso*

metipso iuravi; Egredietur de ore meo iustitie verbum: Mihi curuabitur omne genu: & iurabit omnis lingua. Et Hieremias ait: Qui fecit terram in fortitudine sua, preparat orbem in sapientia sua, & prudentia sua extendit calos. Ad vocem suam dat multitudinem aquarum; in calum: & eleuat nubes ab extremitatibus terra; fulgura & pluuiam fecit, & educit ventum de thesauris suis; Et subdit: Nunquid sunt in sculptilibus, qui pluunt? aut cali possunt dare imbres? Et idem: Hec dicit Dominus, qui dat solem in lumine diei, ordinem luna [a] & stellarum in lumine noctis; qui turbat mare, & resonant fluctus eius: Dominus exercituum nomen illi: Quibus & Matthæus non dissentit, qui ait: qui solem suum oriri facit super bonos & malos: & pluit super iustos & iniustos. Et Paulus in Actibus Apostolorum: De calo dans pluuias, & tempora fructifera, implens orbem. Et Salomon: Dominus sapientiâ fundauit terram; stabiluit calos prudentia. Sapientia illius eruperunt abyssi, & nubes rore concreuerunt. Et idem: Vniuersa propter se ipsum operatus est Dominus; impium quoque ad Diem malum.

Et subdit: Pondus & statura iudicia Domini sunt, & opera eius omnes lapides seculi. Et sicut diuisiones aquarum, ita cor regis in manu Domini. Et iterum idem: Quis ascendit in calum, atque descendit, quis continuit spiritum in manibus suis? quis colligauit aquas quasi in vestimento? Quis suscitauit omnes terminos terræ? quod nomen eius? & quod nomen filij eius, si noster: qui diceret; nemo nouit: generationem eius, quis enarrabit? Et Iesus filius Sirach: Vide [b] arcum, & benedic, qui fecit illum. Valdè speciosus est in splendore suo; imperio suo accelerat niuem; & accelerat emittere coruscationes iudicij sui: in magnitudine sua posuit nubes, & fracti sunt lapides grandinis. Gelu sicut salem effundit super terram. Frigidus aquilo flauit, & gelauit cry stallus ab aqua: In sermone eius composita sunt omnia. Vnde Dauid; Ipse dixit, & facta sunt; ipse mandauit, & creata sunt. Et Iob ait: qui [c] præcipit soli, & non oritur, & stellas claudit, quasi sub signaculo. Qui extendit calos solus, & graditur super fluctus maris. Qui facit Arcturum & Orionem & Pleiadas, & interiora Austri. Qui fecit ventis pondus, & aquas appendit mensura. Quando ponebat pluuijs legem, & viam procellis sonantibus.

Et quid vltra dicam? Omnia fecit: & sine ipso, nihil. Ipse enim

Hierem. 10:
a] Hæretici autem de luna dicunt; quia pestifera quid est: cum faciat homines lunaticos: sed non ex vitio luna siue lunatici. Imò demones, eos vexantibus temporibus, & per lunam infamant luna conditorum: quos imitantur etiam hæretici in hoc.

Matth. 5.
Act. 14.
Prouerb. 3.
Prouerb. 16.
Prouerb. 30.
Eccles. 43.
b] Arcus est signum duorum iudiciorum. A qua ne timeatur: ignis, & expectetur. Vnde caruleus color exterior est; quia aqua iudicium præterit, Rubescit interior; quia, futurus est ignis.
Psal. 148.
Iob. 9.

c] in Deuter. Ne forte oculis eleuatis ad cælum videas

Solem, & lunam, & omnia astra cæli; & errore deceptus adores ea; & colas, quæ creauit Dominus Deus tuus, in ministerium cunctis gentibus.

enim & secula fecit, quasi omnium seculorum hæres. Vnde Paulus ad Hebræos: *Quem instituit hæredem vniuersorum, per quem fecit & secula* Ipse enim & ciuitates fecit sanctas. Vnde Matthæus: *Tunc assumpsit eum diabolus in sanctam ciuitatem.* Et paulò post: *Dico vobis, non iurare omnino, &c. Neque per Hierosolymam: quia, ciuitas est magni Regis.* Non autem est aliquis vermiculus in terra, qui à Deo factus non sit. Vnde illud; *Bestia, & dentes scorpion, & serpentes, omnia in vindictam creata sunt.* Omnia enim propter hominem creauit, quædam in vsum: quædam in figuram. In vsum, vt pisces, volatilia, & iumenta syluatica, aut domestica. In figuram; vt formicas, muscas, & araneas: Et quædam in vindictam malorum; vt serpentes & reptilia.

Eccles. 7.

Matth. 24.

a] Vnde illud: *(Eccles. 7.)* Generatio vadit, & generatio aduenit, terra vero in æternum stat.

Apocalyp. 11.

Psal. 103.

Matth. 24.

Isa. 30.

Eccles. 3.

* *vōs, vel vō.*

b] Vnde Iob:

Manus tuæ fecerunt me, ast,

Quantum ad animam: & plasmauerunt me in circuitu; quantum ad corpus.

Luca. 11.

Matth. 5.

Sed obii. iunt illud, quod legitur in Ecclesiaste: *Didici quidem omnia, opera quæ fecit Deus, per seuerant in perpetuum.* Sed Dominus dicit in Euangelio: *Cælum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt.* Si ergò transibunt cælum & terra; omnipotens non fecit ea; cùm ea, quæ fecerit, perseverent in perpetuum.

Ad quod [a] respondemus sic: quod cælum & terra transibunt; non, desinendo esse, sed immutando, & innouando suum esse, vt testatur Ioannes in Apoc. *Vidi cælum nouum, & terram nouam.* Sicut enim aurum, cùm excoquitur, nouum dicitur: ita cælum & terra igne iudicij combusta & purificata, nouabuntur. Vnde illud: *Et renouabis faciem terra.* Quod autem dicitur; *sol obscurabitur, & luna non dabit lumen suum;* non reuerà obscurabuntur diminutione luminis, sed comparatione veræ lucis: cùm Isaias aiat: *Et erit lux luna sicut lux solis; & lux solis erit septupliciter sicut lux septem dierum.* Quod autem Ecclesiastes dicit, *Omnia quæ fecit Deus in perpetuum perseverare;* concedimus. Dominus enim omnia, quæ fecit, præuidit in mente sua, quæ à Græcis *vōs* appellatur: Et ita ab æterno omnia fuerunt in * *vō,* & antequam fierent: & erunt, postquam interierint. Omnia enim præterita & futura ante Deum sunt præsentia.

Sed [b] iterum obiiciunt; quòd omnipotens creauit animas: *diabolus autem, corpora immunda.* Sed nesciunt illud, quod in Luca legitur: *Multi, nonne qui fecit, quod de foris est, etiam id, quod de intus est, fecit?* Nunquid (non) pascit corpora, teste Matthæo, qui ait: *Respicite volatilia celi, quoniam non serunt, neque metunt, neque congregant in horrea, & pater vester caelestis pascit illa.* Et subdit:

ait: Si autem fœnum agri, quod hodie est, & cras in clibanum mitti- *ibidem.*
 tur, Deus sic vestit; quanto magis vos modica fidei. Vnde & David: *Psal. 125.*
 qui dat escam omni carni, &c. Et alibi, qui dat iumentis omnem escam *Psal. 149.*
 ipsorum, & pullis coruorum innocantibus eum. Si autem pater cæ-
 lestis dat escam omni carni, & herbas vestit; patet, quod ea, quæ
 fecit, pascit. Non enim alius facit, & alius nutrit. Ipse etenim
 terram fecundat: Vnde ad Hebræos: Terra generans herbam op- *Hebr. 6.*
 portunam illis, à quibus colitur, accepit benedictionem à Deo. Scilicet
 iterum terra benediceretur à Deo, si creatura maligni esset? ne-
 que cum terra saluam suam miscuisset. Et, si aquam malignus *Ioan. 9.*
 creasset, aquæ lauacrum non doceret dicens: Nisi quis renatus *Ioan. 3.*
 fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.

Quod pueri nondum loquentes bap-
 tizari debeant.

F. Moneta lib.
 4. cap. 3. & 4.

C A P V T VI.

DE baptismo autem mentione facta, baptismi Sacra-
 mentum exsequimur. Ipsi etenim in eo, quod paru-
 uuli receperunt, aberrantes sacramento: & Ioannis
 baptismum pro nihilo reputantes, aquæ regenera-
 tionem & lauacrum paruipendunt Papæ nouum:
 nuptias prohibent; baptismum remouent; quid super est, ex
 quo nasci & renasci interdicitur? Legimus tamen in Matthæo;
 quod filius Dei à Ioanne voluit baptizari, & in aqua, iuxta illud;
 Venit Iesus à Galilæa in Iordanë ad Ioannem, [a] ut baptizaretur ab eo.
 Baptizatus autem Iesus confestim ascendit de aqua, & vidit Spiritum
 Dei. Intenditis; quia post baptismum Ioannis voluit videre spi-
 ritum Dei. Baptismum autem, quem recipit, ausi estis renuere.
 Vnde Lucas vos innuit esse Pharisæos dicens; Omnis populus au-
 diens & publicani, iustificarunt Deum, baptizati baptismio Ioannis.
 Pharisei autem & legis periti consilium Dei spreuerunt in semetipsis,
 non baptizati ab eo, hoc est, à Ioanne. Ecce, quod Pharisei estis,
 consilium Dei, & baptismum Ioannis, negligentes. Vnde &
 subdit vobis dicens; Venit ad vos Ioannes in via iustitiæ, & non
 credidistis.

Matth. 3.

a) Tres sunt
 cause, cur ba-
 ptizatus est Ie-
 sus à Ioanne:
 Prima, ut ba-
 ptismum Ioan-
 nis approbare-
 t. Secunda, ut hu-
 militatem im-
 pleret, & im-
 plicidam doce-
 ret. Tertia, ut
 sacrisus corpo-
 ris & regene-
 ratinam com-
 ferret aqua.

Luca. 7.

Matth. 31.

Non

Non Ioannes autem solus baptizabat in aqua, imò & alij,
 quod probat Ioannes dicens: [a] *Quamquam Iesus non baptizabat, sed discipuli eius.* Tamen Dominus nos in aqua baptizari monet. Vnde idem Ioannes subdit de Domino & cæco: *Hæc cum dixisset, exspuit in terram, & fecit lutum ex spuito, & liniuit super oculos eius, & dixit: Vade, laua, in Natatoria Siloë, quod interpretatur, missus.* Quid per Natatoriam, nisi aquæ baptismum intelligimus? Per sputum quid, nisi vñctionem chrisimatis designamus?

Christi cognoscitur: *Et subdit: Alius alio maius, minusue baptizatus dici non potest, siue ab inferiori, siue à maiore baptizetur.* Ioan. 9.

O literæ adiacentes, litera vos occidit: Quòd autem per aquæ lauacrum salui sumus, Petrus dicit: *In diebus Noë, cum fabricaretur arca, in qua pauci, id est, octo anime saluæ factæ sunt per aquam, quod & nos nunc similis formæ saluos fecit baptisma.* Similis formæ, id est, aquæ. Et subdit: *Non [b] carnis depositio sordium, sed conscientia bonæ interrogatio in Deum, per resurrectionem Iesu Christi, qui est in dextera Dei patris.* Non idè enim mergimur in fonte baptismi, vt lauemus carnem, sed spiritum. Sicut enim Eliseus in Spiritu sancto Naaman Syrum curauit à lepra per aquæ intinctionem in Iordane: ita & ab originali peccato purgamur interiorius, per aquæ baptismum & fidem. Scriptum est enim: *Qui crediderit, & baptizatus [c] fuerit, saluus erit.* Vnde & in Actis Apostolorum de Eunuchò: *Ecce aqua. Quis prohibet me baptizari?* Dixit autem Philippus; *Si credis ex toto corde, licet.* Ecce, quod oportet credere, qui baptismum vult recipere. Sic enim lauabitur à peccato. De qua lotioneloquitur Psalmista dicens; *Lauabis me, & super niuem dealabor.* Et alius dicens in persona Christi: *Cum sanctificatus fuero in vobis, congregabo vos de vniuersis terris; & effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris; & dabo vobis spiritum nouum.* Ecce, quod ab omni inquinamento mundat aqua munda.

Sed notandum, quia primò dicit, *aquam*; postea, *spiritum*. Cui Dominus satis consonat, dicens ad Nicodemum per Ioannem. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.* Ex aqua, dicit; & Spiritu sancto; tanquam Prophetiæ respondens. Qui autem baptismum aquæ reicit; pœnitentiam abiicit: quia, in baptismo aquæ, pœnitentia inti-

mat.

1. Pet. 3.

b] August. S. l. t. particula.

Vetus baptismus constat non tam absolute ratione corporis, quam fide cordis; sicut Apostolica tradit doctrina dicens: fide mundans corda eorum.

4. Regum. 5.

Matth. 28.

Act. 8.

c] Aug. dist. 1. de consec.

Non est aqua profana, vel adultera, super quâ nomen Domini inuocatur, quia, nec ipsa creatura; nec ipsum nomen adulterum est.

Psal. 50.

Ezech. 36.

Ioan. 3.

matur. Vnde Matthæus de Ioanne ait: *Fuit Ioannes in deserto baptizans, & predicans baptismum penitentiae, in remissionem peccatorum.* Ecce etiam, quod remittuntur peccata, in aquæ lauacro. Vnde & Ioannes ait ad eos, qui veniebant, ut baptizarentur ab eo. *Progenies viperarum, quis demonstravit vobis fugere à ventura ira?* Secundum hoc autem, per aquæ baptismum à ventura ira nos posse fugere attestatur. Ioannes enim in prima Epistola ait: *Hic est, qui venit per aquam & sanguinem, & spiritum Iesus Christus. Non in aqua solum, sed in aqua & sanguine: quia tres [a] sunt, qui testimonium dant in terra, spiritus, aqua & sanguis, & hi tres unum sunt in Christo Iesu.* Scd hæretici duo testimonia extinguunt: sanguinem, in sacrificio; aquam, in baptismo, non credunt. Tertium ergò quomodo haberent? hoc est, Spiritum sanctum; qui in eis non est, quia baptismum non credunt, quem receperunt. Priusquam enim Spiritus sanctus superueniat in aliquem, oportet eum baptizari, aut baptismum credere, sicut legimus in Actis Apost. de Samaritanis. *1.* Qui, cum venissent, orauerunt pro ipsis, ut acciperent Spiritum sanctum. Nondum enim in quemquam illorum venerat, sed baptizati tantum erant in nomine Domini Iesu.* Ecce, quod baptizati erant; antequam reciperent Spiritum sanctum: Et etiam Spiritus sancti receptio non sufficit, nisi aquæ lauacrum affuerit, quod, si sufficeret, Petrus in Actibus Apostolorum, non dixisset de Cornelio & sociis: *Nunquid aquam quis prohibere potest, ut non baptizentur hi, qui Spiritum sanctum receperunt, sicut & nos?* Licet enim Spiritum sanctum receperunt, voluit eos in aqua baptizari in remissionem peccatorum: quia, ut diximus, remissio peccatorum fit in aquæ lauacro.

Matth. 3.
1. can. 5.
a) Hac de causa fit trina demersio in baptismo: vel, ut Augustin. ait: Trina demersio typum dominicæ exprimit sepultura: per quam Christo consepultus sumus in baptismo: Et cum Christo resurgimus in fide. Et Ambros. in Catech. Fit trina interrogatio, credis in Deum? Abrenuncias satanae? Vis baptizari? Similiter trina inunctio, in vertice, in scapulis, in pectore.

Septem modis enim fit, remissio peccatorum. Primò, per penitentiam: vnde ait Apostolus: *Pœnitentini, & conuertimini, ut deleantur peccata vestra.* Secundò, per charitatē teste Apostolo, qui ait: *Charitas operit multitudinem peccatorum.* Tertio, cum aliis dimittimus. Vnde Dominus ait: *dimittite, & dimittentini.* 2.* Quartò, per eleemosynam iuxta illud; *sicut aqua exstinguit ignem, ita eleemosyna, &c.* Quintò, per martyrium: sicut Ioannes ait. *3.* sunt, qui venerunt ex magna tribulatione.* 3.* Sextò, per

1.* Petrus & Ioannes. Act. 8. Act. 10. Act. 3. 1. Pet. 4. Luca. 6. Eccl. 3. sensu. Apoc. 7. 2.* Quoniam odo Eleemosynam remittit peccata, vide apud Gregorium de Valentia Tom. 3. Comment. Theolog. Diss. 3. q. 9. p. 7.

M

Eucha

mittit peccata, vide apud Gregorium de Valentia Tom. 3. Comment. Theolog. Diss. 3. q. 9. p. 7.
3.* Hoc per se capiendum est de remissione peccatorum venialium, ad quam in animo non attulimus viges affectus. Vide Greg. de Valentia Tom. 4. Diss. 6. q. 7. p. 7.

Ioan. 6.

Eucharistiæ perceptionem; domino dicente: *Nisi manducaueritis carnem filij hominis, non habebitis vitam in vobis.* Septimò, per Sacramentum baptismatis in aqua, vt superius dictum est: quotiens enim in sacra scriptura legimus discipulos lauisse retia; nihil aliud datur intelligi; nisi homines in aqua regenerari.

a) Volunt facere sicut Arabes; qui nõ circumcidunt & que ad XII annuum; quia, Ismael, qui eorũ auctor fuit; eo anno circumcisus est. Mat. 28.

b) August. Nulla, præter baptismum (salus promittitur) infantibus, quia infantes, si per sacramentum, quod ad hoc diuinitus est institutum, in credentium numerum non transeant, in tenebris manent.

Sed iterum [a] obiiciunt illud, quod diximus: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit saluus erit. Qui crediderit, dixit primò, & postea, baptizatus fuerit.* Primò ergò oportet credere, quàm baptizari: Ergò [b] & puer, qui non credit, nec credendi habet intellectum, baptizari non debet, quousque rationem habeat. Sicut cæcus à natiuitate; de quo dixerunt parentes ad scribas; *Etatem habet; pro se loquatur.* Pro se ergò loqui debet, qui vult baptizari.

Genes 17.

Proinde dici potest; parvulos sine baptismo decedentes in mitissima omnium suorum panac) Magi. Petr. Octavo die fiebat (circumcisio) petriño culto, quia in resurrectione, quæ erit octava ætate per petram, id est, Christum omnino ab electis abscindeatur corruptio. Rom. 8. Luca 1. Hierem. 1.

Ad quod respondemus, quia illud, quod fiebat in patribus per circumcisionem præputij: nunc fit in filiis per vndam baptismatis, qui enim tunc dicebat in Genesi: *Masculus cuius caro circumcisa non fuerit; exterminabitur de populo suo:* Nunc clamat; *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, &c.* Octavo autem [c] die circumcidebant pueros: ergò octavo die, pro circumcisione possunt baptizari. Ne ergò præoccupentur; in nomine Patris, & filij, & Spiritus sancti baptizantur: in quo ab originali peccato saltem mundantur. Paulus enim ait: *Quos vocavit, hos & prædestinavit.* Si ergò Dominus vocat aliquem, aut prædestinat, antequam nascatur; non est mirum, si cum natus fuerit, baptizatur. Lucas enim attestatur, quod Ioannes Baptista adhuc ex utero matris suæ Spiritu sancto repletus est, Angelo teste, qui ait: *Erit magnus coram Domino, vinum & siceram non bibet; & Spiritu sancto replebitur adhuc ex utero matris suæ.* Vnde illud: *Prisquam te formarem ex utero, noui te, &c.* Et illud idem de Hieremia legimus. Nunquid [non] & Ioannes ex utero matrem Domini salutauit, saltem motu, si non voce? Vnde Elizabeth: *Ecce enim vt facta est vox saluationis tuæ, &c.* Nunquid [non] & Nicolaus, dum adhuc lactaretur, seruabat ieiunia? Vnde illud; *ad papillas cæpit summa pro mereri gaudia.* Nunquid [non] dum Ambrosius adhuc in cunis iaceret, apes in ore eius fecerunt examen?

examen? Ecce, & pueros inspirat Dominus. *Spiritus enim ubi vult, spirat.* Quis ergo prohibet eos baptizari? Ioh. 4

Similiter & discipuli increpabant Dominum, cum ei offerrentur pueri, vt imponeret manus super eos, sicut legimus in Matthæo, quibus Dominus ait: *sinite paruulos venire ad me: & nolite eos prohibere, talium est enim regnum celorum: & cum imposuisset eis manus; abiit inde.* Si ergo super pueros [a] imposuit manus ipse Dominus; quis non imponeret manus suas ad baptizandum eos? Vnde & Matthæus: *Nisi conuersi fueritis, & efficiamini, sicut paruuli.* &c. Quos autem Matthæus hîc dicit paruulos; Marcus dicit pueros; Lucas verò infantes.

Matth. 19. 3
a) Vbi dicitur Pa-
pa in Gr. par-
tic. Manus im-
positio, & sa-
cramentû bap-
tismatis v-
trumque ma-
gnum est: Et

ita coniuncta sunt hæc duo: vt ab inuicem nisi morte præueniente, nullatenus possint se-
gregari. Paruulus, quem statuit Dominus in medio discipulorum, vt quidam tradunt, fuit
Marcialis Episcopus Lemouicarum. Marc. 10. Luc. 18.

Quod autem dicunt de pueris, quia non habent intelle-
ctum, quid adest, aut quid obest? Nunquid (non) patrinorum
[b] fides pro eis facit sponsonem & fiduciam? sicut & de paraly-
tico legimus. *Et videns Iesus fidem illorum, dixit paralytico: confide
fili, remittuntur tibi peccata tua.* Ecce, quod fide aliorum Paraly-
ticus peccatorum remissionem consecutus est. Quare & puer
aliorum fide non baptizaretur? Nunquid corui natura estis?
Corui enim pullis suis pastum negant, quousque negescant, &
parentibus similes fiant; similiter & pueris pastum vitæ nō gare
vultis quousque intelligant. Sed Dominus misericors est, &
pius, vt columba: qui non solùm coruos, imò, & pullos coruo-
rum pascit, iuxta illud: *qui dat iumentis escam ipsorum, & pullis
coruorum inuocantibus eum.* Pullos enim ad pastum duxit; cum
pueros adhuc lactentes ab Herode interfectos, tanquam primi-
tias frugum, genitori exhibuit, adhuc infans infantes pro se pa-
tri obtulit, tanquam noua Xenia. Qui, in sanguine suo baptiza-
ti sunt, tanquam Protomartyres [c] à bimatu & infra, vt testa-
tur scriptura. De quibus in Apocalypsi legitur: *Hi cum mulieri
bus non sunt coinquinati; Virgines enim sunt.* Et subdit: *Hi emptii sunt
ex hominibus primitia Deo & Agno.* Vnde David: *Ex ore infantium
& lactentium perfecisti laudem tuam:* Vnde & Salomon in Para-

b) sicut de Offic.
Paruuli, alio
proficiente, bap-
tizantur; sicut
cut agri, murt
& surdi, quo-
rum dice, aliu
proficitur quia
Et ut ait b.
Augu. Fideles
vocantur non
solùm ipsam
temente an-
nuendo, sed i-
pius rei Sa-
cramentum
percipiendo.
Matth. 9.
Psal. 46.
c) Innocentes
quidem mar-
tyres dicuntur
lexico Socabu-
lo; non, quia
bolis. resles Christo

M 2

sunt; sed, quia pro Christo occisi sunt: quem si non loquendo, moriendo confessi sunt: Pro qui-
bus etiam Ecclesia sollemniz, atque ad inferos descendit, sed in eorum festiuitate laetitia cam-
pata subtrahitur. Ad inferos, hoc est, ad limbum. Apoc. 14. Ibidem. I. psalm. 8. Preucib. 23.

lis. Noli subtrahere à puero disciplinam; si enim percussus eum virga, non moritur. Tu, virga percussus eum, & animam eius de inferno liberabis. Virga enim puero iniungitur, quando fides à patris promittitur. Et cum ei dicitur: *Abrenuncia satana, & omnibus pompis eius.* Vnde in Canticis Canticorum: *Soror nostra parua est, & vbera non habet. Quid faciemus sorori nostræ in die, quando alloquenda est? si murus est, ædificemus super eum propugnacula argentea.* Ecce, animam lactantis vocat sororem: quæ, vbera non habet, hoc est, intellectum vtriusque Testamenti, siue vtriusque dilectionis. Huiusmodi autem debemus ad baptismum inuitare: Et per patrilinos fidem iniungere, hoc est enim propugnacula super murum ædificare argentea.

Vos autem hæretici, ex illis effis, qui videntes pueros clamantes in templo, & dicentes: *Osanna filio David;* indignati sunt: quibus ait Iesus per Matthæum: *Non legistis? Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem.* Audistis, quia dixit, *lactentium.* Non solum enim paruulos, sed & lactentes laudem Dei perficere attestatur. Nonne & pueros curabat? Vnde Matth. 17. *Exiit ab eo* [a] *daemonium, & curatus est puer ex illa hora.* Si ergo pueros curabat; licet pueros baptizari.

Matth. 21.
Psalm. 8.

a] *Diff. 1. de
Consec. Augu.
Paruuli exsus-
stantur, & exorcizantur, vt pellatur ab eis diaboli potestas inimica. Idem; Sal benedictura
in os datur; vt sale typico conditus, scetore caseat iniquitatis: nec vermibus peccatorum
vltro putrescat.*

Vnde & Petrus in prima Epistola ad infantium imitationem nos inuitat dicens: *Deponentes igitur omnem malitiam, & omnem dolum, & simulationes, & inuidias, & omnes detractiones; sicut modò geniti infantes, rationale, sine dolo, lac concupiscite, &c.*

1. Pet. 2.

Vnde Ioannes in prima Epistola, non tantum adultis se dicit scribere; imò & infantibus, dicens: *Scribo vobis patres; quoniam cognouistis, qui ab initio est. Scribo vobis adolescentes; quoniam vicissis malignum. Scribo vobis infantes: quoniam cognouistis patrem.* Vnde Iaias. *Eccæ ego, & pueri, quos mihi dedit Deus.* Si ergo eos dat Deus; recipi debent. Bonum est enim Dei datum. Si autem minus intelligentes sunt, non ideo reiciendi sunt. Suos enim habent angelos, Domino teste, qui ait: *Angeli eorum semper vident faciem patris.* Qui ergo eos abiicit, & Angelos eorum abiicit. Nunquid (non) & illi, qui summo mane operati sunt in vinea, denarium acceperunt? Qui sunt illi, nisi pueri, qui ab utero

1. Ioan. 1.

Isaias 8.

Matth. 18.

Matth. 20.

se castigant, benè viuentes, sicut de quibusdam prædiximus.

Vnde & de propè venire dicuntur quidam, vt pueri; quidam autem de longè, vt senes; qui in extremis diebus suis Deo se reconciliant. Vocauit autem Dominus Hieremiam, vt puerum; qui dixit ad Dominum: a, a, a, Domine Deus; ecce, nescio loqui, quia puer sum. Cui Dominus ait; Noli dicere, puer sum: quoniam ad omnia, ad quæ non in qua mittam te, ibis. Per hoc autem nobis innuitur, quod & paruos vocare debemus ad fidem per baptismum.

Sed opponunt: cum puer non possit saluari sine baptismo, quare iob ait? quare non in vulua mortuus sum? egressus ex utero,

non statim perij? *(se esse abortiuum ostendit. Et subdit: Nunc enim dormiens filerem, & somno meo requiescerem. Sol. Quatuor peccandi genera insinuat, dicens, quare non in vulua, &c. in corde suggestionem notat: Egressus ex utero, delectationis: Exceptus genibus; consensum: lactatus ubi veribus; defensionem.)*

Quod licitum sit nubere, & à Deo datum.

F. Moneta sua. h. 1. m. lib. 4.

C A P V T VII.

T autem omnia aboleant, non solum autem vetera, imò & noua; Veteris, nouæque legis recalcitrant sacramentis. Nuptias interdicit; & cum aliis sacrosanctæ Ecclesiæ mysteriis nuptiale damnant Sacramentum; humani generis hostes, qui humanum genus nituntur abolere. Cùm Dominus dixerit in Genesi; Crescite [a] & multiplicamini. Nihil autè Christus redemisset; nisi Christo filios & filias generasset Ecclesia. Si eorum valuisset inuidia, ipsi etiam nihil essent. Vnde Iesus filius Sirachi: honora patrem tuum, & gemitus matris tuæ, ne obliuiscaris; memento, quoniam nisi per illos non fuisses. [b] Qui ergò nubere prohibet, & hominem nasci prohibet, qui autem nasci prohibet, prohibet & renasci: sed renasci, est bonum; ergò nasci & nubere bona sunt.

Sed obiciunt illud; quod Matthæus dicit: Qui viderit mulierem, ad concupiscendum eam, &c. Si ergò videre mulierem, est mœchari; ergò & tangere eam, grauius est. Ipsi autem in hoc decipiuntur, quia verba non notant. Dixit enim; qui viderit mulierem ad concupiscendum; non, ad concupiscendum filios, aut filias. Non enim mœchari dicitur, qui causa generandi, legitimam viderit mulierem.

a] Caus. XII. qua. 1. Hieron. Laicis concessum est viorè ducere, terram colere, intervium & vitum iudicare; causas agere, oblationes super altaria dare: decimas reddere; & ita saluari poterunt. Eccl. 7.

b] Vnde sic in Deut. legimus: harenci debet discalciari, & expui in faciem; & domus illorum domus discalceatorum debet appellari. Matth. 5.

1. Cor. 7.

* *Locus mendosus & corruptus. Ibidem.*

a] *In Gen. legitur, quod Iudas ad Onan filium suū ait: Perge ad uxorem fratris tui Her, & suscepes semen illius. Ille sciens, non sibi nasci filios, intrans ad uxorem fratris, semen fundebat in terram; non liberi fratris nomine nascerentur: Et ideo, percussit eum Dominus, quod rem detestabilem faceret.*

b] *Vnde in ingressu Arcae dicitur. Ingrederis Arcam tu, vxor tua, & uxores illorum tuorum. Ecce disunctum, quia tempore afflictionis, vacandum est ab amplexu mulieris. In egressu autem di-*

cum est: Egredere de Arca, tu & vxor tua. Ecce coniunctum; quasi diceret: Nunc redit tempus amplexandis: Crescite & multiplicamini; Et ideo dicit, ad tempus. Luc. 9, Luc. 10,

Sed iterum obiiciunt illud, quod ad Corinthios legitur. Reliquum est, ut qui habent uxores, tanquam non habentes sint. Dicunt enim hoc, quia putant omnem concubitum esse immundum, sicut tactum omnem à tactione sic dici. Sed falsum est. Hoc autem dixit Paulus propter quosdam, qui de omnibus, quæ faciunt, coram hominibus gloriantur. Alioquin enim illud, quod sequitur, nihil esset dicto. Subiit enim: *Et qui flet, tanquam non flentes sint: & qui gaudent, tanquam non gaudentes.* Vnde, sic est intelligendum. Qui gaudet in sanctitate sua, coram hominibus non gaudeat: qui flet in pœnitentia, in abscondito flet. Qui habet uxorem, tanquam in abscondito habeat, non luxurians coram hominibus, ut quidam delectantes in iocis, lasciuis in amplexibus, in basibus, in tactibus: Sed, cum quadam castitate generet filios ex ea, non luxuriando in vanum, hoc est enim habere uxorem, tanquam non habere: sic flere, tanquam non flere. Vnde ad Corinthios ait; *Vxori [a] vir debitum reddat; similiter autem & vxor, viro.* Viri enim debitum est, generare: Vxoribus autem, concipere, aut parere: vtriusque autem, gignere. Vnde quidam; *Vir generat, mulierque parit: sed gignit vterque.* Quod autem dicit Paulus; *Tribulationem tamen carnis habebunt huiusmodi: Si tribuletur caro, non tribuletur spiritus.* Caro enim sæpe tribulatur; fame, siti, morbo, frigore, aut calore: ab illis tamen spiritus non immutatur. Similiter, si quis generat filios carnis immutatione, non immutetur spiritus in generationis delectatione. Tunc enim spiritus immutatur; quando non causa generandi, sed gratia delectandi coitus excitatur. De quo coitu

Apostolus paulò ante locutus erat dicens; *Nolite fraudare inuicem, nisi forte ex consensu, [b] ad tempus, ut vacetis orationi. Ex consensu, dixit; & ad tempus.*

Opponit autem illud; quod dicit Paulus ad Corinthios; *Nam ceteris ego dico, non Dominus.* Non ergò à Domino est illud, quod dicit. Quod falsum est: licet enim Dominus non dicat, tamen à Domino; non enim contra Dominum est. Vnde scriptum est; *Qui aduersum vos non est, pro vobis est.* Si ergò aduersus Dominum non est, illud, quod supererogat Paulus, pro Domino est. Dominus enim ait; *quodcumque supererogaueris, ego,*

cum

ei rediero, reddam tibi. In multis autem inuenimus Paulum supererogasse; vt dictum est quarto capite.

Similiter adhuc obiiciunt illud; quod subdit Paulus; *Qui sine vxore est, sollicitus est, quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo.* *1. Cor. 7.* *Qui autem cum vxore est, sollicitus est, quæ sunt mundi, quomodo placeat vxori, & diuisus est:* quia sic intelligunt: qui habet vxorē, non cogitat, nisi de mundanis, & de vxore; & diuisus est à Deo. Sed ideo sunt hæretici, vt malè intellant. Nos autem duplicem vitam in hoc assignamus, actiuam scilicet, & contemplatiuam. De contemplatiua dicit; *Qui sine vxore est, sollicitus est, quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo;* quod fecit Daniel, Ioannes & Maria: quos non diuisos dicit esse: De actiua aut dicit: *qui cum vxore est, sollicitus est, quæ sunt mundi, quomodo placeat vxori,* sicut erant Noë, Iob & Martha. Non autem dicit; sollicitus est solummodò, quæ sunt mundi, pauperibus subueniendo, & mundana erogando. Sed *diuisus est,* hoc est, partim mundanis inhians, vt pauperibus subueniat, partim Deo, vt per erogantiam mundanorum, lucretur cælestia. Et meritò actiua vita in mundi nomine intelligitur: quia, cum mundo incipit; & cum mundo finitur. Contemplatiua autem, licet cum mundo inchoet, cum mundo non finitur. Vnde & de Ioanne legitur: *Sic eum volo manere, donec veniam.* Sanctior verò est contemplatiua vita, quàm actiua; Vnde idem *1. Corin. 7.* subdit de volentibus nubere: *beatior tamen erit, si sic permanferit, secundum meum consilium.*

Sed quia hucusque satis respondimus, ad propositum redeamus. Primò probantes, quod licitum sit, nubere, & filios procreare. Nunquid non, Matthæo attestante, & Angelo approbante, mater Iesu fuit Ioseph desponsata? Nonne illa desponsatio bona, utilis & necessaria? & ab Angelo approbata; qui ait: *Ioseph fili Dauid, noli timere, accipere MARIAM coniugem tuam;* dixit, *coniugem.* Notate verba, signate mysteria. Et paulò post ait: *Exsurgens autem Ioseph, fecit, sicut præcepit Angelus Domini, & accepit coniugem suam.* Angelico præcepto resultare non debemus. Nunquid non & Deminus Apostolos suos docens, dixit per Lucam? *Cum inuitatus fueris ad nuptias, &c.* Ecce, Dominus non prohibet eos venire ad nuptias; sed, discubere in primo loco prohibet, quod si de nuptiis Agni dixisset; non in primo loco Apostolos sedere prohiberet. Non enim honoratiores, quàm
Aposte-

Apostoli ad illas nuptias sunt venturi. Ergò de nuptiis corporalibus dixit: quæ, si essent illicitæ, nec ad eas venire, nec in eis discumbere Apostolos, mandasset: Neque, ut legimus, nuptias in Cana Galilæa factas, primitiis suorum miraculorum consecrasset; aquam in vinum faciens, futuri signaculum sacramenti præfigurans, quod sit ex aqua & vino.

a] *Isid. Etym.*

*Tribus de causa
fiducitur vxor:*

*Primo, causa
prolis; de qua*

legitur in Gen.

*Benedixit eos
Deus dicens;*

*crecite & mul-
tiplicamini.*

*Secundo causa
adulatorij, sicut*

*Genel. Non est
bonum esse ho-*

minem solum;

*faciamus et ad-
ulatorium. Ter-*

*tio causa inco-
ntinentia. Vnde*

*Apo. qui se non
continet, nu-*

bat.

1. Corin. 7.

Matth. 19.

** M. 8. Sub-
iungere.*

Hier. 3.

1. Corin. 7.

Ibidem.

b] Caus. XII.

q. 1. Gregorius:

*Si qui verò sūt
Clerici extra
sacros Ordines constituti,*

Ipsi autem hæretici nubere [a] prohibent; sub obtentu va-

næ religionis, quasi dicerent; *non mœchamur, neque mœchari vo-*

lumus. Sed, si quis intueatur altius; & mœchantur, & mœcha-

ri faciunt. Animam enim fidelem, quæ Dei sponsa est, ad infi-

delitatem perducentes, ut creatorem suum non agnoscat, alte-

rius sponsum faciunt, & cum mœcho eam mœchari faciunt;

quod Paulus non faciebat dicens: *Respondi enim vos vni viro, &c.*

Vel, mœchantur, sicut Dominus ait per Matthæum; *Ego autem*

dico vobis, quia omnis, qui dimiserit vxorem, excepta fornicationis

causa, facit eam mœchari: & qui dimissam duxerit, mœchatur. Vel

etiam tertio modo possunt mœchari per avaritiam; quia, avari

sunt. Est enim avaritia idolorum seruitus, id est, nummorum.

Colunt enim nummos, & seruiunt nummis magis, quàm Deo.

Non enim sunt sicut Horatius, qui ait; *Et mihires, non me rebus*

** submittere conor:* Aut sicut Cato, qui ait: *Dilige denarium, sed par-*

cè dilige formam. Ipsi autem colunt formam metalli: & ita mœ-

chantur cum metallo. Vnde Hieremias loquens ad Idololatrias

ait: *Tu autem fornicata es cum amatoribus multis: tamen reuertere ad*

me dicit Dominus: & ego suscipiam te. Et subdit: *Contaminauit ter-*

ram, & mœchata est cum lapide, & cum ligno. Sed hæretici, non

cum lapide aut cum ligno, imò cum argento fornicantur: nesci-

entes fornicationem nisi in mulierem.

Quod autem bonum, & licitum sit, nubere; & quod con-

cubitus legaliter nubentium, non sit fornicarius, restatur Pau-

lus ad Corinthios in prima Epistola dicens: *Bonum est homini mu-*

lierem non tangere: propter fornicationem autem vnusquisque suam v-

xorem habeat; & vnaqueque suum virum habeat. Vxori vir debi-

tum reddat: similiter autem & vxor viro. Et subdit: *Mulier pote-*

statem corporis sui non habet; sed, vir. Similiter autem & vir sui cor-

poris potestatem non habet, sed mulier. Item: *Dico autem non nuptiis*

& viduis; Bonum est illis, si sic permaneant, sicut ego: quod si se [b] non

continent,

continent, nubant. Melius est enim nubere, quàm vri. His autem, qui matrimonio iuncti sunt præcipio non ego, sed Dominus, uxorem à viro non discedere, quod si discesserit; manere inuuptam; aut, viro suo reconciliari: & vir uxorem non dimittat. Ecce uxores dimitti prohibet Paulus. Vnde & Dominus ad hæreticos, de dimittendi uxores licentia perferutantes, reprehendit per Matthæum: Non legistis, quia, qui fecit ab initio masculum & feminam fecit eos. Sed norandum; vbi Matthæus dicit, qui; Marcus dicit, Deus. Et subdit; Propter hoc dimittet homo patrem & [a] matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne vna. Itaque iam non sunt duo, sed vna caro. Ecce, quod de nuptiis agni, qui spirituales sunt, non potest intelligi, sed de carnalibus: dicit enim: Erunt duo, in carne vna. Et subdit: Quod ergò Deus coniunxit, homo non separet. O [b] prophani; sacramentum hoc ausi estis profanare, quod ex duobus vnum facit: rumpere Dei vinculum ausi estis; solvere corrigiam calceamenti vultis; cuius rei se indignum Ioannes affirmabat. Sed, quia duri cordis estis; illud, quod sequitur, vobis dicitur: Moyses ad duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere uxores vestras; ab initio autem non fuit sic. Melius autem intellexit Ecclesiastes, quàm vos, cum dixit: Melius est duos simul esse, quàm vnum. Si vnus ceciderit, ab altero fulcietur. Vt soli; quoniam cum ceciderit, non habet subleuantem. De hac autem subleuatione loquitur ad Corinthios in prima Epistola, dicens: Si quis frater uxorem habet infidelem, & hæc consentit habitare cum illo; non dimittat eam. Et, si qua mulier habet virum infidelem; & hic consentit habitare cum illa, non dimittat virum. Sanctificatus est enim vir infidelis per mulierem fidem; & sanctificata est mulier infidelis, per virum fidelem, aliò qui filij vestri immunai essent. Nunc autem sunt sancti. Et subdit Sic ut in omnibus Ecclesijs doceo

Ecce, quod si alter eorum ceciderit, ab altero fulcitur. Vnde & Iesus filius Sira: h: Noli discedere à muliere sensata & bona, quam sortitus es. Trade filiam tuam, & grande opus feceris, & homini sensato da illam. Mulier si est tibi secundum animam tuam, non proicies illam. Mulieris bona beatus est vir: pars bona, mulier bona: In parte bona timentium Deum dabitur viro pro factis bonis. Gratia mulieris sedula delectabit virum suum, & ossa illius impinguabit. Donum Dei est mulier sensata & tacita. Amicus & sodalis in tempore conueniunt; sed super vtriusque mulier cum viro. Vnde & idem alibi

N

ait;

Matth. 19.
a] Hoc sic in
telligendum;
quantum ad
literam, id est,
affectum iurum
magis dirigat
homo ad pro-
creationem fi-
liorum, quàm
ad curam pa-
rentum.
ibidem.
b] In Genesi
cum Hemor fi-
lius Sichè dor-
misset cum Di-
na Iacob filia;
ibidem legitur,
& anima illius
conglutinata
est cum ea.
Eccles. 4.
1. Corinth. 7.

Eccles. 7.

ibidem.

Eccles. 26.

ibidem.

Eccles. 20.

Eccles. 23.

ait: *In tribus est beneplacitum spiritui meo; quæ sunt probata coram Deo & hominibus; concordia fratrum, amor proximorum, vir cum muliere bene sibi consentientes. Quod autem dicit; Trade filiam tuam, homini sensato da illam; illud idem monet Paul. ad Corinth. dicens; De virginibus autem præceptum Domini non habeo, consilium autem do tanquam misericordiam consecutus à Domino, ut sim fidelis. Existimo enim hoc bonum esse, propter instantem necessitatem: quoniam bonum est homini, sic esse. Alligatus es uxori, noli querere solutionem. Solutus es ab uxore, noli querere uxorem. Si autem acceperis uxorem, non peccasti. Et; si nupserit virgo, non peccavit. Et subdit: Si quis autem turpem se videri existimat super virgine sua, quod sit superadulta, & ita oportet fieri; quod vult, faciat; non peccat, si nubat. Igitur, & qui matrimonio iungit virginem suam, bene facit; & qui non iungit, melius facit. [a] Mulier autem alligata est legi, quanto tempore vir eius vivit; quod si dormierit vir eius, liberata est à lege viri, cui vult, nubat; tantum in Domino. In Domino enim non nubit, qui causa generandi non nubit. Beatior tamen erit, si sic permanserit, secundum meum consilium: puto autem, quod & ego spiritum Dei habeam.*

Ibidem.

2] Unde in Genes. Dominus ad mulierem: Sub viri potestate eris: & ipse dominabitur tui.

Rom. 7.

6] Si autem mortuus fuerit vir, soluta est à lege viri: igitur vivente viro, vocabitur adultera; si fuerit cum altero viro.

1. Corinth. 11.

Ibidem.

Ephes. 5.

Et ad Romanos de eodem loquens ait: *Nam, quæ sub viro mulier est, vivente viro, alligata est legi. [b] Si autem mortuus fuerit vir eius; liberata est à lege viri, ut non sit adultera, si fuerit cum alio viro.* Et ad Corinthios ait in prima Epistola. *Volo autem vos scire, quod omnis viri caput Christus est; caput autem mulieris, vir: caput vero Christi Deus. Hoc autem dictum est de nubentibus, non nubentibus enim caput Christus est. Unde subdit: Mulier autem gloria est viri, non est enim vir ex muliere; sed mulier, ex viro. Etenim non est creatus vir propter mulierem; sed mulier, propter virum. Veruntamen neque vir sine muliere, neque mulier sine viro, in Domino. Nam sicut mulier de viro, ita vir de muliere: omnia autem ex Deo. Et de eodem ad Ephesos: Mulieres viris suis subdita sint, sicut Domino; quia vir caput mulieris: sicut Christus caput est Ecclesia. Et subdit: Viri diligite uxores vestras, sicut Christus Ecclesiam.*

Sed super hoc obiiciunt: *quia Christus non habet rem cum Ecclesia, neque vir cum uxore, rem debet habere. Nihil autem (hoc) est, stultè enim obiiciunt; ut stulti. Ecclesia enim parit filios Christo spiritualiter: at mulier parere debet carnaliter, ut ex carnali partu procedat spiritualis.*

Et ite-

Et iterum subiungit dicens: Ita [a] viri debent diligere uxores suas, ut corpora sua: quia, qui suam uxorem diligit; seipsum diligit. Vnde illud ad Corinthios: Omne peccatum, quodcumque fecerit homo, extra corpus est: qui autem fornicatur, id est, ad alteram mulierem accedit, quam suam, in corpus suum peccat, hoc est, in mulierem suam, quæ est cum eo corpus vnum, & caro vna, ut diximus. Vnde ad Ephesios ait super Genesim, propter hoc relinquet homo patrem suum, & matrem suam, & adhærebit uxori suæ: & erunt duo in carne vna. Sacramentum hoc magnum est, Ego autem dico, in Christo, & in Ecclesia. Veruntamen & vos singuli vnusquisque suam uxorem, sicut seipsum diligit. Uxor autem, ut (se) diligit virum.

Sed quia de nuptiis sufficienter diximus; reliquum est, ut de generatione filiorum aliquid dicamus: eam esse licitam disputantes, & ab auctoribus approbatam. Vnde Paulus ad Timotheum in prima Epistola: Adam primus formatus est; deinde Eva: Et Adam non est seductus; mulier autem seducta in præuacatione fuit: saluabitur autem per filiorum generationem; si permanserit in fide. Ecce. [b] quod generatio filiorum matrem saluat, si fuerit fidelis, sancta & sobria. Et paulò post ait: Volo ergò iuniores nubere, filios procreare, matres familias esse. Secundum hoc autem generatio filiorum bona est. Et ad Titum alibi: tubeo adolescentulas, ut viros suos ament, filios diligant, prudentes, castas, sobrias: Ecce, & cum castitate filios possumus procreare. Cùm autem de Ventulis loqueretur; ut viros amarent, aut filios diligerent, non dixit; cum frigida sint, & steriles, & emortuæ. Vnde & ad Romanos legimus de Sodomitico vitio; Nam [c] femina eorum immutarunt naturalem usum, in eum usum, qui est contra naturam. Patet ergò quod copula viri cum muliere naturalis (est) & habet, esse, ex natura. Quid est autem natura nasci faciens? sed eis relinquo, qui in omnibus hærent; quare & hæretici appellantur. Et de eodem subdit: Quare tradidit eos Deus in reprobum sensum, ut faciunt ea, quæ non conueniunt. Per hoc enim innuit; quod naturalis vsus conueniens sit. Vnde & Hieremias ait: Accipite uxores, generate filios & filias, date filiis vestris uxores, & filias vestras date viris; & psuriant filios & filias; & multiplicamini ibi. Vnde Salomon

N 2

mon

filiam virginem & hic homo habet concubinam: Educam eas ad vos, ut humiliatis eas: tantum obsecro, ne scelus hoc contra naturam operemini in vobis. Ibid. Rom. 1. Hier. 19.

Ibidem.

a] *Caus. XXX.*

11. Hieron. In

aliena uxore

amor turpis:

in sua, nimis.

Sapiens iudi-

ciodebet ama-

re coniugem,

non affectu.

Nihil est ice-

dus, quam ux-

orem amore,

quasi adulte-

ram. Origo

quidem honesta

est amoris,

sed magnitudo

deformis.

Ibid. Eph. 5.

Genes. 2.

1. Timoth. 2.

b] *Caus. XXX.*

11. 7. 2. Hier.

Libertorum pro-

creatio in ma-

trimonio laudatur

Metricia voluptas

etiam in uxore

damnatur.

Ibidem.

Tit. 2. Rom. 1.

c] *Caus. XXX.*

11. Ambro. Me-

l^o est secundum

naturam coire

quod contra natu-

ram delinque-

re. Vnde in lib.

Jud. senex, cū

quo hospita-

tus est Leuita,

ait ad Peria-

mitas: Hæc eo

Freuerb. 11.

lomon in parabolis: *Mulier diligens corona est viro suo*: Et subdit: *Corona senum filij filiorum; & gloria filiorum patres eorum*. Nunquid autem Dominus ad discipulos interrogantes de cæco à natiuitate, per Ioannem ait? *Neque hic peccauit, neque parentes eius*. Ecce, licet, quoddam cæcus nasceretur, nascendo non peccauit.

Ioan. 9.

Luca. 2.

Isaia. 45.

Isaia. 66.

Luca. 1.

Genes. 18.

Rom. 4.

Vnde in Gene.

Putasne cente-

nario nascetur

tuam vuluam Sara,

in repromissione autem Dei,

non haesitauit diffiden-

tia, sed confortatus est fide

dans gloriam Deo; plenissime sciens,

quia,

quodcumque promisit,

potens est & facere; & ideo reputatum est illi

ad iustitiam. Et Petrus in prima Epistola de Sara loquens ait:

Sic enim aliquando & sancta mulieres sperantes in Deo, ornabant se,

sicut Sara fieri

subiecta proprijs viris: sicut Sara obediebat Abraham Dominum eum vo-

cans. Cuius estote filia benefacientes, & non timentes vllam perturba-

tionem. Et ad Romanos de Rebecca legimus: Non solum autem il-

la; sed & Rebecca ex vno concubitu habens, Isaac patris nostri. Cum

autem nondum nati fuissent, aut aliquid egissent boni, vel mali, vt se-

cundum electionem propositum Dei maneret: non ex operibus, sed ex

vocante didicim est ei; maior seruiet minori. Ecce, quod huius tria

exempla optima sunt: in 2. & 3. & 5. Capitulo, & in præsentī, si

quis benè notet verba.

Si autem generatio filiorum vtilis non esset; nequaquam

Paulus ad Ephesios dixisset; *Filij obedite parentibus vestris in Do-**mino: hoc enim iustum est*. Et subdit: *Honora patrem tuum, & ma-**trēm tuam: quod est mandatum primum in promissione, vt benè sit tibi,**& longæuis sis super terram*. Et; *Patres nolite ad iracundiam pro-**uocare filios vestros*. Et in 1. ad Tim. *Si qua autem vidua filios aut**nepotes habet: discat primum domum suam regere, & mutuam vicem**reddere parentibus, hoc enim acceptum est coram Deo*. Et postea lau-*dat vi-*

Eph. 6.

Ibidem.

1. Timoth. 5.

Plures autem nati sunt & concepti Angelico monitu: quod quidem Angeli non monerent, si (parere) peccatum esset. Vnde Lucas: *Omne masculinum adaperiens vuluam, sanctum Domino vocabitur*. Et Isaia ait: *Va, qui dicit patri, quid generas, & mulieri, quid parturis?* Et subdit: *Vtinam attendisses mandata mea; & fuisset sicut arena semen tuum, & stirps vteri tui, sicut lapilli eius*. Et idem iterum: *Nunquid ego, qui alios parere facio, non pariam, dicit Dominus?* *Qui generationem cateris tribuo, sterilis ero?* Ipse autem Dominus steriles parere monuit per Angelum, sicut legimus de Elizabeth, & Sara. Vnde Paulus ad Romanos ait de Abraham: *nec confidit corpus suum mortuum, cum ferè centum esset annorum; & emor-*

natio nascetur tuam vuluam Sara, in repromissione autem Dei, non haesitauit diffidentia, sed confortatus est fide dans gloriam Deo; plenissime sciens, quia, quodcumque promisit, potens est & facere; & ideo reputatum est illi ad iustitiam. Et Petrus in prima Epistola de Sara loquens ait: *Sic enim aliquando & sancta mulieres sperantes in Deo, ornabant se, sicut Sara fieri subiecta proprijs viris: sicut Sara obediebat Abraham Dominum eum vocans. Cuius estote filia benefacientes, & non timentes vllam perturbationem*. Et ad Romanos de Rebecca legimus: *Non solum autem illa; sed & Rebecca ex vno concubitu habens, Isaac patris nostri. Cum autem nondum nati fuissent, aut aliquid egissent boni, vel mali, vt secundum electionem propositum Dei maneret: non ex operibus, sed ex vocante didicim est ei; maior seruiet minori*. Ecce, quod huius tria exempla optima sunt: in 2. & 3. & 5. Capitulo, & in præsentī, si quis benè notet verba.

Si autem generatio filiorum vtilis non esset; nequaquam Paulus ad Ephesios dixisset; *Filij obedite parentibus vestris in Domino: hoc enim iustum est*. Et subdit: *Honora patrem tuum, & matrem tuam: quod est mandatum primum in promissione, vt benè sit tibi, & longæuis sis super terram*. Et; *Patres nolite ad iracundiam prouocare filios vestros*. Et in 1. ad Tim. *Si qua autem vidua filios aut nepotes habet: discat primum domum suam regere, & mutuam vicem reddere parentibus, hoc enim acceptum est coram Deo*. Et postea lau-

dat vi-

dat viduam LX. annorum, quæ fuerit vnus viri vxor, in operibus bonis testimonium habens; si filios educavit. Et in Actibus Apostolorum Paulus ait in Tyro: *Inuentis autem discipulis, mansimus ibi diebus septem;* (qui Paulo dicebant per spiritum, ne ascenderet Hierosolymam:) *Et expletis diebus, profecti sumus, deductis nos omnibus cum vxoribus & filiis vsq; foras ciuitatem.* &c. Ecce discipulos dicit habere vxores, & filios; non dicit, *credentes*, sed, *discipulos*. Quid enim esset, nisi generatio filiorum fuisset? Audiamus Paulum alloquentem Romanos, sicut prædixit *Rom. 9.* *Isaias. Nisi Dominus Sabaoth reliquisset nobis semen, sicut Sodoma facta est, & sicut Gomorrha similes essemus.*

Quod autem generatio peccatum non sit, ostendit Iob dicens: *Si deceptum est cor meum super muliere; & si ad ostium amici mei insidiatus sum: scortum sit alterius vxor mea, & super illam incuruentur alij.* Ecce, se negat esse deceptum super muliere; tamen filios habebat & filias tres. Patet ergò, quod vxoris concubitus legalis est, & non decipit cor hominis. Si autem opinio vestra crederetur, falsum esset illud, quod legitur in Ecclesiaste: *generatio præterit, & generatio aduenit, terra verò in æternum stat.* *Eccles. 1.* *Eccles. 9.* Credamus igitur Iesu filio Sirach, qui ait; *Perfructe vita cum vxore, quam diligis cunctis diebus vita tua.*

De hostia sacrificij; quod sit ipsum corpus Dominicum. *P. Moneta lib. 4.*

C A P V T VIII.

SACRÆ quidem Cœnæ mysteria nescientes, panis benedictionem à Deo nobis collatam floccipendunt. Dixit enim; *Hoc facite in meam commemorationem.* Et quod Christus [a] corpus suum esse dixit; tanquam Iudæ successores, corpus Christi non affirmant, imò negant. O alterius corporis membra. Recolite Matthæum dicentem, *Cœnantibus autem eis, accepit Iesus panem, & benedixit, ac fregit, deditque discipulis suis, & ait: Accipite, & comedite; hoc est corpus meum. Et accipiens calicem, gratias egit, & dedit illis dicens; Bibite ex hoc omnes: hic est sanguis meus, &c.* Ecce, *Luca. 22.* *a) Dist. 1. Alex. Papa: Nihil in sacrificiis maius esse potest, quam corpus & sanguis Christi: nec vlla oblatio hac potior est.* *Matth. 26.*

Luce 22.

a) *Opponunt illud Mal. Offertis super altare meum panem pollutum.*

Sol. *Non dicit pollutum in se; sed pollutum in offerente.*

Psal. 109.

I. Cor. 11.

b) *Esler. Corpus Christi, & sumitur, & hinc est in specie, & veritas in substantia*

c) *Dicit enim; quod corpus suum & pectus ostendebat, cum diceret panem hunc.*

d) *Cetero ait: Domine non sum dignus, & intres subtectum meum: Zacharus autem suscepit eum gaudens: & ergo, tamen peccator. Et ideo, quoties Eucharistiam recipere nec vispero nec laudo. Manne enim secundum voluntatem cuiusque sapiebat in ora.*

quod panem, non ante benedictionem; sed, postquam benedixit, corpus suum esse dixit: Vinum verò, sanguinem. Et Lucas de eodem loquens ait; *Accepit panem, gratias egit, & fregit, & dedit eis dicens: hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur: hoc facite in meam commemorationem.* Ecce, quod semetipsum dedit ad manducandum, ut hostiam veram: Et sic facere nos admonuit.

Quare ergo sic facientes redarguitis? & eum sic fecisse renuitis? In hoc enim Missam celebravit, tanquam verus sacerdos secundum ordinem Melchisedech. Quid est enim Missa, nisi sacrificium panis & vini? Si enim sciretis quid est Missa, eum etiam Missam celebrasse, sciretis. Sed neque hoc, neque illud novistis. Cæci enim estis in scripturis. De quibus scriptum est: si cæcus cæcum ducat; nonne ambo in foueam cadunt? *Foduis enim vobis foueam, non vineam,* quia & Paulus ad Corinthios de eodem loquens ait: *Quoniam Dominus Iesus, in qua nocte tradebatur, accepit panem, & gratias agens, fregit, & dixit: Accipite, & manducate, hoc est corpus [b] meum, &c. Similiter & calicem postquam conauit dicens: hic calix noui testamenti, &c. quotiescunque enim manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis, donec veniat.* Panem hunc dixit, ostendens panem, non manum pectori apponens, sicut vos [c] mentimini. Et subdit: *Qui enim manducat & bibit [d] indigne: iudicium sibi manducat & bibit, non diiudicans corpus Domini.* Ecce, quòd panem, corpus Domini appellauit. Adhuc hæsitatis filij alieni.

Super prædicta autem sic possumus argumentari; Dominus enim accepit panem: panem autem, quem accepit, benedixit ac fregit: de pane autem benedicto, & fracto dixit: qui panem hunc manducat, mortem Domini annunciat. Non enim ioculator est Dominus, ut panem teneat, & alium panem demonstrat, dicens; hoc est, corpus meum. Si quis autem de [e] communi pane comedat, non oportet hominem seipsum probare; neque iudicium sibi manducat.

Sed obiciunt increduli dicentes; quia, *verba sancta,* dicunt esse panem: quia cibus animæ sunt verba Evangelica, iuxta illud; *Verba, quæ ego loquor, spiritus sunt, & vita;* Et qui huiusmodi ver-

ba au-

e) *In lib. Reg Sacerdos Abimelech, antequam daret panem propositionis, interrogauit Dauid, Vtrum pueri mundi essent à muliere, non à virgine aliena; sed, à contuge. Et, si nauisset ab heri & Indius terri & c. Sacerdos panem non concessisset. Multo magis ergo de corpore Christi oportet fieri.*

baudit, aut docet indignè : iudicium sibi manducar, & bibit. Quod, nihil est: nesciunt enim, quid balbutiunt. De pane enim dixit; accepit, benedixit, ac fregit. Verba autem non franguntur, aut benedicuntur, aut in manibus accipiuntur. De pane autem, quem tenebat, & benedicebat, dixit: hoc est corpus meum. Verba autem Evangelica, quæ scribuntur, aut leguntur, corpus Christi non sunt.

Si autem dixerint, quod manducare panem illum, aut bibere sanguinem, nil aliud est, quam eius verbum audire; absit. Non enim in aures, sed in ora buccellam dabat. Vnde, & post buccellam panis intrauit Satanas in cor Iudæ. Vnde credendum est, in fide Catholica, quod ille idem panis, quem comederunt Apostoli, crucifixus est à Iudæis in cruce. Et, ille idem sanguis, quem biberunt, effusus est à [a] latere eius. De pane enim, quæ comederunt, dixit: hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur; De calice autem ait, quem biberunt; hic est sanguis meus, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Et ille idem panis & sanguis quotidie comeditur & bibitur in Ecclesia; quæ est domus orationis super altare. Credere autem est satis. Non est nostræ facultatis soluere corrigiam. Hæc enim est dispensatio sacramenti absconditi à seculis, de qua loquitur Paulus ad Ephesios: sicut enim Iudæi videbant hominem, non, Deum in homine; ita & infideles panem vident, nec diuinitatem in pane considerant. De quo pane Salomon futuri præcius ait; Venite, comedite panem meum, & bibite vinum, quod miscui vobis. Ipsi autem famelici, huiusmodi cibo & potu non vtuntur. Non enim intelligunt Paulum, qui ait ad Corinthios. Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? Et panis, quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est? Non [b] dicit de verbis: Verba enim non benedicimus, neque frangimus. Vos enim dicitis, panem illum, & sanguinem esse verba: quibus obuiat Dominus per Ioannem dicens: Panis, quem ego dabo, caro mea est, pro mundi vita. Et iterum: Nisi manducaueritis carnem filii hominis, &c. Ecce, dicit, quod panis caro sua; & vinum, sanguis suus, (sit,) Panis tamen non est sanguis; neque sanguis, est panis. Si autem panis & sanguis, verba essent; quis distingueret inter panem, & sanguinem? Vnde enim & idem verbum cibus & potus est animæ; Panis autem solummodò cibus est:

a] Quare à latere? quia, Sanguis de culpa; inde gratia. Culpa per Iamnam: gratia per Christum. Femina de latere Sini dormientis: sanguis de latere Christi pudentis. Ephes. 3. Prouer. 6. 9.

1. Corinth. 10.

b] Aug. Manducatur Christus: Sicut manducatus: qui surrexit occisus. Ioan. 6.

sanguis

sanguis verò solùm potus? Non igitur de verbis intelligendum est. Si quis enim scripturas reuoluat, non inueniet, quod verba scripta, aut ab ore prolata, sint caro & sanguis. Dominus tamen ait; *Caro mea [a] verè est cibus, &c.* Verba enim sancta, spiritus sunt & vita; cibus & potus: non tamen caro, aut corpus Christi.

*Ioan. 6.
a] Hoc optime
probat confes-
sio Berengarij
Andegauensis
Diaconi in de-
cretis; qui fue-
rat hæreticæ.*

*Ioan. 1.
Luca. 2.*

Ioan. 19

Sed forsitan obiiciunt illud: *Verbum caro factum est*; & ideo dicunt, cibum carnalem animæ, esse verbum. Sed maximè in hoc hæretici sunt. Dictum est enim illud de incarnatione filij Dei, Verbum enim accipitur pro filio, sicut in Prophetis sapissimè legimus. Vnde & Lucas ait de pastoribus; *Transseamus vsq; Bethlehem, & videamus hoc verbum, quod factum est*, hoc est, hunc filium, qui factus est (caro.) Et Ioannes ait: *Deus erat Verbum.* Vnde & Verbum, quod Deus est, caro factum est, id est, Deus homo factus est. In quo Græcus manifestius dicit; Cùm enim dicimus: *hoc erat in principio apud Deum.* Græcus dicit; *ἔτος*, id est, *hic*: Et potest referri ad vtrumque, ad Verbum scilicet, & Deum, hæc enim duo nomina *θεός* & *λόγος*, id est, *Deus*, & *Verbum*, apud Græcos masculini generis sunt. Verba ergò Euangelij; Dei sunt, sed, non Deus; neque caro, aut sanguis, quod patet; quia, singulariter dixit, *Verbum caro factum est.* Si quis enim pluraliter dicat; *Verba carnes facta sunt*, mutatus est sensus; & nihil est dictu. Si autem *verba spiritus sunt, & vita*, ut diximus; non ideo caro sunt: aut carnem habent; ipso Domino dicente; *spiritus carnem & ossa non habes, sicut me videtis habere*: multò minus, verba.

Ioan. 6.

Luca. 24.

Ioan. 6.

*b] Hieron. ad
Edibiam: Nec
Moyse san-
ctus dedit no-
bis panem ve-
rum. Sed Do-
minus Iesus,
ipse conuiuia
& conuiuium;
ipse comedēs,
& qui come-
ditur.*

*Hebr. 13.
Titum. 1.*

Non autem solummodò Verba eius, sed ipsum totum manducare debemus, sicut ipse per Ioannem ait: [*b*] *Qui manducat me, & ipse viuet propter me. Me, dicit, & meam carnem; non, mea verba.* Vnde Paulus ad Hebræos ait; *Habemus al' are, de quo edere non habent potestatem qui tabernaculo deseruiunt.* Hoc tabernaculum vocat Ecclesiam. Si autem obiiciant illud; Tabernaculum videri, quod finxit Deus, & non homo: Respondemus; quod Deus omnia fingit; homo, nihil.

Sed quædam euasiones prætendunt, & quædam subterfugia, dicentes; *quia sacerdos immundus, mundam non potest facere hostiam*; iuxta illud: *Omnia munda mundis: coinquinatis autem, & infidelibus, nil mundum.* Quod autem legunt, non intelligunt. Sacerdos enim non sanctificat, siue iustus sit, siue iniustus. Verba san-

ba ſancta ſanctificant. Vnde Paulus ad Timoth. in prima Epifto- *1. Timoth. 5.*
la. *Nihil reiſciendum, quod cum gratiarum actione percipitur. Sanctifi-*
ficatur enim per Verbum Dei & orationem. Hac etenim de cauſa,
bona verba dicimus, & orationes in præparatione ſacrificij cor-
poris Chriſti. Sicut enim anima, cum ſit mortua in peccatis, ta-
men viuificat corpus, ita & ſacerdos, licet ſanctus non ſit, tamen
verba eius ſanctificant & orationes.

Si obiiciant; *Non eſt [a] ſpecioſa laus in ore peccatoris:* huic
obiectioni ſatis reſpondimus in quarto capite, vbi de ſacerdoti-
bus locuti ſumus. Nunquid autem non exorciftra, filij Iudæo-
rum dæmonia eiiciebant per inuocationem ſancti nominis Dei?
quod Dominus inſinuat dicens: *Si ergò in Beelzebub eiſcio dæmo-*
nia; filij veſtri, in quo eiſciunt? Ideo ipſi iudices veſtrierunt. Et Lu-
cas ait de quodam: *præceptor, vidimus quendam in nomine tuo eiſ-*
cientem dæmonia; & prohibuimus eum: quia, non ſequitur nobiſcum.
Et ait ad illos Ieſus: [c] Nolite prohibere: qui enim non eſt aduerſum
vos, pro vobis eſt. Ecce, quod peccatores exaudit Deus. Si enim
peccatores non exaudiret, fruſtra dixiſſet publicanus; *Deus pro-*
pitiuſ eſto mihi peccatori. Et Iatro; *Domine memento mei, dum vene-*
ris in regnum tuum. Ille iuſtificatus abiit in domum ſuam, hic, in
paradiſo collocatus eſt. Non ergò eſt mirandum; ſi dæmonia
eiiciebant infideles, per inuocationem Dei: quin & ſacerdotes,
per inuocationem nominis Dei, ſanctificent hoſtiam.

Eccleſ. 11.
a] *Cauſ. 1. q. 11*
Auguſt. Nec
foris, nec in-
tus poteſt quiſ-
quam, qui ex
patre diabolo
eſt, in ſe, vel in
quoquam ma-
culare ſacra-
mentũ, quod
Chriſtus eſt,
Neque Saul
deprauauit vn-
tionẽ, quam
acceperat,
Luca. 11,
b] *Mag. Petrus*
in Pſalterio;
Non confidit

in Domino, ſed in homine; qui tunc dicunt ſacramenta eſſe ſancta: cum per ſanctos dan-
turtantummodò. *Luc. 9.* [c] Scio, quia lapis ex aqua ferre non poteſt
per lapideos canales tranſit aqua ad arcolas. *Luc. 18. Luc. 23.*
fructum: ſed,

Sed iterum obiiciunt, probare nitentes, quod panis ille,
corpus Domini non ſit. Dicunt enim; [d] *Quicquid intrat per*
os, in ventrem vadit, & in ſeceſſum emittitur. Item, ſic argumen-
tantur: *Ponatur; quod aliquis ſacerdos ieiunet, per VIII. dies nihil*
comedens, aut bibens, quouſque ſtomachus euacuetur ab omni cibo: po-
ſtea accipiat tortam panis integram, & ollam vini plenam: celebret in
de, & ſanctificet: ſic enim poteſt ſanctificare illud totum, ac ſi eſſet mi-
nimum: manducet: videbitur, quod per ſeceſſum pars exiet. Abomi-
nabilia quidem ſunt hæc dictu & auditu, & cum magna horripi-
latione recitanda. Sed ideo recitamus; quod propriis auribus

Matth. 5.
d] *Ambroſius:*
Quid quaeris
ordinem na-
ture in corpo-
re Chriſti: cū
præter naturã
ſit natus de
Virgine?
Grego. in hom.
Pſuchals: Poſt
conſecratio-
nem non ſub-

ſtantia, ſed ſpecies remanet. *Et ſubdit; Non à quo: ſed cui vel antequam offeratur, con-*
ſiderandum eſt.

audiuimus apud *Duillacum*, vt eorum falsissimam hæresim reprehendendo delectemus.

Quibus respondendum est per ordinem. Non est enim dubium escam spiritalem per os intrare, & corpus nutrire, teste Paulp, qui ad Corinthios: *Nolo vos ignorare fratres; quoniam omnes patres nostri sub nube fuerunt; & omnes mare transierunt, & omnes in Moysè baptizati sunt, in nube, & in mari: & omnes eandem escam spiritalem manducauerunt: & omnes eundem potum spiritalem biberunt. Bibebant autem de spiritali consequente eos petra. Pe-*

a] In Exo. tra autem erat Christus.

Manna, quod erat quasi semen coriandri album; & gustus eius quasi similitæ cum melle.

De [a] manna dicit; qui cibus spiritalis erat. Ecce, quod ille cibus spiritalis intrabat per os in nutrimentum corporis remanens, non per secessum exiens. De immundis enim dictum est; quod exeat per secessum. Si omne enim, quod intrat per os, per secessum exiret, quid corpus humanum nutrirer? Quod ergo igne Spiritus sancti coctum est, statim in nutrimentum transit corporis, & etiam magis animæ; quia, spiritale est; nec indiget, vt coquatur in stomacho, aut in hepate, aut in membris. Nihil enim in eo crudum, aut impurum. Non enim, quod spiritale, igne carnali nouit excoqui, cum sit perfectè excoctum in se, & per se, & ex se, quia, ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia. Neque secundum plus, aut secundum minus accipi debet, teste Apostolo, qui ait ad Corinthios: *Qui multum; non abundauit; & qui modicum, non minorauit.* Hoc enim in Exodo dictum est prius de manna.

Rom. 8.

2. Cor. 8.

b] *Hilar.* Non est quantitas visibilis in hoc estimandamysterio, sed virtus sacramenti spiritalis.

Vnde *Abraham* in *Genes.*

Apponâ buccellam panis; & contortate cor vestrum.

Buccella enim, sicut Gomor, enumerat, de manna sero non lucebat plus, quam Gomor colligere.

Heb. 7.

Ibidem.

Qualiter [b] autem Dominus in buccella panis totum corpus suum dabat vnicuique discipulorum? Sola buccella debet esse, qui enim plus acciperet, non abundaret; & qui minus, non minoraret. Nunquid & ipsi sanctiores volunt esse, quam, qui primus hoc modo sanctificauit? De quo Paulus loquens ad Hebræos ait; *Hic enim Melchisedech Rex Salem, qui obuiauit Abraham egresso à cæde Regum, & benedixit ei: cui & decimas omnium diuisit Abraham.* Primum quidem, qui interpretatur Rex iustitiæ; deinde autem Rex Salem, quod est, Rex pacis; sine patre, sine matre, sine genealogia; neque initium dierum, neque vitæ finem habens; assimilatus autem filio Dei manet sacerdos in perpetuum. Intueamini autem, quantus sit hic, cui & decimam dedit Abraham patriarcha? Et subdit: *Sine ulla autem contradictione, quod minus est, à meliore benedicatur.* Et concludit: *Aubuc enim in lumbis panis erat, quando ob-*

uiauit

uiauit ei Melchisedech. De Leui dicit; qui sim iliter decimas acce- *Genes. 14.*
 pit. In Genesi enim de Melchisedech legitur; qui obuiauit Abra-
 he, offerens panem & vinum; erat enim sacerdos Dei altissimi. Et be-
 nedixit ei dicens: Benedictus Abraham Deo excelso, qui fecit caelum &
 terram. Et benedictus Deus; quo protegente, hostes sunt in mani-
 bus tuis.

Eius ergò, qui tantus ac talis perhibetur, sacrificium con-
 temnit quisquam; secundum cuius ordinem Dominus elegit
 esse sacerdos? In cœna enim sacerdotium Aarôn consummans,
 transfudit in sacerdotium Melchisedech. Vnde & post cœnam
 non antè cœnam buccellam panis benedicti, qui est corpus Chri-
 sti, dedit unicuique discipulorum. Voluit enim primum Pa-
 scha primò celebrare: secundum verò Pascha secundò voluit as-
 signare. Teste enim Marco; priusquam acciperet panem, &
 benediceret ac frangeret, manducauerat primum Pascha. Quid
 autem in primo Pascha manducauerat, Lucas innuit dicens: *Luc. 22.*

Venit autem dies azymorum, in qua necesse erat occidi Pascha. Et misit
 Petrum & Ioannem dicens: Euntes paratenobis Pascha, & mandu-
 cemus. Patet [a] ergò, quod aliquid occisum in Pascha mandu-
 cauit. Occidi enim dixit; Et postea; manducemus. Vnde subse-
 quenter ait: Desiderio desideravi hoc Pascha manducare vobiscum,
 antequam patiar. Ecce, antequam pateretur, Pascha occisum
 manducauit. Et paulò post: accepto pane, gratias egit, &c. Ecce,
 postquam cœnauit, communionem accepit. De qua commu-
 nione Paulus ad Hebræos ait: Beneficentia autem & * communi-
 nis nolite obliuisci. Talibus enim hostiis promeretur Deus. Ecce, quod
 hostiam vocat. Et in actibus Apostolorum de conuersis ad fi-
 dem. Erant autem perseverantes in doctrina Apostolorum, & com-
 municatione [b] fractionis panis, & orationibus: quod prius hostia vo-
 catum est: hic, fractus panis appellatur: quem orationibus san-
 ctificari insinuat. Non autem dicit oratione; sed, orationibus.

Non enim unicam orationem, vt dicitis, imò plures ora-
 tiones dicere debemus; sicut prius osten-

sum est in quarto Ca-
 pitulo.

a] Hieron. Su-
 per Matthæum:
 Postquam ty-
 picum Pascha
 fuerat com-
 pletum, & a-
 gni carnes co-
 mederunt, as-
 sumit panem:
 & ad verum
 Pasche transit
 sacramentum.

Heb. 13.

* Hospitalita-
 tis Vulg. Ed.
 Act. 2.

b] Ambrosius:
 Antequam con-
 secratur, panis
 est, Vbi autem
 verba Christi
 accedunt, cor-
 pus est Christi,

Quod in carne nostra resurgemus, non in alia.

C A P V T IX.

*P. Monetalii. 4.
Gregor. Super
mor. 106. Quod
quotidie re-
surrectionem
nostram in suis
elementis mū-
dus imitatur,
quotidie lux i-
psa temporalis
moritur; &
quotidie resur-
git. Videmus
etiam ramos
arefcere; & i-
terum rediui-
uo decore ve-
stiri.*

*2. Corin. 15.
a] Vnde in Mo-
ral. Duobus*

*modis perie-
res: Vel, quia
non est, Vel,
quia male est.
Vnde & anima
perire dicitur:
non quia non
fit, sed quia
male fit. Ani-
ma enim im-
mortaliter
mortalis est,
& mortaliter
immortalis.*

*b] Per hoc ex-
emplum voluit
Eutychius pro-
bare apud Gre-
gorium, quod*

*caro non palpabilis, sed palpabilis erit: Gregorius autem respondens ait: Dum S. Apostolus
de resur. effigie agens, ait, Non corpus, quod futurum est, seminas, sed nudum granum; hoc
insinuat, quod videmus: quia granum, quod sine calamo & folijs seminatur; cum calamo &
folijs nascitur. Ille itaque in augmento resurrectionis non dixit, grano seminis deesse, quod
erat: Iste vero, dum verum corpus resurgere negat, nequaquam dicit adesse, quod deerat,
sed deesse, quod erat.*

QUID de eorum contrarietate referam? non solum in
vita, aut in morte; imò etiam post mortem nobis isti
student præliari. Sunt enim tanquam Epicurei: qui-
bus Paulus ait in Epistola ad Corinthios; *Si (secun-
dum hominem) ad bestias pugnavi Ephesi, quid mihi prodest, si mor-
tui non resurgunt? manducemus, & bibamus, cras enim moriemur. Et
paulò antè dixerat: Alioqui, quid facient, qui baptizantur pro mor-
tuis, si omninò mortui non resurgunt. Si autem resurgere intelli-
gunt de anima; cùm anima non moriatur, licet puniatur: qui
nunquam [a] moritur, quomodò resurget? Si autem caro re-
surgere non haberet; peccare, cur timeret? Resurget tamen;
scriptum est enim Lucæ. 21. Capillus de capite vestro non peribit;
multò minus caro, aut ossa.*

Sed obiiciunt illud, quod ibi ad Corin. legimus; *Dicunt aliqui quo-
modo resurgent mortui? qualiter corpore venient? Insipiens, [b] tu quod
seminas non vivificatur, nisi prius moriatur. Et quod seminas, nõ corpus,
quod futurum est seminas, sed nudum granum; ut puta tritici, aut alicuius
ceterorum. Deus autem dat illi corpus, sicut vult: & unicuique; seminum,
proprium corpus. Ita hoc intelligunt; quod in alio corpore resur-
gemus; Et Deus det nobis corpus novum. Hac autem similitu-
dine decipiuntur: quia, pro nobis est, & nobiscum. Illud idem
enim granum, quod seminatur, illud idem surgit: alteratum
tamen: moritur enim, ut vivificando alteretur. Illud enim,
quod moritur, vivificatur: Non, aliud moritur, & aliud vivifi-
catur. Quod autem dicit; non corpus, quod futurum est, semi-
nas; quod, id est, quale. Non enim quale futurum est, seminas.
Vnde idem subdit: *Seminatur in corruptione; surget in incorruptione.**

ne: se-

ne: *feminatur in ignobilitate, surget in gloria. Seminatur in infirmitate, surget in virtute. Seminatur corpus animale; surget corpus spirituale.* Et iterum subdit; *Canet tuba; & mortui resurgent incorrupti, & nos immutabimur. Oportet enim incorruptibile hoc induere incorruptionem: & mortale hoc, induere immortalitatem. Cuius autem mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet sermo, qui scriptus est, in Osee: Absorpta est mors in victoria.* Ecce dicit; *mortale hoc, demones trans corpus.*

Sed iterum opponunt illud, quod paulo ante dictum est ad Corinthios: *Hoc autem dico fratres; quoniam caro & sanguis regnum Dei possidere non possunt.* Et secundum hoc, dicunt; quod caro hæc nostra non resurget in gloria. Ad quod respondemus, quod caro & sanguis non possidebunt regnum Dei, nisi immutentur. Unde subdit: *neque corruptio incorruptelam possidebit. Omnes enim resurgemus, [b] sed non omnes immutabimur.* Oportet ergo nos immutari, ut possideamus regnum Dei. De carne enim immutata, ait *Propheta: *Videbunt omnes fines terræ salutare Dei nostri. Quis enim negat hominem posse recuperare, quod amisit: si benè operatus fuerit? Amisit carnis immortalitatem; recuperare eam quis negabit?* men non, sicut ego volo, sed sicut tu. Ita & Iob subsequenter confirmat, & ibi ait; Cunctis diebus, quibus nunc milito, exspecto donec veniat immutatio mea. [b] *Resurrectio communis omnibus erit bonis & malis. Immutatio autem solidaanda est iustus: quæ utique glorificationem insinuat æternæ beatitudinis.* * I/a. 52.

Unde in libro Sapientiæ legimus de sapiente, qui ait: *Intrans in domum meam, conquiescam cum illa.* Corpus enim vocat domum. Illud idem Iob satis innuit dicens: *Scio, quod redemptor meus vivit, & in novissimo die resurrecturus sum, &c. quem visurus sum ego ipse, & non alius: per essentiam scilicet, non per naturam.* Sicut & Deus pater, alius est à filio, non in substantiali essentia, sed persona, hoc est, quasi personali natura. Et subdit; *Et oculi mei conspecturi sunt.* Et Sibylla; *Sic animæ cum carne aderunt, quas iudicat ipse sanctorum, sed enim cuncta lux libera carni.*

De eodem similiter Isaias ait: *Ingressuri sunt, & videbunt cadauera virorum; qui prauaricati sunt in me. Vermis eorum non morietur, & ignis [c] eorum non exstinguetur; & erunt usque ad satietatem visionis omni carni.* Secundum hoc, cadauera resurgent; ut à vermibus indefinenter corrodamur. Cuiusmodi autem cadauera corrodamur, nisi ea, quæ merita sunt? Alioquin iniquitas esset

a) Et iterum illud obijciunt in Iob: Putasne mortuus homo rursus vivet? Sol. Solent iusti Sicut aliquando certis, quasi dubia, proferre, & infirmorum verbum se transferant: sed postea, quod dubie protulerunt, confirmant. Vt Christus, & ibi ait; Pater, si possibile est, transeat à me calix iste: Eo- stea confirmas ait: verumtamen non, sicut ego volo, sed sicut tu. Ita & Iob subsequenter confirmat, & ibi ait; Cunctis diebus, quibus nunc milito, exspecto donec veniat immutatio mea. [b] Iulianus in Iob. Ibidem. Ibidem. I/a. 66. c) Potest quæri, cum ignis non exstinguatur, si lumen habebit. Gregorius in mor.

Flamma apud Deum, quod absit: cum scriptum sit: *Et iudicia tua æquæ* Meritæ victoriū *tas.* Æquam est enim, vt caro, quæ peccauit, eadem puniatur; & cremat, sed non lucet. *Vnde Psalmista* Super eos cecidit ignis, & non viderunt solem. *Et Iob ait:* Terra miseræ & tenebrarum. *Et subdit:* horrendum est vtrumque, quod eis acciderit: dolor cum timore, flamma cum obscuritate.

Psal. 118.

Apocalyp. 14.

Psal. 102.

Psal. 50.

Isaia. 26.

Ibidem.

Isaia. 66.

Hier. 7.

Ezech. 37.

Ibidem.

a] *Vnde in* *Moral.* Sicut mors exterior ab anima diuidit carnem; ita mors interior à Deo separat animā.

Thessal. 4.

& quæ bene operata est, in fide glorificetur. Legimus enim; *Et, opera illorum, sequuntur illos.* Oportet ergo morituram carnem resurgere, vt, quod meruit, accipiat. *Vnde David: Renouabitur vt aquila iuuentus mea.* Et idem: *Auditui meo dabis gaudium & lætitiā.* Et *Isaias: Vient mortui, & interfecti mei resurgent.* Et iterum: *Expergiscimini & laudate, qui habuistis in puluere.* Et subdit: *Reuelabit terra sanguinem suum, & non operiet vltra interfectos suos.* Et rursum: *Veniet omnis caro, vt adoret coram facie mea.* *Vnde Hieremias: Erit morticinum populi huius in cibo volucris cali, & bestis terræ, id est, dæmonibus.* Et *Ezechiel stans in campo ossium resurrectionem præfigurauit; & ait ad ossa; Ecce, intromittam in vos spiritum, & viuetis: & dabo super vos nervos; & succrescere faciam super vos carnem, & superextendam in vobis cutem; & dabo vobis spiritum, & viuetis. Factus est autem sonitus, prophætante me; & ecce commotio; & accesserunt ossa ad ossa; vnum quodque ad iuncturam suam: Et ingressus est in ea spiritus, & vixerunt, steteruntque super pedes suos exercitus grandis nimis valde: Et subdit: Hæc dicit Dominus: Ecce ego aperiam tumulos vestros, & educam vos de sepulcris vestris, & inducam vos in terram Israël; & requiescere vos faciam super humum vestram.* Et quidam Sapiens ait:

Quid est mori carni tuæ? [a] Mori carni tuæ est, amittere vitam suam. Mori animæ tuæ est amittere vitam suam. Vita carnis tuæ, est anima tua. Vita animæ suæ, Deus tuus. *Vnde secundum hoc; si moritur anima, moritur & caro. Si viuunt anima, viuunt & caro.*

Nunquid autem (non) omnia, quæ de terra sunt, in terram redeunt? Si ergo in terram redeunt corpora: qui de luto fecit hominem: de eadem terra eandem carnem potens est reformare. Sicut enim Christus reformauit templum corporis in triduo; & resurrexit in eadem carne die tertio: eodem modo resurgemus. *Vnde Paulus ad Thessalonicenses: Si enim credimus, quod Christus mortuus est, & resurrexit; ita & Deus eos, qui dormierunt, per Iesum adducet cum eo, &c.* Et subdit: *hoc enim vobis dicit-*

mus in verbo Domini, quia nos, qui vivimus, qui residui sumus in ad-
 ventum Domini, non præsentiemus eos, qui dormierunt, quoniam ipse
 Dominus in iussu, & in voce Archangeli, & in tuba Dei descendet de
 celo, & mortui, qui in Christo sunt, resurgent primi. Et alibi ad Ro- Rom. 6.
 manos: Quomodo surrexit Christus à mortuis per gloriam patris;
 ita & nos in novitate vitæ ambulemus. Si enim complantati facti su-
 mus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus. Et ad 1. Cor. 15.
 Corinthios in prima Epistola. Si autem Christus predicatur, quod
 resurrexit à mortuis, quomodo quidam dicunt in vobis; quoniam re-
 surrectio mortuorum non est? Si autem resurrectio mortuorum non
 est, neque Christus resurrexit. Et subiungit: Nunc autem Christus re-
 surrexit à mortuis, primitiæ dormientium, &c. Sed in Adam mortui
 sumus corpore & anima: ergò in Christo vivificabimur corpore
 & anima. Vnde & in Apocalypsi legimus de Christo: Primo- Apoc. 1.
 genitus mortuorum. & princeps regum terræ.

Si ergò primitiæ dormientium Christus est, vt diximus; &
 primogenitus mortuorum, & primus surrexit à mortuis: plu-
 res secuturi sunt cum eo resurrecturi. Ideo enim dicitur *primus*,
 vt sequatur secundus, & sic deinceps. Non autem cum eo resur-
 gerent, si in resurrectione similes ei non essent: quod vtiq; eri-
 mus, vt ait Ioannes in Epistola, *Scimus, quoniam cum apparuerit,* 1. Ioan. 3.
similes ei erimus. Et alibi: *Cum apparuerit Christus, vita vestra, tunc* Colos. 3.
& vos apparebitis cum eo in gloria.

Pa- et ergò, quod sicut Christus surrexit, ita & nos resurge-
 mus. Quod autem Christus in carne surrexit, in qua mortuus
 fuerat, testatur Lucas in fine, vbi Dominus ait: *Videte [a] manus* Luca 24.
meas, & pedes meos: quia, ego ipse sum. Palpate & videte; quia spiri- a] Sed Euty-
tus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere. Quod simili- chris ad hoc
 circo Dominus hoc fecit, vt dubitationem resurrectionis suæ de discipulorum cordibus respondet: Id-
 amoueret. *Gregorius ait:* Vnde ergò fides discipulorum confirmata: nostra est destructa? ?
Cui Euty-chius; Corpus palpabile habuit, quod ostendit: sed post confirmationem in sub-
 tilitatem est redactum: *Cui Gregorius:* Christus resurgens ex mortuis, iam non moritur,
 mors illi vltro non dominabitur.

ter & nos resurgamus, probat Paulus ad Theſſalonicenses di-
 cens: *Ipse autem Deus pccis sanctificet vos per omnia, vt integer spiri-*
tus vester, & anima, & corpus sine querela in adventu Domini nostri
Iesu Christi seruetur. Et ad Corinthios in secunda Epistola: *Sem-* 2. Corin. 4.
per mortificationem Iesu in corpore nostro circumferentes, vt & vita
Iesu in corporibus nostris manifestetur. Semper enim nos, qui vivimus,

Ibidem.

Ephes. 5.

Proverb. 19.
Ibidem.

Eccles. 7.

Iacob. 2.

a] *Vnde Propheta:* Descenderunt ad infernum cum armis suis: arma quippe peccantium, sunt membra corporis: *Vnde Paulus:* Neque exhibeat membra vestra, arma iniquitatis peccato.

Matth. 10.

b] *Hic opponitur, de monstruosis. Vtrum cum matre nullo, vel minore, membrorum surgant? Ad quod Augustinus respondet, dicens: absit, ut illum bi-membrem, qui natus est in O-*

riente, stare

surgere astringemus.

Et de lingua possumus idem probare: Vnde dicitur; Mitte Lazarum ut intingat extremum digiti sui in aquam. Et refrigeret linguam meam; scilicet quæ in gulaitate epulorum peccavit. Ecce et Lazarus digitum; et dicitur linguam habent. 1. Matth. 8. 2.* Apoc. 7. et 21. 3.* Proverb. 8. 4.* Matth. 5. Luc. 11. Ioan. 12.*

in mortem tradimur propter Iesum, ut et vita Iesu manifestetur in carne nostra mortali. Et subdit: Omnes enim nos manifestari oportet ante tribunal Christi; ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, siue bonum, siue malum. Et alibi ad Ephesios: Vir caput est mulieris, sicut Christus caput est Ecclesie: ipse, Saluator corporis. Quod satis innuit Salomon dicens: Time Dominum, et recede a malo: sanitas quippe erit umbilico tuo, et irrigatio ossium tuorum. Et subdit: Parata sunt derisoribus iudicia, et mallei percutientes stultorum corporibus. Et Iesus filius Sirach: Hamilia valde spiritum tuum; quoniam vindicta carnis impij, ignis et vermes.

Nec [a] solum autem de corpore resurrectionem probare possumus; imò, & de vnoquoque membro. Vnde & Iacobus ait de lingua: *Maculat totum corpus, et inflamat rotam natiuitatis nostræ, inflammata à Gehenna.* Quomodo inflammabitur lingua, si non sit? Et Dominus de capillis ait: *Omnes capilli capitis vestri numerati sunt.* Ad quid numerati essent, si perire omninò debent. Dicitum est tamen; [b] *Capillus de capite vestro non peribit.* Et 1.* Matthæus de infernalibus pœnis loquens ait: *Ibi erit fletus et stridor dentium.* Si ibi erit fletus, ergò oculi carnei: dentes verò ex ossibus habent esse, cum sint ossa. Alibi etiam legitimus: 2.* *Absterget Deus omnem lacrymam ab oculis sanctorum.* Vnde & Salomon ait: 3.* *Oculum, qui subsannat patrem, et qui despicit partum matris suæ, effodient eum corui de torrentibus, et comedent eum filij aquilæ.* Et 4.* *Matthæus Expedit tibi, ut referat unum membrorum tuorum, quàm totum corpus tuum eat in Gehennam.* Ecce & de membris, & de toto corpore fit mentio.

O hypocritæ, qui tantum calicis mundiciem consideratis; calicem omninò perire, quomodò dicitis? Vobis enim dicit Dominus per Lucam. *Stulti, nonne qui fecit, quod de foris est, etiam id, quod de intus est fecit?* Vos enim estis, quorum monumenta non inueniuntur. Erudimini, & intelligite, quid dicat Ioannes: *Testimonium autem perhibebat turba, quæ erat cum eo, quando Lazarum vocauit de monumento, et suscitauit eum à mortuis.* Ecce, de monumento vocauit eum, anima tamen in monumento non erat.

Vnde

Vnde & Mattheus in passione enucleatius ait: *Monumenta asperpa* Matth. 27.
sunt, & multa corpora sanctorum, qui dormierant, surrexerunt: Et
exeuntes de monumentis post resurrectionem eius, venerunt in sanctam
ciuitatem, & apparuerunt multis. Ecce corpora de monumentis
dicit surrexisse, non, animas. Vnde & ad Romanos legimus. Rom. 4.
Qui suscitauit Iesum Christum a mortuis; uiuificabit & mortalia cor-
pora nostra, propter inhabitantem spiritum eius in uobis. Et subdit:
Ipsi intra nos ingemiscimus adoptionem filiorum, expectantes redem-
ptionem corporis nostri.

Habemus igitur, quod corpora resurgent: quod similiter
 probat Ioannes in Apocalypsi dicens: *Sed habes pauca nomina in* Apocalyp. 3.
Sardis, qui non inquinauerunt uerimenta sua, & ambulabunt mecum
in albis; quia digni sunt. qui uicerit, sic uestietur uerimentis albis.
 Ecce, quod quali ueste uestimur, tali uestiemur: qui albâ, albâ;
 qui maculosâ, maculosâ. De albis dicit: *Mecum ambulabunt in*
albis. Quid est autem uestimentum, nisi caro? Et iterum ad Phi-
 ladelphiam dicit de inimicis. *Ecce faciam illos, ut ueniant & ado-* ibidem,
rent ante pedes tuos. Ecce pedes & similia habebunt membra in
resurrectione. Et rursus: In circuitu sedis sedilia XXIV. & supra Apoc. 4.
thronos XXIV. sedentes, circumamicti uerimentis albis, & in capi-
tibus eorum corone aureæ.

De uestimentis autem impiorum, subdit: *Decem cornua,* Apocalyp. 17.
quæ uidisti, & bestia; hi odient fornicariam, & desolatam facient il-
lam, & nudam, & carnes eius manducabunt, & ipsam igni concrema-
bunt. Idem Angelus ad aues: Venite congregamini ad cœnam ma- Apocalyp. 19.
gnam Dei; ut manducetis carnes Regum, & carnes tribunorum, & car-
nes fortium, & carnes equorum, & sedentium in ipsis, &c. Et omnes
aues saturatæ sunt carnibus eorum. Ecce uestimenta impiorum
maculosa: quibus fletus & stridor dentium, & alia peiora (para-
ta sunt) Vnde Isaias: Onocrotalus & ericius, & ibex, & coruus ha- Isa. 34.
bitabunt in ea. Et Iacobus: Aurum & argentum aruginauit, & æ- Iacob. 5.
rugo eorum in testimonium uobis; & manducabitis carnes uestras si-
cut ignis

Ex [a] prædictis ergo concludimus, quod in carne nostra a] *Vnde Gre-*
 resurgamus. Sed notandum, quod scriptura aliter de resurre- gorius in Mor.
 ctione animarum loquitur: alter, de resurrectione corporum. Ad nos Chri-
 De resurrectione enim animarum dicit Ioannes, *sicut pater su-* stus uenit, qui
scitatur mortuos, & uiuificat, &c. Illud ergo simul pater & filius ope- in morte spiri-
rantur. tus, carni que

tenebatur. Vnam ad nos suam mortem detulit: & duas nostras soluit. Si enim vtramque susceperet, nos à nulla liberaret: Vnam mediator accepit, & iuste vtramque damnauit. Simplam suam duplæ nostræ contulit; Et duplam nostram moriens subegit. Vnde, non immerito, vno die in sepulcro & duabus noctibus iacuit, quia lucem suam simplæ mortis, tenebris duplæ mortis nostræ adiunxit.

Matth. 24.

Mag. Petrus in Psalterio: Dux quippe resurrectiones sunt: Vna, animæ in præsentem, qua resurgit homo à peccatis: Vnde Apostolus: Exurge, qui dormis, & illuminabit te Christus; Altera corporis in futuro; qua, sit impassibile & immortale.

Ioan. 5.

rantur. De resurrectione autem corporum legimus; *Pater non iudicat quengquam.* Resurrectio enim animarum fit per substantiam patris & filij æternam, & incommutabilem: Resurrectio verò corporum fit per dispensationem humanitatis filij temporalem, non filio coeternam. Et rectè, filio incarnato carnis attribuitur resurrectio. Facit enim aliquid pater per filium hominis, quod non facit ex personali proprietate sua, sicut ipsum nasci, crucifigi, mori, & resurgere. Non enim aliquid horum patri contingit; sic & resurrectio corporum. Sicut autem filius in carne manens, in mundo duas resurrectiones fecit; vnam, qua resurgebant homines de infidelitate ad fidem; de iniquitate, ad iustitiam; Aliam; qua viuificabuntur corpora defuncta, & in monumentis iacentia: ita & dux futuræ sunt in futuro resurrectiones, animarum videlicet, & corporum. Animæ enim, licet in hoc mundo resurgant de vitiis ad virtutes; tunc resurgunt de sinu Abrahæ ad veri Dei visionem transeuntes in melius, ænigmatis specie vacuata. Vnde illud; *Ubique fuerit corpus; illuc congregabuntur & aquilæ.* Per hoc enim innuitur; quòd, sicut aquilæ renouantur in senectute in eadem carnis substantiâ, sic & nos in eadem carne resurgemus: Et sicut irruerberatis oculis solem intuentur; ita & nos verum solem, sicuti est, videbimus; *non per speculum in enigmate. Tunc enim quod ex parte est, euacuabitur.*

Quare autem Christus in carne moreretur, nisi vt caro redimeretur? Ioannes enim in Euangelio verè ostendit resurrectionem carnis in futuro; &, resurrectionem animæ in hoc mundo. De anima enim sic ait; *Amen, amen dico vobis; quia venit hora & nunc est, &c.* De corpore autem subdit: *Nolite mirari hoc, quia venit hora, in qua omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem eius, & procedent, qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ; qui vero mala; in resurrectionem iudicij.* Cùm de anima loqueretur, dixit; *Venit hora, & nunc est,* & vnam discretionem facit; *quia viuens, qui audient,* id est, obedient. De corporibus autem, non dicit; *venit hora, & nunc est;* sed, *qui in monumentis sunt.* Nec dicit; *qui audient, viuent;* imò, *procedent.* Nec vnam facit discretionem, imò duas: quidam enim resurgent ad bonum; quidam, ad malum.

Notandæ sunt differentiæ, quas præmisit. De resurrectione autem animæ subdit dicens; *Sicut pater habet vitam, in semetipso,* sic de-

ffe dedit & filio, ut habeat in semetipso. Ecce, quod patri & filio attribuit illud. De corporibus autem loquens, præmisit: *Potestatem dedit ei facere iudicium: quia filius hominis est.* Ecce, quod soli filio attribuit illud. Immutatio enim duplex est; Animæ quidem immutantur; quibus Apostolus ait; *Fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino.* De immutatione autem corporum loquitur Iob dicens: *Cunctis diebus, quibus nunc milito, &c.* Vnde subdit: *Immutabis faciem eius, & mittes eum.*

De utraque immutatione loquitur Salomon dicens: *Ad loquiam nostram inclina aurem tuam; vita enim sunt inveniuntibus ea, & vniuersæ carni sanitas.* Et iterum: *Vita carniū sanitas cordis: putredo ostium, inuidia.* Duplex enim erit pœna; & duplex gloria: De duplici pœna loquitur Dominus in Euangelio dicens: *Eum time, qui potest corpus & animam perdere in gehennam.* Vnde & Prophetæ: [a] *Duplici contritione conterere eos, id est, in corpore & anima.* De duplici autem beatitudine quidam Sapiens ait: *Qui corpus & animam liberare venerat; verum corpus & veram animam pro nobis suscepit.*

Sed obiiciunt illud, quod legimus in Apocalypsi: *Data sunt illis singulæ stolæ albæ, & dictum est illis, ut requiescerent adhuc tempus modicum.* Singulas stolas, dicunt singularem esse beatitudinem. Nos verò sic exponimus. Singulæ enim stolæ ante iudicij diem sanctis martyribus datæ sunt, quia sola animarum beatitudine nunc gaudent. In futuro autem secundum Prophetæ vaticinium, in terra sua duplicia possidebunt: quia anima impassibili, & carne immortalis perfruentur.

Caro igitur resurget immortalis. Vnde & de Lazaro Ioannes ait: *Lazare veni foras, & statim prodijt, qui fuerat mortuus, ligatus pedes & manus instris.* Et Iob: *homo cum dormierit, non resurget, & non euigilabit, donec calum atteratur, nec consurget de somno suo.* Et iterum de Deo: *Ipse ad sepulcrum deducitur, & in congerie mortuorum vigilabit.* De impiis autem idem Iob ait: *Lugebunt, quæ fecerunt omnia, nec tamen consumentur.* Sequamur ergo eum; qui

de corpore proprio loquens ait: *Soluite templum hoc, & in tribus diebus reedificabo illud.* Sic enim & nos reedificabimur.

ibidem.

ibidem.

Proverb. 22.

Proverb. 4.

Matth. 10.

Hier. 17.

a] David: Induanrur sicut diploide confusione sua, diploidem quipedupium vestimentum dicimus. Confusione ergo sicut diploide induti sunt, qui duplici animaduersione feruntur.

Apoc. 6.

Ioan. 11.

Iob. 14.

Iob. 27.

Quod oblationes sacerdotibus debeant fieri, & in templo.

C A P V T X.

Matth. 10.

Eccles. 35.

Ibidem.

Ibidem.

2. Corinth. 9.

Proverb. 3.

a] *Caus. XVI.*

q. 1. *Aug.* Si decimam dede-

ris, non solum abundantiam

fructuum accipies, sed etiam

sanitatem corporis con-

sequeris. *Abraha primus ob-*

tulit decimas.

Abel vero pri-

mus primitias:

b] *Hier. super Mal. Quidam*

hi non reddunt decimas &

primitias, idcirco in fame

& penuria maledicti estis

Ecce annus completus est,

*& nihil in meos thesauros, sed in vestra horrea posuistis, Matth. 2, * Ascimus, forte.*

Patet

Patet

Patet

Patet

Patet

Patet

Patet

Patet

Patet

Patet

Patet

Patet

Patet

Patet

Patet

Patet

Patet

Patet

Patet

Patet

Blationum quoque munera retundentes, decimas & primitias apud se retinent, & furantur. O fures & latrones aliunde ascendentes in ouile. Iesum filium Sirach audite: Oblatio iusti impinguat altare, & odor suauitatis est in conspectu altissimi. Bono animo redde gloriam Deo, & non minuas primitias manuum tuarum. In omnidato, hilarem fac vultum tuum, & in exultatione sanctifica decimas tuas. Noli offerre praua munera: non enim suspiciet illa: Cui Apostolus consonans ait: Hilarem datorem diligit Deus.

Nunquid [a] & Tobias laudatur primitiua sua & decimas suas fideliter offerens? Et Salomon ait: Honora Dominum de tua substantia, & de primitiis omnium frugum, & implebuntur horrea tua saturitate, & vino torcularia tua redundabunt. Et in lege Moyses scriptum est: honora Dominum de tua substantia, &c.

Ex his ergo habemus, quod [b] primitiæ dandæ sunt, & decimæ, & oblationes. Nunquid (non) autem Dominus oblatus fuit Simeoni in templo? Nunquid (non) par turturum, aut duos pullos columbarum obtulit, & seipsum? Matthæus enim ait de tribus Magis: Et apertis thesauris suis obtulerunt ei munera. Scilicet aurum, thus & myrrham. In quo, nobis insinuat, quod similiter aurum, thus, myrrham offerre debeamus. Vos enim potius aufertis, quam offeratis. Myrrham enim aufertis, cum carnis resurrectionem abnegatis. Neque thus (datis) cum sacrificij hostiam non credatis. Aurum nequaquam (offertis) cum regem, & omnium creatorem renuatis. Nihiligitur offerentes, male intelligitis venerabilem presbyterum, scilicet Rabanum, qui ait: Non solum per circumcisionem in Veteri Testamento homines saluabantur, sed etiam per hostias & sacrificia sancta. Exemplo enim patientie B. Iob * dicimus; qui pro se, suisque filiis quotidie sacrificium offerens, expiabat.

Patet

Patet autem ex prædictis : quod ipse Dominus dedit oblationem, & accepit, & etiam dare monuit, ipso ad leprosum dicente per Matthæum. *Vade, ostende te sacerdoti: & offer munus, &c.* Si quis ergò benè notat ea, quæ dicta sunt; considerare potest, quod oblatio in templo fieri debeat; & etiam sacerdoti. Dominus enim non manu vacua nos ire ad sacerdotem monet, sed, cum munere. Audistis igitur quid, & cui, & ubi sit offerendū.

Sed quomodo offerre debeamus, S. Matthæus ostendit dicens: *Si ergò offers munus tuum ad altare, &c.* Pro peccatis autem offerre debemus; Vnde Paulus ad Hebræos ait; *Qui non habet necessitatem, quemadmodum sacerdotes, prius pro suis delictis hostias offerre, deinde pro populo; hoc enim fecit semel, seipsum offerendo.* Et paulò ante; *Omnis enim Pontifex, ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in his, quæ sunt ad Deum, ut offerat dona & sacrificia pro peccatis.* Dicit [a] pluraliter, ergò de aliis donis & sacrificiis est intelligendum, quam de seipso. Vnde idem subdit de eòdem: *quoniam & ipse circumdatus est infirmitate: Et propterea debet quemadmodum pro populo, ita etiam pro se ipso offerre pro peccatis.* Ecce, & pro populo, & pro se ipso offerre debet Pontifex, id est, sacerdos. Vnde & solis sacerdotibus licet sacrificare, & etiam oblationes manducare, iuxta Matth. qui ait: *Non legistis, quid fecerit David, quando esuriit, & qui cum eo erant: quomodo intrauit in domū Dei, & panes propositionis comedit, quos non licebat edere, nisi solis sacerdotibus.* De sacerdotibus enim potest intelligi illud, quod ait Apostolus; *Pascite, qui in vobis est, gregem Dei.* Vnde & illud; *qui altari [b] deseruiunt, cum altari participant.* Et illud: *qui Euangelium prædicat, de Euangelio viuat.* Vnde Ezechiel ait, *Omne votum in Israël, & primitiua pecorum, & omnia libamenta ex omnibus, quæ offeruntur, sacerdotū erunt. Primitiua ciborum vestrorū dabitis sacerdoti.*

Offerre [c] tamen tenemini: quia & quidam antecessor vester, Pharisæus, in hoc gloriabatur, qui ait teste Luca; *Deus gratias tibi ago, quia non sum sicut ceteri hominum, raptores, iniusti, adulteri, Decimas de omnibus quæ possideo.* Ecce, quod omnia sua decimabat, sed neq; in hoc iustificatus erat. Erat enim ex illis, de quibus Lucas ait: *Vae vobis Scribæ, & Pharisæi, hypocrite, qui decimatis mentham & anethum, & cuminum & reliquistis, quæ grauiora sunt legis, iudicium, misericordiam, fidem, hæc oportuit facere, & illa non omittere.*

Matth. 8.

Ex Conc. Lao-
dicēsi, ca. LIX.
Non oportet
in domib. ob-
lationes cele-
brare. August.
Munus bonæ
vitæ non nisi
intra Ecclesiā
reperitur.

In Exodo: Pri-
mitias frugum
terræ tuæ de-
fer in domum
Dei tui.

Matth. 18.

Heb. 7.

a) *Dicit enim,
quod homo non
debet offerre,
nisi scriptum.*

Ibid. m.

Matth. 12.

1. Pet. 5.

1. Cor. 9.

b) *Caus. XII.
91. Hieron. Si
ego pars Do-
mini sum, &
funiculus hæ-
reditatis eius,
non accipio par-
tes inter cæte-
ras tribus: sed
quasi Leuita
& sacerdos vi-
uo de decimis
& altari serui-
ens, altaris ob-
latione susten-
tor.*

Ezech. 44.

c) *In Exodo le-
gitur: Plus
offerre popu-*

P 3

De te

lus, quàm necesse est: eo quod oblata sufficerent, & super abundarent. Sed modo non sic.

Luce. 18. Luce. 11.

8. Gaus. XVI.
9. Hier. Apo-
 tholicis viris &
 euangelizato-
 ritus Christi
 in necessariis
 vñibus nolle
 tribuere; se ip-
 sum damnare
 est.

Caus. XII. q.
1. Steph. Papa:
 Qui Christi
 pecunias & Ec-
 clesie aufert,
 & rapit, homi-
 cida est.

Galat. 6.
Matth. 5.
 Delictum per-
 sonę in damnũ
 Ecclesie non
 est conuertan-
 dum.

Matth. 26.

Luca. 3.

Luca. 14.

Matth. 5.

Luca. 11.

Luca. 12.

Luca. 16.

F. Monetal. 4.

*Quod unctio olei bona sit, & valens
 infirmis.*

C A P V T X I.

Nunctionem etiam olei subsannantes, nec chrisma, nec oleum sibi poscunt. Quid amplius? nec etiam Cœmeterij sepulturam. Si enim infirmantur, inungi respuunt. Vnde autem Christus nomen sibi vendicauit? nisi, quia

Deteriores quidem estis, quàm est ille Pharisæus; quia, nec omnia vestra decimatis: sed cum eo; *legis grauiora relinquitis:* Iudicium enim relinquitis: malè de alijs iudicantes, & iudicium Domini *anticipantes*, quibus dictum est; *Nolite ante tempus iudicare.* Misericordiam abiicitis, eleemosynas reprimentes. Nulli enim benefacitis, nisi tantum modò domesticis vestrę nequitie. Cùm Dominus dicat; *benefacite his, qui oderunt vos.* Et Paulus; *Benè operemur ad omnes.* Fidem omninò omisit, quod patet lip- pis & tonforibus. Væ igitur illud vestrũ est. Et benè dico, quia mi- sericordes non estis, cùm illud non contemplanini, quòd Mat- thæus ait; *Qui petit à te, da ei; & volenti mutare à te, ne auertaris.* Si autem dixeritis, quòd vestros diligatis domesticos, & eis tri- buatis necessaria; quam mercedem habere debetis; nonne & publicani hoc faciunt? Quomodo autem inimicum ausi estis vocare, cùm Dominus proditorem suum amicum appellet, di- cens; *Amice ad quid venisti? O vestiti sicut cæpi.* Audite Lucam, qui ait; *Qui habet duas tunicas, det non habenti: & qui habet escas, similiter faciat.* Non enim Dominus amicos, vel diuites monet inuitare in quibus spes est remunerationis mundanę; sed, cæ- cos, claudos vel miseros, & occultè. Vnde Matthæus: *Te facien- te eleemosynam, nesciat sinistra tua, quid faciat dextera tua.* Et Lu- cas; *Veruntamen quod superest, date eleemosynam: & ecce omnia, &c.* Et iterum: *Vendite, quæ possideris, & date eleemosynam.* Vos autem nec possessa venditis, nec eleemosynam datis, imò dare prohi- betis. Nunquid autem (non) Lucas fœneratores eleemosynas dare iubet: dicens; *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ut cùm defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.* *Æterna dicit, non transitoria. Eleemosyna enim extinguit peccatum.*

quia vnctus fuit? Non ergò [a] Christiani sunt, qui nesciunt vnctionem. *Christos enim, vnctos appellamus. Sed nunquid (non) Apostoli inungebant teste Marco, qui ait: Vngebant oleo multos egros, & sanabantur. Et Samaritanus inunxit spoliatum, sicut Lucas testatur; Et appropians alligauit vulnera eius, infundens oleum & vinum. Ipse etiam Dominus inunctus fuit, se ipso teste, qui ait apud Lucam: Spiritus Domini super me, propter quod vnxit me; hoc enim de baptifimato intelligendum est: quando enim baptizatus est in Iordane; spiritus Domini apparuit ei in specie columbæ. Et Marcus de Maria ait; fracto alabaistro, effudit super caput eius. Et paulò post Dominus ait: quod habuit hæc, fecit, præuenit vngere corpus meum in sepulturam. Ecce, quod inungi voluit.*

Vnctionem [b] laudauit, & vngentem. Quod Dominus laudat & recipit, non laudatis? Nunquid (non) & mulieres ement aromata, vt venirent, & vngerent Iesum? Nobis igitur aromate, oleo, & vnguento licet vngere. Vnde & Iacobus ait de infirmis: *Infirmatur quis in vobis; inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei saluabit [c] infirmum, & alleuiabit eum Dominus; Et, si in beccatis sit, dimittentur ei.* Vnde illud, quod legitur in Apocalypsi hæretico homini dicitur; *Vinum & oleum non laeseris*; hæretici enim vinum & oleum lædant, dum spiritalia Ecclesiæ re negant sacramenta. Et Dominus ait per Lucam ad Simonem; *Oleo caput meum non vnixisti; hæc autem vnguento vnxit pedes meos: propter quod dico tibi; remittuntur ei peccata multa. Ecce habemus, quod per vnctionem & fidem remittuntur peccata.*

grum monere ad penitentiam & confessionem, ne peccato manente, tanquam ferro in vulnere; frustra sit, malagma apponere. Sicut de Paralytico primo (patet,) cui remisit Dominus peccata, quæ fuerant causa morbi. Apoc. 6. Luc. 7.

Et ipse Dominus inunctionem nobis insinuat, quando cæcum à natiuitate curauit. Vnde & Ioannes ait: *Expulit in terram, & fecit lutum ex sputo: & liniuit sputum super oculos eius. Quid enim per sputum, nisi vnctionem chrisimatis, aut olei designamus? Vngere ergò debemus, sicut & Moyses; qui, vt testatur Iesus filius Sirach, vnxit Aaron fratrem suum oleo sancto: Et propter ipsum, consumpti sunt Dathan, Chore, & Abiron, qui ei inuidebant. Et dilectus à Domino suus Samuel, Domini renouauit imperium,*

a] *Ex Conc. Alcarin placuit nõ solum vnctione Chrisimatis, sed etiam sacerdotali benedictione consecrati. Marci. 6. Luca. 10. Luc. 4. Marci. 14.*

b] *Dist. 1. de consecr. Tabernaculũ Moyses unxit sacrasse, & sancti olei vnctione, Domino iubente, perliniuit, legitimus. Marti. 28. Iacob. 5.*

c] *Cum confect, quod aliquando pro peccatis agrotat homo; Medicus existans est, primo debet e-*

Eccles. 45. Exod. 16.

perium,

Matth. 15.

perium, & unxit principes in gente sua. Ungere enim & sepelire, pi-um est, teste Euangelista, qui ait: *Et accepto corpore Ioseph mercatus sindonem, inuoluit eum in sindone, & posuit eum in monumentum, quod erat excisum de petra, &c.* Ecce, in hoc Ioseph pius fuit, & laudabile fuit hoc eius factum. Et Dominus de Maria ait per Matthæum: *Mittens hæc unguentum hoc in corpus meum, &c.*

Matth. 26.

Quod autem Maria primò fecit ante mortem, Nicodemus post mortem compleuit in Domino. Vade Ioannes post passionem ait: *Venit ergò & Nicodemus, qui venerat ad Iesum nocte primùm, se-*

Ioan. 19.

a] Sed obijciunt illud, quod Dominus ait ad quendam in Euangelio: Sine

rens misturam myrrha & aloës, quasi libras centum. Acceperunt ergò corpus Iesu, & ligauerunt illud linteis, cum aromatibus, sicut mos est ludæis sepelire. Manifestum est itaque, quod ungere, & [a] sepelire, laudabilia sunt apud Deum.

mortuos sepelire mortuos suos: quasi dicant; *Non est piùm sepelire. Sed idèò Dominus dixit: quia, maius bonum, minus bono præponi debet. Melius est enim sequi Christum, quàm sepelire mortuum; cum utrumque sit bonum. Vnde in lib. 2. Reg. Dauid ait ad viros Iabes Galaad, qui sepelierant Saulem: Benedicti vos à Domino, qui fecistis misericordiam hanc cum Domino vestro Saul, & sepelistis eum,*

Quod peregrinationes facere, sit bonum, & à Deo datum.

C A P V T XII.

eregrinationis siquidem destruentes Viaticum, loca sancta, (&) sanctorum miracula prohibent visitari: tanquam ignorantes illud, quod legitur; quod malè acquisiisti in bonis, expende. Quid enim magis piùm est, quam locum relinquere naturalem, & ad loca (non) naturalia, se facere peregrinum? Vnde quidam * metrocanorum ait, videlicet Ouidius:

* Poetarum.

Nescio, qua natale solum dulcedine cunctos

Ducit; & immemores non sinit esse sui.

Qui ergò se à tanta dulcedine retrahit, benè facit. Est enim dulcedo illa quasi quoddam desiderium carnale: & à desiderii carnalibus bonum est abstinere; propria autem in bonis visibus expendere, Dei monitum est. Christum, & amicos Christi visita-
re; &

re, & hoc, in labore & sudore, sicut [a] Magi venientes Hiero-
solymam ab Oriente, ut adorarent novum hominem, noviter
genitum ex matre. Et merito ab Oriente veniunt, qui Orien-
tem adorare voluerunt. De quo Oriente, ait Propheta; *In qui-
bus visitavit nos Oriens ex alto.* Si ergo ipse nos visitavit, & nos, i-
psium visitemus.

Sed forsitan illud obiiciunt; quod *Deus ubique locorum est, om-
nia implens loca, & ideo non incessu pedum, sed cordis intuitu debet
visitari.* Sed hæc obiectio friuola est. Beatius enim est & pede &
corde Deum imitari, quam sola mente, quod Apostoli facie-
bant: Sicut Petrus, cum Dominus locutus est ad eum dicens:
sequere me, non solum spiritu, imò & corpore eum sequebatur:
Similiter & Magi, cum Dominus ubique esset, & etiam in Ori-
ente; tamen ab Oriente veniunt Hierosolyma; ut ex maiori af-
fectu, maior sequeretur effectus.

Quod autem Magorum peregrinatio bona esset, & lauda-
bilis, Evangelista verbis suis insinuat; quia cum deuiarent à pe-
regrinatione sua ad Herodem, stella eis non apparebat. Cum au-
tem ab Herode recedentes ad suæ peregrinationis viam redirent,
stella eius iterum comparuit. Nunquid & vos Herodiani estis,
Herodem imitantes. Sicut enim Herodes eorum peregrinatio-
nem conatus est præpedire sub simulatione dicens eis: *Ite, &
quærite diligenter de puero, ut ego veniens adorem eum*, ita & vos
peregrinantes conamini præpedire. Non est igitur dignum, ut
vobis compareat stella vera.

Nunquid autem (non) & pastores, monitu Angelico, per-
eigrinando veniunt vsque Bethlehem de quibus ait Lucas; *Trans-
seamus vsque Bethlehem & videamus, &c.* Quare dicunt; *Transse-
amus.* Videre enim possent, si crederent, licet non transirent.
Sed, ut maior notaretur affectus, dictum est; *transseamus*; ut in
terram transcundo, videamus. Manifestum est igitur, quod pa-
stres, primitiæ Iudæorum fuerunt, in peregrinatione fidei: Ma-
gi verò, primitiæ gentium: quorum utrumque non approbant
omnes.

Tamen peregrinari debemus, dicentes cum Psalmista; *quis
dabit mihi pennam sicut columbæ, &c.* Et alibi idem; *Inquilinus sum
apud te, & peregrinus, sicut omnes patres mei.* Ne pudeat, aliquem
esse peregrinum, cum ipse Dominus peregrinantibus se digne-

Luca. 1.
a] Græc. Phito-
sophos, hos Per-
sæ magos, appeli-
ant. Eorū no-
mina, Appel-
lata, Ametius,
Damaeus: He-
braicè, Galga-
lad, Magalad,
Serachim. Hi
successores fue-
runt Balaam;
qui stellam no-
uerant eius Sus-
tucinio. Chry-
sostomus dicit:
Stellam multo
antè tempore,
quam Christo
nascetur, eis
apparuisse: Et
ita multo tem-
pore ante delo-
gunguo Gene-
rūt. Sed tamen
in XIII. dieb.
super dromeda-
riū longam via
ire potuerunt,
Ioan. 21.
Matth. 2.
b] In Exodo ta-
men legimus:
Peregrino mo-
lestus non estis.
Luca. 2.

Psal. 54.
Psal. 38.

Q

tur com-

Luc. 20.

tur comparare, quia, ut testatur Lucas, cuidam, qui plantauit vineam, & peregrè profectus est, cuius serui interfecti sunt, seipsum contulit: Et, ut testatur, cuidam, qui tradidit talenta seruis suis, & peregrè profectus est, seipsum comparauit: Et, ut testatur Marcus, cuidam, qui seruis suis dedit potestatem cuiusque operis, & ianitori præcepit, ut vigilaret, & peregrè profectus est, se ipsum assimilauit.

Luc. 24.

Luc. 9.

Luc. 2.

Act. 8.

in] Mirabile exemplum eis, qui prædicationis mysterium sibi usurpant, antequam doceantur.

Et in Leuitico Nadab & Abiu filii Aaron ponentes incensum super altare, & eis præ-

ceptum non erat, scilicet ab Aaron; deuorati sunt ab igne. [b] Et cogere eos debemus, ut eos suscipiamus, sicut in Gen. de Loth legitur: Compulit illos, id est, Angelos, oppido, ad eum, mul-

Nec solum peregrinantibus se comparari voluit; imò & ipse peregrinus factus est, teste Cleopha, qui ait in Luca; *Tu solus peregrinus es in Hierusalem, &c.* Ipse etenim verè peregrinus exstitit; non habens propriam domum, sicut ipse ait: *Vulpes foueas habent, & volucres calinidos, &c.* Et etiam parentes eius peregrini facti sunt. Vnde Lucas ait; *ibant parentes eius*, per omnes annos, in Hierusalem in die solenni Paschæ. Quare autem ibant in Hierusalem, nisi peregrinationis causa? Apud se enim similiter possent solennia celebrare Paschalia. Sic ergò peregrinantibus magis apparuit stella; & pastoribus Angeli, & Cleopha Dominus: Similiter & Eunuchus Philippus. Vnde in Actibus Apostolorum legimus; *Ecce vir Ethiops, Eunuchus potens Candaces Regina Ethiopum, qui erat super omnes gazas eius, venerat adorare in Hierusalem: Dixit autem spiritus Philippo. Accede, & iunge te ad currum istum. Accurrens autem Philippus ait; Putasne intelligis, qua legis? Qui ait; quomodo [a] possum, nisi aliquis ostenderit mihi. Et omnibus explicatis, baptizatus est à Philippo. Ecce, quod peregrinans meruit conuerti ad Dominum.*

Peregrinemur ergò & corde & corpore, passu & mente. Huiusmodi enim peregrinantes recipere monet Ioannes in tertia Epistola ad Caium; *fideliter facis, quidquid operaris in fratres: & hoc in peregrinos.* De quibus paulò post subdit: *Pro nomine enim Domini profecti sunt, nihil accipientes à gentibus.* Nos autem debemus [b] huiusmodi suscipere, ut cooperatores simus veritatis; pro nomine enim Domini proficiuntur, ut dictum est.

denorati sunt ab igne. [b] Et cogere eos debemus, ut eos suscipiamus, sicut in Gen. de Loth legitur: Compulit illos, id est, Angelos, oppido, ad eum, mul-

Quod

Quod Ioannes Baptista benè meruit,
& saluus est.

F. Moneta lib. 8.
cap. 1.

C A P V T XIII.

ffidentes etiam de Domini præcurfore, vitam eius repudiant; & baptismum. Idcirco ne repudiant: quia vestes eius camelinae; zona quoque bidentalis; cibus mel & locustæ: domus eius in deserto? Oiniqui. Nunquid (non) admonitu conceptus est Angelico? Nunquid (non) Propheta, & plus quàm Propheta? nunquid non Domini baptizator? nunquid non Domini præcurfor? Ergò, si Dominum recipitis; recipite præcurforem. Dominus enim ait de suis, *Qui recipit vos, me recipit: Et, qui me recipit, recipit eum, qui me misit.*

a] *Vnde in Moral. Quomodo in cibo peccauit, qui solū locustas & mel edebat? Quomodo in tegmine, qui camelorum pilis corp' operuit? quomodo in conuersatione, qui de eremo non recessit? Quomodo in verbo, quod distinctus longe ab omnibus fuit? Quomodo in silentio, qui ad se venientes, tam vehementer increpauit dicēs: genimina viperarum, Matth. 23. Matth. 21.*

Ideone Ioannem redarguitis, quia dixit; *Tu es, qui venturus es, an alium expectamus?* Sed facilis est solutio, Discipuli enim Ioannis ad ipsum dixerant de Christo; *Magister, ecce, cui tu testimonium perhibuisti trans Iordanem, baptizat: & omnis turba post eum vadit:* quasi dicerent; Nos deserimur, & turba eum sequitur. Ioannes verò misit eos ad Iesum, non solū, vt interrogarent, sed, vt miracula viderent, & visis miraculis crederent. Vel aliter; Ego quidem ab Herode trucidandus sum capite, & ad inferos descendurus; manda mihi, si te debeam nunciare inferis, qui te præconauit in terris. Sciebat enim Christum ad hoc natum, vt populum saluaret: Et ideo non dixit; *tu es, qui venisti, sed, qui venturus es.* Responso autem Domini, respondet primæ solutioni. Infirmirati enim discipulorum magis consuluit, quàm suæ ignorantia, cum nihil ignoraret: Dominus enim ibidem eum valdè commendauit.

Nunquid (non) & Matthæus de eo testatur dicens? *Inter natos mulierum non surrexit maior Ioanne Baptista.* Prædicatio autem eius, valdè bona. Clamabat enim in deserto: *Parate viam Domini, rectas facite semitas eius.* Et à Domino inspiratus est, Angelo teste, qui ait: *Erit magnus coram Domino; vinum & ficeram non bibet: Et Spiritu sancto replebitur adhuc ex utero matris suæ: Et*

Augustinus. Non regenerantur, qui baptismo Ioannis baptizabuntur, sed quodā præcursoris illius ministerio, qui dicebat, parate

Q 2

Gratiæ Domini, Isaia. 40. Luca. 1. Tamen baptismus Ioannis erat baptismus Christi; & dicitur Magister Petrus in sententiis.

præcedet ante illum in spiritu & virtute Elie. Ecce, quod, antequam nasceretur, Spiritu sancto est repletus. Vnde illud; *Priusquam te formarem in vtero, noui te, &c.* Illud idem legimus de Hieremia.

*Ether. 1.
Vnde in Moral.
Vista dicimus; antequam nasceretur; renatus est.*

Luc. 3.

Ioan. 1.

a) Quidam barretici sunt, qui dicunt, Ioannem Angelum esse humanum.

Matth. 11.

Malach. 3.

Ioan. 3.

** Legend. Vide tur: Israël, id est, Iacob Patriarcha.*

Luca. 2.

b) Legimus in lib. Iustor. quod B. Maria primo leuauit Ioannem à terra, ministrans cognata sua trib. mensibus donec pareret: postea rediit in domum suam.

Ioan. 1.

Luca. 1.

c) Vnde in lib. Reg. 4. de Elia: Vir est pilosus, & Zona pelli ceæ accinctus genibus.

Et etiam in deserto, audiuit verbum Domini; iuxta illud; *factum est verbum Domini super Ioannem Zacharia filium in deserto.* Et à Deo missus est; Vnde Ioannes Euangelista; *Euit homo missus [a] à Deo, cui nomen erat Ioannes, &c.* Et postea subdit: *Ut omnes crederent per illum.* Ecce, quod à Deo missus est, & per illum credere habuerunt: Quid mirum, si non recipitis, cum nondum credatis? Verè estis ex illis, de quibus Matthæus ait; *Venit ad vos Ioannes in via iustitiæ, & non credidistis; Et, si vultis recipere, ipse est Elias, qui venturus est.*

Si autem Ioannem reiicitis; Angelum Domini reiicitis. Ipse enim Angelus est, Domino attestante, qui ait: *hic est, de quo scriptum est; Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam, &c.* Et ipse, de se ipso locutus est ad discipulos suos, per Ioannem; *Amicus sponsi, qui stat, & audit eum, gaudio gaudet propter vocem sponsi. hoc ergo gaudium meum impletum est.* Ecce, quod amicus sponsi se appellat. Rabanus autem venerabilis presbyter, ait: *Magni meriti credimus eos esse, quorum merita signantur à Deo, priusquam in carne nascantur: quod legimus de Isaac, & Ismaël, de Salomone & Iosia, de Ioanne Baptista & Domino Iesu.* Vnde & Ioannes magni meriti creditur esse: quia & in vtero matrem Domini salutauit: saltem motu, si non voce. Vnde Elisabeth: *Ecce [b] enim, ut facta est vox salutationis tuæ, &c.* Et Lucas de eodem ait: *Etenim manus Domini erat cum illo.* Vnde ipsemet Ioannes dixit: *qui post me venturus est, ante me factus est, id est, dum essem in vtero, vidi eum.*

Et meritò *vox clamantis*, dicitur esse Ioannes, qui verbum prædicabat incarnatum; ipse enim Dominum præcinit nascendo, sicut & vox verbum præcedit. Vox enim prima egreditur, & postmodum verbum informatur. Angelus enim de eo dixit: *ipse præibit ante illum in spiritu & virtute Elie, parare Domino plebem perfectam.* Ecce, quod Elias esse asseritur, in spiritu saltè, licet non in personâ. Valdè enim similia peregrisse dicuntur isti duo præcones. Elias enim deserta petiit: Ioannes eremum visitauit. Elias [d] zonâ pelliceam habuit circa lumbos. Ioannes pilis camolorum indutus est. Elias pallio aquas Iordanis diuisit, Ioannes in Iordano

Jordane baptizavit. Elias in [a] deserto ieiunavit: Ioannes in eremo mel sylvestre comedeat. Elias ab Achab & Iezabel percucutus est: Ioannes ab Herode & Herodiade capite truncatus est. Elias in secundo aduētu præcursor est: Ioannes in primo cucurrit aduentu. Quia & ipse Ioannes lucerna erat: Deo attestante, qui ait: *Ille erat lucerna ardens & lucens*, quia, licet in nocte arderet & luceret, diem monuit expectare. Erat enim, *Nocturna lux piansibus; A nocte noctem segregans*. Ipse enim Propheta, & plus quàm Propheta; qui Dei filium prophetavit & vidit. Sic Hieremias captiuitatem Urbis prævidit & vidit.

a] Et David: Ecce elongavi fugiens, & mansi in solitudine. Ioan. 5.

Quod autem Ioannes mel sylvestre comedeat & [b] locustas, mysticum est. Mel enim, & locustæ, quæ citò euolant, & breuem, vt testatur Beda dulcedinem suæ prædicationis insinuant, & etiam breuitatem. Nunquid (non) & ipse consanguineus Domini fuit? Elizabeth enim cognata fuit MARIA, teste Luca, MARIA siquidem de tribu Iuda fuit. Elizabeth, verò de genere filiarum Aaron. Legimus namque quòd Aaron de tribu Iuda uxorem duxit, videlicet Elifabetham, filiam Aminadab, sororem Naafon, qui fuit Dux tribus Iuda in deserto, cum egredierentur de Ægypto. Et MARIA & Elifabeth. * de eadem exierunt tribu.

b] Alicui non videbatur abominabile, quod Ioannes comedeat locustas. In Levitico enim legitur: quæ ambulat super quatuor pedes, & habet longiora retro crura, comedere debetis, vt est

bruchus, attacus, ophiomachus, ac locusta. *Leuit. 11. Luca 11.* * Hoc sobriè intelligendum, quia B. Virgo fuit de tribu Iuda; Elifabeth, de tribu Leui, vt patet cap. 1. Luca. Sed quia Elifabeth B. Virginis cognata erat, & isroem Euangelista, vel potius Angelus apud Euangelistam affirmat, ideo Ebrardus Stramq, ex ead. in tribu esse ait. Orta est autem hæc cognatio inde, teste S. Augustino q. 47. in librum Iudicum, quod aliquis ex tribu Iuda duxerit uxorem ex tribu Leui, à quo B. Virgo originem traxerit.

Quod licitum sit iurare, & iurando
verum affirmare.

F. Maneta
lib. 5.

C A P V T XIV.

Alsitatis siquidem sectatores, pietatis prætendentes quasi vmbra, veritatem affirmare non permittunt. *Quid est enim iuramentum, nisi veritatis firmamentum?* Qui enim iurat verum affirmat; vel falsum negat: quorum vtrumque satis est sustinendum. Cuius autem

23

Matth. 5.
a] Ifid. Multis
dura loquimur,
iurare semper
per delectatur.
b] Vel, sicut
Magister Pe-
trus ait in Psal-
terio: Gra-
uissimi iuris-
iurandi est ge-
nus, cum ho-
mosibi impre-
cat, vt, si fe-
ci hoc, dissipet
me Deus, &
prohibet Do-
minus dicens:
Non iurare om-
niò: Excusa-
tur autè Da-
uid, cum dixit:

Meritò decidam ab inimicis meis inanis, quia, non imprecando, sed prophetando dixit.
c] Ifid. sentent. lib. Non est contra præceptum Dei, iurare; sed, dum vsum iurandi facimus. Periurium enim aliquando incursumus. *Et in Moral. Gregor.* Duobus modis labiis delinquimus, cum aut iniusta dicimus: aut iusta tacemus. Vnde Propheta ait: *Væ mihi, quia tacui.* [d] *In Dent.* Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruias; ac per nomen illius iurabis. *Psal. 14. Hier. 4. Rom. 1.*

Ifid. Plerumque sine iuramento loqui disponimus: sed incredulitate eorū, qui non credunt, iurare compellimur.

e] Obijciunt illud Zacharie. Omnis fur iudicabitur, & om-

nis iurans. *Et non considerant illud, quod statim sequitur.* Et venient ad domum iurantis in nomine meo mendaciter. *Et illud;* Iuramentum mendax nec diligatis. *De mendacium loquitur iuramento, non, de vero.* * *In sinuatus iam alibi Ebrardus hanc notationem vocabuli Hærcis; sed semina danda Gracè non perisissimò, hæreo, * hæres.*

zudem finis bonus est, ipsum quoque bonum est; hæc est Maxima. Ipsi verò inuident veritati; ne affirmemus cum sint falsi; malè intelligentes illud, quod à Domino dicitur; *Dico autem vobis, non iurare omninò.* Quidam enim ebriosi mendaces, iracundi, aleatores, [a] proterui iurando dilacerant Christi membra: Et, quod magis est absurdum, ipsum etiam & eius opera irascendo diffidentur. Talibus, dictum est: Non [b] iurare omninò, velut superius dictum est in tertio capitulo.

Iurare omninò, est tam de re incerta, quàm de re certa iurare: Et secundum hoc non prohibet iurare; sed, omninò iurare. Non enim prohibet [c] iurare, hoc est, veritatem affirmare; cum ipse sit veritas, qui enim verum dicit, non laborat. Vnde & Matthæus ait; *Sit autem sermo vester, est, est, non, non.* Affirmantes enim veritatem, debemus dicere, *est, est.* Negantes verò falsum; debemus dicere, *non, non.* Qui enim iurat non periurans, nihil peccat. Vnde David in spiritu sancto loquens ait: *qui [d] iurat proximo, & non decipit:* Et statim subdit: *qui facit hoc, non morietur in æternum.* Nunquid (non) & Prophetæ veritatem affirmare volentes, sic iurabant? *Viuat Dominus.* Vnde Hieremias; *Et iurabis; Viuat Dominus, in veritate, & iudicio, & iustitia.* Et Paulus sic iurabat: *Testis est mihi Deus, & aliis multis modis.*

Vos autem huiusmodi affirmationem veritatis præcauentes, falsitatis irruitis in speluncam. Nihil enim affirmatis: nec etiam, Deum esse; sed omnia sub dubio proponitis dicentes; *sic putamus, sic arbitramur; videtur nobis, forsitan, si sic est, si contigerit.* Ecce, hæc [e] dicitis, vt mendaces non sitis. In hæresim autem inciditis. Quid enim hæresis, nisi dubitatio, ab hæreo, * hæres, dicta? In hoc enim, quod dubitatis, hæretici estis. De quibus dicitur; Et dum quærent medium, vergunt in contrarium. *Fallit enim vitium specie virtutis.*

Si au-

tem venient ad domum iurantis in nomine meo mendaciter. Et illud; Iuramentum mendax nec diligatis. De mendacium loquitur iuramento, non, de vero. * In sinuatus iam alibi Ebrardus hanc notationem vocabuli Hærcis; sed semina danda Gracè non perisissimò, hæreo, * hæres.

Si autem iurare peccatum esset, Dominus minimè iurasset. Quia iuravit, teste Paulo ad Hebræos, quibus autem iuravit, non

introire in requiem ipsius, nisi illis, qui increduli fuerunt? Et paulò antè dixerat: Quapropter sic dicit spiritus sanctus: Hodie si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra, &c. Et subdit: quibus iuravi [a] in ira mea, &c. Et iterum ad Hebræos ait; *Abraham namque promittens Deus; quoniam neminem habuit, per quem iuraret maiorem, iuravit per semetipsum dicens: Nisi benedicens benedicam tibi, & multiplicans multiplicabo te. Et sic longanimitè ferens, adeptus est repromissionem, homines enim per maiorem sui [b] iurant; Et omnis controversiæ eorum finis, ad confirmationem, est iuramentum. In quo abundantius volens Deus ostendere, pollicitationis hæredibus immobilitatem consilij sui, interposuit [c] iurandum.*

Nunquid non (&) Christus cum iuramento factus est sacerdos, sicut Paulus testatur ad Hebræos dicens: *Alij quidem sine iure iurando sacerdotes facti sunt. Hic autem, scilicet Christus, cum iure iurando, per eum, qui dixit ad illum: Iuravit Dominus, & non pœnitebit eum, &c. Et subdit; Lex enim homines constituit sacerdotes, infirmitatem habentes; sermo autem iurandi, qui post legem est, filium in æternum perfectum. Et secundum hoc, illud, quod cum iuramento factum est, dignius est, quam illud, quod factum est sine iuramento.*

Et etiam in Actibus Apostolorum, Petrus Dominum iurasse attestatur dicens; *Viri fratres, liceat audenter dicere ad vos de Patriarcha David, quoniam defunctus est, & sepultus est; & sepulchrum eius apud nos est vsque in hodiernum diem. Propheta igitur cum esset, & sciret, quia iure iurando iurasset illi Deus; de fructu ventris eius sedere super sedem eius, providens locutus est de resurrectione Christi. Ecce, Deum iurasse ad David, dicit Petrus. Vnde & in Psalmo legimus; semel iuravi in sancto meo, &c. Ecce tot modos assignauimus, quòd licitum sit [d] iurare, hoc est, veritatem affirmare, Vos verò veritatem dicere non vultis. Veritatem enim non dicit, qui sub dubio loquitur.*

Quòd autem sub dubio loqui debeatis, obiicit illud Iacobi, qui ait; *Pro eo, ut dicatis, si Dominus voluerit, aut si vixerimus, faciemus hoc, aut illud. O dubij: de eis, quæ facturi estis, in futuro*

ibidem.
a) Gen. Iacob ad Esau, iura mihi: Et iuravit Esau: & vendidit primogenita.
Hebr. 6.

b) Vnde in Gen. Abimelech ad Isaac ait: Sit iuramentum inter nos, & incamur fœdus, ut non facias nobis quicquid mali.

c) Vnde & Isaac Exere habuit iure iuranda. Vnde Abraham ad servum ait in Gen. Pone manus tuas super femur meum, ut adiurem te per Deum cæli, ne accipias uxorem filio meo de filiabus Cananæorù. *Iurare super femur Abraham, est iurare per Christum, quod de semore Abraham exiit, id est, de genere eius.*

Hebra. 7. *ibidem.* Actorum. 2. Psalm. 88: [d] Alcuinus; Periuria facit, quæ lex vetat. 3. Periuria dicit, non iuramenta. Iacob. 4.

* *In Veteris Testamenti iuramentum Dei est, Viuit Dominus. in nouo: Amen dico vobis: alius simpliciter. Solus Ioannes geminat, iuxta illud; sit sermo vester est, est, non, non, quasi diceret, & sic dico, corde & ore.*

dixit Iacobus: non de eis, quæ ad Deum pertinent, aut ad verum. Nunquid autem Dominus dubiè verba proferebat? Absit: imò assertiuè dicens; * *Amen, amen dico vobis.* Vnde quidam Sapiens ait: *Quodammodo, si dici fas est, [a] iuratio eius est:* Et secundum hoc, assertiuè, non dubiè, quod verum est, affirmare debemus, non mussare. Dominus enim non mussabat, cum ait per Isaiam: *Sicut in diebus Noë istud mihi est; cui iuravi, ne inducerem aquas Noë ultra super terram: sic iuravi, vt non irascar tibi, & non increpitem te. Misericordia autem mea non recedet, & fœdus pacis meæ non mouebitur.*

Et iterum Isaias ait: *Iuravit Dominus in dextera sua, & in brachio fortitudinis suæ: si dederò triticum tuum ultra cibum inimicis.* Quid est autem Dominum iurare in dextera, nisi in filio: Dextera namque eius, filius eius. Vnde & à dextris eius federe dicitur. Vnde Dauid; *Emitte manum tuam de alto, id est, filium tuum.* Et alibi; *Dextera Domini fecit virtutem, & c.* De iuratione autem Domini loquitur Ecclesiastes dicens; *Ego os Regis obseruo, & præcepta iuramenti Dei.* Et Salomon in libro Sapientiæ. *Multâ diligentia iudicasti filios tuos, quorum parentibus iuramenta & conuentiones dedisti bonarum promissionum.* Et subdit: *Ideo iureiurando fecit illum Dominus crescere in plebem suam.* Et hæc de iuramento sufficiant.

Eccles. 8. Sap. 12 Illi etiam peccant, qui iurant per animam Iouis, quia legitur in Exodo: Per nomen externorum Deorum non iurabitis; neque audietur ex ore vestro. Dauid enim ait: Laudabuntur omnes, qui iurant in eo id est, in Domino.

*Quod punire debeamus malefactores,
& etiam occidere.*

C A P V T XV.

*F. Moneta. cõ.
prose lib. 5.*

Blandimenta quoque fistularum prætendentes, non auium, sed hominum nouitati sunt aucupes, & verborum venustate phalerata, piæ religionis pallium præferentes, hamos & reia subiiciunt falsitatis. Cùm sint enim mali, tanquam suæ sibi conscii malitiæ, sibi timent, & malos prædicant non puniri.

Hoc

Hoc autem [a] pietatis intuitu non prædicant, sed timoris. Bonitati etenim invidentes sub obtentu bonitatis, malorum malitiam esse volunt impunitam: quæ, si esset impunita, mali malorum mala producerent in exemplum. Hoc inde malum sequeretur. Mala est ergo eorum sententia: ex quo malum malè prodit in exemplum. Sententiam igitur approbantes meliorem, eum, qui bonis bona, malis mala daturus est, imitemur. Scriptum est enim, *malos malè perdet, & vineam suam locabit aliis agricolis.* Quod, si iustum est, iniustum esse, quis concludet? Nunquid autem (non) in David approbatur mors Goliæ? Et in Iudith, occisio Holophernis? Vnde & Paulus eos commendat in hoc, dicens ad Hebræos: *Quid dicam? deficiet enim me tempus enarrantem; de Gedeon, Barac, Samson, Iephthe, David, Samuel & Prophetis: qui, per fidem vicerunt regna, operati sunt iustitiam, adepti sunt repromissiones; fortes facti sunt in bello. Castra verterunt exterorum: acceperunt mulieres de resurrectione mortuos suos.* Et paulò ante dixerat: *Fide muri Iericho corruerunt, circuitu dierum septem.* Ecce, quod in euerfione infidelium eos commendat.

Sed obiiciunt; quia dictum est; *Non occides.* O prævaricatores legis, intendite legem. Nunquid (non) occisor est, qui consentit occisori? Nunquid (non) docetis homines, ut occidant, cum occisores, hypocritas, latrones, idololatrias docetis non puniri? Consentientes etenim & facientes pari pœna puniuntur. Vnde Ezechiel Propheta ait: *Si non [c] annunciauervis iniquo iniquitatem suam; sanguinem eius de manu tua requiram.* Nam, ut Rabanus ait: *Manifesta mala, qualia sunt furta, adulteria, falsa testimonia, homicidia, hæreses, non solum reprehendenda, sed iudicanda sunt: Et, cum quadam [d] violentia corrigenda: ne, si, ut illicita, non resercentur, velut licita perpetrentur.* Vnde Paulus ait: *Peccantes coram omnibus argue.* Et Salomon: *Responde stulto iuxta stultitiam suam, ne sibi sapiens videatur.* Ad hoc enim diuina iustitia statuta est in Ecclesia, ut esset pastor super plebem suam, & princeps, super populum suum: ut, unus peccantes corrigat; alter, corrigere nolentes, puniat. De qua iustitia Propheta loquitur dicens: *Diligite iustitiam, qui iudicatis terram.* De punientibus autem Pe-

R

trus

re cogitaram vobis faciam, d] *Isid. in lib. sent.* Cum dolore abscindenda vulnera, quæ lenite sanari non possunt, i. *Im. Proverb. 26.* Greg in Mor. Plerumque cum mansuetudinem seruare cupimus, à iustitia & aequitate declinamus; sed utrumque seruare debemus loco suo. *Sapient. 1. c. 10. s.*

a] *Isid. in lib. sent.* Plerique malissimiles sibi in malè defendunt; ne, vnde displicet, emendentur. Hi coquunt hoc dum in lacte matris suæ, id est, peccatorum in delictis suis: defendentes dissoluant; cum potius aspersere redarguere deberent. *Matth. 21. Heb. 2.*

b] *Sicut illud in Gene.* Quicumque effudit sanguinem, fundetur sanguis illius. Ad imaginem quippe Dei factus est homo. *Sol. humanum dixit, id est, si humanè crearetur.* Si enim inhumanè crearetur; defuit esse humanum. *Ex. ecb. 3.*

c] *Vnde in lib. Num.* Si non occideritis habitatores terræ illius: quid illis face-

trus ait: *Serui, subditi estote omni humanae creaturae propter Deum, sive Regi, quasi præcellenti; sive ducibus, tanquam ab eo missis, ad vindictam malefactorum, laudem verò bonorum, quia, sic est voluntas Dei.* Missi ergò sunt duces, vt vindicent mala. Et Deus malorum vult vindictam.

Rom. 13.

Vnde & Paulus ad Romanos ait: *Omnis anima, potestatibus sublimioribus subdita sit.* Et iterum: *Si autem malè feceris, time: non enim sine causa gladium portat: Dei enim minister est, vindex in ira ei,*

a] *Id. Plerū qui malè agit. In hoc enim tributa præstatis: [a] ministri enim Dei sunt: que principes in hoc ipsum seruientes.* Ecce, quod malorum vindices in hoc Deo iustus, etiam seruunt: Vnde eis obediendum est, & seruandum. Vnde illud ad Ephesios: *Serui obedite Dominis carnalibus, cum timore & tre-* malorum er-
roros dissimu-
lat; non, quòd
eis consentiat;
sed aptum tē-
pus correctio-
nis expectat:
vt eorum vitia,
vel emendate
valeat, vel pu-
nire.
Ephes. 6.

more, in simplicitate cordis vestri, sicut Christo. Et Domini, eadem facite illis, remittentes minas; scientes, quia illorum & vester Dominus est in calis. Ecce, tot habemus argumenta, quod mala vindicare debeamus.

Quod autem dictum est: *Non occides*: ad quemlibet dictum est, ne quis seipsum occidat malè credendo, & malè operando: aut, alium iniuste, & sine causa interficiat. Multi autem occidunt; qui se occidere non æstimant. Hæretici enim multos occidunt; licet ferro neminem tangant. Diabolus enim, non ferro accinctus, aut gladio armatus ad primum hominem venit; verbum malum seminavit: in quo verbo, eum occidit. Vnde & homicida ab initio appellatur solo verbo. Similiter & hæretici, mala verba feminantes, occidunt malè persuadendo. Vnde Dauid: *Filij hominum, dentes eorum arma & sagitta, & lingua eorum machæra acuta.* Arma igitur & sagittas habentes occidunt hæretici. Nunquid non verbum Dei impune (se) flagellare putant? dicentes, domum Dei esse speluncam latronum. *Non sic impij, non sic: sed, tanquam vas figuli confringet eos.* Hæretici enim oves, & boues, & columbas vendentes, Ecclesiam Dei, domum negotiationis faciunt. Oves enim vendunt; cùm suam simplicitatem ostendunt, vt fauorem habeant hominum; & columbas similiter. Boues vendunt; cùm carnis tribulationem superstitiosè prætendunt: & idè, mercedem receperunt. Sed Dominus flagellum de funiculis faciens, eos ab Ecclesia expellit & flagellat. Peccantes ergò, licet flagellare, & ab Ecclesia expellere.

Psalm. 56.

Psalm. 1. 8. 2.

De funiculis autem ait Propheta; *Væ his, qui trahunt peccata*

sicut

sicut restem longam. Et Isaias: *Et erit pro suaui odore, factor, & pro Isaias.*
Zona funiculus. De quibus funiculis fit mentio in Euangelio;
 cum dicitur à Domino; *Ligatis manibus & pedibus eijcite in tenebras exteriores.* *Matth. 21.*

Nunquid autem (non) tonitruis, grandinibus, tempestati-
 bus, frigoribus, caloribus & similibus interficiuntur homines?
 tamen omnia operatur vnus atque idem Deus, sicut in Capite
 de creatione rerum prædictum est: qui enim dat viuere; dat &
 mori. Nam & mala, quæ ingerit diabolus malis, * mandato Do-
 mini ingeruntur; quod innuit Salomon cum ait: *Semper iurgia*
querit malus: Angelus autem crudelis mittitur contra eum. Et iterum
 de Iob dixit Dominus ad Satan: *Ecce vniuersa, quæ habet, in manu*
tua sunt: tantùm ne in eum extendas manum tuam. Et in Euangelio
 multis locis reperitur, de dæmoniis illud idem: Nec solùm dæ-
 mones mittere dicitur ad cruciandum malos, imò ipse cruciat &
 occidit: Vnde Petrus in secunda Epistola: *Si enim Deus Angelis*
peccantibus non pepercit, sed carceribus inferni retrudens tradidit: &
ciuitates Sodomorum & Gomorrhæorum in cineres redigens, euersione
damnauit: exemplum eorum, qui impiè acturi sunt ponens. Et iustum
 [a] *Loth oppressum, à nefandorum impudica conuersatione eruit, aspe-*
ctu enim & auditu iustus erat, &c.

* Hoc de malis
 pona accipien-
 dum. Et si & i-
 sta sapè solo per
 missis Dei ho-
 minibus obue-
 niunt.
 Iob. 1.
 Proverb. 17.
 2. Per. 2.

b] Gregor. 116
 Moral. In hoc
 Loth laudabi-
 lis est, quia cū
 malis bonus
 exiit. Non
 valdè laudabi-
 le est, bonum
 esse cū bonis:
 sed, bonum ef-
 se cum malis.
 Vnde illud:
 Virerat in ter-
 ra Hus nomi-
 ne Iob.
 Luca. 23.
 Luca. 12.
 Iob. 17.
 Ioan. 8.
 Ioan. 8.

Ecce Deus hoc faciens, exemplum posuit eorum, qui malè
 agunt; quod similiter de eis faciendum sit. Insinuat enim Lu-
 cas; quòd Dominus voluerit Petrum percussisse Malchum cum
 gladio: Petrus enim ait; *Domine, si percutimus in gladio. Et percus-*
sit vnum ex illis seruum Principis, & amputauit auriculam eius dexte-
ram. Respondens Iesus ait; sinite vsque huc. Percussionem non pro-
 hibuit, sed vltèrius quid, facere non permisit. Et idem alibi ait:
Dico autem vobis amicis meis, ne terreamini ab his, qui occidunt corpus,
&c. Ostendam autem vobis, quem timeatis; timere eum, qui, postquam
occiderit, habet potestatem mittere in gehennam. Vnde & Iob ait;
Etiam si occiderit me, in ipso sperabo. Et de muliere in adulterio de-
 prehensa ait; vt testatur Ioannes: *qui sine peccato est, primus in il-*
lam lapidem mittat. Ecce lapidem mittere iussit, si sine peccato
 essent. Non lapidationem arguit, sed, peccata eorum. Ipse ergò
 Dominus, qui sine peccato est, lapidem mittere in illam potest,
 misericors in miseram. Lapidem verò misit, cum dixit; *Vade,*
& amplius iam noli peccare.

Matth. 18. Nec solum lapidationem approbat; imò & subuersionem in mari, sicut ipse ait in Euangelio: *Qui scandalizauerit unum de pusillis istis, qui in me credunt, &c.* Si autem dixeritis, ô hæretici, quod spiritualiter intelligi debeat, similiter & tota lex: quare ergò vitæ peratis legem? Vobis enim dicere possumus, quod Dominus dixit ad Saducæos: [a] *Erratis, nescientes scripturas.* Nunquid (non) & nutu Dei facta est destructio Hierosolymitana post XLII. annos suæ passionis? qui pro eo, quod patrem & filium non receperant; à patre & filio, scilicet à Tito & Vespasiano meruerunt captiuari: quia die Paschæ filium Dei crucifixerant; die Paschæ ab hostibus circumuenti sunt: Et eadem prædicta sunt eis à Domino.

2. Corinth. 2. Paulus etiam Antichristum manu Domini periturum attestatur ad Thessalonicenses: *Tunc reuelabitur ille iniquus, quem Dominus Iesus interficiet spiritu oris sui.* Ipse enim est qui ait per Lucam: *Veruntamen inimicos meos, qui noluerunt me regnare super se, adducite huc, & interficite ante me.* Ecce quod Dominus interficere iubet incredulos, & etiam infideles. Vnde & Salomon in libro Sapientiæ: *Tu es, Domine, qui [b] vitæ & mortis habes potestatem: deducis ad portas mortis & reducis.* Ergò Deus dat mortem.

Lucæ. 13. Quid est, dare mortem, nisi interficere? Et Iesus filius Sirach: *Multi ceciderunt in ore gladij: Sed non sic, quomodo qui interierunt per linguam suam. De hæreticis enim dictum est; qui linguis suis dolose agunt, & interimunt; iudica illos Deus.*

Nunquid non & angeli interficiant, iuxta illud, quod in Actibus Apostolorum reperitur de Herode: *Confestim autem percussit eum Angelus Domini; eo quod non dedisset honorem Deo: & consumptus à vermibus, exspirauit.* Et in Apocalypsi: *Exiuit alius equus rufus; &, qui sedebat super eum, datum est ei, ut sumeret pacem de terra; & vrinuicem se interficiant, datus est illi gladius magnus.* Et subdit: *Data est illi potestas super quatuor partes terræ, interficere gladio, fame, & morte, &c.* Aliquo data est ei potestas, nisi à Domino? scriptum est enim: *sine me nihil potestis facere.*

Nunquid etiam & verbis ipsius Petri Apostoli Ananias, & vxor eius Saphyra ceciderunt? nec resuscitati sunt, sed sepulti, vt in Actibus Apostolorum legimus. Nunquid (non) & Elias multos morte affecit? & propria manu, igne diuinitus impetrato? Tamen cum Deo est, morte adhuc dilata. Iustum est enim:

Matth. 18.
Matth. 19.
a] Scripturæ animalis, (unt odor mortis in mortem: animalis odor vitæ in vitam, teste Apostolo.

2. Corinth. 2.
2. Thef. 2.

Lucæ. 13.

Sapient. 16.

b] Vnde in lib.

4. Reg. Rex

Israël cum legisset literas regis Syria, ait:

Nunquid Deus sum, vt occidere possim,

& viuificare.

Eccles. 28.

Psalm. 5.

Actor. 12.

Apoc. 6.

Enim lib. Num.

Angelus ait ad Balaam. Nisi uisina declinafer de via, dans locum mihi resistenti, te occidissim.

Actor. 15.

Actor. 5.

4. Reg. 18.

4. Reg. 1.

est enim, impiorum peccamina retundere, iuxta illud Salomonis, qui ait; *Disipat impios rex sapiens: incuruat super eos fornicem.* Et idem; *Dominus configet eos, qui confixerunt animam eius.* Vnde Ecclesiastes ait; *Tempus occidendi, & tempus sanandi.* Et idem subdit; *Etenim, quia citò non profertur contra malos sententia, absque illo timore filij hominum perpetrant mala.* [a] Bonum est ergò sententiam dare vni, vt timeant multi. Dicit enim Horatius Flaccus; *Oderunt peccare mali formidine pœna.* Si autem altius *Theoremus*; Dominus seipsum voluit occidi, iuxta illud: *se volente, natus, ad hoc passioni deditus.* Si [b] ergo occidi voluit; aliquè esse homicidam voluit; alioquin enim occidi non potuit. * Voluit ergò Iudæos esse homicidas. Si enim nolisset; homicidæ non fuissent. Hoc autem dico, vt impediatur hæretici in reprehensione. Sed, ne errorem credatis fratres, Iudæis, quia voluerunt, non mutata est voluntas; & idè data est illis facultas pessimæ voluntatis: sicut hodie datur multis. Liberum enim habemus arbitrium. Vnde Apostolus ait: *Nos predicamus Christum crucifixum, Iudæis quidem scandalum; gentibus autem stultitiam.* Ecce ruina duplex, mors gemina, occisio non vna. Iudæi enim in scandalo; gentes verò in stultitia moriuntur sua. Ruina siquidem vtrorumque Iesus Christus. Vnde à Simeone dicitur: *Ecce posita est hic in ruinam.* Ipse enim Dominus lapis offensionis læpissimè appellatur, & *petra scandali.*

Nunquid (non) & ipse Dominus ea, quæ nociua sunt, creauit, ad vindictam malorum? Vnde illud; *Bestia, & dentes scorpionis, & serpentes, omnia in vindictam creata sunt.* Et ipse Dominus ait: *Per me reges regnant, & conditores legum iusta decernunt:* Leges ergò & legum decreta iusta sunt, ad quos loquitur Prophetæ dicens; *Diligite iustitiam, qui iudicatis terram.*

Vos autem, ô rebelles fidei, cum sitis homicidæ, homicidas occidere prohibetis, & pugnare contra infideles. Quod quidem homicidæ sitis, probat Salomon qui ait: *Qui subtrahit aliquid à patre suo, & à matre, & dicit, hoc non est peccatum, homicida est.* Quod similiter pugnare debeamus, insinuat Ioannes in Apocalypsi dicens; *Michaël, & Angeli eius praliabantur cum dracone:* Et subdit; *Et ipsi vicerunt illum.* Si ergò pugnant Angeli, & nobis pugnare pro fide, est licitum.

Proverb. 20.

Proverb. 23.

Eccles. 2.

a) Vnde in Actibus Apostolorum legitur, quod mortuo

Anania & Sapphira nemo ausdebat se fides ungerere Apostolis, timere eiusdem pœna.

* rem contem-plemur.

* Voluit per-mittendo non approbando. Et si nolisset, hoc est, si non permisisset, homicidæ non fuissent.

1. Corin. 1.

Luca. 2.

Eccle. 39. sensu. Sapien. 1.

b) De his legimus in Osee: Peccata populi mei comederunt. Cur autem peccata populi comedere dicuntur nisi, quia peccata delinquentium fouent, ne temporalia amittant stipendia.

Proverb. 18.

Apocalyp. 12.

Notatio ad Caput X VI. Ebrardi.

Valdenses opera externa nimis extollebant, fide neglecta. Ebrardus contra tendit, & fidem extollit; qui dum totus in hoc est, in alteram partem nimium declinavit, & nonnulla duriuscula effudit, quae in sinistram partem accipi possent, nisi Auctoris scopus inspiciatur. Valdenses, & Sectarij contra quos disputat, omnia tribuebant operibus, & quidem externis, iisque mirifice gloria- bantur. Ebrardus ostendit, hoc praeposterè fieri, nam fidem primò quarendam, tum opera, opera enim vera ex fide; non fidem ex operibus proficisci. Hinc digreditur in laudes fidei, & quicquid scriptura de fide magnificè pradicat, id totum fermè adducit.

Cave autem existimes, Ebrardum celebrare & decantare solam seu solitariam illam fidem Hæreticorum nostri temporis, cui soli & unica iustificationem & salutem aeternam adscribunt; Minimè verò, sed fidem viuam, & charitate Dei super omnia, informatam pradicat, eamque potio- rem esse operibus externis affirmat; nam sine hac neminem iustificari; sine operibus autem (externis scilicet) homines iustificari; Itè sine fide illa viuâ neminem unquam beatitudinem consequi; at aliquos etiam sine externis istis operibus beatitudinem adeptos esse; & pro exemplo adfert Latronem in Cruce, quem sola fide, (viuam formatamque intellige) saluatum ait, absque operibus, quia eò usque in sceleribus & latrocinij vitam egerat.

Verùm ipsa publica confessio latronis in Cruce, & re- prehensio socij, qui ad sinistram; in Christum iniuriosi & blasphemj, praclarissimum opus, & quidem externum, & vita aeterna omninò meritum fuit, ut & oratio ad Christum;

stum; Domine memento mei, cum veneris in Regnum tuum; quia ex sententia Theologorum, secundum legem Dei ordinariam adultis necessaria sunt merita ad vitam aeternam consequendam; hoc enim Scriptura tradit, quoties ait; Deum unicuique redditurum secundum sua opera. Quod si quem ponamus statim ac in gratiam receptus est, e vita excedere, dicendum erit, talem per dispositiones, quibus se disponit ad gratiam, promereri gloriam; Nam dispositiones ut à gratia procedunt; meritoria sunt gloriae, quemadmodum re. 3e docet Gregorius de Valentia Tom. 2. Disp. 8. q. 6 p. 4. Cetera in notatunculis ad singula loca Ebrardi.

Quod fides operibus praeualeat, & fides primo querenda sit.

C A P V T XVI.

IDEM quoque negligentes Christianam Christi discipulos se faciunt appellari, cum sint potius Antichristi. In operibus enim solummodo confidentes, fidem praetermittunt, cum fides operibus potius sit praeposenda. Reuoluens etenim paginas scripturarum, opera praeter fidem valere non reperi. 1. Fidem vero, praeter opera, valere multotiens annotaui. O Antichristi praecursores audite Christum, qui ait, teste Matthæo, cum ficulnea aruisset. *Matth. 21.* Amen dico vobis, si habueritis fidem, non solum de ficulnea facietis, sed et si monti dixeritis; Tollere, & iacta te in mare fiet. 2. Et Lucas ait; Omnia, quaecumque petieritis in oratione, credentes accipietis. Dixit: Credentes, non, operantes; opera enim fidem sequuntur, non fides opera. Vnde Dominus in Euangelio Ioannis respondit ad turbam quaerentem: quid faciemus, ut a] *Ioan. 6.* operemur opera Dei? Hoc [a] est opus Dei, ut credatis in eum, quem *Isid. in lib. senten. 2.* Deus, misit

fit creditur, merito inuocatur & quaeritur. Ac per hoc tum perfecte laudatur, quando & creditur.

Rom. 3.

Ibidem.

Rom. 4.

a] *Isid.* Reus quidem ille, & fraterno sanguine veuit cruentus, sed diuina gratia in cruce mutatus, paradifum adiit.

* *de carcere in iudicium, forte leg.*

Psal. 55.

Rom. 11.

missi ille. Ecce, quod credere, hic appellat operari. Omnis enim, qui credit, operatur. Sed non omnis, qui operatur, credit. Fides enim præcellit operibus. Vnde Paulus ad Romanos: *Vbi est ergo gloriatio tua? Exclusa est. Perquam legem? factorum? Non. Sed per legem fidei.* Et ad eosdem subdit: *Arbitramur enim hominem iustificari per fidem, sine operibus legis.* Vnde iterum subiungit: *Et verò, qui non operatur; credenti autem in eum qui iustificat impii, reputabitur fides eius ad iustitiam,* teste Dauid in Psalmo XXXI.

Beati. quorum remissa sunt iniquitates, & quorum reuera sunt peccata, In quo ostendit beatitudinem hominis, cui Deus accepto fert iustitiam sine operibus. Hæc sunt verba Pauli. Et postea ait: *Dicimus enim, qui reputata est Abrahamæ fides ad iustitiam.* Non enim omnis homo, 3. ex operibus saluatur: sed, gratiâ & 4. fide: vt [4] latro, qui pendit in cruce. 5. Nulla quidem eius merita præcesserunt; qui, de * fauce in iudicio, de iudicio in lignum, de ligno in paradifum translatus est, per 6. fidem solam: Et illam habuit ab eo, qui iuxta pendit. Vnde Dauid: *Pro nihilo saluos facies eos,* id est, nullis 7. præcedentibus meritis. Hæc est enim Dei misericordia: quam innuit Paulus ad Romanos dicens: *Sic ergo & in hoc tempore reliquæ secundum electionem gratiæ, saluæ factæ sunt. Si autem gratiæ, iam non ex operibus: alioqui gratiæ iam non est gratiæ.*

Ephes. 2.

1. Thessal. 1.

1. Thessal. 3.

Act. 16.

Abac. 2.

Ioan. 11.

Ecce patet; quòd gratiam Dei destruunt hæretici, qui, 8. se operibus suis saluari, gloriuntur, magis, quam Dei gratia: quibus obuiat Paulus ad Ephesios dicens: *Gratiæ enim estis saluati per fidem, & hoc, non ex vobis, donum enim Dei est; non ex operibus, ne quis gloriatur.* O kulti, 9. quid gloriamini in operibus? Nunquid (non) fides opus Dei est, sic vt dictum est? Vnde idem ad Thessalonicenses ait: *Sine intermissione memores operis fidei vestræ.* Multi enim operantur, in quibus fides non completur. Vnde idem ad eosdem loquens ait: *Orantes, vt videam faciem vestram, & compleamus ea, quæ desunt fidei:* Complementum enim fidei, hominem saluat. Vnde in Actibus Apostolorum carcerarius ad Paulum ait: *Domine, quid me oportet facere, vt saluus sim? At illi dixerunt: Crede in Dominum Iesum, & saluus eris tu, & domus tua.*

Nonnulli enim 10. sola fide saluati sunt: sicut in Abacue Propheta legimus; *Iustus autem in fide sua viuet.* Cui satis Dominus respondet in Euangelio dicens: 11. *Qui credit in me, etiam si*

mortuus fuerit, uiuet. Vnde ad mulierem duodecim annorum menstruatam dicitur in Matthæo: *Confide filia; fides tua, te saluam fecit. Et salua facta est mulier, ex illa hora.* Ecce quod fides saluam fecit eam. 12. De operibus nullam mentionem fecit. Et in eodem Dominus ad cæcos ait: *Creditis, quia possum hoc facere uobis?* Dicunt ei; *utique Domine: Et tetigit oculos eorum dicens: secundum fidem uestram fiat uobis, non, secundum opera.* Nunquid & (non) alibi ait in Matthæo. *O mulier magna est fides tua; fiat tibi, sicut uis.* Similiter Dominus ait ad Archisynagogum in Luca; *Noli timere, tantummodo crede.* Ecce, tantummodo, dixit, crede, excludens omnia, præter fidem. Fides enim potens omnium est, Domino teste, qui ait in Marco, *Si potes credere; omnia possibilia sunt credenti.* * Credenti dicit, 13. non, operanti.

Matth. 9.

Matth. 15.

Luca. 8.

Locus hac præcipue intelligitur de fide miraculorum.

Marc. 9.

Iacob. 2.

* Quis Dominus de fide miraculorum loquitur?

1. Ioan. 5.

Eccles. 32.

Sed forsitan obiicitis illud Iacobi dicentis; *Quid proderit fratres mei: si quis dicat se habere fidem, opera autem non habeat: Et illud; Ostende mihi fidem tuam sine operibus; & ego ostendam tibi ex operibus fidem meam.* O miseri; nunquid (non) baptizatis fides opus est, ut sæpe diximus? 14. Quid operatus est latro suspensus, nisi quod fidem habuerit? In eadem enim hora, qua confessus est, interiit, cum nihil boni fecisse legatur. Fides enim bona, mala vincit opera. Vnde Ioannes in prima Epistola: *Hæc est uis et uirtus, quæ vincit mundum fides uestra. Quis est autem, qui vincit mundum, nisi, qui credit; quia Iesus est filius Dei?* Et idem, ô stultissimi hominum, miramini arborem, non radicem. Opera miramini, & non fidem. Totum tamen, quidquid vos delectat in arbore, de radice habet surgere. In domo iacentes, nescitis fundamentum. Fidem quidem, non uideris. Fides enim est, quod non uides, credere. Vnde Iesus filius Sirach: *In opere omni, crede ex fide.* hæc est enim consummatio mandatorum. Vnde quidam ait. 15. *Crede tantum, & est satis:* non est tuæ facultatis soluere corrigiam.

Nunquid (non) & Zacharias mutus factus est, quia non credidit? cui dixit Angelus, teste Luca; *Ecce eris tacens, & non poteris loqui, pro eo, quod non credidisti uerbis meis.* Similiter & uerba uestra muta sunt, ô hæretici: quia, non creditis: Vobis enim dictum est illud Lucæ; *Vbi est fides uestra?* Audistis Marcum; quid in fine sui operis dicat: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit; qui uero non crediderit, condemnabitur.* Vos autem nec

Luca. 1.

Ioan. 1.

Ioan. 3.

Ibidem.

Ioan. 7.

* Sed *Sicut*, ex qua *sponte sua* fiunt bona opera.

Ioan. 21.

2. Ioan. 1.

Rom. 10.

a] *Idem* sen. lib.

Sicut nihil proficit fides, quæ corde tenetur, si ore non profertur: ita nihil profectura est, quæ ore retinetur, & corde non creditur.

Rom. 10.

Rom. 5.

Rom. 10.

1. Timoth. 1.

Heb. 11.

b] Substantia, quia per fidem speranda in nobis subsistunt.

Argumentum non appar. quia, quis querat de partu Virginis, aut de futuro statu electorum: non habeo aliud argumentum, nisi quod credo: substantia igitur, quantum ad nos: Argumentum non appar. quantum ad querentes.

[c] Ne illud *Propheticum* in nos cedat; Petiit fides, ablata est de ore eorum. *Luc. 11.*

credere vultis: nec etiam baptismum approbatis. Item audiatis Ioannem, qui ait: *Dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius.* Et alibi idem: *Sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto, &c. & quæ sequuntur.* Et subdit: *Qui credit in eum, non iudicatur, Qui autem non credit in eum, iam iudicatus est.* Et idem; *Qui credit in me, sicut dicit scriptura, fluent de ventre eius aquæ viuæ.*

Ecce in his omnibus exemplis, de sola fide * facit mentionem, non de operibus, in quibus gloriamini infideles. O Euangelistæ adulteri. Cur scripta sint Euangelia, vos nescitis. Sciretis utique, si sane intelligeretis illud, quod sequitur in Ioanne: *Hæc autem scripta sunt, ut credatis, quia Iesus est filius Dei, &c.* O miseri, hæc est causa, quare scripta sunt Euangelia. Quare, eos, qui negant Christum filium Dei esse, non prædicatis & imò eos, qui credunt, refutatis. De quibus Ioannes in secunda Epistola loquitur dicens: *quoniam multi seductores prodierunt in mundum, qui non confitentur Iesum Christum venisse in carne; hic est seductor & Antichristus.*

Confiteri ergò debemus, Paulo monente, qui ait ad Romanos: *Si confitearis in ore tuo Dominum Iesum, & in corde tuo credideris, quòd Deus illum suscitauit à mortuis, saluus eris.* Corde enim creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Et Isaias ait: *Omnis, qui crediderit in illum, non confundetur.* Et idem: *Omnis, qui inuocauerit nomen Domini, saluus erit.* Dicit enim Paulus ad Romanos: *Iustificati igitur ex fide, pacem habeamus ad Deum.* Vnde vnumquemque monet ad eosdem dicens: *Tu autem fide sta; noli altum sapere, sed time.* Et ad Timoth. in 1. Epist. ait: *Finis autem præcepti est charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta.* Paulus autem describit fidem non fictam, dicens: *Est autem [a] fides sperandarum substantiarum rerum, argumentum non apparentium. in hæc enim testimonium consecuti sunt seniores. Fide intelligimus aptata esse secula verbo Dei, ut ex inuisibilibus visibilia fierent. Fide plurimam hostiam Abel, quam Cain obtulit Deo, per quam testimonium consecutus est esse iustus, & per illam defunctus adhuc loquitur, &c.* quæ sequuntur.

Ecce, quod omnia, quæ scripta sunt in lege, facta sunt fide, per fidem, & cum fide. [b] Credamus ergò, & benè crit nobis, iuxta Lucam, qui ait: *Beata, quæ credidisti; quoniam perficientur,*

quæ

que dicta sunt tibi à Domino. Et in Actibus Apostolorum; *Hic actus. 10.*
 omnes Prophetae testimonium perhibent, remissionem peccatorum acci-
 pere, per nomen eius, omnes, qui credunt in eum. Dominus autem,
 potius laudat fidem, quam opera. Unde de Centurione legimus
 in Matthæo, quod homo erat sub potestate constitutus, habens *Matth. 8.*
 sub se milites & seruos; tamen fidem eius admiratus est Domi-
 nus dicens: Non inueni tantam fidem in Israël; & petitionem eius
 exaudivit.

Annotationes in cap. 16.

I. Fidem verò præter opera,) fides sine operibus
 mortua est, teste S. Iacobo cap. 2. Sed loquitur Ebrardus
 de operibus merè externis, (qualia iactabant & sectabantur
VValdenses) & ex fide non profectis, quod indicant proxi-
 mè antecedentia verba.: In operibus solummodo con-
 fidentes, fidem prætermittunt.

II. Et Lucas ait;) Hec verbatim apud S. Lucam
 non exstant cap. 9. Ex quo tamen, ut & ex cap. 11. S. Marci
 videtur Ebrardus hoc suum dictum concinnasse. Quan-
 quam S. Marcus non dicit; credentes; sed; orantes. Quæ-
 cunque orantes petitis, credite, quia accipietis, & e-
 uenient vobis.

III. Non enim omnis homo ex operibus sal-
 uatur.) Si de prima salute seu iustificatione sermo sit; nul-
 lus homo ex operibus saluatur, hoc est, iustificatur; sed gra-
 tiâ tantum & fide, cum charitatis, pœnitentia, timoris &
 spei actibus coniuncta. Si de salute aterna, hoc est, de cale-
 sti beatitudine sermo sit, eam nemo adultus adipiscitur; nisi
 habeat merita; Unde autem merita, nisi ex operibus quan-
 quam non tantum ex externis, sed & purè internis: imò et-
 iam ex ipsis dispositionibus, quibus homo ultimè ad gra-
 tiam disponitur, ut ex fide cum supra dictis actibus copula-

ta; Si quis statim moreretur, sine ullo alio bono actu; ut supra dictum.

IV. Et fide.) Fide viua, de hac enim Ebrardo sermo est, quia addit; sed, gratia & fide.

V. Nulla quidem eius merita præcesserunt.) Iustificationem primam latronis nulla merita præcesserunt; sed gloriam latronis præcesserunt illa merita, quæ bonis actibus in cruce exercendis sibi comparauerat.

VI. Per fidem solam.) Sed viua, qua operatur per charitatem; ne Hæretici ad suam solitariam fidem Ebrardi dictum trahant. Itaque latro per solam fidem viua saluatus est; ita ut vocabulum sola excludat illa duntaxat opera externa, quorum exercitio gloriabantur VValdenses, quibus exercendis non erat latroni locus in cruce; Neque enim in cruce occasio erat, ut præter actus charitatis, penitentia, patientia, confessionis & reuerentia erga Christum, varia opera externa exerceret.

VII. Nullis præcedentibus meritis.) Rectè de prima salute seu iustificatione, pro nihilo enim, id est, absque ullis meritis, Deus nos saluos facit; id est, iustificat. De cælesti gloria id non verum; nisi illam in fundamento suo, quod est merè gratuitum, spectemus.

VIII. Qui se operibus suis.) Suis ergò operibus plus tribuebant VValdenses, quàm gratia Dei; Quod non modò præposterum, sed & planè impium erat.

IX. Quid gloriamini in operibus?) vestris, scilicet, qua ita effertis, ut supra gratiam Dei efferatis, istuc potius, quàm gratia Dei salutem adscribendam existimetis.

X. Nonnulli enim sola fide,) Sola viua & viuifica fide, qua vera opera adeo non excludit, ut ea penitissimè includat; nam iustus vinit per fidem, sed ex charitate ope-

rantem: Hac autem charitas & ad interna, & ad externa opera se extendit, quia charitas patiens est, benigna est, non emulatur, non agit perperam, ut ait Apostolus 1. Cor. 13.

XI. Qui credit.) Fide viva, eodemque sensu cate-
ra accipi debent; qua adducit Ebrardus, non ut excludat
opera, qua ex fide proficiuntur, sed ut ostendat, VValden-
ses prius de fide sollicitos esse debere, & tunc de operibus di-
spicere, cum scriptura fidem multis in locis pradicet, nulla,
ijs quidem locis, mentione operum facta, isque rectus ve-
rum ordo sit, ut prius fidem habeamus, postea ex fide opere-
mur bonum.

XII. De operibus nullam mentionem fecit.)
Expressam scilicet, tacitam enim non excludit Ebrardus;
qui semper de fide viva loquitur; cuius est per dilectionem o-
perari; ut omittam, ex hoc Evangelij loco, & alijs nonnul-
tis, qua paulò post citantur, sermonem potius esse de fide
impetrandi miracula. Fatemur autem, inquit Illustrissi-
mus Bellarminus lib. 1. de Iustificatione cap. 20. fidem solam
interdum satis esse ad miracula impetranda, videlicet cum
referuntur ad ipsam fidem confirmandam, non ad vitam eius
illustrandam qui miraculum impetrat.

XIII. Non, operanti.) Sine fide scilicet, instar
VValdensium, quibus unica fiducia in externis operibus, fi-
de in postremis habita.

XIV. Quid operatus est latro suspensus.) Mul-
tum proculdubio boni operatus est in ipsa Cruce, quandiu
spiritum duxit, actibus dilectionis erga Deum, pœnitentia,
patientia, à quibus probabile, non destitisse, quoad ani-
mam exhalavit; Quod ergò Ebrardus dicit; id de latrone
ante supplicium intelligi debet: de quo, quid boni prius fe-
cerit, nihil liquet.

XV. Credetantum,) Et hoc non de iustificatione

impj, sed de miraculis impetrandis, vel de ijs credendis, qua supra captum nostrum sunt, accipi debet; nam in his mysterijs satis est credere; nec necesse, intelligere. Vnde & illud S. Thoma Aquinatis in Hymno de Eucharistia: Ad firmandum cor sincerum sola fides sufficit: Ad hoc nempe mysterium credendum, sola fides sufficit; non ad iustificationem, vel beatitudinem assequendam.

Hæc ad istam disputationem Ebrardi annotare visum. Quasi si satisfaciunt, bene est; sin minus; melior adferatur defensio: aut si dicta quedam eius duriora sunt, quàm ut benigna interpretatione leniri posse videantur, cogitemus, hominem fuisse, cui hallucinari proclive: nec ob nauū hunc, cetera, qua rectè tradit, repudiari debere; quamuis certum mihi sit, Ebrardum à Lutheranis de fide sola placito, tantum adfuisse; quantum ather distat ab Orco: ubique enim de fide vna & per charitatem formata loquitur; quam opponit operibus non qualibuscunque sed VValdensium, qui, fide insuper habita, operibus omnia tribuebant.

Quod Crux Dominica veneranda sit:
& lignum crucis venerandum.

F. Mowetali, s.

C A P V T XVII.

a] Lib. Num. de
Citula iuxta E-
leazarus sacer-
dos iubatur
mittere in flā-
mam lignum
cedrinum, hy-
sopum & coc-
cum bis tinctū.

Cruis etiam sacramentum prophanantes, cruce sanctam, & etiam sanctissimam dehonora-
rant, in qua salus est, vita & resurrectio nostra,
per quam saluati & liberati sumus: quam, qui
pariunt, spem salutis repudiant [a] & salu-
tem. De qua dicitur: O crux aue spes vnica. Et alibi: Arbor deco-
ra & fulgida, Ornata Regis purpura, &c.

Sed

Hæc tria enim ad purgationem peccatorum tradita sunt. Per cedrum enim crux, per hyssopum, baptisum; per coccum sanguis Christi intelligitur.

Sed quid mirum, si cruci invident, & salutem inimicantur; eos enim inimicos crucis Christi vocat Paulus ad Philippenses dicens: *Multi enim ambulat, quos sepe dicebam vobis, nunc autem confitens dico, inimicos crucis Christi.* Nesciunt, quid faciunt: sunt enim bestiales; & montem transcendere properant, sed non possunt: *nec cuius homini contingit adire Corinthum.* Timeant ergo bestiales, ne montem commaculent. Moyses enim ait; *Bestia, quæ tetigerit montem, lapidabitur.* Hic est mons, super quem filius hominis exaltatus est. Ipse est verus serpens, exaltatus est in columna, quem qui adoraverit, serpentium morsus pestiferos non timebit. Adoremus igitur & serpente[m] & columnam in deserto huius mundi, sed potius serpente[m] in columna. Serpens enim sanctus est: & columna sanctificata est per serpente[m]. Nunquid (non) munus sanctificatur à templo; & donum ab altari; sicut Dominus per Matthæum testatur dicens; *Stulti & cæci, quid maius est, aurum, an templum, quod sanctificat aurum? cæci, quid maius est, donum, an altare, quod sanctificat aurum?* Ecce, quod templum & altare sanctificant ea, quæ eis apponuntur & vouentur. Multò magis ergo Dominus, qui verum templum est, & verum altare, crucem, sanctificare dictus est.

Hebr. 12.

Num. 21.

10am. 3.

Matth. 23.

Vnde & crux sanctificata est, & sancta, & à sanctis reuerenda. In ea enim pependit fructus, qui est totius seculi precium. De quo fructu, quidam Mosaicè ait: *Benedictus talis fructus, fructus gaudij, non luctus; Non erit Adam seductus, si de hoc gustauerit.* Si ergo fructus est bonus, & arbor est bona. Scriptum est enim in Euangelio: *A fructibus eorum cognoscetis eos, &c.* Mala quidem arbor non potest fructum bonum facere, nec, è conuerso. Crux igitur Christi euacuari non debet, quam Christus portauit super humeros. Et Paulus euacuare non est ausus dicens ad Corinthios: *Non enim me misit Christus baptizare, sed euangelizare: non in sapientia verbi; ut non euacuetur crux Christi.* Et subdit: *Verbum enim crucis, pereuntibus quidem stultitia est: ijs autem, qui salui fiunt; id est, nobis, Dei virtus est.* Vnde ad eosdem *alibi ait: *Nos autem prædicamus Iesum crucifixum; Iudæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam.* Nobis ergo neque scandalum, ut Iudæis; neque stultitiam, ut paganis parturiat crux Christi. Iudæo enim dicitur: *Væ illi, per quem scandalum venit.* Stultitiæ autem gentium dicitur: *Ignorans, ignorabitur.* Et alibi ad Galatas dicitur: *Ergo euacuatum*

Matth. 7.

1. Cor. 1.

* ibidem.

Matth. 23.

2. Cor. 14.

sensu.

Galat. 5.

CUATUM

Ibidem.

Hoc est lignum, de quo legimus in Exodo, quod cum Moyses misisset in aquas Marath, atque in dulcedinem versa sunt.

Heb. 11.

a] *Vnde qui dicitur: Effigiem Christi, qui trans profanus honora. At non effigies, sed quem designat adora.*

Psal. 12.

b] *Hoc in libro Num. est, de aqua contradistionis, pro qua Aaron mortuus est in monte exutus a vestibus, & induto Eleazaro filio eius.*

Psal. 21.

c] *Rabanus de Instr. Cler. Signatur baptizatus signo S. Crucis tam in fronte, quam in corde, ut ab eo tempore Apostata diabolus in vase suo pristino suae interemptionis cognoscens signum, tam se deinceps, illic seiat esse alienum.*

cuatum est scandalum crucis: utinam absindantur, qui vos conturbant.

Non conturbemur ergo ab haeticis, qui nos scandalizant: sed a nobis potius absindantur. Vnde subdit ad eosdem dicens: *Mibi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi.* Et beatissimus Leo Papa, ait: *Cruz Christi, qua saluandis est impensa mortalibus, & sacramentum est, & exemplum.* Sacramentum, quo virtus impletur diuina. Exemplum, quo deuotio incuatur humana.

Nunquid (non) Iacob virgam Ioseph adorauit, teste Paulo qui ait ad Hebraeos: *Fide Iacob moriens, Ioseph benedixit, & adorauit fastigium virgae eius.* Similiter & vestigium virgae Christi, quae crux sancta est, [a] adoremus in eadem fide. De qua virga per Prophetam dicitur: *Virga tua, & baculus tuus, ipsa me consolata sunt.* Vnde, quidam ait: *Ipsa crux, si attendas, Christi tribunal fuit. In medio enim Iudice constituto; vnus laeui, qui credidit, liberatus; alter, qui insultauit, damnatus est. Iam quidem signabat, quod facturus est de viuus & mortuis; agnos positurus a dextris; haedos vero a sinistris.* Vnde versiculus ille: *Dismas & Gestas, medio diuina potestas.* Tribunal ergo eius ne spernamus. In eo enim est via vitae: Et, qui viam recusant, patriam quomodo quaerunt? Nunquid (non) in [b] libro Numerorum legimus de petra in creta, quae vt manaret, bis cum virga percussa est. Duplex illa percussio, duo ligna crucis designat. Vnde illud: *Virga tua, & baculus tuus, &c.* Notate, quia virgam dixit & baculum.

Nunquid (non) & Christus resurgens piscem assum comedere voluit? quod bene illi congruit. Aflatus enim fuit in ara crucis, iuxta illud: *Cuius corpus sanctissimum; in ara crucis torridum;* Et Propheta; *Aruii tanquam testa virtus mea.* Quid est autem testis ante ignem, nisi molle lutum? sed, ei ex igne additur, vnde solidetur. Cruz igitur solidatio nostra est, in Christo: haec enim est Tau litera in ostio domus nostrae: & in superliminaribus praenotata: scilicet in fronte corporis nostri, oleo [c] & chrismate praescripta, tanquam sanguine Agni figurato. Si Christus enim Rex noster est, & eius vexillum portare debemus. De quo vexillo dicitur: *Vexilla regis prodeunt, fulget crucis mysterium, &c.* Vnde ad Galatas, dicit Paulus: *Ego enim stigmata Domini nostri Iesu in corpore meo porto.* Cum eo igitur ambulemus, portantes eiusdem stigmatis signaculum, per quod stigma interfectus est inimicus noster, Paulo teste, qui ait ad Ephesios de Christo: *Et reconcilio*

ambo.

ambos in uno corpore Deo per crucem, interficiens inimicum in semetipso.
CruX igitur baculus nostræ protectionis est; & nostræ salu-
tis reparatio. Vnde Petrus: *Peccata nostra ipse tulit super lignum in*
corpore suo, ut peccatis mortui iustitiæ viuamus, cuius liuore sanati
estis. Et subdit eodem loquens de ligno: *quod ab aliis quidem*
blasphematur; à vobis autem honorificatur.

1. Pet. 2.

In cruce autem chirographum maligni deperit, teste Pau-
lo, qui ait ad Colossenses: *Delens, quod aduersus nos erat chirogra-*
phum decreti, quod erat contrarium nobis, ipsum tulit de medio, affi-
gens illud cruci. De hoc enim Isaias ait: *Et factus est principatus su-*
per humerum eius. Et subdit: *Ecce puer meus, exaltabitur, & eleua-*
bitur, & sublimis erit valde. Si ergò crux principatus Domini est,
crucis imperium veneremur; & Christi imperium & improp-
erium. De quo improprio Paulus ait ad Hebræos de Moyse: *Maiores diuitias*
astimans thesauro Egyptiorum improprium Chri-
sti. Sed huiusmodi improprium, nobis fuit gaudium, & etiam
Christo. Sicut idem testatur ad eosdem dicens: *Aspicientes in au-*
lore[m] fidei, & consummatorem Iesum, qui, proposito sibi gaudio, su-
stinuit crucem. Si ergò crux Christi gaudium est; quis est ausus
eam blasphemare? Improprium igitur eius portare debemus;
vt cum eo gaudeamus. Vnde illud ad Hebræos in fine: *Exeamus*
ad eum extra castra improprium eius portantes.

Colos. 2.

Isa. 9.

Hebr. 11.

Hebr. 7.

Hebr. 13.

Nunquid autem nobis (non) opus erat huiusmodi improp-
erium ipso Domino teste, qui ait: *Si exaltatus fuero à terra, &*
omnia traham ad me ipsum. Et etiam sic dispositum erat à summo
Deo, & à Prophetis prænunciatum. Vnde illud; *Cum omnia con-*
summasset, quæ de eo scripta erant, deponentes eum de ligno, posuerunt
in monumento. De hoc ligno dictum est alibi: *Regnabit à ligno*
Deus. Et Moyses ait; *Videbis vitam tuam noctu dieque pendentem*
in ligno.

Ioan. 12.

Actor. 13.

Deut. 28.

a] Vnde Iob ait:

quamobrem

suspendi ele-

git anima mea

& mortem affe-

sa mea. Quo

suspenditur, ab

imis ad alta e-

lenatur, qui er-

go ossa, id est,

fortitudinem

carnis mortifi-

cat, ab imis ad

alta tendit, &

ita se suspendit.

Si autem [a] quæritis, ô hæretici, quare Deus prælegit mori in ligno? multæ super hoc sunt rationes: Legimus enim cum Iudæi vellent eum præcipitare de supercilio montis, ipse transiens per medium illorum ibat. Rursum, cum vellent eum lapidare; abscondit se, & exiuit de templo. Cum autem conuenerunt, vt cum crucifigerent, non refugit, non tale genus mortis abhorruit; sed quare hoc fecerit, prætergredi non licet.

Prima fuit causa; *Vt medelam ferret inde Hostis, vnde leserat.*

Luce. 4.

Ioan. 8.

T

Vnde

Vnde illud: *Ipse lignum tunc notauit, damna ligni vt solueret.*

Secunda ratio est: quia hoc genus mortis apud priscos maledictum erat, & maledicti appellabantur, qui sic moriebantur, & domus eius tota, ob ignominiam, domus crucifixi vocabatur. Quia ergo genus humanum sub peccati maledictione tenebatur, maledicta morte voluit mori, & maledictum fieri, iuxta illud: *maledictus, qui pendet in ligno.* Vt enim nos eriperet à peccato, pro nobis peccatum factus est. Vnde Ecclesia, quæ est domus eius, *domus crucifixi* appellatur, crucis vexillum, tanquam sui regis signum, in se habens, vt cum Paulo dicat; *Ego stigmata Domini mei Iesu in corpore meo porto: Et cum Propheta; Signatum est super nos lumen vultus tui Domine.*

Dent. 21.

Galat. 6.

Psal. 4.

Tertia ratio est, quia, si crux rectè statuitur; vna pars cœlum petit; altera, terræ iungitur. Et ideo tali morte pati voluit, quia venerat Angelorum & hominum discordiam euacuare; & cœlestia cum terrenis sociare. Vnde Paulus ait: *Ipse est pax nostra, qui fecit utraque vnum; & medium parietem macerie soluens, inimicitias in carne sua.*

Ephes. 2.

Quarta ratio est: quia crux rectè statuta, superior pars cœlum petit, inferior terram penetrat; duo latera eius, omnem mundi ambitum figurant. Vnde eam conscendere voluit, vt se dominatorem omnium ostenderet. Vnde Propheta: *Vino ego, dicit Dominus; quia, mihi curuabitur omne genu, & confitebitur omnis lingua.* Et Paulus; *In nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium & infernorum, quia, factus est obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis.* Illud idem innuit Isaias, dicens: *Et leuabitur in nationes, & congregabit profugos à quatuor plagis terra.*

Isaia. 45.

Philip. 2.

Isa. 11.

Ephes. 3.

Quinta ratio est, quam exponit Paulus dicens; *Vt passus comprehendere cum omnibus sanctis, quæ sit longitudo, latitudo, sublimitas & profundum (crucis Christi) quia, quatuor in cruce satis videntur ad oculum, & Christo satis congruunt.* Christus enim longitudinem habet tantam, vt initium non habeat, & finem non habeat. Altitudinem habet, quia alta cœlorum potenter possidet. Latitudinem habet; quia eius immensa diuinitatis potentia, per omnem mundum dilatata est. Sublimitatem nihilominus habet: quia, sua diuinitate omnes transcendit creaturas. Nec non profunditatem habet; quia etiam inferiora penetrat. Vnde beatus Iob: *Excelsior cælo est, profundior inferno, & mensura eius*

Iob. 11.

maius latior mari, &c. Et nobis eadem inesse debent. Longitudo, id est, perseuerantia, quæ longanimitas appellatur. Vnde ad pusillanimes dicitur; *Va his, qui perdidērunt sustinentiam.* Altitudinem similiter habere debemus, vt alta quæramus, dicētes cum Apostolo; *Nostra autem conuersatio in caelis est.* Et, latitudinem charitatis; quæ non solum ad amicos, imò, & ad inimicos extenditur, vt dicamus cum Psalmista; *Et ambulabam in latitudine; quia, mandata tua exquisiui.* Et sublimitatem habeamus, vt, in eo spem ponamus: quia, sublimis est super omnes caelos: Et, quæ sursum sunt, sapiamus, non, quæ super terram. Et profundum habere debemus; id est, timorem gehennæ pro peccatis. Vel; profundum scripturarum intellectum. In quam profunditatem Paulus mentem direxit, cum ait; *O altitudo diuitiarum, sapientie & scientie Dei.*

Eccles. 2.

Phil. 2.

Psal. 118.

Colos. 3.

Rom. 11.

Sexta ratio est, quia Dominus extensus est in cruce, ita vt caput versus orientem, pedes verò respicerent versus occidentem: sinistra ad austrum; dextra verò, versus aquilonem: vt innucret, se à quator partibus mundum redimere, sicut Propheta ait: *Ab Oriente adducam semen tuum, & ab Occidente congregabo te. Dicam aquiloni, da; & austro, noli prohibere. Dilata, & pelles tabernaculorum tuorum extende, ne pereas: Longos fac funiculos tuos, & clauos tuos consolida. A dextera enim & laua penetrabis: & semen tuum gentes hereditabit.*

Vnde supra locum, ubi Christus crucifixus est, scriptum est

Græcè: ὁ θεὸς βασιλεὺς ἡμῶν, καὶ ἐπὶ αἰώνων ἡγεμόσατο σωτηρίαν ἐν μέσῳ τῆς γῆς, id est, Deus, Rex non sterante secula operatus est salutem in medio terræ.

Isaia. 54. & psalm. 35. Rom. 11.

Ex his ergò patet, quod sanctissimum est crucis mysterium. Sed obiciunt hæretici, dicentes: Si aliquis videat filium suum suspensum furcâ, vel exstinctum laqueo, vel submersum aquis, vel truncatum gladio, nunquid non furcam, vel laqueum, aquam vel gladium odio habebit? ita & crux Deo patri odiosa est, in qua filius passus est: Quod falsum est. Iudicia enim Domini, abyssus multa: nec oportet hominem consiliarium Dei esse: quis enim consiliarius eius fuit? Non est enim, à quo Deus consilium accipiat, vel exemplum. Vnde hominum exempla Deo adscribere, est nefandum.

T 2

Quod

Quod mulieres in muliebri sexu sal- uabuntur.

C A P V T XVIII.

Augustinus
hanc quæstio-
nem in suis tra-
ctibus Serenus
ait: Melius
mihi sapere vi-
dentur, qui-
trumque sexu
resurrecturum
esse non dubi-
tant.

Matth. 25.

Luc. 1.

Ephes. 4.

Augustinus in
lib. de ciuitat.

Der: Non ait
Apostolus in
mensurâ cor-
poris, ac statu-
ræ, sed ætatis,
quia, unus-
quisque suam
recipiet men-
suram corpo-
ris, scilicet
XXX. II. an-
norum & tri-
mensuram.

1. Corinth. 15.

Philip. 4.

a) Et Dominus in
Euangelio, gau-
dere, quia no-
mina vestrâ
scripta sunt in
cælo.

b) Adam, filius
terra; Eua, fi-
lia hominis:

Stupenda & admirabilis sententia, quæ non solum
aduersariis colluctatur, sed & suo inuentori. Fœ-
mineo etenim sexui eorum beatitudinem nitū-
tur surripere, & à tanto munere, suas ipsorum mu-
lierculas non differunt viduare. Cuius erroris
phantasiâ corroborant ex eo, quod dicitur: *Venite benedicti patris mei*
Venite benedicti dixit, non, benedicta. Ex quo patet eorum imperi-
tia. Conceptionem enim generum non considerant; masculi-
num enim genus, dignius est, & concipit fœmininum. Quam
conceptionem Lucas melius considerauit; cum de Zacharia &
Elisabeth loquens ait: *Erant autem ambo iussi ante Deum.*

Sed fortius obiiciunt illud quod legimus ad Ephesios, *Do-
nec occurramus omnes in vnitatem fidei, & agnitionis filij Dei, in vi-
rum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi.* Ex hoc enim
affirmant quod in specie viri perfecti, & in ætate XXX. anno-
rum ad iudicium veniamus, & mulieres suum permurent se-
xum; Quod, nullatenus sic est intelligendum, quia viri in sexu
virili, & mulieres in sexu femineo comparebunt. Sed Paulus ad
viros loquebatur, cum illud ait: *vel etiam mulieres, viri esse di-
cuntur, cum viriliter operantur.* Cum enim capillus capitis non
pereat; vnumquodque membrum in specie priori reformabi-
tur. Vnde illud ad Corinth. *Deus autem dat illi corpus, sicut voluit;*
& unicuique semini, proprium corpus. Oportet mortale hoc induere
immortalitatem, &c. Et paulò antè dixerat: *Vnde scis, mulier, si*
virum saluum facies? aut vnde scis, vir, si mulierem saluam facies. Et
subdit: *Veruntamen neque vir sine muliere, neque mulier sine viro, in*
Deo. Nec solum membra habebunt muliebria, sed & nomina.
Vnde illud ad Philippenses: *Euodiam rogo, & Synrychen deprecor.*
Et subdit: [a] *quarum nomina sunt in libro vite.*

Sed iterum quæramus ab eis de B E A T A M A R I A, quæ su-
per choros Angelorum exaltata est, vtrum mutauerit sexum?
Quod forsitan putant: quia Christus filium [b] hominis se ap-
pellat, vbi que ferè: quod nullatenus est dicendum. Mulier enim
fuit.

fuit, & est, & erit: carne quidem clarificata, non aliter permutata. Nunquid autem (non) muliebris sexus Angelos vidit? & pedes Domini resurgentis tenere meruit? Iuxta illud: *Ille autem accesserunt, & tenuerunt pedes eius, & adorauerunt eum. Si in femineo sexu Domini resurgentem viderant, quare in femineo sexu non resurgerent? Nunquid non legimus; Ejice ancillam, & filium eius.* Si ancilla eicietur, nunquid libera non recipitur? De quibus Matthæus loquitur, cum dicit: *Tunc duo erunt in agro: vnus assumetur, & vnus relinquetur: dua molentes in mola; vna assumetur; & vna relinquetur.* Ecce, de masculino sexu loquitur, & feminino. Vnde illud; *Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea.* Ab ea dixit, non ab eo. Nunquid non Apostolus ait: *Alia claritas solis, alia claritas luna.* Ecce solem dixit, quantum ad masculos: lunam, quantum ad feminas. Vnde subdit statim: *sic erit in resurrectione mortuorum.* Et in Canticis legitur: *LX. sunt reginae, & LXXX. concubinae, & adolescentularum non est numerus.* Nunquid autem (non) & in Arca Noë, tam mulieres, quam viri saluæ factæ sunt? Spiritus quidem sanctus mulieres non refugit; imò, & eas replet.

Quid igitur obest, quod mulieres non resurgant in sexu suo? Multa siquidem exempla, ad hoc idem valentia relinquimus, quæ præscripta sunt in Capitulo de resurrectione carnis. Si autem in resurrectionem iudicij resurgent mulieres: quare & in resurrectionem vitæ non resurgent? Quod enim mulieres resurgant in iudicio, testatur Ezechiel Propheta dicens de iudicio: *Si fuerint in medio eius tres viri iusti, Noë, Daniel & Iob, visio ego, dicit Dominus, non liberabit filium nec filiam, sed ipsi soli in iustitia sua liberabunt animas suas.* Ecce, quod filium dixit, & filiam.

*Quod vary sint Ordines & variare-
ligiones salutis.*

C A P V T X I X.

IPSI etiam tanquam Iudices constituti, ante tempus iudicant, doctrinamque approbantes erroneam, eos, qui non approbant, condemnare iam præsumunt: Ipsi tamen hoc faciunt, vt citius iudicentur. Dominus enim dicit: *Nolite iudicare, vt non iudicemini.* Nunquid (non) sunt tan-

nos, sui hominum: Christus vero tantum filius hominis. Dominus ait in Euangelio. In resurrectione neque nubent, neque nubentur: Ecce, quod ait Iesus Christus passim & sus est hoc Verbo. Matth. 28. Beda super hoc ait: Resurgent corporata, quæ postunt nubente, & ducere: hoc est, virorum & feminarum, sed nulla cõcumbendi voluntate. Galat. 4. Matth. 24. Luca. 10. 1. Cor. 15. Cant. 6. Ezech. 14.

Luca. 11.

2. Corinth. 4.
2. 1. 1. senten.
 Sunt qui per
 nitentibus se-
 cutitatem ci-
 tō pollicētur:
 quibus bene-
 per Prophetā
 dicitur: Curā
 contritionem
 filie populi
 mei cū igno-
 minia, dicen-
 tes, pax, & non
 erat pax. Cum
 ignominia igitur
 erit securitatem.

quam rota præcurrentes? Præueniunt enim Dominum in iudicio: cum ipse dixerit, (per Apostolum:) nolite ante tempus iudicari. Dicunt enim, vnam tantum salutis esse viam, ad quam ipsi præcæteris [a] deuenierunt. Quia Dominus dixit: * Ego sum via, veritas & vita. Nesciunt enim quod plures viæ ad vnam deueniunt viam. Plures enim aquæ mare in vnum conflunt. De quibus aquis dicitur: In aquis sanctis & elephas potest natare, agnus autem pedibus ambulare. Nunquid autem (non) & septem Ecclesiæ in Asia, quibus Ioannes scribit, ad vnam referuntur Ecclesiæ? Et agnum vidit septem cornua habentem. Sicut ergo plura cornua in vnum conueniunt agnum, ita & plures viæ ad vnam deueniunt viam. Vnde & Zacharias ait: *In lapide vno septem oculi sunt.*

* *1. Ioan. 1. 4. Apoc. 1. 5. Zach. 3.*

Isaia. 55.

Quod autem plures viæ Domini sint, multis probamus argumentis: Et i. per Isaia; qui ait: *Non enim cogitationes meæ, cogitationes vestra; neq; via meæ, via vestra, dicit Dominus, quia, sicut exaltantur cali à terra, sic exaltantur viæ meæ à viis vestris.* Et subdit: *Clama, ne cesses; quasi tuba exalta vocem tuam, & annuntia populo meo scelera eorum. Me enim de die in diem quarunt, & scire vias meas volunt.* Et Hieremias ait: *Via Sion lugens, eò quod non sint, qui veniant ad solennitatem.* Et Daniel. Nunc igitur ego Nabuchodonosor laudo Regem cali, quia omnia opera eius vera, & via eius iudicia. Et Salomon de Domino ait: *Seruans [b] semitas iustitiæ, & vias sanctorum custodiens.*

Thren. 1.
Daniel. 4.

Proverb. 1.
 b) *Gregor. in*
Mor. Semita
 angustior est,
 quam via. Et
 iustus autem ait:
 Et iterum, *Viam*
 iustitiam, *sapientia*
 monstrabo tibi:
 ducam te per
 semitas equita-
 tis, quas cum
 ingressus fueris,
 non artabuntur
 gressus tui, &
 currens non
 habebis offendiculum.
 Et iterum subdit:
 Vias, que à
 dextris sunt,
 nouit Dominus:
 peruersæ verò
 sunt, que à
 sinistris sunt.
 Et iterum:
 Vias sapientia
 monstrabo tibi:
 ducam te per
 semitas equitatis:
 quas cum
 ingressus fueris,
 non artabuntur
 gressus tui; &
 currens, non
 habebis
 offendiculum.
 Et iterum subdit:
 Vias, que à
 dextris sunt,
 nouit Dominus;
 peruersæ verò,
 que à sinistris
 sunt. Et iterum:
 Nunc ergo filij,
 audite me; beati
 qui custodiunt
 vias meas. Et in
 libro Sapientia:

De iniquis autem subdit: *Nec apprehendent semitas vitæ. De qua via. Et iustus autem ait: Via eius, via pulchra, & omnes semite illius pacificæ. Et iterum, Viam sapientia monstrabo tibi: ducam te per semitas equitatis, quas cum ingressus fueris, non artabuntur gressus tui, & currens non habebis offendiculum. Et iterum subdit: Vias, que à dextris sunt, nouit Dominus: peruersæ verò sunt, que à sinistris sunt. Et iterum: Vias sapientia monstrabo tibi: ducam te per semitas equitatis: quas cum ingressus fueris, non artabuntur gressus tui; & currens, non habebis offendiculum. Et iterum subdit: Vias, que à dextris sunt, nouit Dominus; peruersæ verò, que à sinistris sunt. Et iterum: Nunc ergo filij, audite me; beati qui custodiunt vias meas. Et in libro Sapientia:*

Iustum

Infum deduxit Dominus per vias rectas, &c. Vnde Iesus filius Si-
rach: *Va qui dereliquerunt vias rectas, & diuerterunt in vias pra-
uas: de quibus ait Iob: qui dixerunt Deo: recede a nobis, scientiam
vitarum tuarum nolumus.*

Sed, ne solummodo Prophetarum vaticinia sufficiant: no-
uæ legis testimonia producimus in Exemplum. Dicit enim Io-
annes in Apocalypsi: *Magna & mirabilia tua opera Deus omnipo-
tens, iusta & vera via tua Rex seculorum.* Et in Euangelio: *Ego
vox clamantis in deserto; parate viam Domini, rectas facite semitas
eius.* Et Paulus ait: *O altitudo diuitiarum sapientie & scientie Dei,
&c.* Vnde illud; *Tu puer Propheta Altissimi vocaberis.* Et alibi: *In
mari via tua, & semite tue in aquis multis.* Et Salomon: *Dominus
possedit me in initio viarum sarum.* Vnde in Euangelio de tribus
Magis legimus; *Per aliam viam reuersi sunt in regionem suam. Bonam
fecerunt viam, quærendo Iesum. Bonam fecerunt reuer-
tentes per aliam. Ergo ad minus duæ sunt bonæ. Vnde & Da-
uid; Illi verò non cognouerunt vias meas, &c.* Et alibi: *Domus
Iacob, venite, ambulemus in lumine Domini, & docebit nos vias suas,
&c.* Et aliàs; *Vias tuas Domine demonstra mihi, &c.*

Apoc. 5.
Isaia. 40.
Matth. 3.
Rom. 11.
Luca. 1.
Psal. 76.
Prouerb. 8.
Matth. 2.
Psal. 94.

Plures [a] ergo viæ sunt, quæ ad viam vitæ tendunt: & plu-
res viæ, ad mortem. Et tamen in Euangelio dicitur: *Aliud ceci-
dit secus viam, & conculcatum est.* Ecce tanquam vna tantum es-
set via ad mortem, dicit, *secus viam.* Hæretici autem in hoc vim
non faciunt. Vim verò faciunt in eo, quod dicitur: *Ego sum via.*
Sed, quoties volunt ad tropologias currunt.

Isaia. 2.
Psal. 24.

a] Sicut vnum
baptisma est.
& tamen tria
baptismi gene-
ra; scilicet, vna est
via, & tamen
plures huius
viae religiones.

Primum baptisma aqua. Secundum sanguinis, tunc illud; *Potestis bibere calicem, quem
ego bibiturus sum? & baptismo, quo ego baptizor, baptizari?* Tertium, huiusmarum. Vn-
de ad Rom. Sicut in vno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non
eundem actum habent: ita multi vnum corpus sumus in Christo.

Osee autem Propheta dicit: *Recta via Domini, & iusti ambu-
labunt in eis.* Cum ergo sint plures viæ Domini, & plures sint or-
dines saluationis, in quibus homines possunt saluari: [b] Tres
enim salutis ordines ostendit Matthæus, cum ait de die iudicij
loquens: *Tunc duo erunt in agro; vnus assumetur, & alter relinque-
tur: dua molentes in mola, vna assumetur, & altera relinquetur. Duo
in lecto, vnus assumetur, & alter relinquetur.* Ecce, quidam in
agro; quidam in mola; quidam in lecto saluabuntur. In agro;
hoc est, in Ecclesia. In Mola, hoc est, in negotio seculari. In
lecto,

Osee. 14.
Matth. 24
b] Gen. 7 Vn-
de Dominus ad
Noë. Ex omni-
bus animanti-
bus mundis
tolles septena
& septena, ma-
sculum & fe-
minâ: de im-

mundia, duo
& duo: Ecce,
nec una religio
est: nec una
iniquitatis spe-
cies.
Luca. 17.

lecto, hoc est, in otio & quiete contemplantes Deum. Per hæc tria autem intelligimus Noë, Daniel, & Iob. Per agrum enim intelligimus Noë: quia rexit arcam in vndis. Per lectum intelligimus Daniel: quia in aula regia existens, abstinuit, id est, à mundanis infulcibus quietus permansit. Per molam intelligimus Iob: quia curam domus egit, quod satis intuit Lucas; cum de aduentu Christi loquitur dicens: *In illa hora, qui fuerit in lecto, & vasa eius in domo, ne descendat tollere illa. Et, qui in agro, similiter non redeat retrò.* Ecce, quod in agro, & in lecto saluabuntur, & saluari poterunt. O insensati, diserte prius, quam doceatis. Nunquid, sicut per Architrclinum intelligimus Doctores Ecclesiæ, ita per triclinium, Ecclesiæ designamus? sicut enim triclinium est domus, tres ordines habens, id est, tres accubitus: ita & Ecclesiæ ex tribus ordinibus constat.

Primus ordo est coniugatorum. Secundus Continentium, Tertius Virginum: Quos tres ordines ascendere in cælum intuit scriptura; Per Enoch enim, qui uxorem habuit & filios: qui etiam per coitum generatus est: Et per coitum generantes coniugati designantur. Per Eliam, qui per coitum generatus est, sed non per coitum generans: qui nec uxorem, nec filios habuit, continentibus figurantur. Per Christum, qui nec per coitum generatus, nec per coitum generans, virgines annotantur. Hos tres ordines saluandos in die iudicij Ezechiel præuiderat, cum de terra peritura fame, peste, & gladio loquitur dicens: *Si fuerint in medio eius tres viri isti, Noë, Daniel & Iob, viuo ego dicit Dominus, non liberabunt filium aut filiam, sed ipsi soli iustitia sua liberabunt animas suas.*

Ezech. 14.

1. Corin. 15.

Nunquid & Apostolus ait? *Alia est claritas solis, alia claritas lune, alia claritas stellarum. Stella enim à stella differt in claritate: sic erit in resurrectione mortuorum.* Non enim omnes ordines eiusdem claritatis: licet non sint æquales; æqualiter resurgent: sed iuxta qualem habebunt gloriam, tamen plenam, iuxta illud: *In domo patris mei mansiones multe sunt.* Si enim vniufmodi tantum homines saluarentur, vnam tantum redonaret mansionem,

Ioan. 14.

Matth. 20.

Nunquid autem illi, qui vadecimâ horâ vocati sunt ad vineam, eiusdem ordinis sunt cum illis, qui vocati sunt summo mane, aut hora tertia, aut sexta, aut nona? tamen omnes suum denarium receperunt, licet differenter. Vnde Euangelista de semine

femine illo, quod cecidit in terram bonam ait: fecit quidem fructum; aliud trigesimum, aliud sexagesimum, aliud centesimum. In hoc enim coniugati, viduæ & virgines figurantur. Matth. 19.

Et alius Edangelista ostendit populum discumbere quinquagenos & centenos. Ergo ad minus duo sunt ordines discumbentium. Quare autem Marcus ait: Ecce, iam triduo sustentent me, nisi propter eos, qui fuerunt ante legem, & sub lege, & sub gratia. Perfectorum enim duo erunt ordines. Vnus eorum qui iudicabunt & regnabunt: aliter eorum, qui iudicabuntur, & regnabuntur. Marc. 8.

Nunquid (non) & ipse Dominus virgines consecrauit, natus ex virgine? Nunquid (non) viduas, cum natus mox, ab ore Annæ felicis viduæ benedicatur? Nunquid (non) coniugalis, cum signorum initiis suorum nuptiis illustravit. Vnde Taitani sunt, & etiam Marciani, qui nuptias condemnant. Exultent ergo Virgines, Christum Virgo peperit. Lætentur viduæ; Anna, filia Phauel de Christo prophetauit. Gaudeant coniugales; Elizabeth nupta Dominum in spiritu prægnouit. Vnde Paulus Ephes. 4.

ad Ephesios: Ascendens in altum, captiuam duxit captiuitatem, & dedit dona hominibus: dona dicit, non, donum. Quidam operantur in quinque talentis & proficiunt: quidam in duobus: quidam in vno, & proficere possunt. Et de eodem ad Corinthios: Matth. 25.
1. Cor. 7.
Volo autem omnes homines esse, sicut me ipsum; sed vnusquisque proprium donum habet à Deo, alius quidem sic, alius verò sic.

De tribus autem ordinibus loquitur Salomon in Canticis: Cant. 6.
Sexaginta sunt regine, & octoginta concubine, & adolescentularum non est numerus. De quibus subdit: Viderunt illam filie Sion, & beatissimam prædicauerunt regine, & concubine laudauerunt eam.

Contemplatiua autem vita, nunquid differens est ab actiua? Vtraque tamen ad viam salutis nos perducit, sicut de Maria legimus & de Martha: de Ioanne idem & Petro; quorum vterque saluus factus est, licet differenter: De Lia similiter & Rachel: quarum Lia lippa, & foecunda: Rachel pulchra, & sterilis. Vnde, [a] quibusdam Dominus dicit, sequere me: quibusdam dicit, sic eum volo manere, quidam enim ordo hinc incipit, & finitur; cui dictum est; sequere me. Quidam hinc incipit, sed non hinc finitur: Lucæ 10.
Ioan. 21.
Genes. 29.
Matth. 9.
Ioan. 21.
a] Vnde in lib. Reg. 1. Dauid cui cum perseque-

V

retur Amalecitas, qui sic eleg. suam percusserant, ad torrentem Besor reliquit CC. qui assiderant. Et ius cum CCC. Et cum Bith. redisset, (sicut hæretici modo dicunt,) quidam iusquis ex ius ait: quia h. CC. non venerunt nobiscum, non dabimus eis quidquam de prada. Cui Dauid: Non sic facimus, Equum enim patris erit descendens ad præteritum, & remanentis ad iarcinas; Et similiter dicent.

cui dicitur: *sic eum volo manere. Unde illud: Si emeris seruum Hebraicum, sex annis seruiet tibi; in septimo egredietur liber gratis.* Actiua enim sex annis; Contemplatiua, septimo respondet anno. Sex ergo annos seruiamus: vt in septimo quiescere valeamus. Seruienti enim dicitur; *sequere me*; quiescenti vero; *sic eum volo manere.*

Luc. 15.

Luc. 23.

Nunquid autem de mendico legimus: *factum est autem; vt moueretur mendicus; & portaretur ab Angelis in sinu Abraham.* De latrone autem legitur: *hodie mecum eris in paradiso.* Nunquid mendicus & latro eiusdem fuerunt Ordinis? quis diceret? Hæretici tamen nec mendicos se afferunt nec latrones. Nunquid autem & eorum, qui colligebant manna; quidam plus nec abundauerunt; quidam minus nec minorarunt: tamen ad vnam mensuram peruenerunt Gomor. Sic & religiones, licet sint variæ, ad vnam tamen ducunt beatitudinem. Varij enim varijs beatificantur virtutibus. Sicut Abel innocentia, Abraham obedientia, Isaac constantia, Iacob tolerantia, Loth hospitalitate, Ioseph castimonia, Moyses * miticia, Dauid misericordia, Daniel abstinentia, Iob patientia, & alij alijs modis, quid religionum varietates admiramini ô hæretici? Daturne omnibus vna gratia? imò alijs hæc alijs illa, teste Paulo, qui ait: *Habentes donationes, quæ data est nobis differenter; siue Prophetia, secundum rationem fidei: siue ministerium, in ministrando; siue qui docet, in doctrina: qui exhortatur, in exhortando; qui tribuit, in simplicitate: qui præest, in sollicitudine: qui miseretur, in hilaritate.* Ecce, quod his varijs modis datur nobis gratia: quibus & saluamur per misericordiam.

* mansuetudine.

Rom. 12.

Iob, Si legimus in Moral. humilis fuit, in.

acta ista: Si contempsi subire iudicium cū seruo meo:

Et Eleem. sy.

marim: Unde ait: Si comed

buccellam meam solus.

Hospes: unde ait: peregrinus non man-

fit foris.

Matth. 8.

Matth. 13.

Nunquid autem & per arcam Noë manufactam, Ecclesiam designamus manufactam? Per congregationem animalium, congregatio fidelium figuratur: quæ similiter est Ecclesia per diuersa animalium genera, quæ ab aquis liberantur in Arca; diuersa baptizatorum genera designamus, quæ à Domino redimuntur. Nunquid (non) multi venient ab Oriente, & recumbent cum Abraham? Multi ab Occidente, & recumbent in regno cælorum? Per hoc enim notatur viarum diuersitas, sed (vnius) beatitudinis. Hæreticos autem decipit illos, quod dicit Paulus ad Hebræos: *Doctrinis varijs & peregrinis nolite abduci.* Variæ enim sunt, & peregrinæ, quæ in fide variantur doctrinæ, & peregrinantur à fide.

Quod

Quod gloriari non debent in ieiunijs:
 Et licitum sit carnes comedere.

CAPVT XX.

QLorianes etiam in ieiunijs, & iustitias coram hominibus suas facientes; vt ab hominibus videantur, meritorum stipendia receperunt & mercedem: sed, vt pecuniam multiplicent abstinentes; quod ab abstinentia gloriantur. Nonne & Pharisei sunt, qui dixerunt ad Dominum in Matthæo. *Quare nos & Pharisei ieiunamus frequenter, discipuli autem tui non ieiunant?* Ecce, quod discipuli Domini non ieiunabant; imò Pharisei & hæretici frequenter, præ tendentes faciei pallorem, intonsi cum capillorum prolixitate; incedentes & barbati: Illis esse authenticum æstimantes: *barbato hoc crede magistro.* O barbata barbaries audite Dominum, qui ait in Matthæo: *Cum ieiunatis, nolite fieri, sicut hypocritæ, tristes. Exterminant enim facies suas, vt hominibus appareant ieiunantes. Amen dico vobis, receperunt mercedem suam. Cum autem ieiunaueris, unge caput tuum, & faciem tuam laua, &c.*

Appl. sicut amicus et Iob, qui charitativè & concorditer ad afflictum venerunt, longanimitè cum afflictio tacuerunt: humiliter cum eo in terra sederunt, sparsis capitis pulvere, scissa veste; sed, indifferetè a locutione perdidit, quod tanto labore mercati sunt.

O parce viuentes, putatis ne à carnalibus desiderijs (vos) abstinere, quia carnes non comeditis? Si in cibis & potibus, carnalia desiderij intelligitis, similiter panis triticeus, mel, fructus, pisces, vinum & pigmentalia, carnis sunt desideria. Si dixeritis: quòd carnes luxuriam commoueant, vinum quoque magis & pigmenta: quod in Loth & Noè possumus comprobare. Vnde Dominus vestris doctoribus ait in Matthæo; *Non quod intrat in os, coinquinat hominem; sed quod procedit ex ore, coinquinat hominem.*

*Matth. 9. Persium. Matth. 5. * for. pulment. falso. * for. pulmèta. Matth. 15.*

A Domino etiam tot ieiuniorum stabilimenta non habetis. Dominus enim in carne veniens, XL. diebus & XL. noctibus solummodo ieiunavit: postea esuriit. O noui inuentores, doctorinas hominum attendentes. Bursæ parcitis, & non carni. Nunquid autem & Marcus ait? *Omne extrinsecus introiens in hominem, non potest eum communicare. Non potest, dixit; & subdit: Et in secessum exit, purgans omnes escas.* Omnes, iterum dixit, Et Dominus

Matth. 4. Marci. 7.

Luca. 9. minus etiam ait in Luca; *In quamcunque ciuitatem intraueritis, & susceperint vos, manducate, quæ apponuntur vobis.* Quæcunque ergo apponantur comestibilia, manducare inuitat. Omnia enim quæ creauit Deus, bona sunt. Vnde in Actibus Apostolorum dicit Dominus ad Petrum: *Quod Deus creauit, tu, ne commune dixeris.* Tamen tanæ & vermes erant in vase. Multo minus ergo ea, quæ ab hominibus comeduntur, communia debent dici.

Luc. 11.

Et Lucas ait: *Si ergo vos, cum sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris, &c.* Bona data dixit, propter panem, piscem & ouum. Ergo ouum inter bona data reputauit. Quare ergo non comeditis saltem hoc, quod *bonum datum* appellauit; quod autem

ibidem.

commune sit, dicatis, si audetis. Et idem alibi; *Beatus venter, qui te portauit, & vbera, quæ suxisti.* Vbera ergo sugens Christus, lac comedit. Pastoris ergo non spernatis edulium. Isaias enim de

Isaia. 7.

filiio Dei loquens ait: *Butyrum & mel comedet, vt scias reprobare malum, & eligere bonum.* Dicitis enim, quia Dominus carnes non comedit, quod falsum est. Si enim Dominus panem dicitur manducasse; sub nomine panis, omnia, quæ ad victum per-

Hieron. super Matth. Postquam typicum pascha fuerat completum, & agni carnes comederant; assumpsit panem, qui confirmat cor hominis, & ad verum paschæ transit sacramentum.

Genes. 24.

Gen. 43.

Genes. 9.

Luca 15.

Isaia 1.

Rom 8.

1. Corinth. 15.

tinent, intelliguntur. Sicut in Genesi de puero Abraham; qui, cum uxorem Domino suo quæreret, *appositus est in conspectu eius panis.* Et Ioseph de fratribus suis dixit: *Viri isti mecum hodie comesturi sunt panem.* Nunquid & Beatus Abraham, tres Angelos hospitio recipiens, vitulum tenerimum occidisse, eisque cum lacte, pane & butyro epulandum legitur obtulisse? Sicut & in Eu-

angelio pater filio vitulum obtulit saginatum. De bonis enim terræ est vitulus. Vnde Isaias: *Si volueritis & audieritis me, bona terra comedetis.* Si ergo Christus tentatus est per omnia pro similitudine carnis absque peccato: carnes autem comedere, aut huiusmodi, non est peccatum, pro similitudine comedit carnes, quod factis probabile est, quia, cum indomibus publicanorum comederet, pro similitudine alterius, huiusmodi cibos (respuere non volebat) similitudinem enim hominis omninò habere volebat absq; peccato. Nunquid autem (non) & pisces comedit. Pisces verò carnes sunt. *Non enim omnis caro eadem caro, sed, alia hominum, alia pecorum, alia voluerum, alia autem piscium.*

Vos siquidem cibaria nostra dicitis esse immunda; vestra verò, munda. Munditiam enim in cibis, & potibus, & vasis, in rebus, quæ sunt deforis attendentes, munditiam relinquitis

inte-

interiorem. Vnde ad vos dicit Dominus: Nunc vos Pharisei, & deforis est, calicis & catini mundatis, quod autem intus est vestrum, plenum est rapina & iniquitate. Nobiscum autem, aut in vasis nostris manducare, prophanum esse dicitis. O hypocrite; nunquid Dominus, (quando) cum Phariseis manducabat, & ad fercula eorum inuitatus veniebat, vasa tamen sua secum ferebat?

Quare autem [a] dicitis hominum immunda esse cibaria; Quid dicat Paulus ad Romanos audiatis. Scio, & confido in Domino non Iesu, quod nihil commune per ipsum, nisi ei, qui existimat quid commune esse, illi commune est. Et alibi: Omnia quidem munda sunt: sed malum est homini, qui per officium manducat. Et ad eisdem: Bonum est, non manducare carnem, & non bibere vinum; neque in quo frater tuus offenditur aut scandalizatur, aut infirmatur. Si ergo carnem omittitis, quare non & vinum? Salomon enim ait: Luxuriosus est, [b] vinum. Et subdit; Ne intuearis vinum, quando stultus nescit, cum splenduerit in vitro color eius. Ingressus blandus, sed in novissimo mordet ut coluber, & sicut regulus venena diffundet. Et Ecclesiastes ait; Cogitavi in corde meo abstrahere à vino carnem meam, ut animum meum transferrem ad sapientiam. Non dixit à carne; sed, à vino. Similiter & Iesus filius Sirach: Vinum & mulieres apostatare faciunt sapientes. Et illud: Diligentes in vino, noli provocare: multos enim exterminat vinum. Ignis probat ferrum durum: sic & vinum corda.

Patet ergò, quod vinum potius inuitat hominem ad illicita, quàm caro. Credunt enim hæretici ebrietatem vitare, quia sæpe bibunt aquas. Audiant ergò illud Isaïæ, qui ait: Idcirco audi hoc paupercula, & ebria non à vino. Et subdit de calice saporis & indignationis & ira, quo quis inebriari potest. Isaïas [c] enim nouit ieiunia eorum, qui ait: Ecce in die ieiunij vestri inuenitur voluntas vestra, & debitores vestros repetitis. Nunquid tale est ieiunium, quod elegi? Frange esurienti panem tuum, & egenos, vagosque induc in domum tuam, &c. Nolite ergò gloriari in ieiuniis vestris, ô hæretici, neque alios arguatis comedentes. Dicit enim Paulus ad Romanos: Qui non manducat, manducantem non iudicet. Deus enim illum assumpsit. Tu quis es, qui iudicas alienum seruum: Domino suo stat, aut radit. Qui sapit diem, Domino sapit. Et qui manducat, Domino manducat. Gratias enim agit Deo. Tu autem quis es, qui iudicas fratrem tuum? Omnes enim stabimus ante tribunal Dei.

a] *Id. sentent.*
 116. Qui execrationis studio, non, abstinentiæ voto ab eis carnium se suspēdit: hic potius exēciāus est: quia Dei creaturam, vñibus humanis concessam; reiciit.
 Rom. 14.
 Ibidem.
 Prouerb. 20.
 b] *Vnde in lib.*
 124. *Angelus*
Sxori Manne
 ait: Sterilis es, sed concipies. Caue ergò ne bibas vinum aut ficeram. Habebis filiū, cuius nonacula non tanget caput. Erit enim Nazareus Dei, id est Samson.
 Eccles. 2.
 Eccles. 29.
 idem. 31.
 1sa. 51.
 1sa. 1.
 c] *Alcivinus*
ad Karolum?
 Qui à cibis abstinent, & prauè agunt, demones imitantur, quib. etca carnalis nō est & nequitia spiritalis semper ineft.

1 Corinth. 10.
Nunquid omnia vobis concessa sunt, praeter legnum scientia boni & mali, in quo est mors? Litigium ergo scientia boni & mali comedunt heretici male sibi conscij.

Et Dominus ad Noc: Tolles tecum ex omnibus oleis, quæ mandipossunt, & cõportabis apud re. Eterunt tibi, quàm illis in escam.
Ephes. 5.
Titum. 1.
Actor. 10.
Ibidem.
a) In Deut. O me quod mundum est, comedite.

Audiatis iterum illud, quod dicit Paulus ad Corinthios in prima Epistola. *Omne quod in macello venit, manducate, nihil interrogantes propter conscientiam. Domini est terra, & plenitudo eius. Et iterum; si quis vos vocat infidelium, Et vultis ire; omne, quod vobis apponitur, manducate, nihil interrogantes propter conscientiam. Siue ergo manducatis, siue bibitis, siue aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite. O fallaces, notate, quæ auditis. Carnes omisitistis; quæ non prohibentur. Vinum autem, quod interdicitur, non omisitistis. Dicit enim Paulus ad Ephesios: Nolite inebriari vino, in quo est luxuria.*

Sed forsitan obiicitis, carnes esse immundas, sententiam approbantes Pythagoræ; cuius sectam Ovidius exprimens, ait: *Heu quantum seclus est in viscera viscera condit. Inicloq; cauum pingue, scere corpore corpus.* O Pythagorei, quare carnes immundas esse dicitis, cum Paulus ad Titum dicat? *Omnia munda mundis; coinquinatis autem & infidelibus nihil mundum.* Nunquid autem legistis in Actibus Apostolorum, quod Petrus vidit vas plenum reptilibus terræ; & vox facta est ad eum: *Surge Petre, occide, & manduca. Cui Petrus ait: Absit Domine: quia nunquã manducaui omne commune & immundum.* Et vox iterum secundo: *Quod Deus purificauit, tu, ne commune dixeris.* O [a] immundi, omnia vobis immunda. Cum autem abstineatis à cibis; quare non à vestibus abstinetis: Apostolus enim hoc fecit, qui de seipso ait: *In fame & siti, in frigore & nuditate.* Vos autem sicut cepa multiplices habetis tunicas.

Quod vetitum sit illis, quidquid latenter faciunt.

C A P V T XXI.

b) Timeant illud, quod ait Iob: Qui reuelat profunda de tenebris, & producit in lucem, & umbram mortis.
Iob. 12.

Male quidem & peruersè operantes in quibusdam, latebris se abscondunt: quædam quoque facientes abusiua, ab aliis, & eorum nouiciis se videri non permittunt. Quis [b] hoc bonum aslimeret, quod in lucem non procedit? Verum est illud; *Qui male agit, odit lucem.* O in tenebris, & umbra mortis ambulantes: præceptum enim intelligitis Dominicum, quod legitur

in Mat.

in Matthæo: Dixit enim: quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine: & quod in aure auditis, predicare super tecta. O lumen priuati, quid occultamini. Nihil occultum, quod non reueletur. Di-
 Etum ne est vobis; Vos estis lux mundi? Non videtur; cum in abscondito prædicetis. Si doctrina vestra salubris est, exeat super tecta. Scriptum est enim in Matthæo; Non potest ciuitatis abscondi super montem posita. &c. Si opera vestra sana sunt, Domino pareatis, qui ait: Sic luceat lux vestra coram hominibus, &c. Vnde, iterum ait: Vide ergo, ne lumen, quod in te est, tenebra fiant.

Matth. 10.

Luca. 8.

Matth. 5.

Ibidem.

Vos autem tenebrofi estis, & latentes, homines enim ne sciunt, quales sitis, quàm impij. Vnde Lucas, ait; *Vae vobis, quia estis vt monumenta, quæ non apparent; & homines ambulantes supra, nesciunt.* Id enim ad nos retorquere non potestis. Homines enim plura sciunt de nobis, quàm sint vestra. Vestra autem monumenta non apparent, quæ foris sunt dealbata in hypocrisis. O ignem exstinguentes: Dominum audite, qui ait: *Ignem veni mittere in terram, & quid volo, nisi vt accendatur.* Hoc igne exstincto, palpatis tenebras. Et verè monumenta dealbatis, dicentes & gloriantes, sicut Phariseus, qui ait: *Deus [a] gratias tibi ago, quia non sum, sicut ceteri hominum, raptores, iniusti adulteri, sicut etiam hic publicanus.*

Ibidem.

Luca. 11.

Vnde Propheta inferno eos deputat, cū diabolo, dicens: Ibi Assur, id est diabolus, & omnis multitudinis eius, vt in circuitu eius sepulcra illius. Hæretici enim diaboli sunt

monstrum sepulcra sunt: sed exterius dealbati hypocrisis. Luc. 12. Luca. 18. [a] *vid. in lib. sent.* Circumspice te metipsum homo, nihilque tibi arroges, quæ in te sunt, præter peccatum.

Nonne & vos Pharisei estis, hæc eadem facientes; nec tamen in hoc iustificati estis: sicut nec ille. O tanquam pueri sub cribro latentes; putatisne latere? Dominus vos videt, dicens in Luca: *Vos estis, qui iustificatis nos coram hominibus: Deus autem non videt corda vestra.* Vnde Psalmista: *Vultus [b] autem Domini super facientes mala.* Nunquid (non) & Ioannes in Euangelio ad vos loquitur dicens? *Dilexerunt homines magis tenebras, quàm lucem.* Erant enim eorum mala opera. *Qui autem facit veritatem, venit ad lucem, vt manifestentur eius opera, quia à Deo sunt facta.* Et idem; *Ego lux in mundum veni, vt omnis, qui credit in me, in tenebris non maneat.* Si ergo creditis, de tenebris exeat, alioquin Ecclesia vestra, Ecclesia malignantium erit, & obscurabitur.

Luc. 16.

Psal. 33.

[b] Vnde illud in lib. Job. Nudus est infernus coram illo: & nullum est operimentum perditioni. Ioan. 3.

[c] Estis, de quibus Iob loquitur dicens: Ipsi fuerunt rebelles luminis.

Apocalyp. 1.

Nec [c] Thyatire vocabitur, quæ interpretatur illuminata. Neque vobis comparebit stella matutina. Palam ergo loquimini, sicut &

Ioan. 18.

Isaia. 5.

Id. 29.

Prouerb. 1.

Prouerb. 5.

cut & Ioannes de Domino testatur in passione dicens: *Ego palam locutus sum mundo. Ego semper docui in synagoga, & in templo, quo omnes Iudaei conueniunt, & in occulto locutus sum nihil.* Et Isaia ad nos clamat, dicens: *Vae, qui dicitis bonum, malum, & malum, bonum, ponentes tenebras in lucem, & lucem in tenebris.* Et idem: *Vae, qui profundi estis corde, vt à Domino abscondatis consilium, quorum sunt in tenebris opera, & dicunt, quis videbit nos, aut quis nouit nos, peruersa est haec cogitatio: quasi, si lutum contra figulum cogites, & dicat factura factori suo: non fecisti me: & figmentum dicat factori suo: non intelligit.*

Audite Salomon, qui ait: *Sapientia foris praedicat, & in plateis dat vocem suam. In capite turbarum clamat, in foribus portarum vrbis profert verba sua.* Et iterum: *Deriuentur fontes tui foras, & in plateis aquas tuas diuide.* O haeretici, qui in occulto desertis ignem. Ignis in vos irruet; iuxta illud; *alligabit quis ignem in sinu suo, & vestimenta sua non comburentur.* Gestas in sinu prunas; perforatur tunica: sed, istas prunas pauci vident: idè eas (non) commendat spiritus Dei. Propaletur ergò ignis, ne, in sinu abscondatur. Ignis enim si lateat, pra omnibus suum vrit portatorem.

*Quod haeretici temporalia non omit-
tunt, sed potius qua-
runt.*

C A P V T XXII.

a] *Cant. XII. g. 1. Hec. Qui Dominum possidet, & cum Propheta dicit, pars mea Dominus, nihil extra Dominum habere potest. Quod si quippiam aliud habuerit praeter Dominum; pars eius non erit Dominus.* [b] *Zachar. Non erit mercator ultra in domo domini exercituum.*

Sane quidem superstitionis intuitu, de temporalium missione non minimum gloriantes, de eorundem amplexatu deberent gloriari. Omiserunt enim ludicra, sed non lucra: abiecerunt otia, sed non negotia. Ita enim mundanis abrenunciant, vt avaritiae obligentur vinculo fortiori. Si pauper [a] enim fueris & mendicus, moram cum illis facias, statim exies opulentus, quippe à diluculo ad crepusculum in mundanis [b] operosi mercaturis, manus non permittant otari. De quibus scriptum est in Mat-
tator ultra in domo domini exercituum.

in Matthæo; *Vbi est thesaurus tuus, ibi est & cor tuum.* O cupidi & auari, audite Dominum dicentem in eodem: [a] *Respicite volatilia cæli, quoniam non ferunt, neque metunt, neque congregant in horrea, & pater vester cælestis pascit illa. Et subdit: Si autem fornum quod hodie est, & cras in clibanum mittitur, Deus sic vestit: quanto magis vos modica fidei.* Ecce, quod victum vestitum mira cum se dulitate queritis. *Nonne hæc omnia gentes inquirunt.*

Neque [b] in hoc contenti estis, imò vineas & hortos, & etiam domos in pignus recipere, & quod pudendum est, loculos farcire non timetis, Domino reprobante, qui ait in Matthæo; *Nolite possidere aurum, neque argentum, neque pecuniam in zonis vestris, non peram in via, neque duas tunicas, neque calceamenta, neque virgam.* Et alibi: *Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra, vbi arugo & tinea demolitur, &c.* O fratres vxoris Loth: nunquid (non) manum tenentes in aratro post terga respicitis? Estis enim tanquam canes ad vomitum reuertentes. Relicta enim sequimini. Matthæum non legistis, vbi Dominus ad Simonem & Andream ait: *Venite post me: At illi continuo, relictis retibus, secuti sunt eum. Et post pusillum vidit alios duos, Iacobum Zebedæi, & Ioannem fratrem eius cum Zebedæo patre eorum, resicientes retia sua, & vocavit eos. Illi autem statim relictis retibus & patre, secuti sunt eum.* Vos autem è conuerso, Christum relinquentes, sequimini retia. Filij enim Scribæ estis: cui Magister dixit in Luca; *Vulpes foueas habent, & volucres cæli, nidos, &c.* Vbi Dominus sic respondet: *(Filius autem hominis non habet, vbi caput suum reclinat.)* Vos si quidem mutatoria habentes, cilicium & cinerem derideris. Cilicium tamen & cinis à Domino approbantur; qui ait in Matthæo; *Væ tibi Corozaim, væ tibi Bethsaida: quia, si in Tyro & Sidone factæ essent virtutes, quæ factæ sunt in vobis; olim in cinere & cilicio penitentiam egissent.* Vos, nec cilicium nec cinerem recipitis: nec eos, qui recipiunt, sustinetis. Vnde illud ad vos dicitur: *Progenies viperarum; quomodo potestis bona loqui; Et illud: Ex verbis tuis condemnaberis.*

Omnia ista vobis dicuntur: quia, in mercimoniis solliciti estis. De qua sollicitudine legitur in Matthæo. *Sollicitudo seculi istius, & fallacia diuitiarum suffocat verbum, & sine fructu efficitur.* Non legistis de semine, quod cecidit inter spinas? O imperfecti, audite Dominum, qui ait: *Si vis perfectus esse, vade, & vende, quæ*

X

habes,

Matth. 6.
a) Credunt ergo in eam, de qua legitur in Deut. Adduxit vos XL annis per desertum; non sunt attrita vestimenta vestra, nec calceamenta pedum verustate consumpta.

ibidem.

b) Legimus de Iacobum Angelum tenuit, & mox pedes claudicauit; quia, qui sero amore sublimare respicit, & nominatur pede, si solo Dei amore ruberetur.

Matth. 10.

Genes. 19.

Luca. 9.

2. Pet. .

Matth. 4.

Luca. 9

Matth. 11.

Matth. 12.

ibidem.

Matth. 13.

Luca. 8.

Matth. 13.

Ibidem.

Matth. 16.

Matth. 23.

a] In lib. Reg.

r. Saul & un-

cujus eius querere

res interficere

David, cum

Samuele spiri-

tum Prophetia

acceperunt.

Matth. 13.

b] Sed dicunt,

quod Dominus

fugit in Agy-

ptum: sed, non

causa timoris;

sino: ut dirueret

idola Aegypti:

Vnde Isa. Alce-

der Dominus

nubem, & in-

greditur E-

gyptu, & mo-

uebuntur si-

mulacta Agy-

pti.

Psal. 13.

Matth. 10.

Psal. 117.

Psal. 3.

Hebr. 7.

c] Sal. Fugit

impus, nemi-

ne persequente.

Matth. 3.

Matth. 4.

Luca 5.

Luca. 19.

Luca. 1.

habes, & da pauperibus; & veni, sequere me. Nondum omnia vendidistis, quomodo perfecti estis? Scitis enim, quod *facilius est camelum per foramen acus transire, quam diuitem intrare in regnum caelorum.* Nullo modo Petrum imitamini, qui ait: *Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te.* Potestis ne Dominum sequi, & pelliparij pellibus onerati? Verè de vobis dicitur in Matthæo. *Multi in nomine meo venient, dicentes, ego sum Christus, & seducent multos.* Vnde bella, seditiones, & fames, & pestes quocunq; ieritis, vos sequuntur; & virtutes Dei fugiunt à locis, in quibus habitatis, Matthæo attestante, qui ait: *Et non fecit ibi virtutes multas, propter incredulitatem eorum.* O increduli: non dixit, propter mala eorum opera: sed, propter incredulitatem.

O timidi; [a] nec etiam castrorum munimina reliquistis. Nonne, si perfecta charitas in vobis esset, vbiq; tuti essetis. *Liquet, de vobis esse scriptum. Illic trepidauerunt timore, vbi non erat timor.* Quibus dicit Dominus in Matthæo; *Nolite timere eos, qui corpus occidunt, animam autem non possunt occidere.* Nonne duo pafeser assè veneunt, & vnus ex illis non cadet super terram sine patre vestro, multis passeribus meliores estis vos.

Firmior quidem fuit Dauid, qui ait: *Dominus mihi adiutor, non timebo, quid faciat mihi homo.* Et alibi: *Non timebo millia populi circumdantis me.* Paulus autem tanquam timidus in castris non latebat, qui ait ad Hebræos: *Exeamus igitur ad eum extra castra.* Vnde Salomon: *Iustus quasi leo [c] confidens absq; terrore erit.* Quare autem non completis parabolam hominis inuenientis thesaurum in agro: qui, *pro gaudio thesauri vendidit omnia, quæ habuit; & emit agrum illum.* Et parabolam negotiatoris, qui *quærens bonas margaritas, inuenit vnâ preciosam, & statim vendidit vniuersa, & emit eam.* Nec hanc, nec illam completis. Non enim estis illi, de quibus Lucas ait: *Et subduclis ad terram nauibus reliclis omnibus, secuti sunt eum.*

De sedente autem ad teloneum non legistis? De quo, Lucas ait: *Relicis omnibus surgens secutus est eum.* Similiter & de Zachæo, qui dimidium bonorum suorum dedit pauperibus, & quæ fraudauit, reddidit quadruplum. O serui nequam; cuius estis discipuli? Antichristi. Non enim Christi; qui ait in Luca; *Sic ergò omnis ex vobis, qui non renunciauerit omnibus, quæ possidet, non potest meus esse discipulus.* Quod ultra? Creditisne duobus Do-

minis

minis ſeruire? Deo & Mammonæ? Ideo dicit vobis Dominus in Matthæo: *Nolite ſoliciti eſſe anima veſtra, quid manducetis, Et Ioannes; Operamini non cibum, qui perit: ſed, qui permanet in vitam æternam.* Matth. 6.
Ioan. 6.

Quid de cibo dicam? Et in verbis eſtis abundoſi vanis, maledicis, & etiam cachinnofis, quod prohibet Matthæus dicens: *Sit autem ſermo veſter eſt, eſt, non, non, quod autem his abundantius eſt, à malo eſt.* Vnde Iacobus, *Si quis in verbo non offendit, hic perfectus eſt vir.* Matth. 5.
Iacob. 3.

O malè domeſtici, tantùm ad domeſticos veſtræ fidei operantes: intelligite Paulum, qui ait ad Romanos: *Si eſurierit inimicus tuus, ciba illum: ſi ſitit: potum da illi.* Et ipſe Dominus in Euangelio: cùm quis fecerit conuiuium, cæcos, debiles, claudos vocari prædicat; non amicos, aut parentes, in quibus ſpes eſt mutui? Licet alibi dicatur ad Galatas: *Ergò dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes, maxime autem ad domeſticos fidei.* Hilariter ergò omnibus dare debetis, *hilarẽ enim datorem diligit Deus.* Vnde illud; *qui miſeretur in hilaritate; qui præeſt, in ſolicitudine:* Vos autem nihil datis; ſed, ſolicitè mundana acquiritis. De mundanis autem in quibus ſoliciti eſtis, dicit Paulus ad Philipp. *Propter quem omnia detrimentum feci, & arbitror vi ſtercora.* De ſtercoribus ergò quare ſoliciti eſtis? Scriptum eſt enim ad Timotheum. *Nemo militans Deo, implicat ſe negotijs ſecularibus.* Et ad Corinthios ait: *Non enim quero, quæ veſtra ſunt, ſed vos: præmouit enim eos ſic; ſicut egentes, multos autem locupletantes; tanquam nihil habentes, & omnia poſidentes.* Vos autem è conuerſo: Omnia poſsidetis, tanquam nihil habeatis. Rom. 12.
Luca 14.
Galat. 6.
2. Corinth. 9.
Rom. 12.
Philip. 3.
1. Timoth. 2.
1. Corin. 12.
2. Cor. 6.

Nunquid autem (non) in Actibus Apoſtolorum legimus; *Omnes etiam, qui credebant, erant pariter, & habebant omnia communia:* poſſeſſionem & ſubſtantiam vendebant: & diuidebant illa omnia omnibus, prout cuique opus erat. In vobis autem, non omnia communia; quidam enim plus; quidam, minus habent, cùm nihil habere debeatis, teſte Petro, qui ait in Actibus Apoſtolorum de ſe ipſo. *Argentum & aurum non eſt mihi, quod autem habeo, hoc tibi do: In nomine Ieſu Chriſti Nazareni ſarge.* Vos autem propria habetis, & dicitis; *hoc eſt meum:* quod eſt contra illud, quod in Apoſtolorum Actibus legitur: *Multitudinis autem credentium, erat cor vnum, & anima vna, &c.* Act. 2.
Act. 5.

Apocalyp. 8. Nunquid (non) mercatores estis; tamen in Apocalypsi legimus: *Cecidit, cecidit Babylon magna: Et subditur: Mercatores terræ de virtute deliciarum eius, diuites facti sunt.* Et paulò post: *Negotiatores terræ flebunt, & lugebunt super illam: quoniam merces eorum nemo emet amplius, &c.* Quare ergò in tot mercaturis solliciti estis: Scriptum est enim ad Timotheum. *Habentes autem alimenta, & quibus tegamur, his contenti sumus.* Nam, qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem & laqueum diaboli, &c. Item audite Petrum qui ait: *Omnes sollicitudinem vestram proicietes in eum: quoniam ipsi cura est de vobis.* Sollicitudinem ergò abiiciatis, & dicatis cum Psalmita; *Dominus pascit me, & nihil mihi deerit, &c.* Scriptum est enim; *Non affliget Deus fame animam iusti.*

Ioan. 4. Nunquid autem mulier Samaritana, cum ei Christus diceret; *Ego sum, qui loquor tecum;* reliquit hydriam, euangelizans eum in ciuitate? O hæretici, non hydriam relinquitis, sed domos super domos ædificatis. Vnde Isaias ad vos clamat: *Væ, qui coniungitis domum ad domum, & agrum ad agrum copulatis.* Et iterum: *Væ, qui trahitis iniquitatem in funiculum vanitatis, & quasi vinculum plausri peccatum. Væ qui dicitis malum bonum, & bonum malum, ponentes tenebras in lucem, & lucem in tenebras, ponentes amarum in dulce, & dulce in amarum: & coram vobismetipsis prudentes.* Per hoc radix eorum fauilla erit: *abiecerunt enim legem Dei exercituum, & eloquium sancti Israel blasphemauerunt.*

a.] *Isid. in lib. sent. 1.* Hæretici inuicè sunt diuisi: sed in aduersitatem Ecclesie simul existunt vni. *Proverb. 1.* Quare autem [a] vestra communia non sunt, cum de la:ronibus scriptum sit: *Sortem mitte nobiscum; marsupium vnum sit omnium nostrum.* Quod verò habetis, absconditis, & potius emittis, quam vendatis. Sed audite Salomonem. *Qui abscondit fragmenta, maledicetur in populis: Benedictio autem super caput vendentium.* Cui autem vestra absconditis, cum filios non habeatis? Tamen scriptum est: *Bonus relinquit hæredes filios, & nepotes, & custoditur iusto substantia peccatoris.*

Proverb. 14. Pauperibus etiam nullatenus subuenitis; cum idem Salomon dicat: *Qui miseretur pauperi, beatus erit: Et iterum: Fœneratur Domino, qui miseretur pauperi, & vicissitudinem suam reddet ei.* Et idem: *Qui obturat aurem suam ad clamorem pauperis; & ipse clamabit, & non exaudietur, qui autem iustus, tribuet, & non cessabit.* Et idem: *Mendicitatem & diuitias ne dederis mihi: tribue tantum diuiti meo necessaria: Ne fortè saturatus illiciar ad negandum: & di-*

eam, quis est Dominus? aut egestate compulsus, furer, & periuven nomen Dei mei.

O miseri, nunquid saepe recordamini, quod omnia vanitas. Vos tamen in illis, quæ sunt vanitas, de mane usque in vesperum infludetis operosi. Manè surgitis, ut vana operemini: Et vos, nunquid (non) vani estis? bonum etenim fœnus relinquitis. De quo scœnore Iesus filius Sirach ait: *Qui facit misericordiam, scœneratur proximo suo. Conclude elemosynam in manu pauperis, & hic pro te exorabit.* Et idem: *Qui aufert in sudore panem, quasi occidit proximum suum.*

* insudatis.

Eccles. 29.

ibidem.

Eccles. 34.

Probatio, quod ipsi sint heretici, & nulli alij.

F. Moneta. li. 5.

C A P V T XXIII.

Nunquid autem (non) tanquam fures & Latrones in ouile veniunt? se quidem Christi Apostolos nuncupantes, sub hypocritis falsè sibi adscribunt nomina: Eos autem hereticos, vero nomine, possumus appellare. Paulus enim eos nouit & prænotit dicens ad Timotheum in 1. Epistola: *Spiritus autem manifeste dicit: quia, in nouissimis temporibus discedent quidam à fide, attendentes spiritibus erroris, & doctrinis demoniorum: in hypocritis, loquentium mendacium, & cauteriatam habentes suam conscientiam; prohibentium nubere, abstinentium à cibis, quos Deus creauit ad percipiendum, cum gratiarum actione fidelibus, & his, qui cognouerunt veritatem: quia omnis creatura Dei bona; & nihil reiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur. Sanctificatur enim per verbum Dei & orationem.*

Ioan. 10.

1. Timoth. 4.

a) Magister Pe-

trero in 2. alt.

Tria sunt ge-

neramendacii.

Mendacium

pro salute, vel

commodo ali-

cuius: ut ob-

stretices in Ex-

odo dixerunt

Pharaoni fal-

sum, pro filiis

Hebræorum.

Mendacium,

quod fit ioco,

Et iterum ad Timotheum in secunda Epistola: *Hoc autem scito, quod in nouissimis diebus instabunt tempora periculosa, & erunt homines se ipsos amantes, cupidi, elati, superbi, blasphemii, parentibus non obediens, ingrati, scelesti, sine affectione, sine pace, criminatores,*

X 3

incon-

quod non fallit: scit enim ille, cui dicitur, ioco dici. In his est culpa, sed non magna. Mendacium ex malignitate, quod summopere cauendum est: Unde: Perdes omnes, qui loquuntur mendacium, scilicet tale, ubi cor duplex, cum intentione fallandi, & hypocriti.

2. Timoth. 3.

a] Sed ex hoc
 Critica nobis
 comparatur;
 quia sic ait Ise-
 dorus in sum-
 mo bono: Hæ-
 reticorum oc-
 casione propa-
 gati sunt do-
 ctiores in fide.
 Et per accu-
 mulationem hæresum, Ecclesiæ Magistri creuerunt: sicut enim exercetur patientia cum
 tentatur gladiis, ita exercetur sapientia, cum tentatur verbis.

Ephef. 5.

1. Timoth. 1.

2. Timoth. 2.

2. Corinth. 11.

b] Vide Greg-
 en Mora. Ami-
 ci lob, qui cõ-
 suleres inuc-
 huntur, hære-
 ticorum figu-
 ram expri-
 munt, qui, sub
 specie consu-
 lendi, agunt
 negotium se-
 ducendi.

1. Timoth. 4.

Rom. 15.

incontinentes, immides, sine benignitate, proditores, protervi, tumidi, voluptatum amatores magis, quam Dei, habentes speciem quidem pietatis, virtutem autem eius abnegantes: Et hos deuota. Ex his enim sunt, qui penetrant domos, & captiuas ducunt mulierculas, oneratas peccatis, quæ ducuntur varijs desideriis, semper discentes, & nunquam ad scientiam veritatis peruenientes. Quemadmodum autem lamnes & Mambres resistunt Moysi: ita hi resistunt veritati; homines corrupti mente, reprobi circa fidem. Non dixit; circa opera, in quibus videntur gloriari.

Omnia autem Capitula, quæ prædiximus, super eos pos-
 sunt intelligi. De eis autem loquitur Paulus ad Ephesios dicens; Molite communicare operibus infructuosis tenebrarum; magis redar-
 guite: quæ enim in occulto fiunt, ab ipsis, turpe est & dicere. Et iterum ad Timotheum in prima Epistola; A quibus quidam aberrantes, conuersi sunt in vaniloquium, volentes esse legis doctores, non intelli-
 gentes, neque quæ loquuntur, neque de quibus affirmant. O stupendum; licet falsi sint, de falsitate tamen audiuntur, teste Paulo, qui loquitur ad Timotheum in secunda Epistola dicens; Multum enim proficiunt ad impietatem; & sermo eorum, vt cancer, serpit. Et subdit; Mali autem homines & seductores proficiunt in peius errantes, & in errorem mittentes. Et ad Corinthios in secunda Episto-
 la. Eiusmodi pseudoapostoli, operarij dolosi, [b] transfigurantes se in Apostolos Christi. Et non mirum: Ipse autem Satanæ transfiguratur se in Angelum lucis.

Nunquid non & sapientiores sibi applicant, & conducunt, vt minus sapientes facilius seducant, teste Paulo; qui ait ad Timotheum in secunda Epistola. Exi enim tempus, cum sanam doctrinam non sustinebunt, sed ad sua desideria coaceruabunt sibi magistros, prurientes auribus; & à veritate quidem auditum auerent, ad fabulas autem conuertentur. Si autem Christi sunt, quare Christum non prædicant, vbi, Christum de Virgine natum à mortuis surgere non creditur? sicut Paulus faciebat; qui, ait ad Romanos; Sic autem prædicaui Euangelium, non, vbi nominatus est Christus, ne super alienum fundamentum ædificarem. Ipsi autem super alienum fundamentum ædificare nituntur.

Seipios

Se ipsos etiam iustificant, & commendant, prout possunt; sed stultum est & inane. Vnde ad Corinthios in secunda Epistola: *Non enim, qui se ipsum commendat, ille probatus est, sed quem Deus commendat.* Et ad eisdem in prima dicit Paulus de se ipso: *Nihil enim mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum.* Et paulò post subdit: *Gratia Dei sum id, quod sum.* Ipsi autem ab humano die nolunt iudicari.

Nunquid etiam dicunt, quòd Paulus in Epistola ad Titum ostendit ordinationem Ecclesie eorum? sed ibidem dicit Paulus; *seruos Dominis suis subditos esse.* Ergò in eorum Ecclesia, quidam sunt serui, quidam Domini; cui Dominus aduersatus in Euangelio dicens: *Iam non dicam vos seruos: quia seruus nescit, quid faciat Dominus eius. Vos autem dixi, amicos, quia omnia, quæ audiui à patre meo, nota feci vobis.* O iniqui: Vocatis ne seruos, quos Dominus vocat amicos? Paulus autem & fratres ad Philemonem, dicens de Onesimo acolytho: *si ergò habes me socium, suscipe illum, sicut me.* Quare ergò æquanimiter non suscipitis pauperem, vt potentem? Iacobus in hoc vos accusat dicens: *Et enim si introierit in conuentum vestrum vir aureum anulum habens in veste candida; Introierit autem pauper, in habitu sordido: & intendatis in eum, qui indutus est veste præclara, & dixeritis ei; tu sede hinc benè: pauperi autem dicatis; tu, sta illic, aut sede sub scabello pedum meorum: Nonne iudicatis apud vosmetipsos: & facti estis iudices cogitationum iniquarum.* Et paulò post ait: *Si autem personas accipitis,* [a] *peccatum operamini, redarguti à lege, tanquam transgressores.*

Nunquid (non) & Ioannes introitum Ecclesie vobis interdicit, dicens in secunda Epistola; *Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non affert; (de doctrina dicit: quòd dilectio proximi, non est mandatum nouum; sed, in Veteri lege datum) nolite recipere eum in domum, nec aue ei dixeritis, qui enim dicit illis, aue, communicat operibus illorum malignis.* Et Iudas in Epistola, vos pluries accusat, qui ait: *Deprecans concertari semel tradite sanctis fidei. Subintroierunt enim quidam homines, qui olim descripti sunt in iudicio, Dei nostri gratiam transferentes in luxuriam, & solum dominatorem, & solum Dominum Iesum Christum negantes.* Et post pusillum ait: *Similiter & hi somniantes, carnem quidem maculant, dominationem autem spernunt, maiestatem verò blasphemant.* Et iterum ait: *Hi autem, quacunque ignorant, blasphemant; quemcunque autem naturali-* ter, tam-

Titum. 2.
Ibidem.

Ioan. 15.

Iacob. 2.

a] In Leuitico:
Non confide-
res personam
pauperis, nec
honores vul-
tum potentis.
2. Epist. Ioan.

Iud. in Epist.

ter, tanquam muta animalia, norunt, in his corrumpuntur. *Vt illis, qui in via Cain abierunt, & errore Balaam mercede confusi sunt, & in contradictione Chore perierunt. Hi sunt in epulis suis macule, conuiuantes sine timore, semetipso pascentes, nubes sine aqua, quæ à ventis circumferuntur, arbores autumnales, infructuosæ, eradicatæ, biæ mortuæ, &c. Prophetauit autem de his septimus ab Adam Enoch dicens: Ecce*

* Sic M. S.

a] *Isid. sen. lib.*

Qui autem sunt heretici, nisi qui relicta Dei Ecclesia, priuatas elegerunt societates.

1. Ioan. 2.

b] *Vnde in lib.*

106: Ecce, qui seruiunt ei, non sunt stabiles, & in Angelis suis reperit prauitatem: quanto magis hi, qui habitant domos luteas.

Proverb. 20.

1. Ioan. 2.

c] *Vnde Isid.*

Paganus & hereticus vnum sunt. Ille, quia nunquam fuit cum populo Dei: iste, quia recessit à Dei populo.

Apo. 1.

Ibidem.

Ibidem.

venit Dominus in sanctis millibus suis fauore iudicium contra omnes, & arguens omnes impios, de omnibus operibus impietatis eorum. Et iterum: *Vos autem charissimi, memores estote verborum, quæ dicta sunt ab Apostolis; qui dicebant, quoniam in nouissimo tempore veniunt illufiores secundum sua desideria ambulantes in impietate, hi sunt, qui segregant [a] semetipso, animales, spiritum non habentes * sanctum.*

Nunquid autem dicitis vos ex Deo natos esse, quod falsum esse probo. Peccatum enim non haberetis, nec, etiam peccare possētis, vt Ioannes testatur in prima Epistola dicens: *Omnis, qui ex Deo natus est, peccatum non facit: quoniam semen ipsius in eo manet, & non potest peccare, quoniam ex Deo est natus.* Si autem dixeritis, quod non peccetis, audiat, quod sequitur. *Si dixerimus, quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & [b] veritas in nobis non est.* Quomodo ergo estis ex Deo nati? *Vnde & Salomon ait; Quis potest dicere, mundum est cor meum? purus sum à peccato? quia, diceretur; Nemo. Nonne ex nobis existis, de quibus Ioannes. Ex [c] nobis prodierunt, sed non erant ex nobis. Nam, si fuissent ex nobis, permansissent utique nobiscum.* Estis enim tanquam corui ab arca exeuntes, & in arcam non redeuntes vt columba. *Vnde Paulus ad Laodicenses de vobis ait: Gaudete in Christo, & præcaute sordidos homines in lucro. Magis enim intenti estis lucro, quam lauacro.* E Ioannes in Apocalypsi ad Ecclesiam Ephesi: *Non potes sustinere malos, & tentasti eos, qui se dicunt Apostolos: & non sunt; & inuenisti eos mendaces.* Dicitis enim; quia Apostolorum vitam ducitis. Et subdit ad eos, qui vobis credunt: *Memor esto itaque, vnde excideris, & age poenitentiam, & prima opera fac: sin autem, venio tibi, & mouebo candelabrum de loco suo. Quid aliud est mouere candelabrum, quam Dei faciem auertere.*

Persequentibus autem vos dicit: *Vincenti dabo edere de ligno vitæ.* Lignum vitæ, est Christus. Vos autem præcipitantes estis, vt Balach. Vos, sine substantia, vt Balaam. Vos enim Balachitæ, & etiam Balaamitæ. De vobis enim dicitur in Apocalypsi: *Pu-*

gnabo

Apocalyp. 3.

gnabo cum illis in gladio oris mei. Et iterum: *Tertius angelus tuba cecinit* Apoc. 8.
cecidit de celo stella magna, ardens tanquam facula. Et cecidit in tertiam
partem fluminum, & in fontes aquarum, in absinthium: & multi ho-
minum mortui sunt, de aquis; quia amara facta sunt. Stella magna
 de celo ruens, vos figurat; qui de firmamento Ecclesie lapsi estis
 in flumina, & fontes scripturarum sanctorum: quas prave intel-
 ligendo, in amaritudinem vertitis: de quibus Propheta ait: *Ve,*
qui potum dat amico suo, miscens in eo fel suum. Et iterum: *Soluti*
sunt quatuor Angeli, qui parati erant in horam, & mensem, & annum,
ut occiderent tertiam partem hominum. Quatuor dixit, propter
 quatuor mundi partes, quas in licentiam persecutionis habetis,
 ut tertiam partem hominum occidatis. Et iterum subditur: *Nu-*
merus equestris exercitus decies millies mille millia. Ecce numerus ve-
 ster, o damnati. *Et de ore ipsorum procedit ignis, & fumus, &*
sulphur.

Et illud: misit
 draco cauda,
 & traxit ter-
 tiam partem
 stellarum. Dra-
 conis cauda
 stellarum pars
 trahitur: quia
 heretica per-
 suasione extre-
 ma, quidam,
 qui videntur
 lucere, rapiun-
 tur: stellas na-
 que trahere in-
 terram est, eos,
 qui videntur
 studio vita ce-
 lestis inhaerere,
 amore terreno-
 rum involuere.
 Abac. 2.
 Apoc. 8.
 Ibidem.
 1. Timoth. 2.
 Tit. 3.
 Iacob. 1.
 1. Pet. 2.
 2. Pet. 3.

Vos quidem estis bestia habens duo cornua, similia agni, lo-
 quens sicut draco: Et facitis adorare bestiam primam, cuius cu-
 rata est plaga mortis, id est, diabolus, siue Antichristum. Vnde
 Paulus ad Timotheum, loquens in prima Epistola de vobis ait:
Hoc preceptum commendo tibi fili Timothee, secundum precedentes in-
te Prophetias, ut milites in eis bonam militiam, habens fidem, & bo-
nam conscientiam, quam quidam repellentes circa fidem naufragauerunt.
 Et ad Titum ait; *Hereticum hominem post vnam & secundam cor-*
reptionem deuita. sciens, quia subuersus est, qui eiusmodi est, &c. Et
 Iacobus etiam vos monuit, qui ait: *Si quis autem putat se religio-*
sum esse, non refrenans linguam suam, &c. Ecce taciturnitas mona-
 chorum in hoc non est vituperanda, sed hereticorum loquaci-
 tas: magis enim garruant, quam obediunt. Obedire enim no-
 tunt Prælati nostris: dicentes, quia mali sunt. Ignorant autem
 illud, quod ait Petrus: *Serui subditi estote in omni timore Domini,*
non tantum bonis & modestis, sed etiam discolis, &c. Vnde & Raba-
 nus ait: *Siue iuste, siue iniuste proferatur sententia pastoris; obseruan-*
da est: ne forte culpa, quæ non fit ex opere, fiat ex elatione. Petrus ite-
 rum ait: *Paulus secundum datam sibi sapientiam scripsit.* Et sequi-
 tur: *loquens de his: in quibus sunt quedam difficulta intellectu; quæ*
 [a] *indocti & instabiles deprauant, sicut & ceteras scripturas, ad suam*
ipsorum perditionem, &c. Et iterum de vobis Sybilla: *Quartus*
autem sol, quarta generatio est. Erunt homines, quod verum est abne-

a] Quibusdam
 enim scripturae,
 sunt odor mor-
 tis in mortem
 quibusdam, o-
 dor vite, & vi-
 tam.

gantes: Et in diebus illis exurget mulier de stirpe Hebræorum, nomine MARIA, &c. Vos enim estis tanquam Sichemita, qui apud Iudæos circumcidebantur, non propter Deum; sed propter populi fauorem.

Baruch. 3.

Luca. 16.

** Num Vocula*

Germanica

Papagen: qua-

si dicat; Hære-

ticos Vestri in-

star multicolor-

rum. Pfitaco-

rum.

Rom. 9.

Luca. 16.

Joan. 5.

Matth. 7.

Matth. 23.

In lib. Reg. 3.

In iudicio Sa-

lomonis Chri-

sti figura fuit.

Vbi mulier im-

proba, id est,

plebs hæretico-

rum; Vera mater, hoc est,

Ecclesia filium appetebat; non,

Et nutrit, sed, Et interimeret. Et,

sicut gladio Salomonis, mater in genua Vera, comperit: est: ita plures seducti hæretica rabie

spiritu Dei docente, redeunt ad Veram matrem Ecclesiam pro ipsis gementem.

Iob. 3.

Luca. 13.

Cant. 2.

Eccles. 19.

Iob. 34.

Nunquid autem (non) & duos dicitis esse Deos? obuiantes Baruch, qui ait: *Hic est Deus noster, & non assimabitur alius absq; illo.*

Nunquid non vos estis tanquam diues, qui induebatur purpura & bysso, & epulabatur quotidie splendide? Induimini enim purpura & bysso, id est, * Papagen, quasi cultum bonæ vitæ habentes exterius, potius ad nitorem, quàm ad utilitatem. Quid est enim purpura, nisi vana gloria? Nos autem, licet simus vlcerosi, id est, peccatores, vt Lazarus: vlcera nostra incute sunt: id est, peccata nostra exterius parent, & confessione delentur: quia, ore confessio fit ad salutem.

Vos autem Christum resurrexisse à mortuis, non creditis.

Vnde vobis dicit Lucas: *Si Moysen & Prophetas non audiunt, neque, si quis ex mortuis resurrexerit, credent.* Vnde Dominus ait: *Si crederetis Moysi, crederetis forsitan & mihi, de me enim ille scripsit.*

Nunquid & vos iudices facti estis? Eadem quidem mensurâ, quâ mensi fueritis, remetietur vobis. Si ergo iudicatis; iudicabimini. Vultis non iudicari? scriptum est: *quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris.* Vobis autem illud dicitur: *Va vobis, Scriba & Pharisei,*

hypocrita; qui circuitis mare & aridam, vt faciatis vnum profelytum, vt, cum factus fuerit, faciatis eum filium gehennæ duplo, quàm sti figura fuit. Vos. Vbicunque enim ad hypocritas loquitur, ad vos loquitur.

Vos enim estis similes monumentis dealbatis, de quibus Salomon: *Simulatores & callidi; pronocant iram Dei.* Et alibi: *Simulatores ore decipit amicam suam.* Vnde B. Iob: *Non venies in conspectu Domini omnis hypocrita.* Estis enim vulpes, pleni dolis, & latentes in foueis, foetentes in odore, non recto itinere, sed per anfractus curritis tortuosos, quibus Dominus ait: *Ite, dicite, vulpi illi. Ecce, eicio daemona, &c.* Et in Canticis: *Capite nobis vulpes paruulas, quæ demoliuntur vineas; nam vinea nostra floruit.* Et Iesus filius Sirach: *Est, qui nequiter humiliat se, sed interiora eius plena sunt dolo.*

Sed Deus ita vult. Vnde illud in libro Iob, de Deo: *qui regnare facit hominem*

hominem hypocritam propter peccata populi. Quia ut ait Isaias; Dies Domini super omnes naues Tharsis, & super omne, quod visu pulchrum est. Et subdit: Agnitio vultus eorum, respondebit eis, & peccatum suum quasi Sodoma predicauerunt. Et iterum: Pulcherrimi quoque viri tui gladio cadent: Et idem de vobis prophetauit dicens: Erit in die nouissima in testimonium & vsque in aeternum. Populus enim ad iracundiã prouocans est, & filij mendaces, filij nolentes audire legẽ Dei: qui dicunt videntibus, nolite videre: & aspicientibus, nolite aspicere.

Nunquid (non) vos estis olla succensa, cuius facies a facie aquilonis erat? Vos præuidit Hieremias: Et subdit: Ecce ego iudicio contendam tecum, eo quod dixeris, non peccaui. Et idem ait: Ne credas [a] eis, cum locuti fuerint tibi bona. Et iterum: Noli orare pro populo isto in bonum. Cum ieiunauerint, non exaudiam preces eorum. Peccatum enim vestrum scriptum est stylo ferreo in vngue adamantino. Sicut dicit Hieremias: Et calathus vester plenus est ficibus, quæ comedi non possunt. Et vos calicem vini furoris propinatis. Nunquid vos estis filij Ionadab, filij Rechab, non bibentes vinum? Non tam fideles; bibitis enim. Lumbare vestrum computruit: Dentes obstupuerunt; nec impunè, scio enim virgam vigilan-
tem. In his quidem omnibus, vobis insultat Hieremias. * O sagolidori, senes Chias reiecitis, quas estis iterum corrosuri. Poluta & morticinum est esca vestra, & à bestiis lacerata. Nunquid autem & nobis scripsit articulus Domini? Mane, Techel, Phares; quia complebitur regnum vestrum ad malum, Techel; quia nullius ponderis, & nullius valoris estis. Phares, quia diuisi estis: Vnde & Pharisei vocamini.

De vestra autem via Salomon ait: Est Via, quæ videtur homini iusta; nouissima autem eius deducunt ad mortem. Et alibi idem; Generatio, quæ sibi munda videtur, & tamen non est losa à sordibus suis: generatio, cuius excelsi sunt oculi, & palpebra eius in alta sur-
rectæ. Generatio, quæ pro dentibus gladius habet, & commandis molaribus suis. Et idem: Sunt impij, qui ita securi sunt, quasi iustorum facta habeant: sed hoc vanissimum iudico. Hieremias etiam eos onagris, id est, asinis agrestibus assimilat dicens: Onager assuetus in solitudine, in desiderio animæ suæ attrahit ventum amoris sui. Hæreticus quoque in solitudine assuetus, cum terram non excolat, habitat vbi fructus non est, & attrahit ventum amoris sui. In-
stant enim, non ædificant. Contra quod illud; Scientia inflat, charitas verò ædificat.

1. ier. 24.
ibidem.
Isaie 1.
Isaie. 30.
Hierem. 1.
Hierem. 12.
a] si Nonnū-
quam falsitas
veniloquio ad-
iungitur: Et
plerumq; à ver-
itate incipit,
qui falsa con-
fingit, sæpe
vērā præmit-
tit, quæ falsa
locuturus est.
Idem. 14.
Idem. 17.
Hier. 24.
Hebr. 35.
Hier. 13.
Hier. 31.
Hier. 1.
* Locus corrup-
tus.
Daniel. 5.
Prouerb. 14.
Prouerb. 30.
ibidem.
Eccles. 8.
Hier. 19.
1. Corinth. 8.

*Quod scriptura spiritualiter debeant
intelligi non ad lite-
ram.*

C A P V T XXIV.

Psal. 118.

Vnde Greg. in

Moralib. Qui

textum confi-

derat, & sen-

sam sacrae le-

ctionis igno-

rat, non tam

se eruditione instruit,

quam ambiguitate confundit;

quia, nonnunquam sibi litera verba

contra dicunt, quae legendi assiduitate penetrantur.

Si enim ignoti hominis faciem cerni-

mus, eor nescimus: sed, si familiares eis

fiamus, vsu, colloquij eorum cogitationes indaga-

mus. Ita cum litera historia aspicitur, nil aliud, quam facies videtur: sed assiduitate lectio-

nis mentem quasi ex familiaritate percipimus; & aliud esse, quod intimat, aliud esse, quod

sonat, agnoscimus.

1. Corinth. 2.

2. Corinth. 2.

2. Corinth. 2.

2. Corinth. 2.

2. Corinth. 2.

2. Corinth. 2.

2. Corinth. 2.

2. Corinth. 2.

2. Corinth. 2.

2. Corinth. 2.

2. Corinth. 2.

2. Corinth. 2.

2. Corinth. 2.

2. Corinth. 2.

2. Corinth. 2.

2. Corinth. 2.

2. Corinth. 2.

2. Corinth. 2.

2. Corinth. 2.

2. Corinth. 2.

2. Corinth. 2.

2. Corinth. 2.

2. Corinth. 2.

QUIA autem scripturarum lata depingitur area; non solum latitudinem mirari sufficit; sed, profundum. Cum sit enim nucleus dulcis, iuxta illud: *Quam dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel ori meo.* Cortex exterius amarescit. Vnde Hieremias ait: *Versa est in amaritudinem vitis aliena.* Nucleum ergo paremus; sed corticem, tanquam nuclei ventrem, referuantes, nucleum denudemus. Lex enim cortex est Euangelij. Euangelium vero nucleus est legis. Tamen, tam in lege, quam in Euangelio est cortex & nucleus, quis enim parabolas corticem esse negat? Non ergo corticem com-

mendemus: sed cum Petro dicamus; *Ediffere nobis parabolans* hanc. *Litera enim occidit, spiritus autem viuificat.* Vnde, & in omnibus primò literam, vt puerorum lac: Secundò, spiritalem intellectum, tanquam adutorum panem attendamus. Nunquid semper balbutientes vt pueri, nihil loquemur vt adulti?

De visibilibus igitur ad inuisibilia transcendamus, quia, *Omnis caro fœnum.* Literam ergo, sicut fœnum conculceimus, cum pedibus calceatis: quia *speciosi sunt pedes euangelizantium pacem.* Conculcantes ergo fœnum & paleam, veniamus ad medullam. Cum pater enim operaretur filiis Israël per figuras, iuxta illud: *Omnia hæc contingebant illis in figura;* filius autem loqueretur cum discipulis per parabolas: & Spiritus sanctus descenderet in discipulos habens linguas igneas: necesse est, vt figuras præsignantes, parabolas differentes, linguas igneas explicantes, in spiritu ambulemus: quia, vt dictum est, spiritus viuificat.

Erube-

Erubescant ergò hæretici in litera, tanquam in volutabro
 eorum delectantes. Sed quid mirum? carnalibus enim deside-
 riis adhuc gaudent. Nos autem, tanquam capreoli, cornua erige-
 rentes & faciem, per abrupta scopulorum depascamus: iuxta *Colof. 3.*
 illud; *quæ sursum sunt, sapite, non, quæ super terram.* Ut dicamus
 cum Apostolo: *Nostra autem conuersatio in calis est.* Ipsi verò *Philip. 3.*
 tanquam porci cum rostris in sterquilinio fodientes, transglu-
 tiunt vermiculos & immunda. Sic enim implebitur, quod scri-
 ptum est in Ouidio; *Pronaque cum spectent animalia, cætera ter-
 ram, Os homini sublime dedit.* Ipsi enim bruta; nos, homines.
 Hominibus enim dicitur: *Notate verba; signate mysteria.*
 De brutis autem dicit Isaias: *Canes muti, non valentes latrare, vi-
 dentes vana, dormientes & auantes somnia.* Vnde & nobis iniun-
 gitur: *Nolite sanctum dare canibus:* Et illud: *Neque mittatis ma-
 garitas vestras ante porcos.* Ipsi autem plus, quàm porci: minus
 verò, quàm asinus aut bos. *Quia cognouit bos possessorem suum,*
 & *asinus præsepe Domini sui.* Ipsi autem stabulum * *perennan-
 tes, præsepe non inueniunt, vt granum ruminent spiritale.* ** Penetrantes.*

Nunquid (non) si Dominus eis dixerit; *Soluite templum hoc,* *Ioan. 2.*
 & *in tribus diebus reedificabo illud;* responderent cum Iudæis:
quadraginta, & sex annis edificatum est hoc templum; & *in triduo*
illud suscitabis? Scitis, quid de eis dico? *Exspectate hic cum asino,* *Genes. 28.*
 asini enim sunt, nihil intelligentes. Quare autem non intelli-
 gunt, Propheta insinuat, dicens: *Nisi credideritis, non intelligen-
 tis.* Credant ergò, & intelligent. Intellectio enim merces est
 fidei.

Quod autem Iacobus ait; *hoc & demones faciunt;* Verum *Iacob. 2.*
 est, quod demones credunt Deo, sed, non, in Deum; sicut nos
 credimus Paulo, sed non, in Paulum. Occulta enim sunt ver-
 ba: Vnde enim occultè ascendisset Iesus ad diem festum; nisi *Ioan. 7.*
 quia & non credentibus occultus erat: & mysterium diei festi
 suum erat, sed occultum.

Vnde Isaias adhuc clamat. *Audite audientes, & nolite intelli-
 gere, videte visionem, & nolite cognoscere.* Intelligamus ergò, & co-
 gnoscamus spiritum in litera; & imitemur illum, de quo Isaias
 ait: *Non secundum visionem oculorum iudicabis, nec secundum audi-*

Isa. 1.

tum aurium arguet. Nouit enim interiora hominis. Et nos interiora literæ agnoscamus; & sic beati erimus, si & alios doceamus.

Isa. 32.

Dicit enim Isaïas: *Beati, qui seminatis super omnes aquas*, i. mittentes pedem bouis & asini. Sic enim quæ sunt arida, transeunt in stagnum, & sitientes, in fontes aquarum. *In cubilibus, in quibus prius habitabant dracones, orietur viror calami & iunci.* Egentes autem & pauperes quærunt aquas, & non sunt. Lingua eorum siti aruit.

Isa. 35.

In cubilibus, in quibus prius habitabant dracones, orietur viror calami & iunci. Egentes autem & pauperes quærunt aquas, & non sunt. Lingua eorum siti aruit.

Isa. 41.

Imitemur ergò illum, qui ait: *Aperiam in supinis collibus flumina, & in medio camporum fontes. Ponam desertum in stagna aquarum, & terram inuiam in riuos aquarum.* Quare autem hoc faciat, subdit: *ut videant, & sciant, ut recogitent, & intelligant.* Recogitatio enim intellectum operatur mysticum. Vnde Isaïas. *Iustus perit, & non est qui recogitet in corde suo.*

Ibidem.

Iustus perit, & non est qui recogitet in corde suo.

Isa. 57.

Iustus perit, & non est qui recogitet in corde suo.

Hier. 31.

a] Vnde Isaïas in summo bono Lex diuina, tripliciter sententia data est: Primò, ut historicè, id est, iuxta literam: Secundò tropologicè, id est, iuxta moralem scientiã: Tertio mysticè, id est, iuxta spiritualem intelligentiam intelligatur.

Genes. 4.

b] Vnde in moral. Sacra scriptura, quasi quoddam speculum oculis

Nunquid (non) patres comederunt vnam acerbam, & dentes

filiorum obstupescunt? Maturemus ergò vnam, non literam solò attendentes, ut ad nos illud referatur: *Dabo legem meam in visceribus eorum, & in corde eorum, scribam eam.* Tunc [a] enim in corde scribitur, cum spiritaliter intelligitur. Quis est autem, qui intelligere non valeat. Omnes speculum [b] habemus, in quo omnia speculamur. Omne seculum, nobis est speculum: sedeamus ergò iuxta ripam seculi, non in seculo, & præclara intueamur mysteria. Nunquid tanquam boues seculum comedentes facti sumus bestiales, sicut Nabuchodonosor? Leuemus ergò oculos ad cælum, & recuperabimus intellectum. Audire enim debemus auribus cordis, & videre oculis cordis. Vnde in scripturis sæpe inuenimus; *audire, & auribus percipere*; hæc duo verba simul esse iuncta: ut, in Genesi, quando Lamech loquitur ad uxores suas, Adam & Sellam: *Audite verba mea, auribus percipite sermones meos: quia virum occidi in vulnus meum, & iuuenem, in luorem meum.* Et Isaïas: *Audite cali, & auribus percipite terram.* Audiamus ergò spiritaliter, ut cœlestes percipiamus literam; auribus, ut terreni.

mentis opponitur; ut interna facies nostra in ipsa videatur.

Prouerb. 3.

Deutroque intellectu loquitur Salomon dicens: *Circunda eas gutturi tuo, & describe in tabulis cordis tui, & inuenies gratiam coram Deo & hominibus. Gutturi tuo, dicit; quantum ad literæ superficiem; tabulis cordis, quantum ad intellectum spiritualem.*

Et ite-

Et iterum: *Fili mi, auſculta ſermones meos, inclina aurem tuam: cuſtodi eos in medio cordis tui.* Domino enim paramus lucernam, cum interiora perſcrutamur, Salomone teſte, qui ait; *Lucerna Domini, ſpiraculum hominis, quæ inueſtigat omnia ſecreta ventris.* Vnde ſubdit: *Appone eor ad doctrinam meam, quæ pulchra erat tibi, cum ſeruaueris eam in ventre tuo, & redundabit in labijs tuis.* Nolite eſſe ſimplices, vt ſtulti, & bruti: licet columbina ſimplicitas bona eſſe legatur: de qua dicitur: *Eſtote prudentes, ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut columbæ.* Et Salomon: *Qui ambulat ſimpliciter, ſaluus erit.* Hæc enim [a] ſimplicitas bona eſt; ſed ſtultorum, peruerſa. Simpliciter enim ambulare debemus in operibus, ſed non in ſcripturis.

Proverb. 4.
Proverb. 20.
Ibidem.
Matth. 10.
Proverb. 28.
a] Multi enim ſunt ſimplices, qui recti non ſunt. Vnde de

Job dicitur: Erat vir ſimplex & rectus. *Et Paulus ad diſcipulos ait:* Eſtote prudentes in bono, ſimplices autem in malo. *Et rurſum:* Nolite pueri eſſe ſenſibus; ſed malitiã paruuli eſtote. Vnde non ſolum Spiritus ſanctus in columba apparuit, ſed ſimplicitatem, inuenerit, ſed in igne, & zelum inſiſta indicaret: *Cui Dominus ſatis concordat dicens:* Eſtote prudentes, ſicut ſerpentes, &c.

Sed forſitan vos * pauerit illud, quod legitur: *qui fortiter premit vbera, ad eliciendum lac, exprimit butyrum: & qui vehementer emungit, elicit ſanguinem.* Ne timeatis fratres: ſolum modò credite, ſtantes in fide, viriliter agentes, & omnia vobis erunt proſpera. Bonis enim omnia cooperantur in bonum. Qui benè mulget, non mulget butyrum: qui benè mungit, non mungit ſanguinem.

* terret.
Exortib. 30.

Et forſitan vobis illud obuiat, quod legitur in Eccleſiaſte: *Neque plus ſapias, quàm neceſſe eſt, ne obſtupeſcas:* ſed, de mundana dictum eſt ſapientia huius mundi: quæ, quaſi vua acerbã obſtupeſcere facit hominem. De qua dictum eſt; *Sapientia huius mundi ſtultitia eſt apud Deum.* Ad illam ergò præcurramus ſapientiam, de qua ſcriptum eſt; *Si ſapientiam inuocaueris, & inclinaueris cor tuum prudentiã; ſi quaſieris eam, quaſi pecuniam, & ſicut theſauros [b] effoderis illam, tunc intelliges timorem Dei, & ſcientiam Dei inuenies, quia, Dominus dat ſapientiam, & ex ore eius ſcientia & prudentia.*

Eccleſ. 7.
1. Corinth. 3.
Proverb. 2.
a] Super hoc Gregorius in *Moralibus ait:* Sapietia quippe, in rerum ſuperficie non iacet: quia in inuiſibilibus later: ideo dicit, effoderis.

Ecce, hæc eſt vera ſapientia: ſed oportet eam effodere in ſerena, ſicut theſauros effodimus in terra. Latent enim plura interius: ſicut legimus in Canticis; *Quam pulchra eſt amica mea, & c.* Et iterum: *Sicut fragmenta mali punici, ita genũ tua, abſque eo, quod intrin-*

intrin-

intrinsicus laet, habet enim aliquid interius hoc, quod miramur exteriori. Quid est autem intelligere, nisi intus legere? Intus ergo legamus, vt intelligamus.

Creditisne videre literam, sicut picturam. Longè aliter videnda est litera, quàm pictura. Pictura enim nuda est, & aperta. Litera autem vestita & velamine carnalium sacramentorum circumtexta: Et ideo, nisi velamine reiecto ad medullam non possumus intueri. De quo velamine scriptum est; *quandiu legitur Moyses, velamen supra corda eorum positum est: sed, velum templi scissum est: & medulla nobis est reuelata.*

2. Corinth. 3.

Math. 7.

a) Vnde in Moralibus: Scri-

ptura sacra in locis obscuris quasi exponendo frangitur, & mandendo glutitur: Et ita est cibus. In locis apertis ita torbetur, sicut inuenitur: Et tunc est potus. Vnde filii Iob tres sorores vocabant, vt comederent & biberent cū eis. Filii, Apostoli, sorores, populi.

Math. 18.

Non solum autem [a] panes integros miremur, sed & fragmenta: quod populus capere non potest; capiamus cum Apostolis: quibus datum est nosse mysterium regni Dei, aliis autem in parabolis. Ad minus enim intelligentes parabolas inducimus per simile; prouectis autem micæ & fragmenta commendamus. Literam ergo frangamus, vt aperiatur, quia, scissum est velamen. Nihil enim aliud est panis fractura, aut veli scissura; quàm literæ nucleus interior & medulla. Et ipsa quidem interior interuola, Christi esse sudarium asseritur: Et in cubiculo spiritualis intellectus, tanquam in monumento conquiescit. Litera enim est tanquam lapis superpositus in clausura monumenti, hinc & inde firmissimam componens maceriem. Cui ergo monumentum clausum est, deuotissimè, & fideliter, & puro animo, dicat cùm beatis mulieribus; *Quis reuoluet nobis lapidem ab ostio monumenti?* Et respiciens videbit lapidem reuolutum, & sic perueniet ad anteriorem monumenti intuitum: Angelicos testes sic videbit, sudariumque & vestes.

Cum Christo ergo vsque ad monumentum descendamus, vt mulieres; cum eo, sidera transcendamus, vt Ioannes: sic enim per monumenti maceriem vt lynces, & per solis radios irreuerberato lumine, vt aquila Deum & hominem merebimur intueri. Sic etenim veniemus ad medullam. Sic hydria in aquis abstemia, in vinosum demergetur temulenta cellarium. *Nam sic abyssus abyssum inuocat in cacarrahæis*, hoc est, in diuinis scripturis, siue mysteriis.

Nonne, sicut Ioanni, nobis incumbit syluestres frondium virgas in aurum conuertere, & saxa littoris in gemmas, & fragmenta gemmarum, in propriam reformare naturam. Nam sic terra

ra in nostris videbitur scaturire monumentis. Nunquid semper
 aquam potabimus? Nunquid hydrias semper vapidabimus in
 aquosis? Altius figamus intuitum aquilarem: & sic, aquam in
 vinum conuertemus, & hydrias faciemus odoriferas. Tunc enim
 Dominus aquam vinum fecit, cum post resurrectionem appa-
 ruit duobus discipulis ambulantibus in via, & incipiens à Moysè,
 & omnibus Prophetis, interpretatus est illis, in omnibus scripturis, quæ
 de ipso erant. Vnde & illi inebriati sunt dicentes: Nonne cor nos-
 trum ardens erat in nobis, cum loqueretur nobis in via, & aperiret no-
 bis scripturas.

Interpretemur ergò & nos: & meracissimum bibentes vi-
 num, hydrias vsque ad summum impleamus, dicentes cum illo,
 qui ait: *Et calix meus inebrians, quam præclarus est.* Et cantemus
 cum Propheta: *Potasti nos vino compunctionis:* non solum cum
 Domino de monte descendamus, sed etiam cum Domino mon-
 tem ascendamus, tanquam operosi. Moyses enim cum paucis
 ascendebat montem, multis exspectantibus iuxta pedem. Nos
 verò, si viuimus spiritu, spiritu & ambulemus: quia nos oportet co-
 medere librum, quem comedit Ioannes, & amaricatus est ven-
 ter eius. Sacra etenim scriptura spiritualiter viuentibus dulcis
 est: carnalibus autem est amara. Videamus ergò ne in nobis a-
 marefcat, sed dicamus cum Propheta: *Eloquia tua Domine, elo-
 quia casta, dulciora super mel ori meo.* Sed charitatem oportet nos
 habere, si benè omnia volumus intelligere. Vnde Apostolus:
*In charitate radicati & fundati, vt possitis comprehendere cum omni-
 bus sanctis, quæ sit altitudo, latitudo, longitudo & profundum.* Ne
 simus insipidi, satis saporem habeamus in verbis. Insipiditas
 enim nauseam facit: & sal infatuatum foras eiicitur, & ab
 omnibus concolcatur. Si autem sal euauerit, in quo salietur?
 Nose ergò, quibus dictum est: *Vos estis sal terræ;* in nobis salitis
 sal intelligamus, & sub lingua. Intueamur David, qui percussit
 Edom, id est, terrenum, & XII. in Valle Salinarum. David e-
 nim XII. percussit, id est, duodecim prædicationibus Apосто-
 lorum auditis, in Valle Salinarum, id est, in scriptura verborum
 benè salita, perfectus esse promeretur. Sic enim cum ipso Da-
 uid Sobal euertemus, id est, vanam vetustatem, & Syriam, id est,
 sublimes: Et conuertemus Ioab, quod interpretatur inimicus.
 Seruiamus ergò in nouitate spiritus, non in vetustate literæ, vt ait
 Paulus ad Romanos.

Contra eos, qui dicuntur, Xabatati.

C A P V T XXV.

QUIDAM autem, qui Vallenses se appellant, eò quòd in Valle lacrymarum maneant, Apostolos Christi se faciunt, tanquam Christi Apostolos habentes in derisum: & etiam Xabatenses à Xabata potius, quàm Christiani à Christo, se volunt appellari. Sotulares cruciant, cùm membra potius debeant cruciare. Calceamenta coronant: caput autem non coronant: cùm Isaias dicat: *Scindite corda vestra, & non vestimenta vestra.* O mira nouitas. Nouum genus * Tritanorum, qui locorum varietates aliter videre non poterant, aut mirari, nisi se fingerent esse Christos. Sedent enim tota die ante solem. Hora autem cœnæ, per plateas se exponunt. De quibus ait Paulus ad Thessalonicenses: *Audimus enim inter vos quosdam ambulare inquietè nihil operantes, sed curiosè agentes. His autem, qui eiusmodi sunt, denuntiamus, & obsecramus in Christo Domino Iesu, vt cum silentio operantes, suum panem manducant.*

Isa. 1.
In Leuitico legimus: Vestimenta vestra nolite scindere, ne forte moriamini, & super omnem cœtum oriatur indignatio.

* *Quid vocis, Trutanorū.*
2. Thessal. 3.
Luc. 19.
Matth. 23.

Ephes. 4.
1. Thessal. 4.

1. Cor. 20.

1. Cor. 4.

Ecce, quod silere, & operari eos præcipit, & suum panem manducare, non alienum. Panem enim cæcorum, claudorum & debiliū sibi adscribunt, & etiam mendicorum, quos Dominus inuitare iubet, non fortes aut robustos, qui potentes sunt operari. Vnde eos canes appellat Dominus dicens: *Non est bonum sumere panem filiorum, & mittere canibus.* Paulus autem eos otiosi non iubet, dicens ad Ephesios. *Magis autem labore operando manibus suis, quod bonum est.* Et ad Thessalonicenses; *Operemini manibus vestris, sicut præcepimus vobis, vt honestè ambuletis ad eos, qui foris sunt, & nullius aliquid desideretis.* Vnde & in Actibus Apostolorum legimus: *Quoniam non inquieti fuimus inter vos, neque panem gratis manducauimus ab aliquo; sed in labore & fatigatione nocte & die operantes, ne quem vestrum grauaremus.* Et subditur: *quoniam si quis non vult operari, non manducet.* Et iterum: *Ipsi scitis quoniam ad ea, quæ mihi opus erant, & his, qui mecum sunt; ministrauerunt manus istæ.* Et alibi in Actibus Apostolorum: *Neque enim quisquam egens erat inter illos: quotquot enim possessores agrorum & domorum erant, vendentes offerrebant precia eorum, quæ vendebant, & ponebant*

ante pedes Apostolorum. Diuidebantur autem singulis, prout cuiq; opus erat. Vnde ibidem ait Lucas: *Beatius est magis dare, quam accipere.* Act. 20.

Quid est autem, quod in Euangelio dicitur: *Discipuli enim eius abierant in ciuitatem, vt cibos emerent.* Non dicit: *Quaerent.* Ioan. 4.
 Operamini ergò, vt ematis. Legimus enim; *Melior est pauper sufficiens sibi quam gloriosus indigens pane.* Prouerb. 12. Et subditur ibidem: *Qui operatur terram suam, saturabitur panibus, qui autem sectatur ocium, stultissimus est. Sed, via stulti recta est in oculis eius.* Vult, & non vult piger: anima autem operantium impinguabitur. Prouerb. 13. Et idem: *Abcondit piger manum suam sub ascella; nec ad os suum applicat eam.* Prouerb. 19. Et iterum: *Noli diligere somnum, ne te egestas opprimat. Omnis enim piger semper in egestate.* Prouerb. 20. *Desideria occidunt pigrum. Noluerunt enim quidquam manus eius operari: toto die concupiscit & desiderat.* Prouerb. 21. Dicit piger: *Leo est foris, in medio platearum occidendus sum. Sicut enim ostium vertitur in cardine suo, ita piger in lecto suo.* Prouerb. 26. *Sapientior sibi piger videtur se- ptem viris loquentibus sententias.* Ibidem.

Omnia ista vobis obiiciuntur à Salomone, ò Vallenses. Vos enim neque colligitis vt formicæ; neque manibus nitimini, vt stelliones: quæ, etsi sunt minima; sapientiora sapientibus sunt, vt ait Salomon. Et Eccles. vbi ait; *Dulcis est somnus operanti, siue parum, siue multum comedat.* Eccles. 9. Et idem: *Sunt iusti, atque sapientes, & opera eorum in manu Dei: Et tamen nescit homo, verum amore, an odio dignus sit: sed in futurum seruantur incerta.* Sed, *melior est canis viuus, Leone mortuo.* Eccles. 5.

De vobis autem loquitur Iesus filius Sirach dicens: *Est autem amicus socius mensæ, & non permanet in die necessitatis.* Eccles. 6. Et idem: *Melior est, qui operatur, & abundat in omnibus; quam, qui gloriatur, & eget pane.* Eccles. 10. Et iterum: *Beatus diues, qui inuentus est sine macula: &, qui post aurum, non abiit, &c. quia, vt dicit quidam; Genus quoddam martyrij est, abstinentem esse in abundantia.* Eccles. 31. Operamini ergò, vt abundantes sitis & abstinentes. Non est enim bonum, esse ociosum. Dicit enim Iesus filius Sirach: *Multa mala docuit ociositas.* Eccles. 33. Et subdit: *Cum viro religioso tracta de sanctitate, cum seruo pigro, de operatione multa.* Et iterum: *Vir respiciens in mensam alienam, non est vita eius in cogitatione.* Eccles. 40. Victus enim alit animam suam cibis alienis. Sed legimus in lib. Prouerb. *Considera vit semitas domus suæ, & panem octosa non comedit.* Prouerb. 31. Comeditis enim cum sceneratoribus, quod prohibet Paulus ad Corinthios di- 1. Cor. 5.

cens: Si is, qui frater nominatur, est fornicator, aut auarus, aut idolis seruiens, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax, cum huiusmodi nec cibum sumere. Sed forsitan gloriamini in eo, quod legitis; Beati paupes spiritu. Sed, multi sunt pauperes, qui pauperes non sunt in spiritu: quia, cupidi sunt. Multi autem diuites pecunia, qui pauperes sunt spiritu; sicut Abraham, Iob. Pecunia enim, non damnat hominem: imò cupiditas & auaritia.

Si verò respondeatis; *operamur non cibum, qui perit*, non sic euadetis. Nunquid enim Dominus operatus est cibum, qui perit, sicut manna? Et, cum de quinque panibus saturauit tot millia hominum, dans incrementum panibus; & quotidie operatur cibos qui pereunt: omnium enim factor est. Vultisne

parificari Christo? vt dicatis; *Opera, quæ ego facio, ipsa est testimonium perhibent de me*. Opera autem vestra testimonium perhibent hypocrisis vestræ. Aliter enim hypocritæ non essetis, nisi quædam bona prætenderetis opera, de quibus mercedem recepissetis. Vnde & *Paulus de vobis prophetauit dicens: *Scio, quia post discessum meum intrabunt ad vos lupi rapaces, non parcentes grege*. Et alibi: *Hisunt qui penetrant domos mulierum, captiuas ducentes mulierculas, oneratas peccatis: & per [b] dulces sermones, & benedictiones seducunt corda innocentium*. Quamuis enim contra fidem multa doceant, tamen quædam bona permiscunt, vt, dum bonum conferunt, malum abscondant, more venificorum: qui, dum venena porrigunt, ora calicis melle linunt; vt post dulcedinem ad mortiferum perducant. Nunquid (non) & Virgilius eos agnouit, qui ait; *Qui legitis flores & humi nascentia fraga, Frigidus, ô pueri, fugite hinc, latet anguis in herba*. *Et Matthæus ait: *Attendite à falsis Prophetis, qui veniunt ad vos, &c*. Vnde & Cato ait: *Noli homines blando nimium sermone probare. Fistula dulce canit, volucrem dum decipit auceps*.

De vobis igitur nos præmonet Salomon dicens: *Fili mi, si te laetauerint peccatores, ne acquiescas eis*. Sed & nos meretricibus comparat dicens: *Fauus distillans labia meretricis, & nitidius oleo, guttur eius; nouissima autem illius amara, quasi absinthium, & acuta, quasi gladius biceps*. Et iterum: *Homo apostata, vir inutilis, gradiur ore peruerso, annuit oculis, terit pede, digito loquitur, prauo corde machinatur malum*. Et idem: *Vir iniquus lætat amicum suum, & ducit eum per viam non bonam*. Vnde Virgilius nos appellat

Danaos

Matth. 5.

a) Vnde in Genes. de Abraham dicitur: Erat autem diues valde in possessione auri & argenti.
Ioan. 6.
Ibidem.

Ioan. 10.

* Acto. 20.

2. Timoth. 3.

b) Simili modo

Satan ad mulierem locutus est dicens: quacumque die comederitis, statim aperietur oculi vestri, & eritis sicut Dii.

Ita & hereticus: diuinitatis meritum profiteritur. & scientia

pellicatone

deceptus simplici: & quia omnino carnalia persuedent, carnalium oculorum apertio-

nem promittunt, & interior oculi ob-

scenatur.

* Matth. 7.

Prose. 1.

Proverb. 1.

Proverb. 6.

Danaos dicens; *Timeo Danaos & dona ferentes.* Cùm autem Paulus curiosos appellauerit vos, vos esse curiosos notauit. Curiositas quidem pessimum est vitium. Semper enim curiosus aliorum facta, etiam minima, scrutatur, & sua maxima obliuiscitur, ut sanctior & iustior cæteris videatur. Sunt enim sicut Dina, filia Iacob, quæ mulieres regionis videre desiderans, paternam domum reliquit, & dum aliena conspiceret, ipsa ab Hemor filio Sichem stuprata est: & , nisi patre interueniente, & fratribus pugnantibus, liberari potuit: sic & vos curiosi aliena vultis videre, id est, aliorum crimina, & relinquitis paternam & propriam domum, id est, propria crimina non consideratis, & interim ab immundis spiritibus vulnera sustinetis, nullo modo liberati, nisi Deo adiuuante, & orationibus fratrum interuenientibus. Vnde & Salomon prohibet, ne vobiscum ambulemus dicens. *Noli esse amicus homini iracundo, neque ambules cum viro furioso, ne forte discas semitas eius, & sumas scandalum anime tue.* Spina enim licet non generet uas, tamen aliquando portat vitem cum botro. Ita & hæretici, aliquando bona docent, sed spinosa. Vnde Iacobus ait: *Ex ipso ore, procedit benedictio & maledictio;* Et etiam ex mala arbore, bonus fructus aliquando sequitur: sicut Iudas, qui secutus est Iesum cum aliis discipulis: Et Nabuchodonosor, qui per vniuersum regnum suum Deum Danielis adorari præcepit: Et Ietro, quando Moyse utile consilium dedit. Similiter Petrus, qui est bona arbor malum fructum fecit, quando Dominum ter negauit. Sed Dominus quando dixit, *Arbor bona, non potest malos fructus facere;* & è conuerso; ad intentionem hominis recurrit. Ad cor enim respicit Deus. Vnde & Dominus ait: qualis erit intentio tua, tale erit & opus tuum.

Et iterum otia vestra redarguit Salomon, qui ait: *Propter frigus, piger arare noluit.* O pigri, fodere non valetis; sed mendicare non erubescitis. Vos enim semper accipientes nihil datis, cum Dominus dicat: *Date, & dabitur vobis.* Quid ergo vobis dabitur? Nihil seminantes, parum metetis. Audite quid dicat Iesus filius Sirach: *Non sit porre tam anus tua ad accipiendum, & ad reddendum collecta.* Et ipse Dominus ait: *Homini, cui multum datum est, multum requiratur ab eo.*

Si autem omnes scripturas reuoluamus, dare iubemur magis, quam accipere. Vnde pater pius ad filium: *Fili eleemosyna li-*

Gen. 34.
a] Nota, duos esse Sichem, quorum altera Luca dicitur pater Hemor; alter in Genesi dicitur filius Hemor, qui & stuprauit Dinam.
Proverb. 22.

Iacob. 3.

Daniel. 6.

Exod. 18.

Matth. 7.

Proverb. 20.

Luca 16.

Luca. 6.

E. clef. 4.

Luca. 11.

Iob. 22.

berat animam à morte, & non patitur ire in tenebras. Et iterum: *Fili, fiducia magna est coram summo Deo eleemosyna, omnibus, qui faciunt eam. Qui faciunt, dicit, non, qui accipiunt.* Et iterum: *Desudet eleemosyna in manu tua, donec intrinsecus iustum, cui tradas eam.* Et Dominus in Euangelio: *Date eleemosynam, & ecce, omnia munda sunt vobis, Ecce, de dantibus hæc dicuntur: de accipientibus autem scriptum est in libro Iob: Ignis deuorabit tabernacula eorum, qui munera libenter accipiunt.* Et alibi: *Non accipies in iudicio personam pauperis; quia munera excæcant oculos sapientum, & verba rectorum subuertuntur.* Et Salomon: *Qui odit munera, viuet, Et idem: Diues pauperibus imperat; & qui accipit mutuum, seruus est senerantis.* Vos enim accipientes pingues eleemosynas, excæcamini ab eis, vt sitis in otio & somno. Vobis ergò dicendum est; *quid hic statis toto die otiosi? Nunquid & vos gloriamini in pallio vestræ hypocrisis? Vnde & vobis dicit Dominus: Vos foris quidem paratis hominibus iusti; intus autem pleni estis omni dolo & simulatione.* Vos enim estis, qui dicitis cum Phariseo; *Deus gratias tibi ago; quia, non sum, sicut ceteri hominum, raptores, iniusti, adulteri, velut etiam hic publicanus.* In quibusdam enim aperitis oculos, in quibusdam clauditis. Manticam enim in præcedenti tergo consideratis, vt ait Perseus.

Quatuor quippe modis tumor superbiæ in vobis dîuiditur. Primùm enim superbit homo, cùm se putat habere, quod non habet. Secundò, cùm, quod habet, à Deo accepisse non credit, sed propria virtute habere. Tertiò, cùm, quod habet, à Deo accepisse credit; sed propriis meritis exigentibus. Quartò, cùm aliis despectis, ea se habere putat, quæ alij habere non possunt. Huiusmodi quatuor superbiæ genera in vobis, sicut & in hæreticis, habent locum. Glorificatis enim vosmetipfos dicentes, sicut Phariseus in templo orans; qui ait; *Non sum, sicut ceteri hominum: Ieiuno bis in Sabbato, decimas do omnium quæ possideo.* Decimant enim multi, id est, decimas dant, sed grauiora legis omittunt. Qui autem humilis est, contra, sicut publicanus longè stando, oculos inclinando, pectus tundendo, peccata confitendo, iactantiam retundit Pharisei. Vnde quidam: *Vicit supercilium Publicani venia.*

Nunquid (non) vos estis, de quibus legitur: *duplici contritione conterite eos.* Pauperes enim estis, & hic, & in futuro. Nauis enim

Euca. 11.

Iob. 15.

Deut. 10.

Prouerb. 15.

Prouerb. 22.

Matth. 20.

Matth. 23.

Luc. 18.

Ibidem.

Hier. 17.

uis enim vestra benè compaginata, minimo foramine, in medio mari submergitur. Putatis enim puluerem sub vento posse congregari. In faciem cadunt humiles : vos autem superbi, à retrò caditis, de quibus scriptum est ; *quia abierunt retrorsum, & ceciderunt in terram.* Qui enim cadit in faciem, ibi cadit, vbi videt. Qui autè à tergo, ibi, cadit, vbi non videt. Cùm [a] autem ita superbiatis, quare mendici estis? Quæritis enim cibum ventris, eum cibum animæ quærere deberetis. Nonne dicit Psalmista? *Junior fui, etenim senui, & non vidi iustum derelictum, &c.*

Ioan. 18.
a] *Caus. XII.*
q. 1. Augustinus. Exemplū
Domini accipite conuersantes in terra.
quare habuit

loculos, eui angeli ministrabant? nisi, quia Ecclesia ipsius loculos erat habitura. *Idem:* Habebat Dominus loculos à fidelibus oblata conseruans, & necessitatibus aliorum subueniens. *Psalm. 36.*

Sed obliuiscitis, quia Dominus dicit; *Ne solliciti sitis.* O pigri; sollicitudinem remouet, non laborem. Laborare enim possumus, licet solliciti non simus. Audite Dominum in Euangelio: *Quodcunque vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis.* Sed hæc charitas in vobis non est mutua. *Vnde & vobis dicitur à Domino. Omni habenti dabitur, & abundabit: ei autem, qui non habet, & quod videtur habere, auferetur ab eo.* Videtur enim in vobis quædam sanctitas esse, sed potius à vobis ablata est. Aliud enim in ore: aliud in corde habetis.

Matth. 6.
Matth. 7.
Matth. 23.

Vnde Hieremias de vobis ait: *Sagitta vulnerans lingua eorum: dolum locuta est in ore suo; pacem cum amico loquitur, & occultè ponit insidias.* Estis enim sicut calami intus vacui: de foris apparentes sancti per hypocrisin. De quibus B. Iob ait: *Sub umbra dormit in secreto calami, in locis bumentibus.* De quibus dictum est, *De vinea Sodomorum vitis eorum, & propago eorum ex Gomorrha. Vna eorum, vna fellis, botrus amarissimus. Fel draconum vinum eorum, & furor aspidum insanabilis.* Sicut enim dux vester diabolus, malè interpretabatur scripturas, cùm dicebat scriptum esse de Christo: *Angelis suis mandauit de te, vt custodiant te in omnibus viis tuis; in manibus tollent te, &c.* deberet enim potius dicere; *super aspidem & baliscum ambulabis, &c.* De Angelorum auxilio, tanquam egeret, locutus est: de sui autem conculcatione, quasi tergiuersator, tacuit: ita & vos versipelles estis scripturarum: sicut olim Iudæi, malè intelligentes legem. Dominus enim, cùm dedisset legem Moysei, ad extremum intulit de mandatis: *Ligabis eam, in manu tua, & erit immota ante oculos tuos: quod est dicere: Liga-*

Hier. 9.
Iob. 40.
De. Dent. 32.
Matth. 4.
Psalm. 90.
Ibidem.
Deut. 6.

bis in

bis in manu, operando sine vana gloria: & sint ante oculos, id est, nocte & die mediteris in eis. Pharisei verò decalogum legis portabant scriptum in chartula, facientes inde coronam in fronte: Ita & isti, portant textum in manu de pollice: corde autem negant.
Matth. 23. Malè intelligentes illud, quod Dominus ait: *Omnia opera sua faciunt, vt videantur ab hominibus.* Vnde illud ad vos dicitur: *Qui vos felices dicunt, in errorem vos mittunt, & conturbant semitam pedum vestrorum.* Audite aliquid, quod clamat scriptura: *Qui ceciderit super lapidem confringetur; super quem verò ceciderit, conteret eum.* Peccatores quidem super lapidem cadunt, & confringuntur, non tamen omninò conteruntur. Lapis verò super hæreticos cadit; & omninò conteruntur.

Isaia. 56. Si autem in castitate gloriamini, audite Isaïam. *Non dicat Euanuchus; Ecce ego lignum aridum: Vos autem estis tanquam anguis latens in herba viridi.* Quid ergò gloriamini? Ecce Salomon ait: *Gloriam sapientes possidebunt; stultorum autem exultatio, ignominia.* Sed, vt idem ait: *Omnis via viri recta sibi videtur, appendit autem corda Dominus.* Vestra enim via, via mulieris adulteræ est, quæ, vt dicit Salomon, *Comedis, & tergens os suum dicit, non sum operata malum.* Vos autem, cum stulti sitis, stultitiam non agnoscitis. Vnde Ecclesiastes: *Sed & in via stultus ambulans, cum ipse insipiens sit, omnes stultos æstimat.* Sed ipse Dominus vos agnoscit. Vnde Iesus filius Sirach. *Ne fueris [a] hypocrita in conspectu hominum, & non scandalizeris in labiis tuis: vt reuelet Deus absconsa tua: quoniam accessisti malignè ad Dominum, & cor tuum plenum est dolo, & fallacia.*

Excogitatis autem verba, vt alios liberius seducatis. Disputando autem falsas rationes assignatis, quibus Matthæus obuiat dicens: *Cum autem [b] iradent vos, nolite cogitare, quomodo, aut quid loquamini.* Vos autem libris vestris signa apponitis multicoloria. Intelligere enim (non) vultis, quod malè agitis: de quibus dictum est; *Noluit intelligere, vt benè ageret.* Vos enim estis, de quibus Dauid ait: *Dilexisti omnia verba præcipitationis lingua dolosa.* Et ibidem: *Dilexisti malitiam super benignitatem.* Nitimini enim aquam leuare super oleum, quod est impossibile, aqua enim demorgetur; oleum super enatabit. Nitimini lucem ponere sub tenebris: fugabuntur tenebræ; lux manebit. Terram super cælum locare nitimini, sed, in vanum. Terra enim pondere suo

b] Eodem modo loquitur pater ad Moysen dicens: Ego ero in ore tuo, & docebo te, quid loquaris.

Matth. 10.

Psal. 35.

Psal. 51.

Ibidem.

fuo deprimetur. Ignoranter hoc facitis, & ignoranter peccatis. *1. Corinth. 4.*
 Sed Apostolus ait: *Si quis ignorat, ignorabitur.* Sic enim placere
 *hominibus nitimini; cum Dauid dicat: *quoniam Deus dissipabit phetia, qua ait;*
ossa eorum, qui hominibus placent, &c.

Obiicitis autem dicentes; Non est mirum, si clerus nos per
 sequatur. Scriptum est enim. *Omnes, qui volunt pie vivere in Chri-*
sto, persecutiones patientur. Sed nihil est; Persecutio enim hæc re
 fertur ad illud, quod ait Apostolus: *Quis infirmatur, & ego non in-*
firmor? quis scandalizatur, & ego non vror? Aliorum enim infir
 mitates & scandala, persecutiones sunt iusto.

Sed iterum [a] respondetis: *si sciremus illud esse malum,*
quod facimus, nullatenus faceremus: nulla autem est hæc respon
 sio. Alioquin enim Dauid de vobis non diceret: *Et descendunt in*
infernum viuentes. Cum enim sciatis, malum esse, quod facitis;
 viuentes ad inferos tenditis. Sed quia in [b] quibusdam nobis
 communicatis, in aliis, non dissentitis; hostes estis tanquam do
 ctus, qui ad ministrandum accesserit, morietur. *Secundum hoc non debent Laici predicare.*
Psal. 54. [b] *Hi, quasi defendunt Deum. Sed Gregorius in Moralibus ait: Omnes hæ-*
retici, Deum dum defendere nituntur, offendunt: Vnde Psalmista, vt destruas inimicum
& defensorum.

mestici. Vnde Dauid: *Redimet animam meam ab his, qui appropin-*
quant mihi, &c. In legendo enim Euangelium, in colendo Do
 minicum diem, in ieiunando, in orando, nobiscum estis. Sola
 fides, quæ maior est, à nobis vos sequestrat: de quibus Dauid: *Tota die verba mea execrabantur, &c.*
Et iterum: Inhabitabunt &
abscondent, &c. Nobis enim, vt absconsi, insidiamini: vt, si
 quando cadamus, parati sitis accusare. Sed, quid obest? *Iustus*
enim septius cadit & resurgit: Et, Dominus non dabit in æternum fru-
strationem iusto. Vos autem ab vtero Ecclesiæ separati estis, &
 ideo mendaces estis. Vnde Dauid: *Errauerunt ab vtero, locuti*
sunt falsa. Sed istud me solatur, quod Dauid dicit: *Ad nihilum de-*
uenient tanquam aqua decurrens, &c. Scientes enim vos esse dicitis,
 & in hoc magis redarguimini. Et ipse Ioannes redarguit vos
 dicens: *Si cæci essetis, peccatum non haberetis: nunc verò quia dicitis,*
videmus, peccatum vestrum manet. Vos autem libentius ad do
 mum confessionis acceditis, quàm ad domum ieiunij, cum Ec
 clesiastes dicat: *Melius est ire ad domum luctus, quàm ad domum con-*
uiuij. In illa enim finis cunctorum admonetur hominum, & viuens co-

rat, quid futurus sit. Vos autem ad conuiuia curritis, tanquam muscæ ad fauim mellis: de quibus muscis idem loquitur dicens: *Eccles. 10. Muscæ morientes perdunt suauitatem vnguenti.*

De varietatibus hæreticorum & eorum sententiis.

C A P V T XXVI.

Caput hoc ferme desumptum est ex lib. 8. ca. 5.

Originum Isidori. Qui proinde conuolendus.

a] Hinc est, quod oblatorius hostiæ à Moysè iterum dicitur, subtrahit pelle hostiæ, artus in frustra eocident: pellem namq; hostiæ subtrahimus, cum à me tu nostra oculis superficiè virtutis amouemus: cuius artus in frustra concludimus, cū distinguentes subtiliter, eius intima mēbra. timque cogitamus.

† P[4.113.

b] Magister Ferrus in Psaltero: Impii sunt infideles

& hæretici: peccatores, sunt falsi Christiani: Vnde David: Non resurgent impii in iudicio; neque peccatores in consilio iustorum. [c] *Ilid octo dicit: addens, Esseneos, qui dicunt eum esse Christum, qui docuit illis omnem abstinentiam. Marboneos, qui dicunt eum esse Christum, qui docuit eos in omni re abbatizare. Genitos, qui de genere Abrabæ tantum esse gloriantur. Moristas, qui dicunt quosdam Prophetas alio, quosdam alio spiritu prophetaisse, à Moysè, quod est sequistratio. Samaritas: qui solum legem custodiunt, nec recipiunt Prophetas. Hemerobaptistas qui quotidie vestimenta & corpora sua lauabant.*

S ED quoniam Laicorum ignorantia vsque ad nucleum, si lei oculum non extendit: Superficiem operum, tanquam superius enatantē admiratur. [a] Stolidus enim domum pictam, etsi super arenam fundata sit, non minimum obstupescit. Ramos quidem arboris considerat, non radicem. Rusticus enim, quæ palpat, nouit; quæ autem palpare non potest, hæc ignorat. Duras enim habet manus, oculos pingues, aures verò obduratas, de quibus ait *Psalmistæ: *Oculos habent, & non videbunt, aures habent, & non audiunt, &c.* Fides enim cordis radios solum modo intuetur. Sed, quia cordis eorum hebetatus est radius; quid sit hæreticus, quid peccator, non agnoscunt. Dicunt enim peccatores hæreticos appellari, cū [b] peccator in opere, hæreticus in fide arguatur. Vt autem hæreticum errare in fide, cognitum sit, quorundam hæreticorum sententias in publicum proponamus.

Duo autem [c] genera hæreticorum apud Iudæos esse leguntur: Saducæi scilicet, & Pharisei. Saducæi, resurrectionem carnis non recipiebant, neque Angelum, neque spiritum, & etiam oracula Prophetarum respuebant. Pentateuchum Moysi solum modò sibi vsurpabant. Pharisei omnia prædicta recipiebant, sed, ab aliis se diuidebant, vt sanctiores, & iustiores aliis hominibus apparerent.

Apud

Apud nos autem multa sunt hæreticorum genera; quos breviter percurrentes, moram facere non audemus. Periculosum est enim venenum auribus intimare.

Ariani enim ab Ario dicti, non credunt *homouision*, id est, *vnam substantiam*; sed *heterouision*, id est, *alterius substantiæ*. Dicunt enim patrem esse maiorem, filium, esse minorem; Spiritum sanctum esse minimum. Et, aliud, esse patrem; aliud, esse filium, aliud, esse Spiritum sanctum.

Quibus & *Eunomiani*, ab Eunomio dicti, satis subseruiunt; dicentes, filium patri esse inæqualem; quos redarguit Dominus dicens; *Ego, & pater vnum sumus*. Et; *Pater in me est, & ego in patre*. Et iterum: *Qui videt me, videt & patrem*.

Sabelliani, à Sabellio dicti; dicunt quod pater est filius, & filius est pater: Vnde & *Patropassiani* dicuntur: quia, patrem in filio esse passum asserunt: & mundum à diabolo creatum esse fatentur, non, à creatore, quibus illud obiicimus; * *Alia est enim persona Patris, alia Filij, alia Spiritus sancti*. Et illud; *Pater non iudicat quenquam, sed omne iudicium dedit filio*. Pater enim & filius, vnum sunt; sed non, vnus.

Manichæi, [a] *Virginem* concipere diffitentur. Et Christum, solum Deum esse, & non hominem, dicunt. Quibus illud *Propheticum* obiicitur: *Ecce Virgo concipiet, & pariet filium, &c.* Et illud; *Sic ex anima rationali & carne, vnus est homo, &c.* Si enim tantum Deus esset; quis fleuit, quis esuriuit, quis in ligno pendit?

Photiniani, à Photino nuncupati, dicunt, & Ioseph fuit verè Christi pater: Et hi contra *Manichæos* dicunt Christum solum hominem fuisse: nescientes illud; *vt putabatur Filius Ioseph*. Si autem Christus tantum homo esset, quis mortuos suscitauit? cui dictum est; *hic est filius meus dilectus, &c.*

Apollinariæ, ab Apollinari sic dicti. Dicunt, quod Christus humanam non habuit animam, sed diuinam tantum, quibus illud obiicitur: *Tristis est anima mea vsque ad mortem*: Et alibi: *Potestatem habeo ponendi animam meam, & iterum sumendi eam*. Patet ergò, quod humana erat eius anima.

Heluidiani, ab Heluidio nominati. Dicunt, quod Beata *MARIA* post Christum habuit alios; quos fratres Christi appellant: ignorant, consobrinos fratres posse appellari.

Ioan. 10.
Ibidem.
Ioan. 4.
** Sym. S. Ath.*
Ioan. 5.
a] Isid. Manichæi à quodā Persa, qui dicitur esse Manes. Hi duas naturas & substantias introducunt; bonam, & malam: Et animas ex Deo, quasi ex aliquo fonte manare dicunt, Vetus Testamentū respuunt: nouum ex parte recipiunt.
Isaia. 7.
Symb. Athan.
Luca. 3.
Mat. 4. & 17.
Matth. 26.
Ioan. 10.

a] *A Marcione Stoico Philosopho: h. d. cunctis, ut ait, fid. alterum bonū, alicrum malū esse Deum, tanquā duo principia creatio- nis & bonita- tis.*

Luc. 24.

Luc. 2.

Ioan. 1.

* *Vocat Euty- chianos non ab Eutyche Archi- mandrita, con- tra quem Con- ciliū Chalce- donense cele- bratum est, sed ab Eutycho Patriarcha Constantino- politano, quem S. Gregorius Magnus dispu- tando ad me- liorem mentem traduxit.*

b] *Eugenius To- ler. antistes, Resurrectionē carnis rē cō- sitemur, non, ut quidam delirant, ut in aëria, vel qua- libet alia car- ne surgamus: sed in hac, qua sumus & viui- mus.*

Gregorius in Moralibus.

Si in aëreo corpore surrexero, iam ego non ero, qui resurgo. Nam quomodo est vera resurrectio, si vera esse non poterit caro? Neque enim rectē resur- rectio dici potest, ubi non surgit, quod ceciderat. 1. *Corinth. 15, Luc. 16.*

[a] *Marcionite, negant eum verum corpus humanum assu- pisse, sed phantasticum, quibus obuiat Dominus dicens: Vide- te, quia spiritus carnis & ossa non habet, sicut me videtis habere. Et illud; Puer autem Iesus crescebat & confortabatur. Si ergo cresce- bat; phantasticum non erat, imò naturale.*

Mathematici sunt, qui dicunt hominem nasci sub fato, id est, sub stella. Vnde & stella apparuit noua in natiuitate Christi. Qui- bus obicitur illud; Omnia per ipsum facta sunt. Si ergo omnia fecit; ergo & stellas. Videmus etiam, quod filius pauperis, & filius regis in eadem nascuntur hora: tamen pauperis filius, ad aratrum; regis filius ad sceptrum promouetur.

Priscillianista, non sub stella, sed sub puncto stellæ, hominem nasci dicunt: quibus, taliter obuiamus. Puer enim non nasci- tur nisi successiue primò caput, secundò, humeros extrahens, & sic de aliis: Et secundum hoc, tot essent hominis fata, quot membra.

Tatiani, à Tatiano appellati; nubere prohibent; dicentes, omnem concubitum esse vitium; quibus satis obuiamus in Cap. de nuptiis.

Pelagiani, à Pelagio dicti, dicunt hominem à seipso iustifica- ri, & propriis meritis, non, gratia Dei: quos arguit Paulus di- cens; Gratia Dei sum id, quod sum: Et, Dominus, dicens; sine me nihil potestis facere.

* *Eutychiani sunt, qui dicunt corpora nostra post [b] resur- rectionem, vento, aëreque esse subtiliora: de quibus in Cap. de carnis resurrectione satis disputauimus.*

Donatista, dicunt Deum esse localem, & loco circumscripti- bilem: quibus Dominus ait: Cælum & terram impleo: Et alibi: quem totus non capit orbis, in tua se clausit viscera, factus homo.

Epicuræi sunt; qui dicunt animas commori corporibus. Quibus Paulus per indignationem ait: Manducemus & bibamus, cras enim moriemur.

Pythagoræi dicunt animas permutare corpora. Contra quos est illud Euangelium, in quo legitur: Inter nos & vos chaos ma- gnum firmatum est.

Noua-

Nonatiani dicunt veniam peccatoribus esse negandum, quibus obiicitur illud: *Nolo mortem peccatoris, &c.*

[a] **Valentiniani** dicunt tres esse naturas, spiritalem, animalè & terrenam: Et secundum hos tres asserunt esse Deos: quibus sic obuiamus: Natura dicitur, eò quòd nasci faciat: sed hoc soli Deo congruit; & secundum hoc vna est natura, id est, vnus Deus nos nasci faciens. Vnde Ouidius: *Hanc Deus & melior litem natura diremit.*

Theodoriani dicunt Deum non habere pondus secundum carnem: & ideo eum supra mare posse dicunt ambulare, quibus obuiamus, sicut & Marcionitis.

Himenæi omninò carnis resurrectionem negant; quibus respondemus sicut Eutychnianis.

[b] **Ebionitæ** Christum ex viro & muliere ita natum esse dicunt, sicut & nos nascimur, hoc est, per coitum. Contra quos est illud, *Spiritus sanctus superueniet in te, &c.* Et illud; *quod ex ea natum est, de Spiritu sancto est.*

Triteitæ, [c] dicunt tres Deos esse, sicut tres personas asserunt esse: vnde & Triteitæ appellantur à τρεῖς, quod est tres. qui, sic argumentantur: *Socrates est homo, Plato est homo, Cicero est homo, ergo isti; tres homines sunt*, hæc argumentatio est necessaria. Ergò à simili est necessaria: *Pater est Deus; filius est Deus; Spiritus sanctus est Deus: ergo isti, tres dii sunt.* Sed hæc argumentatio friuola est, & nulla, quia, sic refellimus: *Steno habuit oculum, Euryale habuit oculum, Medusa habuit oculum: ergo ista tres, oculos tres habuerunt: quod falsum est.* Vno enim oculo participabant. Sic & tres personæ, vnâ & eadē deitate participant.

Simoniaci, [d] à Simone mago dicti sunt: quem Petrus maledixit in Actibus Apostolorum, quia, voluit gratiam sancti Spiritus emere pecunia. Hi dicunt creaturam non esse à Deo, sed à quadam fraterna veritate: sed, secundum hoc, veritas aliud esset à Deo: quod falsum est: *Domianus enim ait: ego sum via, veritas & vita.*

Menandri à Menandro discipulo Simonis Magi dicuntur: qui mundum, non à Deo, sed ab angelis esse factum affirmant: quos arguit Paulus in Actibus Apostolorum dicens: *Deus qui fecit hunc mundum, & omnia, quæ in eo sunt: hic cali & terra cum sit Dominus, non in manufactis templi habitat.*

a] *Ibid.* Valentiniani, qui æonas, id est, secula quædam in originem Dei creatoris induxerunt: Christum quoque de Virgine nil corporis assumpsisse, sed per eam, quasi per fistulam transisse asserunt.

b] *Ab Ebion,* id est, pauperas intellexit. *Intelligunt enim Chryzostomus esse tantummodo Prophetam iustum.* Luca. 7. *Matth. 7.*

c] *Propheta:* Audi Israël: Deus tuus, Deus vnus est.

d] *Caus. l. 9. 1.* *Ambros. ad Simoniacos.* Non est vobis fors, neque pars in fide. *Et subdit:* Isti Spiritum sanctum efficiunt seruum. *Act. 8.* *Ioan. 14.* *Act. 17.*

Basiliidiani, à Basillide dicti sunt; qui inter alia scandala Iesum passum denegavit; quod fatis redarguit Paulus dicens; *Christus factus est pro nobis obediens usque ad mortem, &c.*

Philip. 2.

Nicolaita, à Nicolao quodam Diacono Hierosolymitano, qui cū Stephano, & aliis à Petro electus est: qui propter pulchritudinem relinquens mulierem, dixit: vt quicumque vellet, ea vteretur, mutato more coniunctionis, vt inter se mutarent conubia, quos Ioannes in Apocalypsi increpat nominatim, dicens: *Sed hoc habes; quia odisti facta Nicolaitarum.*

Apocalyp. 2.

Gnostici, qui præ nimia sapientia, se ita vocari voluerunt; qui dicunt naturam esse Dei animam, & fingunt cum suis sententiis esse bonum Deum, & malum Deum: cū scriptum sit: *Nemo bonus, nisi solus Deus.*

Luca. 18.

Carpocratiani [a] à Carpocratio nominati, dicunt idem, quod *Ebionitæ* ab Ebione dicti: quod est, *paupertas intellectus*. *Hi enim Euangelium intelligunt carnaliter, sicut & Iudæi legem, cū legunt in Epistola (S. Pauli:) *Litera occidit, Spiritus autem viuificat*. Et Ioannes in Euangelio: *Spiritus est, qui viuificat: caro autem non prodest quidquam.*

a) *Id. Carpocratiani dicunt*

Christum hominem fuisse

tantum, & de

Sitroque Iesu progenitum.

* *Vide supra*

Ebionitæ, ad

marginem.

2 Corinth. 3.

Matth. 22.

Cherinthiani à *Cherinto* dicuntur. Hi inter alios (ritus) seruant circumcisionem, & dicunt mille annos futuros esse post resurrectionem in deliciis carnis. Quibus Dominus fatis congruè respondet in Euangelio dicens: *In resurrectione neque nubent, neque nubentur, sed erunt, sicut Angeli Dei.*

Nazarai à Nazareth dicuntur. Hi confitentur omnia, quæ leguntur in Veteri lege, multa nouæ legis omittentes: quos admonet Dauid, dicens: *Cantate Domino canticum nouum*. Et Dominus, qui ait: *Linguis loquentur nouis, serpentes tollent.*

Psa. 95. & 97.

Marci. 16.

Ophite, dicuntur ab *Ophi*: quia, colunt serpentem; dicentes ipsum posuisse in paradiso cognitionem virtutis. *Ophis* enim Græcè, serpens dicitur Latinè, quibus dicit Apostolus Paulus: *quod idolum nihil est.*

1. Corinth. 8.

Apellite, quorum Apelles fuit auctor, qui dicunt, nescio quem Angelum gloriosum esse Deum legis, & Christum non à Deo esse in veritate, sed hominem in phantasia, aparuisse in phantasia: quibus illud obiicimus; *Vnus est legislator & iudex*. Et illud quod obiicimus Marcionitis.

Iacob. 4.

M. S. Archo-

natici.

Id. Archon-

tici.

Archontici, qui omne hoc, quod Deus fecit, dicunt factum fuisse

fuisse

fuisse ab Archangelis: & idcò ab *ἄρχων*, quod est princeps dicuntur, quibus obuiabimus, sicut & Menandris.

Adamitæ, qui similes sunt nuditati Adæ. Vnde nudi orant, & nudi conueniunt homines & mulieres inter se, vnde & vulgò dicimus illud, *mést, mést*.

[a] *Kainani* dicuntur, eo quod * Kain filium Noë adorant: & aliquando habuerunt nomen à filio Adæ, scilicet Seth, dicentes ipsum esse Christum. Contra quos illud dicitur; *qui fuit Seth, qui fuit Adam, qui fuit Dei.*

Melchisedechiani; quia Melchisedech non hominem, sed Dei virtutem esse arbitrantur, quibus illud obiicimus: quod dicit Paulus ad Hebræos: *Hic enim Melchisedech Rex Salem.* Et subdit: *assimilatus filio Dei.* Si ergò Rex Salem fait, homo fuit. Si filio Dei assimilatur, filius Dei non est; cùm nihil sit illud, cui est simile.

[b] *Angelici* dicuntur, quia Angelos colunt. Hi nihil possidebant proprium, nec recipiebant aliquem, qui proprium haberet, qui illud, quod legimus in Apocalypsi recolare debent, vbi dicit Angelus; *Noli (me adorare:) conseruus enim tuus sum.* Si ergò Angeli conserui sunt, * coli non debent, neque adorari.

[c] *Cerdoniani*, à quodam Cerdone nuncupati, qui, dicunt duo esse principia, quod falsum est. Vnus enim Deus vnum principium, sine principio, iuxta illud, *Ego sum alpha & omega*, id est principium & finis. Et illud; *In principio erat verbum, &c.* In principio, dicit, non, in principiis.

Artotyrita dicti sunt ab oblatione sua, quia offerunt panem & caseum: scientes, quia primi homines offerebant de fructibus terræ, & de fructibus ouium, quibus illud obiicimus; quia Dominus accipiens panem & vinum, ait: *hoc facietis in meam commemorationem*, de pane & vino dicit; non, de Pane & caseo.

Aquarij dicuntur, quia solam aquam offerunt in calice sacrificij; quibus obuiamus sicut & Artotyritis.

Seueriani, à Seuero. Hi, non bibunt vinum; & non recipiunt vetus Testamentum: nec credunt resurrectionem, (de) quibus satis disputatum est in tribus præcedentibus Capitulis.

Encratitæ, qui & Tatiani appellantur, prohibent carnes comedere, quos similiter reprehendimus in vno præcedenti Capitulo.

Alogi dicuntur ab *ἀλογος*, quod est sine, & λόγος, quod est sermo.

Inde

a] *Isid. dicit Cainani à Cain, quem adorant.*
* *Cain non fuit filius Noë, sed Cham. ap. scribendum Chamiani? Hebr. 7.*

b] *Et hi Apostolici vocantur ab Isid.*
apoc. 22.

* *Cultra scilicet duo.*
c] *Hi ideo duo principia esse dicunt: & diabolus carnem Deus animam considerit: quibus Iob ait: Manus tuæ Domine fecerunt me, quantum ad animam: & plasmaverunt in circuitu, quantum ad carnem.*
Apoc. 1. Luc. 22. Vide supra Tatiani.

Ioan. 7.

Inde Alogi, quasi *sine Verbo*, quia *Verbum caro factum*, refutant; & Euangelium Ioannis non recipiunt, nec Apocalypsin.

Cataphryges à κατὰ, quod est iuxta, & Phrygia: quia, de Phrygia sunt eorū auctores, scilicet Prisca & Maximilla, Hi, Spiritum sanctum non in Apostolos; sed, in eos descendisse asserunt. Contra quos omnis auctoritas satis clamat.

Maxima hac: contra omnes præfatis est articulos hæreseō.

Catholica enim veritas prævalere potest.

a) Augu. Abraham post mortem Satæ, Ceturam duxit; ne putaretur peccatum esse, post mortem uxoris aliam ducere: licet aliud

Cathari, à mundicia se ita vocant, gloriantes in suis meritis. Hi, negant pœnitentes recipere veniam peccatorum. Viduas, si nubant; quasi adulteras damnant: se, mundiores aliis prædicant: qui, si vellent agnoscere se, magis mundandos, quàm mundos dicerent.

Pauliani, à quodam Paulo nominantur, qui dixit, Christum non semper fuisse, sed initium habuisse ex Maria: quos * Salomon redarguit, loquens de sapientia Dei, hoc est, de filio, dicens: *Ab initio & ante secula creata sum, &c.*

[b] *Hermogeniani*, ab Hermogene, qui seruiunt elementis, tanquam Deo: quos Apostolus increpans ait: *seruientes elementis, &c.*

intelligatur rei sacramentum. *Eccles. 9.*

* *Ecclesia. 14.*

Isid. *Hi dicunt animam rationalem & caro vnus est homo, &c.*
materiam elementorum deum esse: & ea, Deo comparat.

[c] *Anthropomorphitæ*, qui rustica simplicitate dicunt, Deum habere humana membra, qui ita vocantur, quia ἀνθρωπος Græcè, Latine homo dicitur, quibus Athanasius disputans ait: *sicut ex anima rationali & caro vnus est homo, &c.*

Heraclitæ ab Heraclio: hi recipiunt monachos, connubia refutant, paruulos non credant habere regnum cælorum. De quibus Dominus ait: *Talium est enim regnum cælorum.*

c) *Isidorus*. Anthropomorphitæ, humana membra, quæ in scripturis reperiuntur, Deum patrem habere arbitrantur, qui incorporeus est nec membris distinguitur, nec mole censetur. *Matth. 19.*

Montani dicuntur; quia in tempore persecutionis in montibus se absconderunt: qua de causa in fide Catholica errauerunt. Et hi ex illis sunt. Audiant ergo: *Timor non est in charitate.*

1. Ioan. 4.

* *Isid. Galligraecæ.*

Fotiniani, à Fotino Episcopo * Gallico: qui sententiam Eubionitarum recolens affirmavit Christum fuisse conceptum nuptiali copula ex MARIA & Ioseph: contra quos illud: *Antequam conuenirent, inuenta est in utero habens.*

Matth. 1.

d) *Dominus in Euangelio*, De die autem illo, & hora, nemo

Æriani, ab Ærio, qui respuit sacrificium offerre pro mortuis; de quibus disputauimus in præmissis.

[d] *Noëtiani* à Noëto, idem, quod Eunomiani dicunt scilicet filium

filium esse dissimilem patri, & Spiritum sanctum filio: Et dicunt, nullum peccatum nocere, stantibus in fide, quibus illud Iacobi potest obijci: *fides, sine operibus mortua est*: cum fides sine operibus esse non possit, vt diximus.

Origeniani ab Origene; dicunt, quod filius non potest videre patrem, neque Spiritus sanctus filium; & è conuerso: Et dicunt, animas peccasse à principio: & propter varietatem peccatorum; dicunt, varia esse corpora à cælo vsque ad terram: sed, quæramus ab eis, in quo peccauerunt animæ? & forsitan conticescent.

Macedoniani à Macedonio Episcopo appellantur: hi negant Spiritum sanctum esse Deum: quod falsum est; cum scriptum sit: *Et hi tres vnus sunt.*

Antidicomarite; qui contradicunt Virginitati MARIE; dicentes, [a] post Christum, maritum eam cognouisse; sicut & Heluidiani, quos prædiximus.

Metangiosi, ab ἀγγος, quod est vas; sic vocati; quia dicunt, ita filium esse in patre, sicut vas minus in maiori vase: quibus obuiamus (per) illud; *Ego in patre, & pater in me est.*

Patriciani à Patricio; qui dicunt carnem hominis à diabolo concreatam, quibus Dominus ait: *Stulti, nonne qui fecit, quod de foris est, etiam id, quod deintus est, fecit?*

* Cotiliani à Cotilio: dicunt, Deum non creasse † malum: quos Isaias redarguit dicens; *Ego sum Deus faciens pacem, & creans malum.*

Circumcelliones [b] sunt, qui, vt à populo dicantur martyres, libenter martyrio se exponunt: quos vituperat Paulus dicens: *Minimum est mihi, vt à vobis iudicer, aut ab humano die.*

Luciferiani, à Lucifero Episcopo, qui resistebant Episcopis Catholicis, & consentiebant Arianis.

Iouinianite à Iouiniano monacho quodam; qui dicunt nullam esse differentiam inter coniugatas & Virgines; siue, inter comedentes, & abstinentes: siue inter consanguineas mulieres, aut alienas: quibus Paulus loquitur in Epistola ad Corinthios dicens: *Omnino auditur inter vos fornicatio talis, qualis nec inter gentes; ita vt uxorem patris sui quis habeat. Iudico talem tradere satanæ in interitum carnis. vt spiritus saluus fiat.*

Paterniani, à Paterno; qui dicit, infimas partes hominis, sic-

lit, neque angelus, neq; filius, nisi solus pater. Ergo filius inæqualis est patri in scientia. Sol. Nescire dicitur filius, quia nos nescire faciat: non quia in se non noscat, quæ & pater. Iacob. 2. 1. Ioan. 5.

a) Christum autem primogenitum est, non, post quem alius sed antiquam illius.

Isid. Metangiosmonita. Ioan. 10. Luca. 11.

* Isid. Cotiliani à quodam Colutho. * malum panæ. Iust. 45.

b) Isid. Agrestes, & Cotopitaræ eos vocat, quibus Iropheta ait: *Va desiderantibus diei Domini. Ipsæ enim, sicut Iob ait, expectant lucem, & non videbunt, nec ortum surgentis auroræ.*

1. Corinth 5.

Isa. 13.

Rom. 10.

Luc. 16.

ri à diabolo, quod falsum est: Lauit enim Dominus pedes discipulorum; quod utiq; non fecisset, si à diabolo essent. Scriptum est enim; *quàm speciosi sunt pedes euangelizantium pacem, &c.*

Arabici, ex Arabia prodierunt; qui dicunt, corpus & animam simul mori, & in extremo die simul resurgere. Quibus possumus obicere illud, quod legimus de mendico & diuite, ubi dicitur; *Factum est autem, ut moreretur mendicus, &c.*

a] *Et animas corporeas esse dicunt, & ut ista ipd.*

[a] *Tertullianiz*, à Tertulliano presbytero Carthaginis; qui prædicant animas peccatorum mutari in dæmones: sed secundum hoc nulla anima cruciaretur: quia, dæmon à dæmone non affligitur.

Tessaredecadita: qui in XIV. luna contendunt facere Pascha cum Iudæis. *Tessara* enim Græcè quatuor dicimus, *Decas*, Latine, *decem*. Cum Iudæis ergò participant.

b] *Dicentes, quod Deus noctem fecit propter requiem. Psalm. 118. * Iouenalis.*

Nyctagesii, [b] à nocte dicuntur: quia vigilias de nocte repudiant, non recolentes quod Psalmista ait: *Media nocte surgebam ad confrendum tibi. Imputantes nobis illud * Horat. Ut iuguleni homines, surgant de nocte latrones.*

Nestoriani à Nestorio Episcopo Constantinopolitano; qui asserunt MARIAM esse matrem hominis, & non, Dei, facientem vnã personam carnis; alteram, deitatis: sed secundum hoc, non Trinitas, sed quaternitas personarum in Deo esset.

* *Chalcedonens. Concilij.*

Acephalita, quasi sine capite dicuntur; quia auctor eorum non inuenitur. Isti rebelles fuerunt duobus Capitulis * Chalcedoniæ. Negant duas proprietates esse in Christo, cum ipse Deus sit, & homo, scripturâ pluries attestante.

Ignorita, ab ignorantia, dicunt enim; quod Christus ignorabat diem & horam ultimi iudicij, dum in carne passibilis esset: quibus obiciamus illud; *Non est vestrum nosse tempora, vel momenta.*

Præterea, sunt aliæ multæ hæreses, sine nomine, & sine auctore, quarum quædam diuinitatem Christi passibilem esse dicunt: aliæ, natiuitatem Christi à patre dicunt esse temporalem. Aliæ, negant animam imaginem Dei esse: aliæ, de stabilimento mundi discordant: Aliæ contra fidem Catholicam damnant scripta Patrum.

Istud autem me denique consolatur; quia hæreses in se diuisæ sunt: *Omne autem regnum in se diuisum desolabitur.* Ecce, fratres, quid occultius, quàm fides? quid apertius, quàm opera?

Opera

Opera ergò in hæreticis conspicua sunt. Fidem verò in operibus conspicuis sepeliunt. Fides enim illorum tanquam cadauer in sepulcro operum dealbato iacet confepulta.

Disputatio contra Iudæos.

C A P V T XXVII.

QUID dicam? Bella video plus, quàm ciuilia. Non enim ciuem in conciuēs, sed patres in filios intueor debellari. Iudæi enim à latere, tanquam hostes domestici nos admodum inquietant. Non iam patres dico, sed vitricos, cum filiis, vt priuignis, instudeant nouercari. O quanta hostium multitudo. Sed animus me solatur, mihi dicens: *Cadent à latere tuo mille, &c.* Arma, arma, arma viri. Sed, *Psal. 98.* quid arma voco? Hostes, tanquam armigeri nobis arma suggerunt: non iam eos hostes dicam, imò testes.

Nam, si negant Virginem peperisse; testes nobis sunt in *Isaia 7.* *Daniel. 1.* *Isaia. 11.* *Num. 7.* *Num. 22.* *Exod. 3.* *Luca 1.* *Daniel 6.* *Gen. 1.* *Daniel. 3.*
 Isaia, qui ait: *Ecce virgo concipiet, & pariet filium.* Hic est enim lapis abscissus de monte sine manibus concidentium, id est, natus de Virgine, sine coitu complectentium. Ipse enim est Spiritus, qui requieuit super virgam de radice Iesse egressam: quæ virga floruit in tabernaculo testimonij. Moyses enim duodecim virgas propter XII. tribus locauit in tabernaculo: quarum illa, quæ fuit Aaron, fronduit, & post alterum diem floruit, & nuce peperit sine radice, & etiam sine succo, sine humore, sine surculo. Quid ergò obest, Virginem peperisse sine viro? qui asinam loqui fecit, Virginem implere non potuit? Radius solis vitream ingreditur per fenestram, non eam corrumpens: Dei filius Virginis vterum, ingredi non potuit, sine omni corruptelâ? Rubus igne non comburitur; virgo Dei grauidatione quomodo corrumpitur? Si Elizabeth sterilis peperit; virgo quare non pareret? Quod fit in arido, cur miramini in viridi ligno? Mira quidem nouitas; Daniele in lacu leones non tangunt; Pueros in fornace flamma non vrit: mulierem prægnantem homo non cognouit.

O supernæ dispensationis discussores: quæ virtus eminentior videtur partum dedisse virgini? aut, perfectum hominem creasse

creasse de terra? Si primum contra naturam esse contenditis; cuius quæso naturæ est, quod in parente nostri generis caro sine carne formata est? Nonne vicinius est, hominem de Virgine formari, quàm de puluere? Quod istorum trium mirabilius? homo, de limo; femina, de mascolo; homo, de Virgine? Quid horum non nouum? deest ratio: adfit fides. Vnde quidam: *Crede tantum: & est satis. Non est tua facultatis soluere corrigiam.*

Ezech. 44.

De Virgineo quidem partu loquitur Ezechiel dicens: *Conuertite me, inquit, ad viam portæ sanctuarij exterioris, quæ respiciebat ad Orientem; & hæc erat clausa: Et dixit Dominus ad me: porta hæc, quam vides, clausa erit, & non aperietur. Vir non transeat per eam, quoniam Deus Israël egressus est per eam: Et, semper erit clausa.* Ecce, euidenter ostendit nobis, quod B. MARIA semper virgo fuit; ante partum, & in partu, & post partum. O increduli, mons Dei, mons pinguis, *ut quid suspicamini montes coagulatos? Qui* [g] *legem in tabulis lapideis scripsit sine graphio: qui paucem in eremo produxit sine semine; Virginem fecundauit sine corruptione. O Iudæi Virginem concipere legistis: oculis videre timuistis.*

Psal. 67.

a) Conspuerunt Iob, qui in lib. suo ait, non respice, sed Eliphaz: Nihil in terra sine causa fit: & de humo nõ oritur dolor.

Psal. 47.

Sed, quæ sunt Dei mirabilia, nisi quæ hominibus sunt impossibilia? Nunquid (non) Dauid dicit; *sicut audiuimus, sic vidimus in ciuitate Dei nostri.* Audistis ergò locutionem: oculorum adhibete visionem. Moysem in nube degentem nouistis: Deum in carne manentem non creditis? Deitas à carne non potuit temerari: Virginitas à Deo quomodo potuit corrumpi? Qui corrupta redintegrat, integra quomodo corrumpit? Quid tam lucis alienum, sicut & vestri scribæ? quia percunctantibus Magis, & Herode quærente, vbi Christus secundum testimonia scripturarum nasceretur? hoc responderunt de Prophetico eloquio, quod indicabat stella de cælo: Nec solùm stella ducebat; sed (&) scribarum professio. Nam sic de Iudæis ad gentes transit Prophetia. Verè annuntiant, quod non credunt dicentes: In Bethlehemi Iudæ. *Quis est sponsus procedens de thalamo suo? Nunquid (non) à summo calo egressio eius?*

Matth. 2.

Mith. 1.

Psal. 47.

Luc. 1. c. 2.

1. Reg. 25.

O increduli: quid pigritamini? Omnis ætas, vterque sexus de Christo testimonium adstruit; Virgo generat, sterilis parit, mutus loquitur, magus adorat, vtero clausus (infans) exultat; vidua confitetur: senex expectat; Ziphæi nouerunt Dauid latentem

Dauid latentem

tentem inter eos: Vos [a] autem Deum latentem inter vos, non nouistis. Vnde & peiores estis Deo, quam Ziphæi Dauid. Saulis quidem filij estis; sicut enim [b] Saul non vidit Dauid in spelunca, ita & vos, non vidistis Deum latentem in homine. Vnde & dispersi estis, & etiam conculcati. Vnde & Dauid de vobis ait: *Dedit in opprobrium conculcantes me.* In quale opprobrium, si queratis? Portat Iudæus, tanquam seruus aut asinus, vnde credit Christianus. Credite ergo cum Christianis. Hieremias enim ait: *Hic est Deus noster, & non estimabitur alius absque illo: post hæc in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est.* Et Daniel: *Cum venerit sanctus sanctorum, cessabit [c] vnctio vestra.*

a] Cui confomat illud in Genes de Ioseph: Tamen fratres ipse cognoscens, non est agnitus ab eis. Psal. 56.

Baru. 3.

b] Dauid Saullem noluit occidere, sed oratione eblamydis eius

c] Vnde

abscedit: Ita Christus Iudæos legitur non velle occidisse, sed regni gloriam abstulisse. in Genes. Iacob ad Iudam filium suum: Non auferetur sceptrum de Iuda, & dux de femore eius, &c. Si quod verum est, cessauit imperium & dispersi estis, quare, qui mittendauerat, esse non agnoscitis.

Si, quod verum est, vestra cessauit vnctio; agnoscite venisse sanctum sanctorum. Et Moyses ait; *Prophetam vobis suscitabit Deus de fratribus vestris, Omnis anima, quæ non audierit Prophetam illum; exterminabitur de populo suo.* Similiter & Dauid ait: *Dixit Dominus Domino meo, &c.* Et alibi expressius; *Astiterunt reges terræ, & principes, &c.* Et Abacuc: *Domine audiui auditum tuum, & timui; consideravi opera tua, & expaui.* Quæ opera? fabricam mundi? absit. Sed illud; *In medio duorum animalium cognoscetis.* De quibus animalibus alibi dicitur: *Cognouit bos possessorem suum, &c.* Et subdit: *Ambulauit Verbum, & exiuit in campis.*

Deut. 18.

Psal. 9.

Psal. 2.

Abac. 3.

Isa. 1.

Nunquid (non) & Simon ille senex accepit responsum à Spiritu sancto: se non visurum mortem, donec videret Christum Domini, quem, cum vidcret, & teneret, ait: *Nunc dimittis seruum tuum Domine, &c.* Et Zacharias ad filium suum Ioannem ait: *Tu puer propheta altissimi vocaberis.* Et Elizabeth eius vxor ait: *Vnde hoc mihi, vt veniat mater Domini mei ad me?* Et Ioannes in vtero, motu salutauit matrem Domini sui. Et cum baptizaret eum, ait: *Ecce agnus Dei.* Et etiam gentilis ille Virgilius ait: *Iam noua progenies celo demittitur alto.* Similiter & Nabuchodonosor ait: *Nonne tres viros misimus in fornacem ligatos? & aiunt ei: Verè rex: Et ait illis; Ecce, video quatuor viros solutos deambulantes in medio ignis: & corruptio nulla est in eis: & aspectus quasi similis est filio Dei.* Quia ergo

Luca. 2.

Luca. 1.

Ioan. 1.

Daniel. 3.

Prouerbi. 29. non creditis ea, quæ legiis, dissipati estis. Vnde & Salomon de vobis ait: *Cum Prophecia defecerit, populus dissipabitur.* Meruistis enim dissipari; quia, vana timuistis. Vnde Dauid de vobis ait: *Illic trepidauerunt timore, vbi non erat timor.* Dicebatis enim, *Si dimiserimus eum, venient Romani, & tollent nobis locum & gentem.* Vnde & vos estis illi, de quibus scriptum est: *Non proposuerunt Deum ante conspectum suum.* In conspectu enim vestro erat Deus, quem non intellexistis.

1/aia. 65. Quare autem Iudæi vultis appellari? cùm Isaias dicat? *Et seruos suos vocabit nomine alio.* In quo, qui benedicendus super terram benedicetur in Domino, amen. Et alibi de eodem: *Videbunt gentes iustum tuum, & cuncti reges inclynant tuum, & c.* Nunquid autem (non) ad vos clamat Dauid dicens: *Si verè vrique iustitiam loquimini, & c.* Iustitiam loquebamini dicentes: *Magister, scimus, quia verax es, & visum Dei in veritate doces.* Sed non rectè [a] iudicallis petentes Barabbam, & Christum crucifigentes, qui, nisi venisset, lex impleta non fuisset.

Isaia. 23. Sed obiicitis; quòd agnus cum lupo, & vitulus cum leone nondum iacent; Quod nihilest. Pius enim, cum impio, iustus cum iniusto iacere approbatur. Vos enim pium cum impio reputastis. Vnde & Propheta: *Cum sceleratù reputatus est.* Agnum enim inter lupos crucifixistis; illæsum vitulum inter leones. Vnde illud; *Tanquam ovis ad occisionem ductus est.* O ingrati. Arietem immolastis; sed Isaac non læsistis. Deum quidem vidistis & audistis; sed furor vobis secundum similitudinem serpentis, sicut aspidis surdæ, & obturantis aures suas, quia, non exaudistis vocem incantatoris, & vocem incantantis sapienter. Vos enim estis sicut Saul: qui misit, & custodiuit domum, vt Dauid interficeret: similiter & vos custodes adhibuistis in sepulchro. Sed custodes vestri mendaces sunt. Si enim dormierunt, vnde scierunt? Si vigilabant; quare fures non tenuerunt?

Isaia. 11. Nunquid (non) & signum Cain positum est in vobis? *Posuit enim Deus signum in Cain, ne quis occideret eum.* Vnde & de vobis dicit Dauid: *Ne occideris eos, ne quando obliuiscantur legis tuæ;* quia circumcidimini, sabbatum custoditis, & Pascha immolatis, azyma comeditis, sed totum hoc non sufficit. Vnde, non occisi, sed dispersi estis. Vos enim estis tanquam filia Loth, quia; sicut illæ malè abusa sunt patre suo: ita & vos malè abutimini le-

lege vestra, Nunquid & per immolationes vestras siue per sanguinem hircorum, siue vitulorum iustificari creditis? Nunquid (non) audistis Dominum loquentem & dicentem: *miserencordiam volo, & non sacrificium*, Et Salomon in parabolis suis ait: *Facere misericordiam & iudicium magis placet Deo, quam victima*. In lege similiter scriptum est, *quoniam aliis linguis, & labiis aliis loquitur populo huic: nec sic exaudiet me, dicit Dominus*. Vnde Dauid: *Semel locutus est Deus; duo haec audiui, &c.* Si ergo aliis linguis locutus est Dominus; si duo locutus est: quare nobis, qui aliis linguis loquimur, non creditis; quare multi crapulam ructare dicitis: quare, vnum creditis, & non duo?

Vbi autem testamentum est, necesse est, mors testatoris intercedat, alioquin nondum confirmatur, donec testator moriatur: Et tamen illud; quod * Dauid dicit; *vsugeret mel de petra, & oleum de saxo durissimo*, quibus contigit, nescitis. Si enim totum vetus Testamentum reuoluatis; nulli vestrum contigit. Non enim vos, sed Apostoli suxerunt mel de petra: qui miracula filij Dei, eo praesente, viderunt. Oleum verò de firma petra suxerunt: quia post resurrectionem oleo sancti Spiritus vngi meruerunt: quando iam firma erat petra & saxum durissimum. Quia Christus à mortuis resurgens iam non moritur. Mel enim de petra suxerunt, quando dixit in terra; *Accipite Spiritum sanctum, insufflans eis*. Oleum, quando de caelo in igne apparuit. De quo oleo dictum est; *Computrescet iugum à facie olei*. Iugum igitur vestrum putrefactum est; & nos liberi sumus, iuxta illud; *Vbi spiritus, ibi libertas*. Testamentum igitur, quod vestrum dicitis, non in vobis, sed in nobis est consummatum.

Illud autem, quod Moyfes ait: *Videbis vitam tuam, die & non dependentem in ligno*; quomodo (non) intelligitis? Christum quidem filium Dei viui, qui est via, veritas & vita, in ligno suspensum vidistis: Vnde quidam * Propheta; *Mortuus est enim propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram*.

* capiendos.

Quæstiones ad * decipiendum tam hereticos, quàm Iudeos.

C A P V T XXVIII.

SED quia modis omnibus inimicos crucis Christi debemus aggredi, non solum rationes aut argumenta præten- damus; sed vt obmutescant, saltem quædam quæstionculas proponamus pueriles. Tutior est enim semper inter- rogans, quàm ratiocinans, aut respondens. Omnes enim verba habent: pauci verò soluunt. Proponantur igitur quæstiones, sol- uat, qui poterit: sin autem, erubescat.

I.

Ioan. 16.

Primò igitur quærendum est: quare, Domino eunte ad pas- sionem, discipuli interrogant, quo vadis? Eo verò volente ascen- dere ad patrem, nemo interrogauit quò vadis, Domino dicente; *Vado ad eum, qui me misit, & nemo ex vobis interrogat me, quò vadis?* Petrus autem ante passionem assumens eum secretò ait illi: *Do- mine, quo vadis?*

Ahor. 1.

Solutio. Quia tam manifesta, tamque præclara erat eius a- scensio; vt nullus indigeret interrogare, quò vadis, quia, viden- tibus cunctis caelos penetrauit, sicut Lucas in Actibus Apostolo- rum ait: *videntibus illis, eleuatus est, &c.*

II.

Luc. 7.

Item, Rabanus ait; quod ille, qui concipit, vuluam aperit, non ille, qui concipitur. Euangelista verò dicit; quòd *omne ma- sculinum adaperiens vuluam, sanctum Domino vocabitur*; Ergò ille, qui concipitur, aperit vuluam.

Eccles. 7.

Solutio. Sic debet intelligi; *Omne masculinum adaperiens vul- uam*, hoc est, per apertam exiens vuluam, sanctum Domino vo- cabitur. Sed, quid dicemus de Christo, qui nec aperuit vuluam, nec per apertam exiuit vuluam, quia, per clausam portam exi- uit. Sanctus quidem est, quia in se ipso sanctus est: de quo Iesus filius Sirach ait: *cum fidelibus in vulua concreatus est.*

III.

Item Lucas de Simeone ait; *Non visurum se mortem, nisi vi- deret Christum Domini.* Mors autem videri non potest. Mors enim prius claudit oculos, quàm quis moriatur. Et mors etiam inui- sibilis est.

Solutio. Videre, pro sentire ponitur. Visus enim ad omnes sensus

ſenſus accommodatur, vt in Rabano reperimus. Item Dominus ad tentatorem ait; *Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruiſes.* Similiter & nobis dictum eſſe credimus. Ergò ſoli Deo ſeruire debemus. Sed alibi legimus, in quadam Epiftola; *per charitatem ſeruite inuicem*: ergò & aliis ſeruire tenemur.

IV.

Matth. 4.

Solutio. Seruitus duplex eſt; vnde & binomia eſt apud Græcos. Seruire enim Deo *latrìa* dicitur. Seruire homini, *dulìa* eſt. Secundum ergò *latrìa* dictum eſt; *illi ſoli ſeruiſes*; ſecundum *dulìa* dictum eſt, *ſeruite inuicem*.

Item Dominus ad diſcipulos ait: *Ite, docete omnes gentes*; Alibi autem ait: *In viam gentium ne abieritis, & in ciuitatem Samaritanorum ne intraueritis*. Si ad gentes non ierint; quomodo docebunt omnes gentes?

V.

Matth. 28.

Lucæ. 9.

Solutio. Docere monet in præuendo, & in doctrinis; ſequi autem prohibet, adorando ſuſceptilia.

Item Dominus ad incredulos ait; *Porrò, ſi in digito Dei eiecitò demonia, profeſſo peruenit in vos regnum Dei.* Dauid autem ait; *quoniam videbo calos tuos, opera digitorum tuorum.* Dominus dicit ſingulariter, *digito*, Dauid autem pluraliter.

VI.

Luca. 11.

Solutio. Digitus dextræ Dei eſt Spiritus ſanctus. Licet autem plures ſint digiti; non ſunt plures ſpiritus. Sunt autem plura Spiritus ſancti charismata. Dominus ergò ſpiritus vnitatem inſinuat: Dauid verò gratiarum varietatem.

Item Dominus ait: *Vade poſt me Satana: Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruiſes.* Si ergò Satanas Deum adorat, & ei ſeruit, aliquam habet conuentionem cum eo, quare ergò dicit Apoſtolus: *Quæ eſt conuentio Chriſti ad Belial?*

VII.

Matth. 4.

Solutio. Conuentionem habet cum eo in creatione, quia omnis creatura, ſui creatoris eſt creatura; nullam autem in opere. Opera enim non conueniunt.

Item Dominus de paſſione loquens ait: *Conſummabuntur omnia, quæ ſcripta ſunt per Prophetas de filio hominis.* Vnde ipſe in cruce pendens dixit: *conſummatum eſt*: quare autem hoc dixit; cum omnia nondum eſſent conſummata?

VIII.

Luca. 18.

Ioan. 19.

Solutio. Propter maiorem partem dixit; vt teſtatur Rabanus. Simili modo loquitur Matthæus dicens: *Loquebatur Ieſus ſum diſcipulis ſuis in parabolis; & ſine parabolis non loquebatur eis.*

Matth. 13.

Vel,

Vel, sic solus manus: Omnia impleta fuerunt; quæ ante mortem suam futura erant de Christo.

IX.

Item, Dominus ad Iudæos ait; *Si filij Abraham fuissetis, opera Abraham fecissetis*; Alibi autem ait; *Scio, quia filij Abraham estis, &c.*

Solutio. Filij Abraham erant secundum carnem, secundum verò spiritum, minimè. Duplex etenim sunt hominis natiuitates; Vnde illud; *quod natum est ex carne, caro est; & quod ex spiritu, spiritus est.*

Ioan. 3.

X.

Dan. 8.

Ioan. 5.

Item filius de patre ait; *Est, qui querat, & iudicet*; Et secundum hoc, videtur, quod pater iudicet: Sed alibi dictum est, *Pater non iudicat quenquam, sed omne iudicium dedit filio.*

a) Vnde in lib.

Regum. 3. Sa-

lomon ad Do-

minum ait:

Dabis seruo

tuo cot doci-

le, vt iudicare

possit populum

tuum, & discernere

inter bonum & malum.

Psalm. 42.

Psalm. 5.

Solutio. *Iudicare*, [a] aliquando dicitur, pro, *discernere*, Et secundum hoc, pater iudicat, id est, discernit. Vnde illud: *iudica me Deus, & discerne causam meam, &c.* *Iudicare* aliquando (est) pro, *damnare*: Et secundum hoc dicitur: *pater non iudicat quenquam.* Vnde illud; *iudica illos Deus.*

XI.

Marci. 16.

Matth. 28.

Item Marcus dicit: *Valdè manè vna Sabbatorum veniant ad monumentum, orto iam sole.* Matthæus verò ait: *Vespere autem Sabbati, quæ lucefcit in prima Sabbati, &c.* Ecce, alter, dicit, *manè*, alter, *vespere*.

Solutio. Nox suum mane, & suum vespere habet, sicut dies: Et sic; *Vespere* noctis est, quando *manè* diei est: & *manè* noctis, quando *vespere* diei.

XII.

Mar. ibid.

Ioan. 20.

Item Marcus dicit: *Orto iam sole*: Ioannes verò, *cum adhuc tenebræ essent.*

Solutio. Tenebræ adhuc erant, cum surrexerunt, vt irent: ortus autem erat sol, cum ad monumentum peruenerunt. Vel, aliter: quia propter sicum terræ, multotiens sol in oriente orientur, & tamen in remotioribus partibus tenebræ sunt.

XIII.

Luc. 24.

Ioan. 20.

Item Lucas dicit; quod duo ex discipulis regressi sunt in Hierusalem, & inuenerunt congregatos vndecim, & eos, qui cum ipsis erant, dicentes: *quod surrexit Dominus verè, & apparuit Simon: quid ergò est, quod Ioannes dicit, de fuisse Thomam, qui vnus erat ex illis?*

Solutio. Primum, fuit cum eis; sed, ad tempus regressus est, in quo spatio regressionis, venit Iesus.

Item,

Item scriptum est; quod *omnis homo mendax*: Deus autem solus verax. Ergò & hæretici, si homines sunt, mendaces sunt. Ipsi enim ex patre diabolo sunt. Non teneor solvere: sed, eorum sit solutio, qui dicunt, se non mentiri. Sed ipsi ad tropologias currunt, sic soluentes: *Omnis homo mendax*, id est, qui omninò homo est, mendax est. Sed nulla est hæc solutio. Nemo enim est omnis homo, neque omninò homo: quis est enim, qui omnes iniquitates in se habeat: cùm Ecclesiastes dicat, *Deum time, & mandata eius obserua, hoc est enim omnis homo.*

XIV.

Psal. 115.

Eccles. 5.1.

Item, Dominus ait; *Si non abiero, paraclætus non veniet ad vos. Si autem abiero; mittam eum ad vos.* Nunquid autem (non post resurrectionem suam apparens discipulis insufflauit eos dicens: *Accipite spiritum sanctum: quorum remisistis peccata, remittuntur eis, &c.* Quare ergò Spiritum sanctum, quem dederat, iterum se missurum dicit, tanquam non haberent?

XV.

Ioan. 16.

Ioan. 20.

Solutio. Habebant quidem, sed non plenè. Spiritum sanctum habebant, vt benè, & piè viuerent: sed non, vt fortes in passionibus essent, & constantes in prædicatione, sicut post diem quinquagesimum fuerunt.

Item; Spiritus sanctus quare dicitur arguere mundam de peccato, & iustitia & iudicio? cùm Christus in mundum ueniens, per semetipsum arguisset mundum de peccato, & iustitia & iudicio.

XVI.

Ioan. 16.

Solutio. Christus tantum (ad) vnã gentem, scilicet Iudæorum prædicauit, & arguit de tribus. Spiritus verò sanctus, non solùm vnã gentem, sed vniuersum mundum arguit: de peccato, quia non crediderunt: de iustitia electorum, quam secuti non sunt: de iudicio; quia, prælegerunt diabolum, qui iam iudicatus est: quàm Deum, qui iustificatus est.

Item, Dominus ait; *Cùm venerit ille spiritus Veritatis, docebit vos omnem Veritatem.* Alibi autem ait; *Non est vestrum nosse tempora, vel momenta, &c.* Ergò hanc veritatem non docebit Spiritus sanctus; ergò, non omnem veritatem docebit.

XVII.

Ioan. 16.

Act. 1.

Solutio. Docebit omnem Veritatem, in quantum humana mens capere sufficiens erit. Non enim cogitationes hominum potens est capere mens humana. Vel, *docebit omnem veritatem, quæ scilicet necessaria est.*

XVIII.

Ioan. 16.
Luc. 24.

Item, Christus de Spiritu sancto loquens, ait: *Non enim loquetur à semetipso, sed, quæcunque audiet, loquetur.* Alibi autem ait: *Spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere.* Quomodo ergò loquetur, si carnem & ossa non habet?

Solutio. Spiritus sanctus loqui dicitur, quia, loquentes nos facit.

XIX.

Matth. 24.
Isa. 30.

Item Dominus loquens de aduentu suo; *Sol obscurabitur, & luna non dabit lumen suum.* Isaias verò de eodem loquens ait: *Et erit lux luna; sicut lux solis; Et lux solis erit septemplex sicut lux septem dierum &c.* quomodo ergò obscurabitur sol?

Solutio. Non obscurabitur diminutione luminis, sed comparatione veræ lucis, omnia videbuntur tenebrosa. Exiet enim sicut fulgur. Similiter cælum & terram transire dicit, immutatione, non, sui abolitione.

XX.

Ioan. 16.
2. Corinth. 12.

Item Dominus ait; *Si quid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis.* Legimus tamen Paulum ter Dominum rogasse, & non impetrauit.

Solutio. Qui petit in nomine IESU, salutem animæ petit. Et, huius petitores, si digni sunt, impetrant, non, ad * voluptatem, sed, ad salutem. Vnde Paulus, impetrauit ad salutem: *quia*

* *Voluntatem.* *virtus infirmitate perficitur.* Mali verò, si non ad salutem, tamen quandoque impetrant ad * voluptatem, propter maiorem in futuro damnationem.

XXI.

Ioan. 16.
Matth. 13.

Item, Ioannes ait: *Vsque modò non petistis quidquam in nomine meo.* Nunquid ergò (nihil) petierunt hæcenus? Petierunt siquidem, cum dixerunt: *Domine, ediffere nobis parabolam Zizaniorum;* & aliis locis multis?

Solutio. Ad comparationem eorum, quæ petere debebant, quasi nihil petierant. Vnde, quid petendum sit, ostendit dicens: *ut gaudium vestrum sit plenum.*

XXII.

Ioan. 17.
Luc. 22.

Item, quare dicit Dominus; *Non, dico vobis, quia ego rogabo patrem de vobis: cum sæpius rogasset patrem pro eis dicens: Pater iuste, serua eos, quos dedisti mihi.* Et alibi: *Ego pro te rogavi Pater, ut non deficiat fides tua.*

Solutio. Dominus tales eos insinuat esse futuros, vt non indigeant aliquo, pro eis orare.

Item,

Item, Dominus ait; *Prædicate Evangelium omni creaturæ: et- Marc. 16.*
 ergo & brutis animalibus prædicandum est.

[a] Solutio. Omnes creaturæ propter hominem sunt crea- a) *Vnde Salomon: Spiritus Domini repleuit orbem terrarum: Et*
 ræ. Vel; quia homo affinitatem habet cum omnibus creaturis:
 Esse, cum lapidibus, viuere cum arboribus, sentire cum brutis
 animalibus, discernere cum angelis.

hoc, quod continet omnia, id est, homo, propter quem facta est omnis creatura, scientiam
 habet vocis, id est, linguarum.

Item Marcus de Christo ait: *Et sedet à dextris Dei.* Step- XXIII.
 nus verò ait: *Ecce video celos apertos, & Iesum stantem à dextris* *Marc. 16.*
virtutis Dei. Quare, Marcus, sedere, Stephanus, stare, dicit?

Solutio. Marcus iudicantem; Stephanus certantem insinuat.
 Sedere, enim iudicantis est & regnantis: stare, pugnantis est, &
 auxiliantis.

Item, Dominus ad discipulos ait: *Vos testimonium perhibe-* XXIV.
bitis; quia ab initio mecum estis. Ergo ab initio seculi fuerunt *Joan. 15.*
 cum eo.

Solutio. Non dicit; *ab initio seculi*, sed, ab initio suæ prædi-
 cationis, quia trigesimo suæ ætatis anno, cœpit prædicare di-
 cens: *pœnitentiam agite.* Vel aliter; quia, ante secula prædesti-
 nans elegit eos. Vnde illud, *sicut elegit nos in ipso, ante mundi con-* *Matth. 4.*
stitutionem, ut essemus sancti & immaculati coram ipso, in charitate. *Ephes. 1.*
 Vnde & illud: *Venite benedicti patris mei, &c.* *Matth. 25.*

Item Dominus post resurrectionem ait; *hec sunt verba, quæ* XXV.
locutus sum ad vos, cum adhuc essem vobiscum. Nunquid cum eis *Luca. 24.*
 (non) erat, quando hoc dicebat? Erat utique.

Solutio. Sic intellige; cum adhuc essem vobiscum morta- *Joan. 14.*
 lis, & passibilis, sicut & vos mortales estis, & passibiles.

Item Dominus ad discipulos: *Si diligeretis me, gauderetis vi-* XXVI.
que, quia, vado ad patrem, quare hoc dixit? nunquid (non) dili- *Joan. 11.*
 gebant eum? Et Thomas, qui ait; *Eamus & nos, & moriamur* *Luca. 12.*
cum illo. Et Petrus; *Domine, tecum paratus sum & in carcerem, &*
in mortem ire. Cur ergo dixit; *si diligeretis me?*

Solutio. Ideò dixit; quia humanitatem, quam ipsi vide-
 bant, diligebant; sed, nondum eius diuinitatem ad plenum in-
 telligebant; & eam formam, in qua magis diligendus erat, non
 agnoscebant.

XXVII. *Ioan. 3.* Item Dominus dicit; *Nemo ascendit in caelum, nisi filius hominis, qui est in caelo.* Filius hominis, id est humanitas nondum erat in caelo, cum hoc diceret, quare ergò dicit, *qui est in caelo?*

Solutio. Humanitatem diuinitas clarificauit: & quod non habuit ex se humanitas, habuit per diuinitatem: ideoque, quaecunque diuinitas egit, simul & humanitas dicitur egisse.

XXVIII. *Ioan. 6. Psal. 84.* Sed iterum obiicitur illud, quod Ioannes ait: *Si ergò uideritis filium hominis ascendentem, ubi erat prius, &c.* Si filius hominis coepit esse in terra, ubi carnem assumpsit de terra; quia, *Veritas de terra orta est*, filius hominis erat ne in caelo prius, quam in terra coepit esse homo? Et etiam aliud obiicitur. Dixit, ubi erat prius, quasi tunc ibi non esset, cum superius dictum sit: *Nemo ascendit in caelum, &c.*

Ioan. 3. Solutio. Christus Deus & homo, vna persona est, non duae, ut trina sit fides, non quaterna. Sic ergò erat filius hominis in caelo, quomodo filius Dei erat in terra, filius Dei per carnem susceptam in terra, filius hominis per personae unitatem in caelo.

XXIX. *Ioan. 6. Ibidem.* Sed iterum; quid est, quod sequitur: *Spiritus est, qui uiuificat, caro non prodest quidquam:* Cum ipse Dominus dixerit, *Nisi quis manducauerit meam carnem, & biberit meum sanguinem, non habebit in se uitam?*

Solutio. Malè intelligentibus loquitur secundum eorum intellectum: Intelligebant enim carnem, quomodo in cadauere dilaniatur, aut in macello venditur: non, quomodo spiritu uegetatur: secundum eos ergò dixit; caro non prodest quidquam. Eodem modo dicit (Paulus;) *Scientia inflat, charitas uerò & discat.*

XXX. *Ioan. 3.* Item; quare dicit; *Nemo ascendit in caelum, cum fideles Christi in caelum se ascendere confidunt?*

Solutio. Caput Ecclesiae Christus est; huius capitis membra sunt omnes electi: Vnde Paulus; *Vos estis corpus Christi, & membra de membro:* Et ideo, quod caput agit, dicuntur & membra agere.

XXXI. *Luc. 5.* Item, Petrus ad Dominum: *Exi à me Domine, quia, homo peccator sum.* Quare orauit Dominum exire à se ipso?

peccatorum. Solutio. In hoc Petrus praefigurauit quosdam, qui praeter multitudinem* desperare videntur; sed, in hoc monemur, quo magis nos peccatores esse agnoscimus, eo amplius Dominum imploremus.

Item,

Item; qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam aeternam custodit eam. Quare, iubet odio habere animam, qui alibi ait: *Dis- ligite inimicos vestros?* **XXXII.**
Ioan. 12.
Matth. 5.

Solutio. In inimicis debemus diligere naturam, & odire vitium. Animam autem debemus odio habere, id est, præsentem vitam. Anima enim aliquando * spiritus. Sic ipse Dominus ait: *Sulte, hac nocte auferent animam tuam à te.* Aliquando, præfens (est) vita: Vnde illud; *Anima plus est, quam osca, & corpus, plus, quam vestimentum.* Et Paulus ait: *Neque enim facio animam meam preciosiorem, quam me:* Et aliis multis modis accipitur, quos hinc explanare, non est necesse.

Item, Lucas ait; *Multi reges & Prophetæ voluerunt videre, que vos videtis, & non viderunt.* Alibi autem ait Dominus: *Abraham pater vester, exultauit, vt videret diem meum: vidit, & gauisus est.* Et Iacob: *Vidi Dominum facie ad faciem. Quid est, quod dicit: Es non viderunt?* **XXXIII.**
Luc. 10.
Ioan. 8.
Genes. 32.

Solutio. Quamuis Prophetæ, per prophetiæ spiritum, Deum viderunt; tamen corporaliter eum videre desiderarunt: sicut Dauid, qui ait: *Domine, inclina calos tuos, & descende, &c.* Et Isaias; *Vtinam dirumperes calos, & descenderes.* Prophetæ ergo eum viderunt, quasi per speculum, & in ænigmate. Apostoli, oculo ad oculum, & conuertebantur. Deum tamen nemo vidit, sicuti est. De qua visione Ioannes ait: *Scimus, quia cum apparuerit, similes ei erimus; quoniam videbimus eum, sicuti est.* Quod autem Deum nullus viderit, Apostolus testatur dicens: *quem nemo vidit hominum, sed nec videre potest:* Et Moyses ad Dominum ait: *Si inueni gratiam in conspectu tuo, ostende mihi gloriam tuam.* Cui ait: *Non poteris videre faciem meam. Non enim videbit me homo (& viuet.)*

Item quæritur, quare Dominus de solis leprosis iusserit eos ire ad sacerdotes, quando curabat eos; & nunquam de aliis? **XXXIV.**

Solutio. Primò, vt honorem sacerdotibus daret. Secundò, ne destructor legis esse videretur. Tertio, vt sacerdotes, visis mundatis, crederent in mundatorem. Quarto, vt per eos spirituale sacerdotium figuraret.

Item quæritur; Cum Dominus omnia sciat, antequam fiant, quare diciturus est reprobis; *Nescio vos, vnde sitis?* **XXXV.**
Luca. 13.

Solutio. Scire Dei, eligere est, nescire eius, reprobare.

Item,

XXXVI. Item, Dominus ait ; Dilectio Dei primum mandatum est : *secundum autem simile est huic ; diliges proximum tuum sicut teipsum.* Nonne autem primò oportet diligere proximum, quàm diligamus Deum? per amorem enim proximi, ad dilectionem Dei peruenimus : & , non conuertitur.

Solutio. Primum dignitate, sed non, ordine.
XXXVII. Item, Dominus (ait) in Euangelio ; *Ne vocemini magistri.* *Vnus est enim magister vester, qui in caelis est.* Paulus verò ad Timotheum ait ; *In quo positus sum ego prædicator, & Apostolus, & magister.* Ecce, se vocauit magistram Paulus ; & præcepto Domini videtur resillire.

Solutio. Aliud est, essentialiter esse magistrum, aliud, nuncupatiuè. Aliis ergò deferimus ; sed auctore non negamus.
XXXVIII. Item ; Matthæus dicit Dominum, paralyticum curasse (in) Nazareth ; cur ergò Marcus dicit de Capharnaum?

Solutio. Nazareth & Capharnaum oppida sunt Galilææ, Et idèd, quia in Galilæa sunt, & propè, pro indifferenti habent.

XXXIX. Item Ioannes de Ioanne ait ; *Quid ergò Elias es tu? qui dicit, non sum. Propheta es tu? & respondit, non.* Dominus autem ait de eodem. *Hic est Propheta & plus, quàm Propheta;* Et iterum : *Ipse est Elias, qui venturus est ; si vultis credere :* Ecce, quod discipulus negat, magister affirmat.

Solutio. Ioannes Eliam se esse negauit, in persona ; quem Dominus esse in spiritu affirmauit. Prophetam iterum se esse negauit, quia ostendendo eum digito prophetiam finiuit ; Et ita etymologiam nominis amisit.

XL. Item, Marcus de colonis ait : *Hic est haeres. Venite occidamus eum, & nostra erit hereditas.* Non ergò per ignorantiam, sed per inuidiam crucifixerunt filium Dei. Sed alibi dicitur : *Si cognouissent, nunquam Dominum gloria crucifixissent.*

Solutio. Si cognouissent, id est, dilexissent ; Cognoscere enim Deum diligere est.

XLI. Item Lucas ait : *Ite & dicite vulpi illi ; ecce, eiicio demonia, sanitates perficio hodie & cras, & tertia die consumor.* Et subdit : *Venitamen oportet me hodie & cras sequenti ambulare, quia, non capit, Prophetam perire extra Hierusalem.* Cur ergò dicit ; *& tertia die consumor?*

Solutio.

Solutio. Ad corpus eius, quod est Ecclesia, refertur: quæ spiritaliter dæmonia eiicit per fidem, & sanitates perficit, per opera: & in resurrectione mortuorum, quæ tertia dies est, consummabitur ad plenum.

Item Dominus, cuidam volenti sepelire patrem suum, ait; **XLII.**
Sine, vt mortui sepeliant mortuos suos. Videtur ergò, quod non Lucæ. 9.
 sit pium, sepelire mortuos.

Solutio. Imò pium est. Sed aliquando minora bona prætermittenda sunt, pro maioribus. Maius est enim; annunciare regnum Dei, vt mortui in anima resurgant.

Item de Iudæis in Euangelio dicitur: *propterea non poterant* **XLIII.**
credere; quia iterum dixit Isaias: Excæca oculos eorum, & eorum Ioan. 12.
cor indura. Si ergò credere non poterant, cùm Dominus eos excæ- Isa. 6.
casset; quæ culpa eorum?

Solutio. *Non poterant;* quia, nolebant. Sicut de Domino di- 2 Timoth. 2.
 ctum est; *Si non credimus; ille, fidelis permanet, negare seipsum non*
poterit, id est, non vult. Malam ergò voluntatem præiudicavit Deus; &
per Prophetam, prænuñciauit: & voluntas eorum sola meruit,
vt excæcarentur, deserti à Domino, non adiuti. Et hoc, oculis
ad iudicio facere potest Deus; iniquo, non potest. Vnde illud; Psal. 35.
Iudicia tua, Domine, abyssus multa. Sed melior est hæc solutio;
qua dicitur; Altiora te, ne quæsieris, & fortiora te, ne scrutatus Eccles. 3.
fuveris.

Item; Dominus de diabolo ait; *Cùm loquitur mendacium, de* **XLIV.**
propriis loquitur: quia, mendax est, & pater eius. Videtur ergò, Ioan. 8.
 quod diabolus patrem habeat mendacem: sicut Manichæi asse-
 runt, quod ablit.

Solutio. Diabolus mendax est, & pater eius, id est, mendacii, vel mendacis. Nemo enim mendax pater est sui mendacii, nisi solus diabolus.

Item Moyses ait in Genesi. *Requieuit Deus die septimo ab o-* **XLV.**
mnino opere, quod pararat: Sed è contra Dominus in Euangelio Genes. 2.
 ait; *Pater meus vsque modò operatur: & ego operor.* Si ergò opera- Ioan. 5.
 tur vsque modo; quomodo quieuit?

Operans quiescit, & quiescens operatur, quia, verbo omnia fecit, quod autem quieuit die septimo; Christum die Sabbati quiescere in sepulcro præsignavit.

XLVI.
Matth. 17.
Luc. 9.

Item de transfiguratione loquens Matthæus dicit: *Post sex dies, &c.* Lucas * verò ait; *Die octaua ducit illos in montem excelsum: in quo, videntur aduersari.*

Solutio. Matthæus dies tantum intermedios considerat; Lucas verò primum & nouissimum connumerat.

XLVII.
Ioan. 8.
ibidem.

Item; Dominus ait; *Multa habeo de vobis loqui & iudicare.* Alibi autem dixit: *Ego, non iudico quenquam.*

Solutio. *Non iudico*, dixit, ad præsens: Vnde venerat, vt saluaret, non, vt iudicaret. *Habeo autem iudicare*, dicit de futuro: quoniam iudicabit viuos, & mortuos.

XLVIII.
Ioan. 8.

Item, Dominus ait; *sicut docuit me pater, hæc loquor.* Docuit ergò eum, cum (tamen) omnia sciret.

Solutio. Non eum docuit; quasi indoctum genuerit: sed, hoc est eum docuisse, quod est scientem genuisse. Et hoc est, *docuit me pater*; quod est, scientem me genuit pater. Idem enim est Deo, esse, vt nosse.

XLIX.
Matth. 20.

Item Dominus ad filios Zebedæi. *Calicem quidem meum bibetis; sedere autem ad dextram meam, & sinistram, non est meum dare vobis.* Iacobum quidem ab Herode capite truncatum legimus; sed Ioannes propria morte finiuit vitam, quare ergò dixit: *calicem meum bibetis?*

Solutio. Si legamus historias Ecclesiasticas; Ioannes in fens oleum missus est; & illæsus. Et relegatus postea in Patmos: calicem quidem bibit, sed bibendo non interit.

L.
Ioan. 5.

Item Dominus ait: *Sicut audio, iudico.* A quo autem audit, nisi à patre? Ergò à patre audit iudicium: sed quid est; cum pater non iudicet?

Solutio. Audire filium à patre, est; esse filium à patre. Vnde; *sicut audio, iudico*, id est, sicut sum, iudico.

LI.
Matth. 23.
2. Corinth. 10.

Item, Dominus ait; *Non quod intrat in os, coinquinat hominem.* Cur ergò Apostolus prohibet idolothytis vesci? Vnde ait: *Non potestis calicem Domini bibere, & calicem demoniorum.*

Solutio. Omnes quidem cibi, & omnis Dei creatura, quantum in se, munda est: sed idolorum seruitus, & dæmonum inuoca-

inuocatio, ea faciunt immunda; sicut Dei inuocatio, sanctificat * *Ad S. eucern-*
 * *εὐχόμεσθον.* *ton.*

Item, Dominus ait mulieri Samaritanæ: *Voca virum tuum:* LII.
 postea, ait; *Bene dixisti, quia virum non habeo; quinque enim viros* *Ioan. 4.*
habuisti: Et iste, quem habes, non est tuus vir. Cùm ergò vir non
 esset: quare dixit; *voca virum tuum.*

Solutio. Per quinque viros, quinque sensus intellige, qui
 regunt animam in pueris. Postea, cùm virum sibi assumere de-
 berent, scilicet, intellectum; adulterum, id est, errorem sibi as-
 sumunt. Dixit ergò, *voca virum tuum*, id est, qui tuus esse
 debet.

Item Dominus ait: *Omnis plantatio, quam non plantauit pater* LIII.
meus cælestis, eradicabitur: Ergò & illa, de qua ait Apostolus. *Ego* *Match 15.*
plantavi, Apollo rigauit. *1. Corinth. 3.*

Solutio. Cum Deo possumus plantare; sine illo, nil. Vnde *Ibidem.*
 (Neque) qui plantat, neque qui rigat est aliquid, sed, qui incrementum
 dat Deus. Tamen Hieremias ait; *Ego te plantavi vineam meam (ele* *Hierem. 2.*
Etam) quomodo versa es in amaritudinem vitis alienæ? Plantatio o-
 nim Dei non eradicabitur, sed libero permutatur arbitrio.

Item; quare dixit Ioannes: *Illi credebant in nomine eius; &* LIV.
ipse Iesus non credebat se illis. Christum credebant, quare Christus *Ioan. 7.*
 facis non credebat? Timebat? absit.

Solutio. Plus nouit, quod erat in opere suo; quàm ipsum
 opus, quod esset in semetipso. Nunquid (non) Petrus ait: *Et* *Matth. 26.*
iam si oportuerit me mori tecum, non te negabo. Dominus tamen me-
 lius sciens eum, ait; *Antequam gallus cantet ter me negabis.* *Ibidem.*

Item Dominus ait; *Mea doctrina non est mea,* de eòdem di- L.V.
 cit; *mea, & non mea.* *Ioan. 7.*

Solutio. Idem est, ac si diceret: *Mea doctrina, non est mea;* id
 est; ego non sum à me ipso. Vnde illud; *Et, sermonem, quem au-* *Ioan. 14.*
distis, non est meus.

Item, *qui manet in æternum, creauit omnia simul:* Dominus au- L.VI.
 tem ait: *Pater meus vsque modò operatur:* si modò operatur, quo- *Ioan. 5.*
 modo creauit omnia simul?

Solutio. Creauit omnia simul: sed vsque modo operatur,
 regendo, non creando.

LVII.

Iob. 18.

Item quæritur: Vtrum mors ab æterno fuerit? quod videtur: quia, vita ab æterno fuit. Et contrariorum eadem est disciplina, vt ait Aristoteles. Et similiter in libro Iob legimus; *consumat brachia illius primogenita mors.* Patet ergò, quòd mors ab æterno sit, si primogenita est. Sed è contra legimus; quia per hominem introiuit mors.

Solutio. Prior fuit vita, quàm mors, quia, ipse Deus, vita omnium est. Mors autem & peccatum coæquæua sunt. Quia, in superbia Angeli, qui dictus est Sathaël; secundum quosdam, Lucifer, initium habuerunt. Quod autem dicitur Logicus, *contrariorum eadem est disciplina;* verum est; sed mors, quæ inest rei morienti, contraria non est vitæ, quæ in Deo est, & fuit, & erit semper: sed, mors, & vita contraria sunt, secundum quòd eidem rei diuersis temporibus insunt, secundum esse, & non esse. Mors autem primogenita dicitur; non, æterna; sed à primogenito genita.

LVIII.

Luca. 17.

Item; *In illa nocte, erunt duo in lecto vno.* Quare dicit Matthæus, *nocte;* cùm dies iudicij appelletur, cùm Dominus veniat in igne & fulgure?

Solutio. Dies erit benè habentibus; nox & tenebræ, in malè sibi conscis.

LIX.

Matth. 1.

Luca. 3.

Item Matthæus ait; *Iacob autem genuit Ioseph virum MARIE.* Lucas autem dicit; *vs putabatur filius Ioseph, qui fuit Heli, qui fuit Melchi.* Videtur ergò, quòd Ioseph duos habuit patres, Iacob, & Heli; quod est impossibile.

Solutio. Lucas ostendit generationem (Christi) à Dauid per Nathan; & secundum hoc tertius est Melchi. Matthæus ostendit generationem à Dauid per Salomonem: & secundum hoc, tertius est Mathan: Et ita Melchi & Mathan de eadem tribu fuerunt: sed, non, de eòdem genere. Contigit autem, quòd Mathan duxit in vxorem *Estam;* & ex ea, habuit filium nomine Iacob, & mortuus est Mathan, & statim Melchi duxit Estam in vxorem, & habuit ex ea filium Heli: Et sic, Iacob & Heli fratres sunt vteripi. Contigit autem, vt Heli duceret vxorem, & sine prole defunctus est: Iacob verò, mandato legis, duxit eandem, & ex ea genuit Ioseph; & sic Ioseph secundum naturam geminus filius est Iacob; iuxta præceptum legis, filius dicitur Heli, quia sic semen eius, dicebatur restitui in Israël.

Item

Item Ioseph, si suspicionem habebat, quomodo iustus erat? Si suspicionem non habebat; quare MARIAM dimittere volebat?

LX.

Solutio. Idè eam dimittere volebat; quia, veritatem mysterij, & sacramentum quoddam magnificum in ea cognoscebat; cui appropinquare, se indignum æstimabat, & humilem se longè facere quærebat: sicut Petrus, cùm ait; *Exi à me Domine, quia, homo peccator sum.* Luca. 5.

Item Lucas ait; *Transeamus vsque Bethlehem, & videamus hoc verbum, quod factum est, & Dominus ostendit nobis.* Videtur ergò, quod si Verbum factum est, creatura est; quod absit: cum alibi legamus: *Filius à patre solo est, non factus, nec creatus, sed genitus.* Symb. Athan.

LXI.

Luca. 2.

Solutio. Natum est Verbum, non factum simpliciter; sed, factum caro. Vnde, *videamus*, dixerunt. Prius enim, quàm fieret caro, videri non potuit. Vnde Beda ait: *Per non factum, sed genitum omnia facta sunt, non genita. Nam ipsius ex patre generatio, ipsa est causarum omnium conditio.*

Item; quidquid in DEO est, DEVS est: sed Ioannes dicit; *quod factum est in ipso vita est.* Ergò, quod factum est ipso, DEVS est. Ioan. 1.

LXII.

Solutio. Aliter in ipso sunt, quæ per ipsum facta sunt, quia per ipsum, & in ipso habent, viuere, & moueri, & esse. Aliter in ipso sunt ea, quæ ipse est, hoc est, coæternaliter in eadem essentia & natura.

Item; *Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.* Nunquid omnis homo à luce vera illuminatur? Minimè. Multi enim in tenebris, & in vmbra mortis sedent?

LXIII.

Ioan. 1.

Solutio. Tres mundi sunt. Primus, qui absolutè solis inuisibilibus & spiritalibus impletur substantiis. Secundus, qui visibilibus & corporeis constituitur naturis. Tertius, qui affinitatem cum utroque retinet, hoc est homo; corpore enim constat, & anima. Corpus, de mundo visibili, & animam de inuisibili assumens, vnum facit. De primo ergò mundo Ioannes intellexit; ad quem, quicumque venerit, veram lucem contempletur.

Item quæritur de Rachel, si fleuit, quare consolari contempnit? si consolari contempsit, quare fleuit?

LXIV.

Matth. 2.

Hier. 31.

Solutio.

Solutio. Fleuit affectus matris, noluit consolari fides. Vel, sic: Noluit consolari; quia non sunt, scilicet consolandi; cum dolorem non habeant, sed gloriam. Vel, noluit consolari; quia non sunt ultra reuocandi in mundum, de cuius ærumnis semel euasuerunt coronandi à Christo.

LXV.
Lucæ. 2.

Item Lucas ait; Et erat pater illius & mater admirantes super his, quæ dicebantur de eo. Quare dixit Ioseph esse patrem?

Solutio. Quia nutrierat: Vel, quia secundum generationem à Dauid, cum de eodem genere esset, pater potuit appellari: Vel; quia putabatur ab aliis.

LXVI

Item Simeon ad MARIAM ait; Et tuam ipsius animam pertransibit gladius: Tamen nulla docet historia, eam ex hac vita gladij occisione migrasse.

Psal. 55.

Solutio. (Per) gladium intelligimus dolorem; de quo dicitur: *Et gladius in labijs eorum.* Cum enim vidit crucifigi; doluit anima eius. Et bene dolor gladius dicitur, quia gladius ferreus non animam, sed corpus pertransit. Vnde Psalmista de Ioseph: *Ferrum pertransiit animam eius, donec veniret verbum eius.*

Psal. 104.

LXVII.

Item, quid est, quod nato Domino turbatus est Herodes, *Et omnis Hierosolyma cum illo?* Num turbatus est Ioseph & MARIAM, siue Simeon, siue Anna, & alij, qui eum desiderabant? Minimè.

Solutio. Turbantur ira infideles; turbantur gaudio, fideles. Turbatur enim animus in gaudio, sicut in ira: In spe, sicut in timore, quia quatuor sunt animi passiones.

LXVIII.
Ioan. 1.

Item queritur; quare Ioannes Baptista dixit; *Post me venit vir, qui ante me factus est?* Subdens; *Et ego nesciebam eum,* quomodo nesciebat eum, cum disisset; *Ecce agnus Dei.*

Solutio. Cum vidisset spiritum (S.) in specie columbæ, & audisset vocem patris; ad comparationem illius intelligentiæ, quam tunc accepit, quasi nihil nouerat.

LXIX.
Genes. 6.

Item queritur; quare dixerit pater; *Pœnitent me fecisse hominem.*

Solutio. Pœnitentia quidem nulla in Deum cadit; sed nostro more loquens, qui componi pœnitentia solemus; quando contra votum nostra opera verti videmus. Quidam tamen dicunt,

dicunt, *pœnitent me fecisse hominem*; id est, pœna tenet me, quia feci hominem, quod nihil est: imò, hæreticum est. Pater enim impassibilis est, & fuit, & erit: quod *Patropasiani negant*.

Item quæritur; quare B. MARIA diem purgationis expectans purgari voluit, cum purgatione non indigeret, se ipsa sciente? LXX.
Luc. 1.

Solutio. Celare volebat filij maiestatem, hinc est, quod eum appellavit filium Ioseph, dicens; *Fili, quid fecisti nobis sic? Ecce, ibidem. pater tuus, & ego dolentes quarebamus te*. Vel, quia legem solvere, legis amore, nolebat.

Item; Dominus ait; *Nonne ego vos duodecim elegeri, & unus ex vobis diabolus est?* Quomodo elegit diabolum, cum alibi dicit; *multi vocati, pauci vero electi*. LXXL
Iou. 6.

Solutio. Sicut iniqui malè vtuntur bonis operibus Dei; sic è contra Deus benè vtitur malis operibus iniquorum.

Item Lucas ait; *Quid turbati estis, & cogitationes ascendunt in corda vestra, quare dixit, ascendunt, & non, descendunt, cum bona ascendant, mala descendant?* LXXII.
Luc. 24.

Solutio. Omne, quod bonum est desursum est, & descendit. Vnde Iacobus; *Omne datum optimum, & omne donum perfectum, desursum est*. Cogitationes verò malæ non descendunt de sursum, sed deorsum pullulant: & ascendunt sicut malæ herbæ.

Item Paulus ait; *Caro & sanguis regnum Dei possidere non possunt*. Nunquid autem Verbo caro factum (non) est? LXXIII.
1. Corinth. 15.

Solutio. Caro & sanguis tripliciter accipitur. Iuxta naturam, vt est illud: *hoc nunc os ex osibus meis, & caro de carne mea*. Iuxta culpam; Vnde Paulus; *Cum sit inter vos zelus & contentio: nonne carnales estis, & secundum carnem ambulatis?* Iuxta corruptionem; Vnde Psalmista; *Et recordatus est, quia caro sunt*. Et ita secundum culpam & corruptionem caro & sanguis regnum Dei non possidebunt. Caterum iuxta naturam. Vnde Iob: *Rursum circumdabor pelle mea*. Genes. 2.
1. Corin. 3.
Iob. 19.

Item Petrus, qui piscator ante conuersionem fuit; quare conuersus ad piscationem rediit, eum Veritas dicat: *Nemo mittens manum suam ad aratrum, & respiciens retro, aptus est regno Dei*. LXXIV.

Solutio. Negotium, quod ante sine peccato extitit, postea repetere, culpa non fuit. Vnde Mattheus ad teloneum, non rediit. Ex-

diit. Exemplo igitur Matthæi ad pristina negocia redire non debent hæretici.

LXXV.
Socr. 11.

Item in Euangelio Ioannis Dominus ait: *Ascendo ad patrem meum, & patrem vestrum, Deum meum, & Deum vestrum. Cùm meum dicat & vestrum; quare communiter non dixit, nostrum?*

Solutio. Distinctè loquens indicat: quia, eundem patrem & Deum dissimiliter habeat, quàm nos. *Ascendo ad patrem meum, per naturam; vestrum, per gratiam. Ad Deum meum, quia descendi: Deum vestrum, quia ascendistis.*

LXXVI.
Psal. 5.
Psal. 138.

Sed quia prædictas quæstiones Iudæi non recipient: de eorum libris aliquantulas proponamus. Primò igitur obiiciamus illud, quod Dauid dicit: *Neque habitabit iuxta te malignus, neque permanent in iustis ante oculos tuos. Alibi ait; Si ascendero in caelum, tu illic es, si descendero in infernum ades. Si ergò in inferno est, ante eum permanent in iusti.*

Solutio. Potentialiter est in inferno: præsentialiter autem, & corporaliter malignus iuxta eum non habitabit.

LXXVII.
Psal. 120.
Psal. 3.

Item, Dauid: *Ecce, non dormitabit, neque dormiet, qui custodit Israël. Alibi autem ait, Ego dormivi & soporatus sum.*

Solutio. Dominus dormire dicitur, vt homo: dormire nunquam dicitur, vt Deus. Sed hæc solutio eorum non est.

LXXVIII.
Psal. 58.
Psal. 28.

Item Dauid, *Deus meus, misericordia eius præueniet me. Alibi autem ait; Et misericordia tua subsequetur me. Si ergò præuenit, non subsequitur.*

Solutio. Misericordia Domini aliquando nos præuenit, vt bona inchoemus: aliquando subsequitur; vt inchoata implcamus.

LXXIX.
Psal. 148.
Psal. 103.
Psal. 4.
Iob. 15.

Item Dauid; *præceptum posuit, & non præteribit. Et alibi inuenimus; Terminum posuisti, quem non præteribunt. Quare ergò alibi dictum est? Viri sanguinum, & dolosi, non dimidiabunt dies suos. Et Iob: Antequam dies eorum impleantur, peribunt. Et Salomon: In disciplinatis obuias mors.*

Solutio. Sanctis omnia plena sunt. Reprobis, omnia imperfecta; quia etsi ultra viuant, ad perfectionem non perueniunt. Sancti, etsi præoccupati sint, dies suos compleuerunt, iuxta illud: *Longitudo dierum replebo eum, & ostendam illi salutare meum.*

Psal. 90.
LXXX.
Psal. 118.

Item Dauid: *Latam mandatum tuum nimis; Alibi autem legimus;*

mu;

mus; *Abbreviatum sermonem faciet Dominus super terram*, quomodo Latum, si est abbreviatum? *Rom. 9.*

Solutio. Latum est, in exhibitione operis: breue est, in sermone, hoc est, in descriptione sermonis: quia, in duobus mandatis totum pender.

Item Dauid in persona Christi: *Periit fuga à me; & non est, qui requirat animam meam.* Alibi autem ait: *Confundantur & reuerentur qui querunt animam meam.* Si non est, qui requirit, quomodo dicit, *requerentes*? *LXXXI.*
Psalm. 141.
Psal. 34.

Solutio. Primò culpatur eos, qui non requirunt eum sub amore, cum non fugiat diligentes se. Secundo, damnatur Iudæos, qui quærebant eum sub odio; quibus & dixit: *Quem quæritis?* *Ioan. 18.*

Item; Hieremias ait: *Patres nostri peccauerunt, & nos iniquitates eorum portauimus.* Ezechiël autem ait: *Filius non portabit iniquitatem patris; nec, è conuerso.* *LXXXII.*
Thren. 5.
Ezech. 18.

Solutio. *Filius portabit iniquitatem patris, si similis ei fuerit in peccato.* Vnde Ezechiël ait: *Si quis genuerit filium, qui videns omnia peccata patris sui, non fecerit simile eis, hic non morietur in iniquitate patris sui, sed vità viuet.* *Ibidem.*

Item Dauid; *Videbunt iusti & timebunt, & super eum ridebunt.* *LXXXIII.*
quare dicit *timebunt*; cum statim subdat, *videbunt*? *x multi.*

Solutio. *Timebunt iusti*, manentes in hac vita; seruientes Domino in timore: vt, qui stare se putat, videat, ne cadat. *Ridebunt in gloria*, dicentes de peccatore: *Ecce homo, qui non posuit Deum adiutorem suum.* *Psalm. 39.*
Psalm. 51.

Item Dauid; *In Deo laudabo sermones meos.* Si, in Deo, quomodo, *meos*, imò, Dei? *LXXXIV.*
Psalm. 55.

Solutio. Et, in Deo, & *meos*, in Deo, quia, ab ipso, *meos*, quia accepi, & ipse voluit *meos* esse, qui dedit. Simile est illud; *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie*, quia ab illo petens, non sum vacuus: meum confitens ab ipso, non sum ingratus. *Matth. 6.*

Item Dauid; *Magnificata est vsque ad caelos misericordia tua.* *LXXXV.*
Habet ne opus misericordia magnificari vsque ad caelos, vbi nullus est miser?

Solutio. Veritas præpollens in Angelis, nubibus, hoc est, hominibus data est, per quam homines misericordiam consecuti in resurrectionis commutatione Angeli fiunt, Domino teste, qui ait; *In resurrectione neque nubent, neque nubentur, sed erunt sicut* *Matth. 19.*
sicut

LXXXVI.

I. Iul. 57.

sicut Angeli Dei. Ita ergò vsque ad cælos misericordia eius.

Item Dauid; *Latabitur iustus, cum viderit vindictam, manus suas lauabit in sanguine peccatoris.* Siiustus est, quid lauabit?

Solutio. Iustum appellat fidelem, qui per fidem, videt Christum punire peccatores: & sumens inde exemplum, peccare timet: Et ita lauat manus suas in sanguine peccatoris.

I. Ioan. 5.

Et nos fratres charissimi peccare timeamus, non timore seruili, in quo charitas non est; de quo scriptum est: *Timor, non est in charitate*, qui sic enim timet, non est perfectus in charitate,

Ecclesi.

Vnde Horatius ait; *Oderunt peccare mali formidine pœnæ.* Timorem igitur habeamus filialem, in quo charitatis est dilectio & sapientia, sicut scriptum est; *Initium sapientia timor Domini.* Vnde idem Metrocanorus ait: *Oderunt peccare boni virtutis amore.*

Qui enim seruiliter timet, odit: Vnde Claudianus: *Asperius nihil est humili, cum surgit in altum; Cuncta ferit, dum cuncta timet, desecuit in omnes.* Qui autem timet, filialiter amat, & è conuerso.

Vnde in lib. Metamorph. *Nos cuncta timemus amantes.* Timeamus ergò, non timore odii, sed amoris. Timeamus, vt filij, non, vt serui.

Nobis enim dictum est; *Iam non dicam vos seruos; Vos autem dixi amicos.* Nos ergò filij, & amici, lauemus manus

nostras in sanguine peccatorum, vt lotis ma-

nibus, ad mensam inuitati venia-

mus, non illoti,

Amen.

Finis Ebrardi Bethuniensis.

fconismus

Iconismus Waldensium

EX CONFESIONE
EORVNDEN, QVAM PVBLI-
CAVIT LVTHERVVS ADDITA
PRÆFATIONE ANNO 1533.

I. Amor VValdensium erga ingenuas
disciplinas.

Non odimus artes liberales, (quã-
uis in Academiis operam literis
non dederimus) sed amamus,
præsertim illas, quæ ad veritatis propaga-
tionem, ad erroris oppressionem, aut alio
modo ad commune bonum conducunt.

*Amant nimirum bonas artes, ut hodie
Anabaptiste; Et ut in eadem Bohemia,
Thaborita, de quibus Dubravius li. 26. Hi-
storia Bohemica scribit; Eos ferre noluisse,
ut qui populū doceret, Magister Artium,
aut Ciuilis Canoniciq; Iuris Doctor appel-
laretur, quòd huiusmodi vocabula do-
ctrinam à lege diuina profus alienam præ-
se ferant. Scilicet liberales artes amant, qui
ut Thaborita, & hodie Anabaptiste, sola*

Biblia iactant, nec scholis, instituenda iu-
uentutis gratia, plus loci tribuunt; quam
qui nihil. Quapropter etiam à Luthero in
explicatione primi præcepti, honoris & a-
moris ergo Rustici nominantur.

II. Sacra suppellex VValdensium.

In nostris conuentibus habemus men-
sam, non tabulas, non imagines, non cru-
ces, non vexilla, non thuribula, non Ba-
ptisteria; non aquæ lustralis vasa, &c. Sed
tantum necessaria, vt scamna, pulpita, Bi-
blia; libros pro cantu. *Curta sanè suppellex,*
& qua vix ulli, quantumuis sacrilegiorum
& rapinarum auidissimo, desiderium inua-
dendi iniiciat; maximè cum non fiat men-
tio calicum, & quamuis alibi calicum me-
minerint, eos tamen Stanneos duntaxat es-
se aiunt; oder wo von sie sonst sein können /
aut ex alia adhuc viliore materia, ad imi-
tationem Thaboritarum, qui, teste Dubra-
mo, calices aureos & argenteos repudiant,
obuis quibusque, siue luteis, siue ligneis con-
tenti. At quem furem lutei & lignei aut
stannei

stannei calices ad audendum & aggrediendum inflamment? Tuti sunt VValdenses, ne quis ex ipsis quarat: In templo, quid facit aurum?

III. Quomodo VValdenses coenant.

Id ipsimet nobis dant explicatum his verbis. Sternitur mensa linteo candido. Imponitur panis azymus; rubrum quoq; & album vinum in calicibus stanneis, Der Diener braucht kein Messgewandt/ macht auch nicht Kreuz. Seruus (ita vocemus, quem ipsi Diener indigitant) non induitur Casula, nec Cruces format, metuens opinor, ne fuget Diabolos; qui Epuli huius precipui paredri, &c. Congregato iam populo, So singet man ein Lied/ Cantatur cantilena. Cur nõ Psalmus aliquis! Cur ein Lied! Quæ vox quid Germanis significet; Germanica lingua peritis non potest esse ignotũ: Sed qualis conuentus, talis & cantus. Postea fratres in ordinem coguntur, stantes aut in genua prouoluti. Circuit seruus, & vnicuiq; bolum panis porrigit; Deinde et-

iam hauſtum vini; ne cœna ſit nimium arida. Poſtquam exempta fames Epulis, exſtinctaque vino ſitis, Seruus omnes monet, ut hoc tantum beneficium gratis animis agnoſcant & recolant; quos tandem fauſtis precationibus cumulatos, domum dimittit, forſan illud admodulans:

Ite domum ſaturi, venit Heſperus, ite capella.

Illud valdè arridet, quòd ſeruus cœnã hanc coquit & cœnatoribus ſuis apponit, abſque vlla veſte ſacra; ſed in einem ſchlechten erbaren Kleide, inquiunt boni iſti fratres: in vili, honeſta tamen lacerna: quia ut cœnam profanam veſtis ſacra quàm maximè dedecet; ita profana quàm maximè decet.

IV. Quando Waldenſes ieiunent.

Hoc ipſimet docent. Quando volunt, & quando libet, imò eſt cum & non libet; ieiunant tamen, ſi ſcilicet nihil ſit, quod edant. Si ſcire velis, quid edant, & quoties, quando ieiunant; reſpondent: Quidquid apponitur, & quoties apponitur; omnis enim creatura Dei bona eſt, quotieſcunque & quandocunque fruenda offertur.

V. Quo-

V. Quomodo Waldenses baptizent.

Adultos ita baptizant. Der Diener.

Sertus affundit manibus eius, qui baptizari cupit, aquam, subiecta pelui. Ex qua aqua baptizandus abluit manus suas, & faciem in nomine sacrosanctæ Trinitatis.

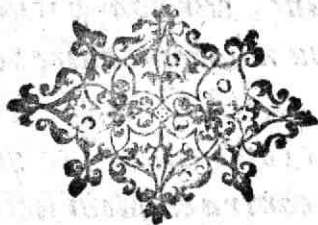
En egregiam baptismi administrãd rationem. Vbi forma à Christo prescripta? quã à Ministro proferri, dum aquam manibus baptizandi affundit; isti non indicant; Ut baptizandus dum manus & faciem ex aqua affusa abluit, eam proferat; inutile est, cum nemo se ipsum baptizare queat.

VI. Quid Waldenses de politico magistratu sentiant.

Docent, à Deo datum; at non sibi, sed aliis. Nam si & sibi Magistratum à Deo datum credunt, cur non patiuntur suos, dum quid litium habent, adire politici Magistratus tribunal? Cur ex suo cœtu iuri dicundo iudices constituunt, eosque qui alibi iustitia opem contra eiusdem sectæ consortes implorant, semel iterumque monitos ex Synago-

nagogis suis eiciunt, nec dignos iudicant, qui diutius Fratrum VValdensium numero accenseantur? Plura, qui de his volet; is ipsam VValdensium Confessionem consulat; in qua, praesertim de praesentia Christi in Eucharistia, usque adeo perplexè & implicatè loquuntur; ut cum Lutherus eos suam in partem trahere vellet, id absolute non auderet, metuens, ne subtectis & enigmaticis VValdensium verbis aliquid suae opinionationi contrarium occultaretur. Quod & Caluino euenit; ut liquet ex Praeloquiis seu Prolegomenis, quae hisce tribus scriptoribus praefiximus.

F I N I S.

BERN.

BERNAR-
DVS ABBAS
FONTIS CA-
LIDI.

Aduersus

VVALDENSIVM
SECTAM

Nunc

Primum in lucem prolatus.

INCIPIT TRACTATUS BERNARDI ABBATIS FONTIS CALIDI, CONTRA VALDENSES, ET CONTRA ARIANOS.

* VValdenses.

Ancta Romana Ecclesia presidente Domino Lucio, inclita recordationis; subito extulerunt caput noui heretici: Qui quodam presagio futurorum, sortiti vocabulum, dicti sunt Valdenses; nimirum à Valle densa; eo quòd profundis & densis errorum tenebris inuoluantur. Hi, quamuis à prefato summo Pontifice condemnati, virus suae perfidiae longè, latèq; per orbem temerario ausu euouerunt.

Lucius III. qui Pontificatum iniiit Anno Christi 1181.

De origine & nomine Waldensium vide prolegomena in Scriptoribus contra Waldensium sciam non ita pridem publicatos cap. I.

Ea propter contra eos pro Ecclesia DEI Dominus Bernardus Narbonensis Archiepiscopus

piscopus, religione, & DEI honestate insignis, zelans legem DEI, se fortem murum opposuit. Accitis itaque pluribus tam Clericis, quàm Laicis, religiosis ac secularibus, ad iudicium vocauit. Quid plura? Causã diligentissimè inuestigatã, condemnati sunt.

Nihilominus tamen postea, & clam & publicè, semen sua nequitia spargere ausi sunt. Unde rursum, quamuis ex abundantia, ad disceptationem vocati sunt, per quosdam tam Clericos, quàm Laicos: Et, ne lis diutius protraheretur, electus est ab utraq; parte iudex, quidam sacerdos, Raimundus scilicet de Dauentria. Vir siquidem religiosus, ac timens DEVM, nobilis genere, sed conuersatione nobilior.

Assignata igitur die causa adueniente, congregatis inuicem partibus, alijsq; quàm plurimis clericis & laicis, de quibusdam capitulis, in quibus malè sentiebant, à veris Catholicis accusati sunt: èisq; per singula respondentibus, hinc, inde, diu disputatum est, & ab utrãq; parte multe productæ auctoritates.

tates. Auditis igitur partium allegationibus; prefatus iudex, per scriptum, definitivam dedit sententiam, & hereticos esse in capitulis, de quibus accusati fuerant, pronunciauit.

Quibus autem auctoritatibus, vel rationibus suam assertionem defenderet; quidue eis, à nobis Catholicis responsum sit; aut, quibus scripturarum testimoniis fidem tueremur Catholicam, presentinteximus opusculo; adiectis etiam quibusdam aliis tractatibus contra alias hereses. Hac autem omnia fecimus maximè ad instruendos, vel commonendos quosdam Clericos; qui, vel imperitià, vel librorum inopia laborantes, hostibus veritatis non resistendo, facti sunt in offensionem & scandalum fidelibus, quibus presunt. Eos namq; in fide Catholica non roborant, nec alimentis sanctarum scripturarum reficiunt. Unde; quasi ieiuni in via presentis seculi, viribus spiritalibus destituti deficiunt, ne ad patriam, scilicet paradysum valeant remeare. Iusta quidem est causa

maioris mali prescripti, deici à caulis ouium
Christi lupos rapaces, id est demones hereti-
cos & tyrannos; nec voce predicationis,
nec baculo discipline seu seueritatis.

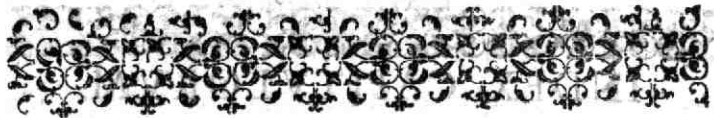
Suscipiant igitur, quaeso, à nostra parui-
tate, si placet, exiguum munus huius opuscu-
li, mandentq; memoria auctoritates SS. Pa-
trum, vt, miserante DEO, habeant arma im-
penetrabilia, contra rectores tenebrarum,
contra fabulatores mendacij, contra culto-
res peruersorum dogmatum, id est, demo-
nes hereticos; quatinus DEI gratia pra-
eua, & de ipsis valeant triumphare, & pro
regimine atque doctrina subiectorum à sum-
mo pastore immarcescibilem glorie
coronam percipere mere-
antur.

INDEX CAPITVLORVM.

- I. Cap. Est contra hoc, quod dicunt, non esse obediendum summo Pontifici, aliusue Pralatis.
- II. Tractat de dignitate Pralatorum, & quod eis sit deferendum, & obediendum.
- III. Contra eos, qui detrahunt rectoribus animarum.
- IV. Contra hoc; quod omnes, etiam Laici predicant, & quid ad hoc dicant; quidue nos contra eos.
- V. Quod non licet eis verbum Dei ministrare fidelibus.
- VI. Respondetur obiectioni, quam dicunt contra Apostolos; Obedire oportet Deo, non hominibus; & de quibusdam aliis.
- VII. Declaratur, quos maximè seducant, quos non.
- VIII. Contra hoc, quod mulieres predicare posse, dicunt.
- IX. Contra hoc, quod dicunt, defunctis fidelibus non prodesse viuorum eleemosynas, ieiunia, missarum solennia, aliasue orationes.
- X. Contra eos, qui negant ignem Purgatorium, & aiunt, Spiritus à carne solutos continuo ire ad calum vel infernū.
- XI. Contra eos, qui dicunt eosdem spiritus defunctorum ante iudicium, nec calum nec infernum ingredi, sed aliis contineri receptaculis.
- XII. Contra eos, qui in Ecclesia orare nolunt, nec Ecclesiam esse nuncupandam asserunt; Vbi probatur, & Ecclesiam esse vocandam, & ibi esse orandum, & in magna veneratione habendam. Ibi etiam respondetur cuidam eorundam hereticorum obiectioni; quæ ex verbis B. Stephani aiunt, quod Excelsus non habitat in manu factis, & ideo, nec in Ecclesia.

CAPVT PRIMVM.

Est contra hoc, quod dicunt, non esse obediendum summo Pontifici, aliisue Præ-
latis.

*F. Moneta
lib. 5.*

Primis igitur arguuntur de inobedientia; quia scilicet non obediunt Ecclesiæ Romanæ, quæ plenitudinem habet potestatis ligandi & soluendi, & dignitatem, cæteras Ecclesias dispensandi.

*S. Greg. ho-
m. 1. in o
ratione Pa-
scha.*

Præterea, nec Episcopis, nec Sacerdotibus obtemperant; cum, teste B. Gregorio, locum discipulorum Christi habeant Episcopi, & auctoritatem ligandi & soluendi, qui locum regiminis sortiuntur. Hac ergo auctoritate Romana Ecclesia, cæteriq; Episcopi, utpote quibus dictum est, quodcumq; alligaueritis super terram, erit ligatum & in cælo: Et quodcumq; solueritis super terram, erit solutum & in cælis, præfatos hæreticos excommunicationis vinculo innodarunt: in promptu habentes, cum Apostolo, vlcisci omnem inobedientiam. Nihil autem, ut ait Augustinus super Ioan-

Matth. 18.

1. Cor. 10.

Rom. 8.

nem, sic debet formidare Christianus, quam separari à corpore Christi. Si enim separatur à corpore Dei, non est membrum eius. Si non est membrum eius, non vegetatur Spiritu eius. Quisquis autem, inquit Apostolus, non habet spiritum Christi, hic non est eius. Item illud de verbis Apostoli; Omnis Christianus dilectissimi, qui

qui à Sacerdotibus excommunicatur, satana tradi dicitur. Quomodo? scilicet, quia extra Ecclesiam est diabolus; sicut in Ecclesia Christus: Ac per hoc quasi diabolo traditur, qui ab Ecclesiastica communionemouetur. Vnde illos, quos tunc Apostolus satana traditos esse pradicat, excommunicatos à se esse demonstrat. Hinc est etiam, quod idem Apostolus ait ad Thessalonicenses: Si quis nō obedierit verbo nostro ^{1. Thes. 2.} per Epistolam, hunc notate; & ne commisceamini cum illo, ut confundatur. Ecce Apostolus mandat inobediētē sibi, reprehendi, & à cæterorum communionem vel conuictu abijci, ut sic abiectus erubescat.

Ad Hebræos quoq; ait: Obedite Præpositis vestris, & ^{Heb. 13.} subiacete eis. Ipsi enim per uigilant quasi rationem reddituri pro animabus vestris. Ad Timotheum quoq; ait: Qui ^{1. Tim. 5.} benè præsumt Presbyteri, duplici honore digni habeantur, maxime, qui laborant in verbo & doctrina. Duplex honor exhibendus est Presbyteris, ut eorum scilicet præceptis obediatur; & cum debita reuerentia exteriora subsidia ministrentur. Dominus quoq;, ut ostenderet obedientiam exhibendam esse Prælati, ait: Super ^{Matth. 23.} cathedram Moysi sederunt Scribae & Pharisei. Omnia ergò quaecunq; dixerint uobis, seruate & facite. Et rursum: Qui ^{Luc. 10.} uos audit, me audit; & qui uos spernit, me spernit.

Cum igitur Christus & Apostoli præcipiant obediendum esse Episcopis & Presbyteris: quicumq; eis non obediunt, consequenter Christo, & eius Apostolis inobedientes existunt. Omnis autem præuaricatio & inobediencia, teste Apostolo, acceperit ^{Heb. 2.} iustam mercedis retributionem. Quomodo ergò effugient, qui Christi & discipulorum eius præcepta neglexerint? Quoniã itaq; inobedientes existunt, habendi sunt quasi Eth-

Matth. 19. nici & Publicani, Domino dicente: *Si quis Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus.*

Præterea ab eorum communione est abstinendum, sicut ex præscriptis Apostoli verbis ad Thessalonicenses patet: Nam & per legem Mosaicam, si quis imperio Sacerdotis non obedierit, occidendus est: ne ex malo inobedientiæ populus corrumpatur. Vnde in Deuter: *Qui superbierit, nolens obedire Sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo, ex decreto iudicis morietur homo ille, & auferes malum de medio Israël: Cunctus quoque populus audiens timebit, ut nullus deinceps intumescat superbia.* Ecce hinc patet, quantum est crimen inobedientiæ: cum is, qui Sacerdoti non obediebat, corporali gladio occidebatur. In tempore vero gratiæ, quia Deus non vult mortem peccatoris, sed ut conuertatur & viuat, non occiditur corporaliter, sed spiritali gladio feritur; cum à communione fidelium per sententiam Episcopi separatur; ut sic abiectus, erubescat & resipiscat.

3. Reg. 15. Quicumque etiam inobedientes sunt, infideles esse conuincuntur, Samuele dicente: *quia peccatum ariolandi est, repugnare: & quasi scelus Idololatria, nolle acquiescere.* Super quem locum ait B. Gregorius: *Sola est obedientia, qua fidei meritum possidet, sine qua quisque infidelis conuincitur, et si fidelis esse videatur.* Inobedientiæ quoque vitium inter mortalia crimina connumerat Apostolus dicens: *Gentiles repletos omni iniquitate, malitia, fornicatione, auaritia.* Et post pauca; *Inuentores maiorum, parentibus non obedientes;* parentibus scilicet, sicut Doctores orthodoxi exponunt, carnalibus vel spiritalibus. Et paulò post: *Qui talia agunt, digni sunt*

morte: non solum autem, qui ea agunt, sed etiam, qui facientibus consentiunt. Consentire autem est, secundum Ambrosium; Si quum quis possit reprehendere, taceat, aut hoc audiens, adulectur.

Nec mirum; si inobedientes potestatibus Ecclesiasticis, digni sunt morte æterna. Teste enim Apostolo: *Non est potestas, nisi à Deo, quæ autem à Deo sunt, ordinata sunt.* Itaque, qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. *Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt.* Rom. 13.

Audiant ergo præfati erronei, & qui eis consentiunt, Apostoli præceptum dicentis: *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit.* Spiritus quippe sanctus, sicut

Apostolus ait in Actis Apost. *posuit Episcopos super gregem suum, regere Ecclesiam Dei, quam acquisivit sanguine suo.* Qui ergo Episcopis resistit per contumaciam, in Spiritum sanctum peccat. Nam & Iudæis murmurantibus contra Moysen & Aaron, responsum est:

Nec contra nos murmur vestrum, sed contra Deum. Hinc

Iudas Iacobi ait: *Va illis, qui in contradictione Chore perierunt.* Chore quippe, & eius complices insurrexerunt contra Moysen & Aaron Sacerdotes Domini; & confestim igne cælitus misso, combusti sunt. Contradictione ergo Chore percuti, qui Sacerdotum imperio contradicunt, & ideo ignis æterni incendio concremantur. Vnde: *va*, id est, æterna damnatio est illis. Iud. Epist. Num. 16.

Præterea per inobedientiam Adæ peccatores constituti sunt multi: Et per obedientiam Christi, qui obediens fuit patri usque ad mortem, iusti constituti sunt multi. Quicumque ergo inobedientes existunt, veteris hominis imaginem portant. Contra quod Apostolus ait: *Sicut portavimus imaginem terreni, porte-* 1. Cor. 15.

Matt. 2.
1. Reg. 15.
3. Greg.
 mus imaginem cælestis, virtutem obedientiæ induentes; ut, qui per inobedientiam de paradiso eiectioni sumus per obedientiam, quasi per aliam viam cum Magis redeamus. *Melior est enim obedientia, quàm victima; & auscultare magis, quàm offerre adipem arietum. Quia, per victimas aliena caro, per obedientiam verò voluntas propria mactatur.* Et Salomon, *Vir obediens, loquetur victorias.* Quia dum alienæ voci humiliter subdimur, nosmet ipsos in corde superamus. Ex his omnibus patet quanta sit virtus obedientiæ, quantumq; crimen inobedientiæ.

CAPVT II.

Tractat de dignitate Prælatorum, & quod eis sit deferendum & obediendum.

*7. Moneta
lib. 5.*

Matt. 8.

T verò luce clarius pateat, quantum Sacerdotes excellent cæteris, & quod eis sit deferendum & obediendum, ex verbis saluatoris potest perpendi; qui curato à lepra ait: *Vade, ostende te Sacerdoti, & offer munus, quod præcepit Moyses, in testimonium illis.* Sacerdotum quippe est, discernere, & iudicare, qui sint Catholici, qui uè hæretica contagione respersi. Inde est, quòd cum multos languentes Dominus sanauerit, leproso tantum ad Sacerdotes misit: In leprosi quippe corpore varius color designat iu hæretico homine veritatem falsitati permistam. Planè Dominus noluit leprosum, licet mundatum, hominum coetibus aggregari, sine iudicio sacerdotis,

vt apertè ostenderet eum , qui ab vnitate Catholica errauerit, licet fortè resipuerit, sine sacerdotali iudicio, conuentibus fidelium minimè aggregandum. Et in signum deuotionis & humilitatis iubetur oblationem facere sacerdoti , vt ei se subiectum pariter innuat, cuius manum diuino intuitu osculando hostiã immolet.

Item Clerici pascunt ; alij, quasi oues, pascuntur ; Et de altari viuunt illi ; Isti verò offerre debent. Illi possunt peccatores tradere sathanæ : Isti verò, ante eos sedere ; nec sine eorum consilio, quæ Dei sunt, agere debent. Vnde Hieronymus ad Heliodorum ; *Alia causa est monachi, alia Clerici : Clerici oues pascunt, ego, pascor. Illi, de altari viuunt ; mihi securis quasi ad radicẽ infructuosa arboris ponitur. Simunus ad altare non defero, mihi ante presbyterum sedere non licet. Illi, si peccauero, licet me tradere satana in interitum carnis, vt spiritus sit saluus in die Domini.* Idem ad Rusticum : *Ecclesia habet senatum cætum presbyterorum, sine quorum consilio nihil monachis agere licet. Roboam filius Salomonis idèò perdidit regnum : quia audire noluit presbyteros suos. Senatum quoque Romani habebant, quorum consilio cuncta agebant, & nos habemus senatum nostrum, cætum presbyterorum.*

Præterea, cum quis de lege diuina dubitat, confestim ad sacerdotes currere debet, & interrogare. Ipsi sunt enim, per quos creator omnium fidelium plebes pascere disposuit. Hinc est enim, quod Dominus discipulis suis quinq; , vel septem panes tradidit, vt ponerent ante turbas. Spiritualem enim doctrinam sacerdotibus, qui in locum discipulorum successerunt ministrat ; vt, quasi boni dispensatores familiæ

Luc. 12. Dei animarum alimenta ministrent, ne in via huius
 seculi ab hoc cibo ieiuni deficiant. Hinc scriptum est:
AB. 9. *Quis putas est fidelis dispensator & prudens, quem constituit*
Domini super familiam suam: ut det illis in tempore tritici
mensuram. Unde & Dominus Paulum, adhuc Sau-
 lum, in via quidem prosternit; sed, quid eum oporteat
 facere, non docet: sed in civitatem ad discipulum
Act. 10. Ananiam docendum mittit. Nec Angelus, qui centu-
 rioni viro religioso apparet, eidem formam fidei tra-
 didit; sed Simeonem accersiri iubet, ut per eum, quid
 oporteat facere, instruatur.

Ex quibus apertè datur intelligi, quod nullus
 præsumere debet docere aliquam viam perfectionis,
 nisi sit in civitate, id est, in sancta Ecclesia, & Christi
 sit discipulus; cum Christus, vel eius Angelus Saulum
 vel centurionem docere noluerint, ut magisterium
 Ecclesiæ inuiolabiliter custodiendum esse ostende-
 rent; & à nullis omninò attentandum, nisi ab his, qui
 in locum discipulorum successerunt, id est, ab Episco-
 pis, & viris Ecclesiasticis, quibus id officij Dominus
Mal. 2. delegavit, sicut scriptum est, Malachia attestante: *La-*
bia Sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirent ex
ore eius: quia Angelus Domini exercituum est. Ecce, quan-
 ta sit dignitas Sacerdotis. Ipse est enim, sicut in Eze-
 chiele legitur, gazophylacium in Domo Domini, qui
 thesaurum sapientiæ & scientiæ in pectore suo custo-
 dit, & ex cuius ore, Domino præcipiente, lex requi-
 renda est. Quod ipse Dominus, teste Euangelio, per
Luc. 2. exemplum docuit, qui in templo, in medio Docto-
 rum sedebat, audiebat illos, & interrogabat, docens
 pariter in sancta Ecclesia, maximè doctrinam cœle-
 stem

stem addiscendam esse, non in foro, non in plateis, vt tanto melius percipiatur, & memoriæ commende-
tur; quanto in Ecclesia non rebus temporalibus, sed diuinis attentius vacatur.

Quantum verò est, quod sacerdos Angelus Domini, id est, nuncius vocatur? supernum quippe iudicem nunciare mittitur: ideoque, etsi ex sua despiciabilis, tamen ex Domini persona venerandus est. S. Greg.
Teste enim B Gregorio: *Sapè potens persona famulum habet despectum, per eum suis fortè, vel extraneis aliquod responsum mandat, non despicitur persona loquentis serui, quia seruatur in corde reuerentia mittentis Domini.* Ita ergo quilibet sacerdos, etsi forsitan dignè despicitur ab aliquo, in mente tamen sua mittentis Domini reuerentiam seruare debet is, cui mittitur.

Sacerdotibus etiam peccatores nequitias suas confiteri debent, vt reatus sui vinculis absoluantur. Quà ex re, Dominus ait quatruiduo mortuo: *LAZA. Ioani. 11. re veni foras.* Qui, cum egressus fuisset viuens, à vinculis per discipulos est solutus, Domino iubente & dicente eis: *Soluite eum, & sinite abire.* Foras venit mortuus, cum culpam confitetur peccator. Venientem autem foras soluunt discipuli: quia prædicatores Ecclesiæ ei pœnam debent amouere, quam meruit, qui non erubuit confiteri, quod fecit. Sanè Iudas confessus est peccatum suum, non Christi discipulis, sed Iudæis dicens: *Peccauit tradens sanguinem iustum.* Et non Matt. 27. profuit ei confessio.

Nec solùm soluunt, sed etiam ligant presbyteri 1. Cor. 5. reos, & Sataniæ tradunt in interitum carnis, vt spiritus saluus sit. Vnde Dominus ait: *Quorum remisieritis pec-* Iob. 20.

eata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retentæ sunt.
 Teste quippe Gregorio, discipuli, quorum locum tenent Episcopi, vice Dei, quibusdam peccata retinent, quibusdam relaxant. Apostolus quoque ait de fornicatore: *Iudicavi in nomine Domini nostri Iesu Christi*, hoc est, vice eius, vel ad eius gloriam; *tradere huiusmodi Satane, ut Spiritus saluus sit in die Domini nostri Iesu Christi.* Satanae tradit, ut corporaliter vexet, & sic resipiscat: Vel secundum quosdam, intelligitur mors corporis: siue excommunicare; est tradere Satanae. Quemadmodum enim diabolus nullum ius habet in hominẽ, postquam homo per fidem iustificatur; sed, postquã homo, pro culpa, ab Ecclesiæ Sacramentis, quæ sunt sibi arma contra Satanam, sequestratur, ex inde sub iugo Satanae religatur.

Præterea Spiritus sanctus plerumque potius dignitatem Sacerdotis pensat, quàm meritum, & per eum electis prouidet. Vnde cùm esset Caiphas Pontifex, prophetauit; Vbi patenter Euangelista donum Prophetiæ diuino tribuit Sacramento dicens: *Cùm esset*, id est, quia esset summus Pontifex. Transit quippe aqua per canales lapideos ad areolas aromatum; id est, gratiæ spiritualis irrigatio nonnunquam per duras & insensibiles mentes præsentium, rigat & infundit fidelium animas virtutum aromatibus redolentes & confitas.

Iac. 5.

B. quoque Iacobus ostendit, quàm sit necessarius & utilis Ordo Sacerdotum, cum ait: *Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesia, & orent super eum, ungentes eum Oleo in nomine Domini; & oratio fidei saluabit infirmum, & alleviabit eum Dominus, & si in peccatis sit, remit-*

mittentur ei. Ecce oratio Sacerdotis & saluat; & per
 eam Deus infirmum alleuiat, & peccata remittit. Sic
 ergò saluat, dum corpori & animæ prodest oratio
 presbyterorum, releuando infirmitatē & remittēdo
 peccata. Vbi pariter reprehendit eos, qui hæreticos
 inducunt, & presbyteros deserunt; cum Apostolus
 iubeat presbyteros induci, non hæreticos. Tacitè
 quoq; reprehendit quosdam etiam Christianos, qui,
 cum infirmantur, non ad presbyteros, sed ad medi-
 cos mittunt; vel, ordine præpostero, postea mittunt;
 cum sæpè languor animæ, sit causa infirmitatis cor-
 poris. Vnde Dominus Paralytici ad se allati prius pec-
 cata dimittit dicens: *Fili, remittuntur tibi peccata tua:* Matth. 9.
 & postea, corpus sanat. *Sublata enim causâ, tollitur ef-
 fectus.*

Sacerdotum etiam est emergentes de religione
 Christiana quæstiones decidere. Vnde Moyses, ascen-
 dens in montem ait senioribus Israël: *Exspectate hic,* Exod. 24.
*donec reuertamur: habetis Aaron & Hur vobiscum, si quid
 natum fuerit quæstionis, referetis ad eos.* Quæstiones
 quippe nascentes inter fideles de fide aut cultu Chri-
 stiano, ad Episcopos & presbyteros referendæ sunt.
 Inde est, quod ob hanc, & alias necessarias causas Epi-
 scopi per singulas ciuitates, & Presbyteri per singulas
 Ecclesias statuuntur ab Apostolis. Quapropter Apo-
 stolus ait Tito: *Huius rei gratiâ, reliquite Creta, ut ea, que
 desunt, corrigas, & constituas per ciuitates presbyteros, sicut
 & ego disposui tibi.* Tit. 1.
 In Actibus etiam Apostolorum ha-
 betur; quod Paulus & Barnabas constituerunt per
 singulas Ecclesias presbyteros. Act. 14.

Notandum verò, quòd presbyterorum nomine

C Epi-

Episcopi accipiuntur, sicut paulò ante ad Titum, & simplices sacerdotes, sicut & paulò supra in Actibus Apostolorum. Nam, & versa vice Episcoporum nomine, aliquando minores sacerdotes nuncupantur, sicut ad Philipenses, cum ait Apostolus: *Paulus & Timotheus serui Iesu Christi, omnibus Sanctis, qui sunt Philippis, cum Episcopis & Diaconibus.* Neque enim in vna ciuitate plures sunt Episcopi: aut tacitis Sacerdotibus, de Episcopis loquens, interfereret de minore ordine, id est diaconorum; nisi quia Episcopos vocauit Sacerdotes. Interdum verò Episcopi, appropriato vocabulo dicuntur maiores Sacerdotes, sicut & vsus quotidianus probat.

His per excessum dictis, sciendum, quod in nouo Testamento, orta quæstione, an oportet credentes circumcidi, legemq; Moyssi seruari? Statuerunt Paulus & Barnabas manere credentes ita, vt crediderant; & vt iidem Apostoli, & quidam alii ex aliis ascenderent ad Apostolos & Presbyteros in Hierusalem super hac quæstione. *Conuenerunt q; Apostoli & Seniores, videre de verbo hoc: Et simul Apostoli & Seniores deciderunt quæstionem: Et super hoc Epistolam decretalè, credentibus exigentibus, direxerunt, sicut in Actibus Apostolorum legitur.*

Ex hoc patet exemplo, quod orta dubitatione circa cultum fidei Christianæ, ad summum Patriarcham, qui vice B. Petri fungitur, aliosq; tam Archiepiscopos, qui personas Apostolorum, quàm Episcopos, qui locum obtinèt aliorum discipulorum: quos supra in Actibus vocat Lucas nunc presbyteros, nunc seniores, recurrendum est. Si enim Apostoli Paulus & Bar-

& Barnabas non præsumperunt decidere tantam quæstionem, nisi communicato consilio cum Apostolis & Senioribus: et factâ magnâ inquisitione; pensandum est solerter, quantæ sit præsumptionis & demeritiæ, de his, quæ ad fidem Dei ac eiusdem statum pertinent: ab aliis, & non à Christi Sacerdotibus inquirere, & maximè ab hæreticis, vel malis Catholicis.

Ad hoc Apostolus ad Corinthios ait: de rebus transitoriis non debere fideles causari apud infideles, 1. Cor. 6. sed apud sanctos: *Audet, inquit, aliquis vestrum habens negotium aduersus alterum, indicari apud iniquos, & non apud sanctos. Nescitis quoniam Angelos iudicabimus? Quanto magis secularia? Et si in vobis indicabitur mundus, indigni estis, qui de minimis iudicetis. Et post: Sic non est inter vos sapiens quisquam, qui possit iudicare inter fratrem suum? sed frater cum fratre iudicio contendit, & hoc apud infideles? Iam quidem omninò delictum est in vobis, quod iudicia habeatis inter vos.* Si ergò negotium de rebus minimis sancti debent iudicare; id est, fideles, non infideles; multò magis, cum de fide, & rebus spiritualibus agitur, vel dubitatur; non, ab hæreticis, vel infidelibus, sed à sanctis & fidelibus est tractandum & iudicandum. Et si infideles indigni sunt, qui de minimis iudicent; multò magis sunt indigni de religione Christiana iudicare & fide: Maximè cum Moyse moneat vnumquẽ Deut. 32. que dicens: *Interroga patrem tuum, & annuntiabit tibi, maiores tuos, & dicent tibi. Quis est pater, vel maiores, quos interrogare debemus, nisi Rectores animarum, qui in sancta conuersatione nos instituentes, quasi filios spirituales gignunt.* Et quia dignitate vel merito

nos præcedunt, maiores nostri vocantur, qui alio nomine dicuntur *seniores*. Quibus & B. Petrus ait scribens
 1. Pet. 5. *Seniores, qui in vobis sunt, obsecro, ego con-*
 1bid. *senior & testis Christi passionum, pascite, qui in vobis est, gregem Dei.* Et paulò post: *Similiter adolescentes subdit à estote Senioribus.*

Ecce, patenter refert, fidelium grex à quibus debeat pasci, scilicet à Senioribus suis. Sicut enim ait B. Gregorius: *Senes eos sacra scriptura vocat, qui morum gravitate, non temporum quantitate maturescunt, sicut scriptum est: Senectus enim venerabilis est, non diuturna, neq. annorum numero computata: Cani autem sunt sensus hominis, & atas senectutis vita immaculata.* Iuvenes quoq. dicuntur, qui nulla consilii gravitate deprimuntur: quos
 1. Pet. 5. Apostolorum primus iubet subditos esse Senioribus, ut leuium leuitas, grauium gravitate grauetur, secundum illud: *Cum sancto sanctus eris, & cum viro innocente, innocens eris.* In quibus verbis reprehenduntur, qui præceptis seniorum, id est, Prælatorum non obtemperant; & sic Apostolo Petro inobedientes existunt.

Denique, *Sacerdotum est*, sicut Dominus ait eis
 Leuit. 10. *in persona Aaron Sacerdotis & filiorum eius, discernere inter sanctum & prophanum, inter mundum & immundum, & docere omnia legitima, qua præcepit Deus filiis Israël per manum Moysi, sicut scriptum est in Leuitico: Dixit Dominus ad Aaron; Vinum, & omne, quod inebriare potest, non bibetis, tu, & filii tui: quando intrabitis tabernaculum testimonii: ne moriamini; quia, præceptum est sempiternum in generationes vestras; Et, ut habeatis scientiam discernendi inter sanctum & prophanum, inter pollutum & mundum, doceatis q. filios Israël omnia legitima mea,*
 qua

qua locutus est Dominus, ad eos per manum Moysi. Ex qua reliquidò apparet, quod presbyterorum est, non aliorum, discernere, qui sint sancti, id est, Catholici, & qui prophani, id est hæretici, quiue mundi à macula criminis; quiq̃ue immundi, id est criminosi. Quin imò ad eos spectat docere fideles præcepta Dei. Quare damnabile est aliis, qui non sunt de tribu Leui, id est, de ordine Clericorum, vsurpare officium illorum in iudicando, vel docendo.

Ecce pauca de multis collegimus, ad ostendendum, quanta sit Episcoporum, ac Sacerdotum dignitas auctoritas: quo cognito, qui hæctenus eis rebelles fuerunt, humiliter eisdem obtemperent.

C A P V T I I I.

Contra eos; qui detrahunt rectoribus
animarum.

Sed quoniam sunt quidam, qui eisdem rectoribus animarum detrahunt: & cum periculo animarum suarum eos reprehendunt, ad ipsorum correctionem vel pauca dicamus. Audiant ergò, qui tales sunt; quod Apostolo teste, *detrahentes Deo odibiles, & susurriones, atque contumeliosi digni sunt morte.* DetraCTOR verò est; qui bona proximi, in quantum potest, minuit: & mala, quæ in eo non sunt, ei imponit. Susurro verò est, qui mala de proximo ad proximum occultè transfert. Contumeliosus est, qui aliquam turpitudinem dedecoris, vel in dicto, vel in

*J. Moneta
lib. 5.*

Rom. 1.

1. Cor. 5.

facto libenter infert proximo. Item idem ad Corinthios ait: *Si is, qui frater nominatur, est maledicus, id est, detractor, cum eiusmodi nec cibum sumere.* Et rursus: *Maledici regnum Dei non possidebunt.*

2. Cor. 6.

Cum ergo detractor, vel maledicus in communionem fidelium recipiendus non sit, & dignus sit morte, utpote, qui non possidebit regnum Dei; specialiter tamen prohibetur quis maledicere rectori populi: Vnde Paulus, cum ab Anania Principe sacerdotum iuberetur percuti in ore; ignorans, esse Principem sacerdotum, ait: *Percutiet te Deus, paries dealbate.*

Act. 23.

Et, qui adstant, dixerunt: summum sacerdotem Dei maledicis? Respondit Paulus: Nesciebã fratres; quia Princeps sacerdotum est. Scriptum est enim: Principem populi tui non maledices. Ecce autem, Principem populi, licet aperte contra legem agentem, & iudicantem se percuti, ait, non esse maledicendum, & scripturæ auctoritate hoc probat. Hinc ergo perpendant, qui rectoribus Ecclesiarum maledicunt, quantâ damnatione sint digni? Si Apostolus infidelem, & legi contraria agentem, maledicere superfedit: ex quo cognouit Principem populi: &, quod maledixerat, ideo ait se fecisse: quia nesciebat esse Principem populi.

Gen. 9.

Præterea Cham, vidit verenda Patris sui Noe nudata, & risit; & ideo in sua posteritate damnatus est, dicente Noe: *Maledictus Chanaan puer seruus erit fratribus suis,* quia, mala Præpositorum suorum, non arguere: non diulgare temerè quis debet; vel, dum videt, gaudere: alioquin damnabitur in posterum, id est, in futuro. Boni verò Noe filii verecunda Patris sui, iniecto dorsis pallio, auersi venientes operiunt.

Ibid.

Quia

Quia, bonis subditis, ut ait B. Gregorius, sic prapostorum suorum mala displicent, ut tamen hac ab aliis occultent, iudicantes q̄ factum, & venerantes magisterium nolunt videre, quod tegunt. S. Greg.

Attendant etiam præfati detractores: quia humiliter sanctus David obediuit Sauli superbo; Sed tamen regi, & à Domino electo, sed per sequenti, & occidere ipsum David volenti; sed denique exigentibus culpis suis à Deo reprobato, & David ad regni gubernacula electo à Domino. Cum ergò hæc ita essent, malo regi ita David obediuit, ut scriptum de ipso sit: *Quis in omnibus, sicut David inuentus est in regno tuo ingrediens, & egrediens, & pergens ad imperium Regis?* 1. Reg. 19.
& deinceps.

Rursumque, cum persequentem se regem ferire posset; eidem humili se professione prostrauit dicens, *Quem persequeris Rex Israël, quem persequeris? Canem mortuum, & pulicem vnum.* 1. Reg. 22.

Hinc discant subditi; licet humiles, licet innocentes, prælatis sibi à Deo potestatibus, licet contra se sæuientibus deferre, non detrudere, obedire, non contradicere. Idem etiam David; cum serui eum sui ad ferendum Saul in speluncam ingressum, vbi ipsi erant, accenderent, fregit eos responsionibus; quia manum in Christum Domini mittere non deberet. *Qui tamen occultè surrexit, & oram chlamydis eius abscidit.* 1. Reg. 24.

Et quia hoc fecerat, post hoc percussit David cor suum. Ecce, dum pensat, à Deo vñctum, & sibi prælatum, licet, se quærentem, ut occideret, occidere non vult David; Et quia, vel extremam oram chlamydis eius abscidit, poenitet. S. Greg.

Super hunc locum ait S. Gregorius: *Facta Prapostorum oris gladio ferienda non sunt, etiam cum rectè repreh-*

hendenda iudicantur. Si quare de ver) contra eos, vel in minimis lingua labitur, necesse est, per afflictionem pœnitentiae cor cremetur, quatenus ad semetipsum redeat; Et cum præposita potestas deliquerit, eius contra se iudicium, à quo sibi prælata est, perhorrescat. Nam, cum in præpositis delinquimus, eius ordinationi, qui eos nobis prætulit, obuiamus.

Ecce auctoritatibus sanctarum scripturarum & sanctorum exemplis, probauimus, quanta sit reuerentia exhibenda, remota obtrectatione, ergà Prælatos, & eis esse deferendum, non detrahendum, vel maledicendum: aliòquin & Dei præceptis contra imus, & sanctorum vestigiis non instamus.

C A P V T I V.

Contra hoc, quod omnes, etiam laici prædicant: Et, quid ad hoc dicant, quidue nos, contra eos.

*P. Moneta
lib. 5.*

Ecundò prædicant omnes passim, & sine dilectu conditionis, ætatis, vel sexus. Et quoniam in hoc errore multi eorum, qui specie tenus Christiani dicuntur, seducuntur, gratia reuocandi ipsos, & reliquos confirmandi, cooperante Deo, videamus, quibus rationibus, vel auctoritatibus innitantur ipsi, quidue à Catholicis dicatur contra eas infirmandas, & penitus vacuandas, & tertio loco, quid in sua assertionem Catholici inducant.

Primò igitur dicunt; ab omni, qui scit verbum Dei in populis seminare, prædicandum esse. **Quoniam**

niam Iacobus dicit: *Scienti bonum facere, & non facienti, peccatum est illi.* Quare autem, si scimus euangelizare, & celssemus, grauiter peccamus? hanc, cum quidam hæresiarcha scripturam pro se induceret, ei responde; Legitur in Euangelio diabolus dixisse Domino Iesu: *Scio, quis sis, sanctus Dei. Et comminatus est ei Iesus dicens: obmutesce.* Ecce noluit Dominus per os diaboli prædicari: licet diceret, se scire ipsum: ne fortè veritati falsitatem promittens deciperet simplices, sicut in exordio feminam seduxit. Sic, sic, responde, ex ore tuo nomen Christi non est annunciandum, etsi scires: ne, more venefici, dum mellita pocula propinare crederis à quolibet simplice, permistum virus infundas. De malis quippe scriptum est: *Fel draconum vinum eorum, & venenum aspidum insanabile.* Venenum aspidum insanabile est dogma hæreticorum: quia, quisquis illud bibit, id est, libenter audiendo percepit, morte procul dubio non caret.

Præterea, non ait Apostolus: *scienti bonum docere, sed, facere*: quare intelligendum est de illo, qui bonum, quod intelligit, non perficit; & ideo peccat: non de illo, qui bonum, quod scit docere, non docet. Nec enim omnis homo peccat, qui non docet, quod scit: imò potius peccat, si doceat, cum tamen ipse præuicator existat. Dauid enim dicente: *Peccatori dixit Deus: quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meum, per os tuum?* Hoc Apostolus ait: *qui alium doces, te ipsum non doces? qui in lege gloriaris, per præuicationem legis Deum inhonoras.*

Item in fomitem erroris sui inducunt illud, pro se: *Qui audit, dicat, veni.* Vbi B. Gregorius ait: *ut, qui*

*in corde vocē superni amoris acceperit, foras etiam proximis
vocem exhortationis reddat. Et rursus idem Gregorius:
In quantum pro diuina largitate sufficitis, proximis vestris
boni verbi cyathos date.*

Ad hoc respondemus: quod si diligenter ista attendantur; eis, de erroneis obseruationibus non profunt. Cū enim ait: *qui audit, dicat; veni*; consequenter intelligitur; vt, qui non audit intus in corde vocem fraterni amoris: Vel, qui vocem Dei non audit aure corporis, vel cordis, licet corporis; aut etiam opere non implet, non dicat alii, veni. Qui enim verbo Dei non obtemperat, quā fronte ad eandem obedientiam, quam ipse opere non implet, alium inuitet: aut, quomodo in alio ædificat obedientiam, quā in se destruit? Quia ergo verbum Dei non audiunt, imò inobediētes eidem existunt, sicut suprà monstratum est; alios docere non debent. Vnde & in hac eadem Homilia idem S. Gregorius ait: *In quantum profecisse pensatis, etiam alios trahite, & in via Dei socios habere, desiderate.* Ex his verbis patet; quos admoneat B. Gregorius, ad exhortandum proximos; eos scilicet, qui profecerant, & in via Dei erāt: quos admonet, vt iuxta quantitatem profectuum alios trahant. Sed, heretici non profecerunt, imò defecerunt, & in via Dei non sunt; imò, sicut scriptum: *errare fecit eos in inuio, & non in via.* quare, alios exhortari non debent. Opera enim, si fides desit, sic sunt, tanquam si sint magnæ vires: & cursus celerrimus præter viam.

Psal. 106.

Marc. 9.

Item inducunt pro assertionē sua illud, quod dicitur in Euangelio Marci: Ioannes quidem respondit Domino dicens: *Magister, vidimus quendam in no-*

mi-

mine tuo eijcientem damonia, qui non sequitur nos, & prohibuimus eum. Iesus autem ait: Nolite prohibere eum. Nemo est enim, qui faciat virtutem in nomine meo, & possit citò malè loqui de me, qui enim non est aduersum vos, pro vobis est.

Ecce, inquiunt, iste non sequebatur Apostolos; & tamen, quia dæmonia eijciebat in nomine Christi, Dominus imperat eis, ne prohibeant. Quare, si Christi nomen prædicamus, quamuis non sequamur Episcopos, & alios Sacerdotes, non tamen debent nos prohibere.

Sed ad hoc respondemus: quod autoritas illa nõ iuuat eos; sed lædit. Ille namque & bonum operabatur, quia dæmonia eijciebat; & in nomine Christi, & sic, fidem habebat, & non loquebatur malè. Quare, licet corporaliter non sequeretur Apostolos; nõ erat prohibendus à bono opere: quia spiritualiter viuendo per fidem, & opera, Apostolos sequebatur, nec peruersum dogma introducebat. Sed isti, & infideles sunt; & sunt sine obedientia, *qua sola fidei meritum possidet*: cum sine fide, secundum Apostolum, impossibile sit, placere Deo: Et ideo, eorum opera, à via fidei eos elongant: nec per ea, Deo approximât, sed recedunt, & fabricatores sunt mendacij, & cultores peruersorum dogmatum. Quare prohibendi sunt: quia sunt aduersum Christi Sacerdotes. Super hunc quoque locum Catholici doctores scripserunt dicentes: quòd in hæreticis & malis Catholicis non Sacramenta communia, in quibus nobiscum sunt; non contra: sed, diuisionem, paci, veritati que contrariam, qua aduersum nos sunt, & Dominum

non sequuntur nobiscum, detestari & prohibere debemus.

Phil. 2.

Item aiunt illud Apostoli sibi suffragari, cum ait: *Quidam autem & propter inuidiam, & contentionem: quidam autem & propter bonam voluntatem Christum prædicant.* Quidam enim inuidebant Apostoli gloriæ, & contendebant habere, conantes se parificare illi, in laude prædicationis. Alii prædicabant Christum, quia, vellent omnes homines ad agnitionem veritatis

ibid.

venire. Et post pauca: *Quid enim? Dum omni modo, siue per occasionem, siue per veritatem Christus annuncietur. Et, in hoc gaudeo; sed, & gaudebo.* Ecce inquit: *Apostolus gaudet, quocumque modo Christus prædicetur, siue per inuidos, siue per bonos: siue bona intentione, siue praua.* Cur igitur Episcopi non gaudent similiter, quando à nobis Christus prædicatur; sed contradicunt nobis? Ad hoc dicimus; quòd multum refert, à quibus Christus annuncietur: A Catholicis, vel non Catholicis. A Catholicis prædicatur Christus aliquando bonis; aliquando malis, id est, inuidis, vel habentibus odio fratres: hoc est, modò pascunt oues Christi pastores boni; modò mercenarii. De his dicitur: *Super cathedram Moysi sederunt Scribae & Pharisei: quæ dicunt vobis, facite; quæ autem faciunt, facere nolite.* De bonis autem dicit Apostolus: *Mementote Præpositorum vestrorum, qui vobis locuti sunt verbum Dei, quorum insuetes exitum conuersationis, imitamini fidem.* De non Catholicis verò, id est, hæreticis dicitur; *Attendite à falsis Prophetis, qui veniunt ad vos in vestibus ouium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces.* Et quasi quis quæreret, in quo discernerentur veri Prophetæ, à falsis, subdit Domi-

Mat. 23.

Mat. 23.

Mat. 7.

nus:

nus: *A fructibus eorum cognoscetis eos.* Quia, fideles op- Ibid.
 primunt: Deum, si non verbis, factis blasphemant.
 Maximè autem per impatientiam discernuntur in
 tempore aduersitatis. Ieiunia enim, & orationes, &
 huiusmodi, sunt simulatis, sicut & bonis. Igitur di-
 scernuntur, non in foliis, id est, sermonibus tantùm;
 sed, in fructibus. Vnde Apostolus: *Veniam citò ad vos,* 1. Cor. 4.
si Dominus voluerit, & cognoscam non sermonem eorum,
qui inflati sunt, sed virtutem. Non enim in sermone est re-
gnum Dei, sed in virtute; quasi dicat: Non cognoscam
eorum folia, sed fructus.

Præterea, Christus est veritas; sicut idem ait: *Ego*
sum via, veritas & vita. Quare, qui peruersum dogma
 fingit & annunciat, Christum non prædicat. Igitur
 Apostolus loquitur de malis Catholicis, id est merce-
 nariis, sed tamen Christum, id est, veritatem annun-
 ciantibus. Isti autem sua mendacia fabricant, & ideo
 iuxta præceptum Domini, attendendum est ab eis, id
 est, diligenter cauendum. Eis itaque prædicantibus,
 non gaudemus: quia, Christum non prædicant, sed
 falsitatem. Et quia nec rectores sunt, nec mercenarii,
 sed lupi. Quoniam pastores & audiendi sunt & i-
 mitandi, vt iam supra per Apostolum probauimus.
 Mercenarii audiendi sunt, in his, quæ verbo
 docent, vt fiant, non imitandi in opere, sicut Domi-
 nus ait: Lupi attendendi & vitandi. Vnde Aposto-
 lus: *Rogo fratres, vt obseruetis eos, qui dissensiones & offen-* Rom. 16.
dicula, præter doctrinam, quam vos didicistis, faciunt, & de-
cline ab illis: huiusmodi enim Christo Domino non serui-
unt, sed suo ventri: & per dulces sermones & benedictiones
seducunt corda innocentium. Ecce, quia declinandi sunt

tales; & quare? scilicet quia dissentire faciunt à sensu scilicet fidelium credentes sibi remouentes, & etiam offendere in proximum, cum scriptum sit: *Sine offensione estote Iudæis & gentibus, & Ecclesie Dei.* In his scilicet, quæ licet fieri; & non fieri; *ut omnibus per omnia,* id est, vel faciendo, vel non faciendo, *placeatis,* prouidete. Vel; ideo dissensiones & offendicula simul iungit: quia; quicumque aliud sentiunt, quàm cæteri fideles, offendunt; *impingentes in lapidem offensionis & petram scandali:* Vnde & Apostolus: *Peccantes in fratres, & percutientes eorum conscientiam infirmam,* exemplo scilicet, quod ab eis videtur, *in Christum peccatis,* cuius membra sunt. Apostolus igitur iubet dissensiones vitari, cum ait: *Obsecro vos, fratres, per nomen Domini nostri Iesu Christi, ut id ipsum dicatis omnes, & non sint in vobis schismata. Sitis autem perfecti in eodem sensu, idem volendi; in eadem scientia, idem credendi.* Et rursum iubet etiam offendicula caueri, cum ait: *Hoc iudicate magis, ne ponatis offendiculum fratri, vel scandalum.* Igitur hæretici, qui faciunt dissensiones & offendicula, doctrinæ Apostolicæ sunt contrarii, & ideo declinandi sunt.

Rursum pro se inducunt illud; quod Moyse respondit Iosue; Cum enim Iosue duobus in castris remanentibus & prophetantibus vellet obsistere; ei per Moysem dicitur: *quid æmularis pro me? quis tribuat, ut omnis populus prophetet? & det eis Dominus Spiritum suum.* Ecce, inquit, hæretici; Moyse non inuidit prophetantibus, imò desiderauit, ut omnis populus prophetaret. Clericorum autem ordo obsistit nobis, & inuidet prophetantibus, id est, exponentibus

bus mysteria verbi Dei. Prophetia quippe est futurorum prænunciatio, vel absconditorum reuelatio, seu occultorum mysteriorum expositio. Sunt igitur Clerici similes non Moyſi, sed Iosua. Et quia sanctorum vestigiis non inhærent; sed inuidorum; peccant, & contra nos audiendi non sunt.

Ad hoc, nos dicimus, quia sicut & Moyses velle-
mus, vt omnis populus prophetaret, & daret eis Do-
minus spiritum suum, vt veritatem, quam nos loqui
non sufficimus, ora cunctorum sonarent. *Sed vnus* 1. Cor. 7.
quisq; proprium donū habet à Deo, alius, quidem sic, alius ve-
ro sic. Quosdam enim dedit Apostolos, quosdam autem pro- Ephes. 4.
phetas, alios verò Euangelistas, alios autem Pastores & Do-
ctores. Simile est quod Apostolus ait: Volo omnes ho- 1. Cor. 7.
mines esse, sicut me ipsum, scilicet continentes; sed vnus-
quisque habet proprium donum ex Deo, &c. Deus autem 1. Cor. 14.
dissensionis non est, sed pacis; sicut in omnibus Ec-
clesiis sanctorum, docet Apostolus. Ergò Prophetia
omnibus data non est. Et dicimus, illis non esse datā.
Prophetia enim donum Dei est. Isti verò dissensio-
nem & offendicula faciunt, sicut supra dictum est.
Quare, in eis Deus non est, qui in pacificis & concor- 2. Cor. 13.
dibus habitat. Vnde Apostolus; *Pacem habete; & De-*
us pacis, & dilectionis erit vobiscum. Et alibi; Supportan- Col. 3.
tes inuicem in charitate, solliciti seruare vnitatem spiritus in
vinculo pacis. Isti autem pacem Catholicam nec ha-
bent, nec amant, sed, in populo Christiano dissensio-
nem, & discordiam faciunt; ad eò, quòd quidam eos
sequuntur; quidam hæſitant, an eos, an verò viros
Catholicos sequi debeant. Quare in eis vnitas spiritus
non est, quæ in vinculo pacis seruat.

Non

Non ergò inuidemus eis prophetantibus ; quia
Matth. 7. Prophetæ non sunt ; nisi fortè falsi ; de quibus Domi-
 nus : *Attendite à falsis Prophetis, &c.* Et de huiusmodi
Thren. 2. Hieremias populo Israëlítico : *Propheta tui videbant*
tibi falsa, non aperiebant iniquitatem tibi, ut te ad pœnitenti-
am prouocarent. Tales sunt isti ; qui populo Christia-
Isa. 58. no videntur, & prædicant falsa. Et cum scriptum sit :
Clama, ne cesses, annuncia populo meo scelera eorum, & do-
mui Iacob peccata eorum. Isti è contrario, non annunciat
 fidelib⁹ crimina, quæ perpetrant ; quidã, non ad pœ-
 nitentiam eos prouocant. Meritò igitur repelluntur
Matth. 24. quasi Pseudoprophetæ. Et certè Dominus ait : *Sur-*
gent Pseudochristi, & Pseudopropheta, & dabunt signa ma-
gna & prodigia, ita ut in errorem inducantur, si fieri potest,
etiam electi. Temporibus nouissimis Pseudochristi si-
 gna dabunt, & ideo, multos seducent. Nec mirum :
 cum isti, qui nulla signa faciunt, multorum fidem
 subuertant : & per dulces sermones seducant corda
 innocentum.

Ad hoc dicunt : quod multi Laici, verbum Dei
 in populo fidei disseminauerunt, sicut fuit B. Hono-
 ratus, & sanctus Equitius, quorum meminit S. Gre-
 gorius in lib. Dialog. & in his temporibus sanctus Rai-
 mundus, cognomento Paulus ; ad cuius sanctitatem
 approbandam, multa fiunt miracula. Deniq; & pri-
 mi Apostoli idiotæ, & sine literis fuerunt. Et isti om-
 nes, licet Laici, verbum Dei prædicauerunt. Qua-
 re, & nos, eorum actus imitantes, repellendi non su-
 mus, imò audiendi.

Luc. 24.

Sed ad hoc respondemus ; quod re verà Apostoli,
 ante vocationem, sine literis fuerunt ; sed aperuit Do-
 mi-

minus eis sensum, ut intelligerent Scripturas: Et Spiritum sanctum infudit; & ipsemet misit eos prædicare regnum Dei, Præterea, non errores, sed fidem Catholicam, & præcepta Domini prædicabant. Et, quia noua, & inaudita prædicabant; noua, & inaudita miracula, per Dei gratiam fecerunt; *Domino cooperante, & sermonem confirmante, sequentibus signis.* Sed isti, sacras literas non intelligunt, sicut & Apostolus ait: quod quidam aberrantes, conuersi sunt in vaniloquium, volentes esse legis doctores, non intelligentes neque quid loquuntur, neque de quibus affirmant. Non intelligunt; quia, carent fide, sine qua, nemo potest donum intelligentiæ habere, sicut scriptum est: *nisi credideritis, non intelligetis.* Item, non intelligunt; quia, non faciunt. Si facerent, quæ scripta sunt, benè intelligerent, sicut scriptum est: *Intellectus bonus omnibus facientibus eum.* Inde est, quod vinea ablata est colonis non reddentibus fructum, & data aliis agricolis, qui redant fructum temporibus suis. Et talentum est ablatum seruo pigro, qui noluit negociari. Hinc & Dominus Iudæis: *Auferetur à vobis regnum Dei, id est, sacræ scripturæ intelligentia: & dabitur genti, facienti fructus.* Spiritum verò sanctum non habent, quia, à sancta Ecclesia recesserunt; extra quam, nulli datur. Inde est, quod Dominus ait discipulis: *Sedete in ciuitate, quoad vsque induamini virtute ex alto.* Ecclesia quippe est ciuitas regis magni, in qua qui sedent, id est, humiles, induuntur virtute altissimi. Vnde & Spiritus vehemens repleuit totam domum, vbi erant sedentes, id est, sanctam Ecclesiam, vbi humiles recipiunt Spiritum sanctum. Scriptum est enim; *super quem requiescet Spiritus meus, nisi*

Marc. 16.

1. Tim. 1.

Psal. 110.

Matt. 21.

Act. 1.

Act. 2.

Isa. 66.

super humilem, & quietum & trementem sermones meos.

Ipsi verò humiles non sunt; dum rectoribus Ecclesiarum se præferunt. E contra humilis David, superbū regem sibi prætulit, cum ait: *Quem persequeris Rex Israël, quem persequeris? canem mortuum & pulicem unum.* Notandum; quàm humiliter de se senserit; cum se *canem mortuum, & pulicem unum* nominauerit. Et quid de Saule, licet reprobato à Deo? quem regem Israël vocauit. Hinc tam hæretici, quàm alii superbi Christiani attendant, quantum debeant de ferre potestatis Ecclesiasticis, vel secularibus, quarum merita apud Deum ignorant: Si sanctus David tantum veneratus est superbum regem, quem sciebat reprobaturum à Deo, seq; electum ad regni gubernacula.

Præterea; ambulant inquietè, *nil operantes*, sicut Apostolus ait de eorum similibus, sed *curiosè agentes*, scilicet, de alienis: quibus Apostolus iubet, *ut cum silentio operantes, suum panem*, id est, proprii laboris, *manducent*, non alienum. Cùm ergò superbi sint, & inquieti, non requiescet super eos Spiritus sanctus, qui humiles & quietos inhabitat.

Quod verò de sanctis Laicis opponunt; quia verbum Dei prædicauerunt; nullo modo obijcerent, si verba S. Gregorii attenderent. Ait enim de sancto Honorato, quod virtute abstinentiæ, humilitate, aliisque virtutibus, & insuper miraculis fulsit; interque ingentis saxi molem venientem super cellam, & interempturam fratres, inuocato Christi nomine & signo crucis, per manum dexteram extensam opposito fixit: Hunc alicuius fuisse disciplinæ, se non audisse, testatur Gregorius: In quo hæretici in hærent,

dicentes, se instar illius, post se habere discipulos: licet nullum magistrum habuerint. Sed attendant, quæ subdit S. Gregorius. Ait enim; *Vsus rectæ conuersationis est, ut præesse non audeat, qui subesse non didicerit.* Et idem ait: *Quod hæc libertas in exemplum non est trahenda: ne dum quisque se similiter sancto spiritu impletum, id est, non humano magisterio edoctum præsumit, discipulus hominis esse despiciat, & magister erroris fiat, &c.* Et item: *Hæc infirmis veneranda sunt, non imitanda.*

Sanctus quoque Equitius ab Angelo edoctus est, & missus, Nocte quippe speciosus iuuenis, per visionem ei adstitit, & in lingua phlebotomum posuit dicens: *Ecce, verba mea posui in ore tuo, egredere ad predicandum.* Sanctus iste castitate, oratione, animarum zelo, doctrina, humilitate, prophetia, & potestate in effugandis spiritibus immundis fulsit. Non est igitur mirum, si iste à Deo edoctus & missus, & tot pollens virtutibus, licet sacrum ordinem non haberet, prædicauit. Sanè huius viri exemplo discant hæretici, quod debeant sine mora obedire & summo Pontifici, & Episcopis. Vocatus enim à Romano Pontifice per Vitalianum Defensorem, protinus gratias egit Deo; & illicò iussit hora eadem iumenta parari; & Vitalianum vehementissimè vrgere cœpit, vt eadem hora exire debuissent. Sed quia Vitalianus ex itinere lassatus erat, ad eius nutum, nocte illa remanserunt. Manè verò facto summus Pontifex per alium nuncium mandauit, vt famulus Dei Equitius de monasterio non moueretur. Quo audito, seruus Dei, quamuis contristatus, quia non perrexerant, remansit. Ecce, iste sanctus Romano Pontifici obediens est, & in eundo, & in remanendo. E 2 Item

Item, eundem Dei famulum Castorius Episcopus rogauit, vt in congregatione sua susciperet quendam nomine Basilium, qui in magicis artibus primus, Roma fugiens, in monachico habitu Valeriam petiit. Rogatus igitur S. Equitius respondit Episcopo; hunc, quem mihi comendas pater, non video monachum esse, sed diabolium: Et Episcopus ait; Occasionem quæris, ne debeas præstare, quod peteris: cui sanctus Equitius. Ego quidem hoc eum denuncio esse, quod video: ne tamen nolle me obedire existimes, facio, quod iubes. Susceptus igitur in monasterio est. Post dies verò non multos, absente Dei famulo, idem Basilium suis magicis artibus dementauit quandam Virginem sanctimonialium, quibus Equitius præerat. Illa quoq; Virgo febrile cœpit, ac dixit, se statim morituram, nisi Basilium (monachus) adueniret, & curaret eam. Missum itaque est repente, & Dei famulo nunciatum, qui & Virginem protinus curauit: & Basilium, euidenter à fratribus cognito, quod esset maleficus, à congregatione eijci fecit. Ecce, & Episcopo obediens extitit, in susceptione Basilii; licet, per Spiritum prophetiæ cognosceret, esse maleficum. His igitur exemplis discant hæretici obedire, & Romano Pontifici, & cæteris Episcopis.

Sanè, quod allegant de S. Raimundo Paulo; quia cum Laicus esset, prædicauerit, & Ecclesia eum receperit; verum est: Sed vir Catholice conuersationis, vt dicitur, honestè, permittentibus Episcopis, prædicauit, nullum inducens errorem, sed in omnibus orthodoxus, rectoribus Ecclesiarum obediens, toto studio ad colligendas Deo animas inardescens, hæ-

reticorum, pro scire, & posse acerrimus expugnat-
tor; super fluvium rapidissimum, qui dicitur *Du-
rentia*, ex eleemosynis fidelium pontem construens,
& transitum ab omni exactiōe, ut dicitur, libe-
rum, peregrinis, cunctisque viatoribus redimens;
cui operi pio, in loco, qui dicitur *Boni Pas*, cum aliis
indigentibus, pro temporis opportunitate vacavit.
Desinant ergo heretici, hunc virum Catholicum, pro
sui erroris defensione inducere, à cuius vestigiis tam
procul deviare noscuntur.

Hæc diximus, ad confutandas rationes hæreti-
corum, ostendendo etiam auctoritates sanctarum
scripturarum, quas teste Apostolo Petro, ad suam
perditionem depravant, qualiter sint intelligendæ.
Nunc verò studii sit nostri, proferre in medium, coo-
perante Spiritu sancto, & auctoritates & rationes, qui-
bus luce clarius constet, eos non debere prædicare
verbum Dei, nec à fidelibus esse audiendos.

C A P V T V.

*Quod non licet eis verbum Dei ministra-
re fidelibus.*

IT quoniam de Laicis quæstio est; an verbum P. Moneta
lib. 5.
Dei seminare valeant in populis; distinguen-
dum est: An sint Catholici, vel non; Nimi-
rum, si sint Catholici, & honestas vitæ eos commen-
det; si sermo eorum, sit sale sapientiæ conditus; & iu-
xta capacitatem singulorum, verbi mensuram di-

penſare nouerunt, certoque loco præſuerint, aut ſub obedientia veri Catholici fuerint, ſecundum quantitatem profectus ſui, in ſcientia, vel opere ad nutum Episcoporum, vel presbyterorum, in quorum territorio fuerint, proximos exhortari, vt arbitror, poterunt: ſi tamen vxoribus alligati non fuerint, nec eos pondus terrenæ ſollicitudinis oppreſſit. Sanè, ſi vita eorum reprehendiſſibilis fuerit, eos audiri, neceſſe non eſt. Quod enim Dominus ait: *quæ dicunt, facite;* non eſt dictum, niſi de his, qui ſedent ſuper cathedrã Moyſi, id eſt, de magiſtris & doctõribus diuinæ legis, quos Deus præfecit populo ſuo. *Peccatori autem dixit*

Matth. 23

Pſal. 49.

1. Par. 17

Deus: quare tu enarras iuſtitias meas, & aſſumis teſtamentum meum, per os tuum? Hinc etiam Dauid dictum eſt: *Non ædificabis tu mihi domum; quia vir ſanguinum es.* Vir ſanguinum, templum Dei ædificare prohibetur; quia qui adhuc factis carnalibus incubat, neceſſe eſt, vt inſtituere ſpiritualiter proximorum mentes erubeſcat.

Col. 4.

Sermo quoque, in gratia ſemper ſit ſalæ ſapientia conditus, ſecundum Apoſtolum, vt ſciat, quomodo oporteat unicuique reſpondere: aliter ſcilicet idiotæ, aliter literato, aliis que perſonis. Sed, quando hoc Laicus diſtinguere poterit: cum ad hanc ſcientiam vix Clerici pertingant? Et quidem cibus non eſt aptus, niſi ſalæ conditus: nec ſermo eſt vtilis, ſine documento ſapientia. Vnde in Leuitico: *In omni oblatione offeres ſal;* id eſt, in omnibus dictis, vel factis Apoſtolicam ſapientiam habeat. Si ergo Apoſtolicam ſapientiam in dictis & factis non habeat, ſermo eius eſt inutilis, & ideo vitandus. Apoſtulus enim ait ad Timotheum: *prophana,* id eſt, hæreſes, *in aniloquia deuota;* id eſt, (quæ ſunt) fi-

Leuit. 2.

Tim. 2.

ne fructu, etsi non ita mala, vt prophana. *Multum enim proficiunt ad impietatem, id est, contra cultum Dei; & sermo eorum, vt cancer serpit, paulatim, quæ sana sunt, corrumpendo.*

Ad hæc, qui docet, debet attendere capacitatem audientium, vt mensuram tritici, id est, diuini verbi dispenset, *sicut Deus diuisit unicuique mensuram fidei.* Rom. 12. Vnde Apostolus iubet prophetiam, id est, occultorū reuelationem ministrari secundum rationem fidei, id est, mensuram fidei eorum quibus manifestari debet occulta; ne, velut imperfecta, altioribus suffocetur; vel adulta his, quibus est perficienda, frustretur. Alioqui, si in eius verbo auditor offenderit; apud Deum reus tenebitur doctor. Vnde, in lege scriptum est: *Si quis aperuerit cisternam, & foderit, & non operuerit eam, ceciderit q̄ bos, vel asinus in eam, Dominus cisterna reddet precium iumentorum.* Exod. 21. Cisternam aperire, est scripturæ sacræ arcana penetrari per intellectum. Ille verò cooperit, qui sublimes sensus scripturæ, coram non capientibus, per silentium tegit. Quisquis autem apud bruta audientium corda non contegit, pœnæ reus addicitur; si per verba eius in scandalum siue munda, siue immunda, mens capiatur.

Præterea, si certo loco præfuerint, aut per obedientiam subiacerint, euidentius innotescunt, & quia sanctæ Ecclesiæ obedientes sint, apertius liquet; cum omnis ferè locus in aliqua sit diœcesi; omnisque diœcesis ferè limites proprios habeat. Nec hoc solum, sed etiam in qualibet diœcesi constitutæ Ecclesiæ propriis limitibus distinguantur diuersimode: quatinus, nec Episcopus Iura Episcopalia, nisi in sua di-

diocesi; nec sacerdos in parochia aliena, potestatem habeant; Cum scriptum sit: Nemo mittat falcem in alienam messem; id est, fideles, alii commissos nulli iudicare præsumat. Et Apostolus: *Tu quis es, qui iudicas seruum alienum: suo Domino stat, aut cadit.* Si ergo Episcopus extra suam diocesin, vel Sacerdos extra suam parochiam potestatem suam exercere regulariter nõ possunt: quanto minus ignotus homo & laicus in messe aliena, id est, in populo alii commisso, falcem verbi, sine licentia Episcopi, vel Sacerdotis, ad cuius curam pertinet, mittere poterit? Et certè in vinea non laborauerunt, Euangelio teste, nisi à Patrefamilias conducti. Et in alio loco habetur, quod vineam suam locauit paterfamilias agricolis, qui reddent ei fructus temporibus suis: Et certè, licet ipsi non redderent fructus Domino, sed è contrario seruos eius caderent, occiderent, & lapidarent, & in fine filium eius occiderent: nullus tamen præsumpsit vineam sibi mancipare, quandiu Dominus tolerauit eorum inutilitatem, & malitiam: quoniam, in plebe commissa alii quamuis inutili, quamuis malo, quandiu ab Ecclesia toleratur, sine eius nutu & licentia, cui credita est, nullus laborare, id est, vites inutiles eijcere, & fructuosas plantare, ligonem verbi ponere, vineam in superfluis putare, in necessariis propagare præsumit.

Denique, quis adeò demens est, vt oues alienas, Domino inconsulto, pascere attentet? Eo enim ipso suspectus est, quo se ipsum ingerit, maximè, si ignotus est. Et iste est, qui *non intrat per ostium, sed ascendit aliunde, & est fur & latro. Fur autem non venit, nisi vt fure-*

ur, maclet & perdat. Et certè, vt aiunt Doctores, per ostium quis intrat, credendo in filium Dei; & imitando humilitatem eius, amore eius, non pro mercede aliis prædicando. Aliò qui si infidelis est, vel superbus, vel, quæ sua sunt, quærat, non quæ Iesu Christi, fur est; quod alienum est, suum dicendo: & latro, occidendo.

Ex his omnibus videtur, nec Clerico, nec Laico, cuius habitatio ignoratur, (imò etiam si sciatur, vbi habitet) effelicium, vineam, id est, plebem, & gregem alienum excolere, seu pascere, sine licentia Episcopi, vel Presbyteri, ad cuius curam spectat. Et, si quis fortè præsumat, poterit ei illud oblici: *Quis constituit te principem, aut iudicem super nos?* Teste Euangelio legitur, quod quidam de turba dixit Iesu: *Magister, dic fratri meo, vt diuidat mecum hereditatem.* At ille dixit ei; *homo, quis me constituit iudicem, aut diuisorem super vos?* Et, si in rebus transitoriis exigitur, vt iudex constitutur; ne se quis sponte ingerat; quanto magis in diuinis. Apostolo quoque teste: *Nec quisquã sumit sibi honorem, sed, qui vocatur à Deo, tanquam Aaron.* Itaque volens ostendere in uocatione Dei fidem, ex auditu verbi Dei, prædicationem quæ; ex fonte diuinæ gratiæ manare, ait: *Quomodo inuocabunt, in quem non crediderunt: aut quomodo credent ei, quem non audierunt: quomodo autem audient sine prædicante? quomodo verò prædicabunt, nisi mittantur?* Ex hac connexionione probatur, quod nec inuocant aliqui Deum, si non ei credant; nec credunt, si non audierint: nec audiunt, si eis aliqui non prædicauerint; nec aliqui prædicare debent, nisi mittantur. Prius ergò est, à Deo mitti, à quo

Exod. 21

Luc. 12

Heb. 5

Rom. 10

Exod. 3. bona euncta procedunt : Et sic, Deo mittenti qui usque obedire debet, & prædicare. Sic nimirum Moyses mittitur à Deo filiis Israël : Et, post multas excusationes, ne mittatur, habitas, Deo in voluntate persistenti, obtemperat. Sic Isaias, sic & alii sancti Prophetæ, non nisi missi, populum Dei docuerunt.

28. 13. In nouo quoque testamento, Apostoli, aliiq; Discipuli à Domino missi sunt prædicare verbum Dei. Vnde, & Apostoli dicuntur, id est, *missi* : Apostoli quoque Paulus & Barnabas à Spiritu sancto missi sunt, discipulis tamen ieiunantibus, orantibus, & imponentibus illis manus, & segregantibus in opus, ad quod assumpti erant : nec prædicandi officium accipiunt, quo usque ista & à Deo, & à discipulis facta fuerunt. Deinde Apostoli per singulas Ecclesias presbyteros constituerunt. Sanctus quoque Paulus præcipit Tiro, ut per singulas ciuitates presbyteros, id est, Episcopos constituat.

Tit. 1.

Ex his patet; quod quidam mittuntur à Deo tantum : quidam, à Deo & homine : quidam, nec à Deo, nec ab homine. A Deo tantum, ut Moyses, Ioannes Baptista, & præscript⁹ S. Equitius, scilicet B. Gregorio teste : *Istorum libertas vita ab infirmis non est trahenda; ne dum quis se similiter sancto Spiritu impletum præsumit, discipulus hominis esse despiciat, & magister erroris fiat.* A Deo mittuntur & homine, ut Apostoli à Christo Deo scilicet, & homine, & alii ab Apostolis, vel Episcopis eorum locum tenentibus. Hinc est, quod Apostolus ait Episcopis, quos ipse constituerat : *Attendite vobis, & uniuerso gregi, in quo Spiritus sanctus posuit vos Episcopos regere Ecclesiam Dei, quam acquisiuit sanguine suo.* Ecce, si-

28. 10.

cut liber Actuum Apostolorum refert; ipse constitutus erat, & tamen à Spiritu sancto missus, ait. Sunt alii, qui à Deo non mittuntur; sed extremitate præsumptionis per se veniunt; & ut subtilius seducant, à Deo se missos mentiuntur; quibus verè potest illud propheticum coaptari: *Va, qui prophetant de corde suo; qui ambulant post spiritum suum. Qui dicunt; dicit Dominus, & Dominus non misit eos.* De quibus Saluator in Evangelio Ioannis loquitur: *Omnes, qui ante me venerunt furres sunt & latrones.* Qui venerunt, non, qui missi sunt. Ipse enim ait: *Veniabant, & ego non mittebam eos.* In venientibus, præsumptio temeritatis: in missis verò, obsequium servitutis est. *Va* igitur, id est, eterna damnatio est his, qui dicunt, se missos, & non sunt; quasi medicibus, furibus & latronibus, & præsumptuosis. Sanè qui à Deo mittuntur, signa evidentissima habent; virtutes, scilicet charitatem, pacem, patientiam, continentiam, benignitatem, humilitatem, & eius individuum comitem obedientiam. Hinc B. Iacobus ait: *Qua de sursum est sapientia; primum pudica est, deinde pacifica, modesta, suavis, bonis consentiens, plena misericordia, & fructibus bonis, non iudicans, sine simulatione.* Ecce, evidèntia signa sapientiæ à Deo datæ.

Qui verò à Deo mittuntur & homine, habent testimonium apertum, quod missi sunt. Qui verò per se veniunt, nec sunt missi; nec habent testimonium hominis mittentis, nec Dei, si caruerint charitate, humilitate & obedientia: quæ, teste Beda, est individua comes humilitatis.

Ex his omnibus certo certius est, eos, qui sacrum ordinem non habent, non facile in plebe Dei audien-

dos; id est, nisi euidencia signa habeant, quòd à Deo sunt missi: Et, si rectoribus sanctæ Ecclesiæ obediētes non fuerint, patet, quod non sunt missi, sed per se venerunt. *Quia enim omnis potestas à Deo est; & quæ à Deo sunt, ordinata sunt, qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit: qui autem Dei ordinationi resistit, damnationem sibi acquirit.*

Rom. 13.

Præterea, qui vxores habent, aut pondere terrenæ sollicitudinis opprimuntur, ad disseminandum verbum Dei, idonei non sunt; A postolo namque ceste; *Qui cum vxore est, sollicitus est, quæ sunt mundi, quomodo placeat vxori, & diuisus est.* Prædicator quippe verbi Dei, ab omni cura terrena cor liberum habere debet, vt tanto perspicacius aliis fugienda videat, quāto hoc ipse per scientiã & vitam verius declinat. Non enim propriè maculam in rebus considerat oculus, quem puluis grauat: hinc enim Dominus ait primis sanctæ Ecclesiæ doctōribus: *Nolite portare sacculum, neque peram.* Quid autem per peram significatur, nisi onera seculi? Hinc & primus Ecclesiæ pastor ait: *Non est aquum nos derelinquere verbum Dei, & ministrare mensis. Instituiamus, inquit, super hoc opus viros boni testimonii, plenos spiritu sancto, & sapientia, nos orationi, & ministerio verbi instantes erimus.*

Luc. 10.

1 Cor. 6.

Ibid.

Cum igitur omnia supra dicta in doctōre diuini sermonis attendenda sint, formidolosum est committere laico talentum verbi, maximè cum hoc commissum sit Sacerdotibus, scilicet docere omnia legitima, quæ præcepit Deus filiis Israël per manum Moysi, Malachia dicente: *Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirent ex ore eius; quia angelus Domini*

Mal. 2.

Job

EXCV.

exercituum est. Hæc dicta sunt, si Laicus fuerit Catholicus; scilicet, vt sine licentia Episcopi, vel Presbyteri, in eius messe, id est, plebe, falcem verbi non mittat; nec familiæ, super quam Dominus eum non constituit, det tritici mensuram, aut se ingerens gregem pascat alienum, aut in vinea labores aliena non vocatus.

C A P V T V I.

Respondetur obiectioni, qua dicunt cum Apostolo: Obedire oportet Deo, non hominibus; & de quibusdam aliis.

S Anè siue Laicus, siue Clericus in hæresim lapsus fuerit, à fidelibus audiendus non est, sed vitandus. Hæreticus verò est; qui antiquam, seu alterius hæresim sequitur, vel nouam fingit. Tales sunt; qui dicunt, non esse obediendum Episcopis, Sacerdotibus; nec, quod dictu horribile est, sanctæ Romanæ Ecclesiæ. Istos tales hæreticos esse, seu infideles, ex eo constat, quod supra dictum est: *Sola enim est obedientia, qua fidei meritum possidet; qua sine, quisq; infidelis conuincitur, etsi fidelis esse videatur.*

P. Moneta lib. 5.

Sed, inquit, *obedimus Deo, non hominibus, sequentes Petrum, qui dixit, Obedire oportet Deo magis, quam hominibus. Dominus quippe præceperat discipulis dicens: Euntes in mundum uniuersum, prædicate Euangelium omni creatura. Principes verò sacerdotum & magistratus templi, & seniores prohibuerant, ne docerent, aut loquerentur in nomi-*

Ab. 5.

Matth. 28.

ne Iesu. Videns ergò Petrus Christum iussisse, ut docerent omnem creaturam: et è contra, Principes Iudeorum prohibuisse, dixit; Obedire oportet Deo magis, quàm hominibus.

Sed, ex hac scriptura præscripti hæretici errorem suum defendere nequeunt. Non est enim eis à Deo iniunctum, ut doceant. Illi enim, quos Dominus mittit, sicut prædictum est, euidentia signa humilitatis, cuius indiuidua comes est obedientia, & charitatis, aliarumque virtutum & miraculorum habent. Domino cooperante, & sermonem confirmante, sequentibus finis. Hæc signa illi non habent; quare nec à Deo missi sunt, nec loqui debent. Vnde, cùm Beatus Iob vocasset amicos suos, in specie hæreticorum, fabricatores mendacii, & cultores peruersorum dogmatum, subdit: *Vtinam taceretis, ut putaremini sapientes: Item: Nunquid indiget Deus vestro mendacio, ut, pro illo loquamini dolos? Et item: Nunquid habebunt finem verba ventosa? Et rursum: Ruge mea testimonium dicunt contra me: & suscitatur falsiloquus contra faciem meam, contradicens mihi. Et item: Verbosi amici mei. Et item: Attendite ad me, & obstupescite, & superponite digitum ori vestro. Et item: Responsio vestra ostensa est repugnare veritati.* Dominus quoque dixit ad Eliphaz Themanitem: *Iratus est furor meus in te, & in duos amicos tuos; quia, non estis locuti coram me rectum, sicut seruus meus Iob.* Teste verò Gregorio, Iob habet typum sanctæ Ecclesiæ, & eius amici figuram hæreticorum: qui, eò dicuntur amici, quòd sanctæ Ecclesiæ in quibusdam Sacramentis communicant: sed, in erroribus, quos sectantur, vel fingunt, dicuntur, fabricatores mendacij. Et, quia, in ipsis defendendis laborant, dicuntur cultores peruersorum dogma-

rum. Et quoniam eorum malicia latet, vocantur *ruge*: qui dicunt testimonium contra sanctam Ecclesiam, dum eam simul oppugnant, non rationibus, sed sermonibus falsis & inutilibus; & ideo dicuntur *falsiloqui*, & *verbosi*, & eorum verba *ventosa*: Et ideo eis expedit, tacere. Vnde, & optat Iob, ut taceant; & ut superponant digitum ori, & attendant rectores sanctæ Ecclesiæ loquentes, implentes illud Iacobi: *Sit autem omnis homo velocis ad audiendum, & tardus ad loquendum.* Iac. 1.

Prouocant verò iram Dei in se: quia, aliter, quam sancta Ecclesia, docent. Qua de re, nec eorum sacrificia, nec orationes Deus suscipit: Sed, si eis poenitentibus sancta Ecclesia pro eis offerat, vel oret, suscipit. Vnde & Dominus ait amicis Iob: *Sumite vobis septem tauros, & septem arietes, & ite ad seruum meum Iob: & offerat holocaustum pro vobis: Iob autem seruus meus, orabit pro vobis: faciem eius suscipiam, ut non vobis imputetur infirmitas. Neque enim locuti estis eam me, rectum; sicut seruus meus Iob. Et fecerunt, sicut fuerat ad eos locutus Dominus; & suscepit Dominus faciem Iob, & conuersus est ad poenitentiam Iob, cum oraret ille pro amicis suis.*

Desinant ergò hæretici verbosari; & relicto superbo principatu, quasi immolatis tauris & arietibus, poenitendo ad sanctam redeant Ecclesiam; quæ sacrificiis & precibus, pro eorum erratibus intercedit: quoniam, extra eam, nullius sacrificium, vel oratio suscipitur.

Apostolos igitur à Deo esse missos, vitæ honestas, miraculorum nouitas, doctrinæ integritas testabantur. Qua de causa, Iudæis infidelibus, Domini crucifi-

fixoribus, ac discipulorum persecutoribus, præcipi-
 entibus aliud, ut scilicet nomen Domini exstingue-
 retur, quasi blasphemantibus Deum, Apostoli obe-
 dire non debuerunt; sed Domino cooperanti, & ser-
 monem confirmanti sequentibus signis, qui & eos
 miserat; sed è contra, præscripti hæretici, omnino,
 Deo non obediunt, & insuper obediunt infidelibus
 hominibus, id est, hæresiarchis: quidam verò, nec
 Deo, nec hominibus: Deo quippe non obedire, ex
 eo constat: quia, non obediunt his, quibus Dominus
 iussit obediri, scilicet, qui sedent super cathedram
 Moyse, id est, Episcopis & Sacerdotibus, qui locum
 Moysi tenent, dum populo Dei præsent, regunt, &
 Dei præcepta docent, ac peruersos corripiunt. Hinc
 scriptum est: *Super cathedram Moyse sedent Scriba &*
Pharisæi: Omnia ergò quacunque dixerint vobis, seruate &
facite. Præterea, Apostolus ait: Obedite Præpositis ve-
stris, & subiaccete eis. Et Petrus: Adolescentes subditi estote
Senioribus. Seniores verò vocat pastores gregis: de
quibus supra dixerat: Pascite, qui in vobis est, gregem
Dei.

Matt. 23.
 Heb. 13.
 1. Pet. 5.
 Ibid.

Ex his certissimè apparet, prænominatos hære-
 ticos nec Deo, nec Apostolis obedire. Quidam verò
 in reprobum sensum traditi, hominibus perfidis, ut
 hæresiarchis obediunt, contemptis pastoribus Catho-
 licis. Alii, quasi oves sine pastore, nullius obedientiæ
 subiaccunt, quos lex Dei vocat *filios Belial*, hoc est, abs-
 que iugo. Sanè Dominus oves, quas per se pau-
 rat, ascensurus ad cœlos, non sine pastore reli-
 quit: sed B. Petro commendauit dicens: *Simon Ioan-*
nis diligis me plus his? pasce oves meas. Quo exemplo in-
 stru-

Iohan. 21.

fructi Apostoli atque Apostolici viri, per successiones temporum fidelibus Dei pastores præficere curauerunt. Nam & grex sine pastore perit; & exercitus sine Duce; & vrbs sine Domino; & regio, sine Rectore dissipatur, sicut scriptum est: *Vbi non est gubernator, ^{Præu. 11.} corruiit populus.*

Ex his & huiusmodi attendant inimici veritatis, quantum desipiant, qui sine gubernatore Deo, vel homine existere præsumunt. Ex verbis igitur B. Petri, quibus se obedire Deo, non hominibus, astruere nitentur, quasi Goliath, proprio gladio iugulantur; dum, nec Deo, nec hominibus Catholicis obedire conuincuntur. Eâ propter, quasi infideles, & anathematizati vitandi sunt, nec salutandi, nec in communionem recipiendi, sed fugiendi, & de medio tollendi. Hinc Apostolus ait: *Nolite iugum ducere cum infidelibus: quæ enim participatio iustitiæ cum iniquis? Aut, quæ societas luci ad tenebras? quæ autem conuentio Christi ad Belial? Aut, quæ pars fidei, cum infidei? Qui autem consensus templo Dei, cum idolis? Item idem Apostolus: Sed licet ^{1. Cor. 6.} nos, aut Angelus de celo euangelizet vobis, præterquam quod euangelizauimus vobis, anathema sit. Sicut prædiximus, & nunc iterum dico; si quis vobis euangelizauerit præter id, quod accepistis, anathema sit. Et idem: ^{Gal. 1.} Hereticum hominem post vnâ & alteram correptionem deuota; sciens, quia ^{Tit. 3.} subuersus est: qui eiusmodi est, id est, perditus est, qui & ita incorreptibilis, & delinquit proprio iudicio condemnatus.*

Alii iudicio Ecclesiæ, ab ea, pro suis criminibus eijciuntur; sed hæretici suo iudicio ab ea recedunt. Idem præcipit Thessalonicensibus: *Ne commisceantur* ^{2. Thes. 3.}

ei, qui non obedierit verbo, eiusdem Apostoli. Hinc &
2. Ioann. B. Ioannes: Omnis, qui recedit, & non permanet in doctri-
na Christi, Deum non habet. Et post pauca: Si quis venit
ibid. ad vos, & hanc doctrinam non affert, nolite recipere eum in
domum; nec aue ei dixeritis. Qui enim dicit illi aue: com-
2. Thess. 3. municat operibus illius malignis. Hinc & B. Paulus: De-
nunciamus vobis fratres in nomine Domini nostri Iesu Chri-
sti, ut subtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinatè,
& non secundum traditionem, quam acceperunt à nobis. Et
item: Prophana, & inaniloquia deuota: multum enim pro-
ficiunt ad impietatem, &c. Et iterum: Doctrinis variis &
peregrinis nolite abduci. Et item: Auferte malum ex vobis
ipsis: quod fit, cùm malus homo à communione Ec-
Galat. 5. clesie per disciplinam Ecclesiasticam eiicitur. Et item:
Currebatis bene; quis vos impediuit veritati non obedire?
Nemini consenseritis: Persuasio enim non est ex eo, qui vocat
vos, scilicet Deo, sed ex diabolo. Modicum fermentum to-
tam massam corrumpit. Et item: Nolite communicare ope-
ribus infructuosis tenebrarum, magis autem & redarguite.
Et iterum: Nemo nos decipiat in sublimitate sermonum,
quæ scilicet non est, nisi in verbis. Et iterum Ioannes: No-
lite credere omni spiritui; sed probate spiritus, si ex Deo sunt.
1. Petri 3. Et B. Petrus: Charissimus frater noster Paulus, secundum
datam sibi sapientiam scripsit vobis, sicut & in omnibus Epi-
stolis: in quibus sunt quedam difficilia intellectu, qua indo-
cti, & instabiles deprauant, sicut & ceteras scripturas, ad su-
am ipsorum damnationem. Vos igitur, fratres, præscientes, cu-
stodite vosmet ipsos, ne insipientium errore traducti, excida-
tis à propria firmitate.

Hæc sacrarum scripturarum verba, quasi com-

monitoria salutis fidelibus Christi cogitanda, memo-

riterq; retinenda excerpſimus; vt apertè ſciant; non eſſe participationem, ſeu ſocietatem habendam cum perfidis hæreticis, nec audiendos, quaſi anathematizatos, ſed vitandos, quaſi perditos, & manifeſtè incorrigibiles, nec eis commiſcendum eſſe, quaſi inobedientib⁹, nec ſalutandos, aut in domũ recipiendos, quaſi antichriſtos, ſed quaſi prophanos & inaniloquos de- vitandos. Trahunt nempe ad impietatem, & more cancri, paulatim ſana membra, id eſt, fideles corrup- punt, atque quaſi fermentum eos, qui ſibi participãt, quaſi maſſam ſimilæ, amiſſâ naturali dulcedine Ca- tholicæ vnitatis, inflant ad ſuperbiam, & acidos red- dunt, id eſt, ſibi conformes mente, ſed & mente cor- ruptos, vt ait Apoſtolus, & qui veritate priuati ſunt, *1. Tim. 6.* exiſtimantes quaſtum eſſe pietatem, dum pro quaſtu, non pro futuris prædicant. Hinc eſt, quod non eſt eis communicandum, ſed magis ſunt redargu- *Tit. 1.* endi.

Vnde & Apoſtolus vtens verbis Iſaiæ, quaſi filiis *Iſa. 52.* ait: *Exite de medio eorum, & ſeparamini dicit Dominus. Et 2. Cor. 6.* *immundum ne tetigeritis. Et, ego recipiam vos, & ero vobis Iſaer. 31.* *in patrem, & vos eritis mihi in filios & filias dicit Dominus omnipotens.* Separatur à malis, qui eorum opera non imitatur. Immundum non tangit, qui peccatis non conſentit. Exit, qui ore non parcit, ſed quantum li- cet, corrigit. Hæc eſt cœleſtis vox, quam Ioannes au- diuit dicentem: *Exite de illa, populus meus, & ne partici- pes ſitis delictorum eius, & de plagis eius, non accipiat is: quoniam peruenerunt peccata eius uſque ad cælum, & recorda- tus eſt Dominus iniquitatum eius.* *Apo. 18.* His duobus modis non maculant nos, ſi eis non conſentimus; ſed, redar-

Math. 7.

guimus, quasi agentes opera tenebrarum, & quasi deprauatores sanctarum scripturarum, quasi infideles & insipientes, & corruptores mentium, & quasi lupos spirituales, qui rapiunt & dispergunt gregem Domini, sicut scriptum est: *intrinsecus sunt lupi rapaces: habentes animum venenatum, & intentionem, & exteri si copia detur, perfequendo, & interius, corrupendo, & more spinarum, vel tribulorum, cruentantes eos, qui sibi appropinquant, & conscindentes, sicut scriptum est; Nunquid colligunt de spinis vnas? aut, de tribulis, ficus?*

CAP V T VII.

Declaratur, quos maximè seducant, quos non?

Stenfo, quantum noceant hæretici, in populo Dei, videamus, cooperante Spiritu sancto, quos maximè seducant.

Iob 1.

Matt. 27.

Seducunt ergò mulieres, viros, non viriliter, sed muliebriter agentes; imperitos: mendaces; eos, qui non obediunt veritati; sed consentiunt iniquitati; auaros: denique eos, qui non habent signum in frontibus suis, id est, charitatem in cordibus. Seducunt mulieres prius, & per eas, viros; vt, diabolus prius E-uam; & per eam, Adam. Sic & Iob per eius vxorem subuertere voluit dicentem: *Adhuc permanes in simplicitate tua? Benedic Deo, & morere.* Sic & per vxorem Pilati dicentem ei; *Ni tibi & iusto illi. Multa enim passa sum hodie per visum propter illum.* Mysterium passionis

nis Domini voluit impedire; ne, per eius mortem, amitteret imperium. Hinc Apostolus de pseudochristis & hæreticis ait Timotheo: *Habentes quidem speciem pietatis, virtutem autem eius abnegantes; & hos denota. Ex his enim sunt, qui penetrant domos; & mulierculas ducunt captiuas, oneratas peccatis, qua ducuntur variis desideriiis.* 2. Tim. 3.

Ecce patet, quia seducunt non firmos, sed mulieres seduçibiles, dignas seduci, utpote oneratas peccatis. Seducunt & viros, fœminæ debilitatis, sicut scriptum est: *Congregatio taurorum in vaccis populorum. Taurus* Psal. 67. *ros vocat hæreticos; qui sunt superbi, & indomiti cû vitis: qui congregantur in vaccis populorum; hoc est, in illis, qui facillè possunt seduci.*

Seducunt & imperitos: Vnde, in prouerbiis; *Mulier stulta & clamosa, plenaq; illecebris vitiorum, & nihil omninò sciens, &c.* ait; *qui est paruulus, declinet ad me.* Prou. 13. *Mulier stulta & clamosa, est hæretica prauitas; Stulta scilicet, per fatuum intellectum: & clamosa, per garrulitatem: plenaq; illecebris vitiorum; & nihil omninò sciens, ait: qui est paruulus, declinet ad me. Paruulus est omnis stultus, deficiens sensu.*

Seducunt & innocentes, scilicet simplices. Vnde Rom. 16. *Apostolus: Per dulces sermones & benedictiones seducunt corda innocentium.* Seducunt & corde humiles: Vnde in Prouerbiis: *Generatio, qua pro dentibus gladios habet; & commandit molaribus suis: ut comedat inopes de terra, & pauperes.* Prou. 30. Ex omnibus hæretici pro dentibus gladios habent: quia, eorum prauis doctores, percutere magis, quàm mederi, occidere potius, quàm viuificare nouerunt. Hi inopes de terra comedunt, dum quos-

dam sensu tardiores seducendo, in suo corpore velut mortuos tangunt. Similiter & pauperes ex omnibus, hoc est, corde humiles de congregatione fidelium supplantare conantur.

Psal. 10.

Seducere nituntur rectos corde; Vnde: *Ecce peccatores intenderunt arcum, parauerunt sagittas suas in pharetra, ut sagittent in obscuro rectos corde.* Peccatores, id est hæretici, intenderunt arcum, hoc est scripturam veteris & noui Testamenti ad se detorserunt, iuxta suum errorem eam interpretantes; & parauerunt sagittas suas, hoc est, venenata verba in corde; & hoc ideo, ut sagittent rectos corde in obscuro, id est, in ambiguis: Vel sic; in obscuro, id est, in simplici sensu, & propter carnales & imperitos obscurato: vel, in obscura Luna, id est, Ecclesia, quæ obscurata fuit in exordio fidei, vel, quæ obscuratur nebulis blasphemorum: vel, cum cædibus Martyrum eruentatur. In hac obscuritate sagittant hæretici. Quia, sciunt hæc tempora decipiendis infirmis accommoda. Illis autem subuersis, arbitrantur etiam sic adtrahere rectos corde. Vel, filii Ecclesiæ dicuntur *obscura luna*, dum peccant; in qua hæretici sagittant; cum per tales ministrari Ecclesiæ Sacramenta præparant: per quos quosdam infirmos decipiunt, cum ministrorum merita attendere, suggerunt.

Ephes. 4.

Ex his patet; quod seducunt infirmos & incios: quòd, ne fiat, Apostolus admonet dicens: *Vt iam non simus paruuli fluctuantes, & circumferamur omni vento doctrinae, in nequitia hominum, in astutia, ad circumuentionem erroris.* Non simus, inquit, paruuli intellectu; fluctuantes, id est, modò benè, modò malè agentes; & circum-

se-

feramur, alio urgente, omni vento doctrinæ. Doctrina
 prauiorum, quasi ventus tempestatis impellit igno-
 rantem & infirmum ad perditionem, id est, naufra-
 gium: quæ doctrina, fit in nequitia & astutia homi-
 num, id est, per homines nequam in se, & ad simpli-
 cium deceptionem astutos: quorum doctrina, sem-
 per fit ad circumventionem erroris; hoc est, ut aliqua
 circumventionem, in errorem inducant. Hinc ergo a-
 hbi ait: *Nolite fieri imprudentes, sed intelligentes, quæ sit* Ephes. 5.
voluntas, &c. Et iterum: *Fratres, nolite pueri effici sen-* 1. Cor. 14.
sibus, sed malitia paruuli estote; sensibus autem perfecti e-
stote.

Sanè sapientes & fortes non seducunt. Vnde in *Prov. 1.*
 Prouerbiis: *Frustra iacitur rete ante oculos pennatorum.*
 Oculi pennatorum, animæ sunt beatorum, virtutum
 pennis suffulte; quæ acuto visu cœlestia contemplan-
 tes, ad superna euolant: Ante quorum intuitum fru-
 stra ab impiis deceptionis rete prætenditur: quia di-
 uinitus adiutæ, cunctos eorum laqueos facillè transe-
 dentes, ad supernam pertranseunt scientiam.

Seducunt & eos, qui veritatem, seu charitatem
 non recipiunt. Vel, si recipiunt, non recipiunt, ut sal-
 ui fiant, & eos, qui consentiunt iniquitati: Vnde A-
 postolus, volens de diabolo, qui iam per Pseudochri-
 stos operatur mysterium iniquitatis, ostendere, quos
 decipiat per Antichristum, ait: *Destruet illustratione* 2. Thess. 2.
aduentus sui eum, cuius est aduentus secundum operationem
Satanæ in omni virtute & signis, & prodigiis mendacibus,
& in omni seductione iniquitatis, iis, qui pereunt: eò quod
charitatem veritatis non receperunt, ut salui fierent: Ideo
mittet illis Deus operationem erroris, ut credant mendacio,
 ut

*ut iudicentur omnes, qui non crediderunt veritati, sed con-
senserunt iniquitati.*

Mat. 5.

Et Dominus in Euangelio Ioannis: *Ego veni in nomine Patris mei, & non accipitis me. Si alius venerit in nomine suo, illum accipietis. Ecce, qui veritatem, quæ Christus est, non recipit, districto Dei iudicio, credit mendacio, & recipit erroris operatorem: & qui veris Dei signis non credidit, credit mendacibus; ut, qui à veritate se elongavit & eius signis; iungitur mendaci per mendacia signa. Vnde & David de reprobis: Secundum opera manuum eius tribue ipsis: redde retributione eorum ipsis: quoniam non intellexerunt opera Domini, & in opera manuum eius destrues illos, & non adificabis eos.*

Psal. 17.

Apoc. 9.

Denique seducunt eos, in quibus non est signum Dei, id est charitas, seu virtus fidei. Vnde in Apocalypsi præceptum est in specie hæreticorum locustis; ne læderent fœnum terræ, neque omne viride, neque omnem arborem, nisi tantum homines, qui non habent signum Dei in frontibus suis. Quid hæc terra significat, nisi sanctam Ecclesiam, sicut scriptum est; *Terrain æternam stat.* Huius terræ fœnum, sunt incipientes, adhuc formidantes æstum tribulationum; sed tamen fidei & vnitati Ecclesiæ totis cordis radicibus pro posse in hærentes. Viride verò quid aliud significat, nisi eos, qui virorem sui ostendunt, quo vitam fidei operum profectibus ostendunt? Quid verò arbor significat, nisi contemplatione, & operum, seu virtutum excellentiâ sublimes?

Eccles. 1.

His igitur tribus fidelium generibus hæretici non nocent; sed his, qui non habent *signum Dei*, id est, chari-

ri-

ritatem: *In quo, vt B. Ioannes ait, manifesti sunt filii Dei, & filii diaboli; Et Dominus: In hoc cognoscent, quia mei eritis discipuli, si dilectionem habueritis ad inuicem. Vel signum Dei, est virtus Dei: de qua idem Ioannes: Hæc est victoria, qua vincit mundum: fides vestra.* Hi igitur, qui hoc signum non habent, dignum est, vt lædantur: vt qui in fordibus sunt, sordescant adhuc: & consummatur nequitia peccatorum. Digni sunt, vt tales habeant magistros, qui magistrum vnum contempserunt Deum, per quos cæcos cæci in foueam cadant. Hinc in Osee hæresiarchis dicitur: *Laqueus facti estis speculationi omnes vos & expansum rete super Thabor.* Laqueus sunt & rete, per quos, qui signo Dei carent, irretiuntur in speculatione cœlestium, quam illis promittunt.

Meritò verò per locustas instabiles, saltantes, ore nocentes frugibus, plus quàm cætera minuta animalia, hæretici designantur. Quia, *in veritate non steterunt, sed exierunt ex nobis; quia non erant ex nobis. Si enim fuissent ex nobis, mansissent utique nobiscum.* Et in disceptatione positi quasi saltant, dum in aliquo errore conuicti ad aliquam fugiunt, imò saltant vmbra rationis, ne victi videantur. Ore verò nocent: quia, sicut scriptum est: *Acuerunt linguas suas sicut serpentes, venenum aspidum sub labiis eorum.* Acuerunt linguas suas sicut serpentes, vt per dulces sermones & benedictiones, seducant corda innocentium; & ideo venenum aspidum est eis, non in labiis, sed, sub labiis; quia, non apertè, sed occultè lædunt, & more serpentium per linguam morsu venenum erroris insanabile immittunt. Vnde, & plus, quàm cæteri prauis homines, qui per minuta animalia figurantur, ore nocent frugibus,

Ias. 1.

id est, operibus & virtutibus quorundam fidelium. Quia ea, quæ nec penitus auferunt, quandoque vitiant & corrumpunt: vt aut ex toto priuètur fide Catholica; aut in fide hæsitent; quod, quantum sit malum, ex verbis B. Iacobi patet, qui ait: *Qui verò hæsitat, in fide scilicet, similis est fluctui maris, qui à vento mouetur, &c. Non ergo aestimet homo ille, quod aliquid accipiat à Domino.*

3. Reg. 22.

Sanè & auari, plurimum quæ exigentibus culpis suis merentur seduci. Vnde legitur, diabolus dixisse contra Achab Regem, sed idololatram: *Ego decipiam Achab: Et dictum est: In quo decipies? Qui respondit: Egrediar, & ero spiritus mēdax in ore omnium prophetarum eius.* Achab enim Rex; peccatis magnis præcedentibus, dignus erat, vt tali deceptione debuisset damnari: quatenus, qui sapè volens ceciderat in culpam, quandoque nolens caperetur ad pœnam, occultâ iustitia, licentia malignis spiritibus datur; vt quos volentes in peccati laqueo strangulant, in peccati pœna etiam nolentes trahant.

Item is, qui vitam reprobam non mutat, à peptandis peccatis animum non auertit: cum à Propheta aliquid requirit, illa audit, Deo disponente, quæ meretur audire damnandus. Ecce, & domus Israël à cultu Dei sub idolorum seruitute recesserat, & tam è ad Prophetas, à quib⁹ decipi consueuerat, spe veniebat prospera requirens: Cum verò ex ore Prophetarum, peruersa agens, prospera audiret, quid aliud superna iudicia agebant, nisi, vt peccator populus in suo corde caperetur: quatenus, qui perfidiam sequendo deliquerat, sic prophetarum suorum blandis

dis sermonibus deciperetur : vt iam nec pertimesceret, quia deliquisset : & tantò post durius raperetur ad pœnam, quanto nunc securius viueret in culpa.

Sed ecce, largiente Deo, genus humanum veram fidem publicè fatetur, subdi cuiuslibet creature in adoratione renuit. Securus ergò, prophetam quilibet in fide positus consulit : quia, hoc auditurus est, quod audire fidem decet. Fidenter dico, si ab immunditiis aliis, atque à prauis actibus recessit securus est. Nam cum Paulus clameret, & *auaritia, qua est idolorum seruitus*. Col. 3. quisquis adhuc auaritiæ subiectus est, à cultu idolorum liber non est. Si ergò is, qui auaritiæ anhelat, in fide quidem positus esse videtur, sed aliena ambit, accipere honores mundi desiderat, temporalem gloriam concupiscit : atque de hac eadem gloria prophetam consulat : iustum valde est, vt ex culpæ suæ merito à Prophetæ ore prospera audiat; quatenus, si verba Dei audire in sacro eloquio noluit, vt terrena despiceret, cœlestia amaret, illud, Deo iudice, ex Prophetæ sui ore audiat, vnde amplius obligatus cadat.

Ecce ex his patet; quod auari à cultu idolorum liberi non sunt, quamuis in fide positi videantur. Vnde Deo iudice, illud ex Prophetæ sui ore audiunt, vnde obligati cadant : Et, vt generaliter dicamus, qui vitam reprobam non mutat, ille audiet, Deo disponente, quæ meretur audire dammandus; vt sic cæcorum duces sint cæci.

C A P V T V I I I .

Contra hoc, quòd mulieres predicare
posse dicunt:

F. Moneta
lib. 5.

1. Cor. 14.

1. Tim. 2.

Ræter errores iam dictos, grauitè errant; quia fœminas, quas suo confortio admittunt, docere permittunt, cum hoc sit Apostolicæ doctrinæ contrarium. Scriptum est enim: *Mulieres in Ecclesiis taceant. Non enim permittitur eis loqui. Si quid autem volunt discere; domi viros suos interrogent. Turpe est enim mulieri, loqui in Ecclesia*: Ecce Apostolus iubet, vt mulieres taceant in Ecclesiis, materialibus, vel in congregationibus fidelium, non quidem ab oratione, vel laude Dei, sed à Doctrina; & ne quæ in Ecclesia aliquid interrogent sub occasione docendi, sed domi, viros suos. Vnde apertius alibi ait: *Mulier in silentio discat cum omni subiectione: docere autem mulieri, non permitto, neque dominari in virum, sed esse in silentio. Adam enim primum formatus est; deinde, Eva: Et, Adam non est seductus; mulier autem, seducta in prauaricatione fuit. Ecce apertè Apostolus dicit: vt mulier, etiam cum discit, sileat; nec doctorem Ecclesiæ interroget. Docere quoque, non permittitur, vel dominari in virum duabus de causis: tum scilicet, quia post virum formata est: tum etiam, quia seducta fuit in prauaricatione Dominici præcepti, quasi diceret: & non vir.*

Igitur ratione temporis, & culpa exigente, docere, non permittitur, vel dominari in virum; nec doctorem interrogare: quia, pro peccato, quod ipsa indu-

duxit, semper verecunda, conspectū publicum fugere potius debet, quàm quærere. Beatus quoq; Petrus ^{1. Pet. 2.} ait: *Mulieres subdita sint viris suis, ut, & si, qui non credunt verbo, per mulierum conuersationem sine verbo lucrifiant; considerantes in timore sanctam conuersationem vestram.* Ecce, hic dicitur aperte: quomodo fideles mulieres debent lucri facere viros infideles, scilicet exemplo sanctæ conuersationis, sine verbo prædicationis. Unde colligitur; quia, si virum docere non potest verbo: sed opere tantum, multò minus alios docere potest verbo. Timendum est enim; ne hostis antiquus, arte pristina vtens, per mulieris verbum, virum seducat. Sic ait (ad Iob per mulierem): *Adhuc permanes in simplicitate tua? Benedic Deo, id est, maledic, & morere.* Sed vir in quiete & tribulatione perfectus, repulit eam dicēs: *Quasi una de stultis mulieribus locuta es:* Et sic in sterquilinio positus, superauit eum, qui primum hominē in paradiso prostrauit. Hinc & in lege dicitur mulieri: *Sub viri potestate eris.* Hinc & Apostolo teste: *Mulier, si comam nutriat, gloria est illi: quoniam capilli pro velamine dati sunt ei.* Ecce, quæ debet esse gloria mulieris, scilicet velare seipsam in signum scilicet subiectionis; *Caput enim mulieris vir.* Et iterum: *Omnis mulier orans, aut prophetans non velato capite, deturpat caput suū.* Et iterum: *Non est creatus vir propter mulierem, sed mulier propter virum. Ideo debet mulier potestatem habere supra caput, & propter angelos; quibus scilicet grata est, sacra- ta & pia significatio.*

Qua ergò temeritate præsumat mulier verba Dei publicè docere, quæ ipsum Deum orare, aut prophetare non debet, nisi velata? Et, si caput mu-

lieris est vir, qua fronte audeat docere virum, scilicet caput suum? Et, si in signum subiectionis & pudoris, velamen debet habere, reminiscatur peccati, pro quo ex prima præuaricatione punita est, & viro subiecta: nec legem libertatis docere præsumat subiecta. Hinc in decretis dist. 23. per Concilium Carthaginense VI. iubetur; *Mulier, quamuis docta & sancta, viros in conuentu docere non præsumat. Laicus autem, presentibus Clericis, nisi ipsis rogantibus, docere non audeat.*

Luc. 1.

Præterea gloriosa Dei mater & virgo, quæ conseruabat omnia verba sibi ostensa, conferens in corde suo, non legitur prædicasse: Sed, nec Maria Magdalena, aut aliqua de mulieribus, quæ secutæ sunt Dominum.

Tit. 2.

Sed dicunt inimici veritatis, mulieres debere docere; eo quod Apostolus dicat ad Titum: *Anus similiter, scilicet exhortare, vt sint in habitu sancto; non criminatrices, non multo vino seruientes, benè docentes; vt prudentiam doceant adolescentulas, vt viros suos ament; filios suos diligant, prudentes, castas, sobrias, curam domus habentes, benignas, subditas viris suis, vt non blasphemetur verbum Domini.* Ad quod notandum est: Apostolum non dicere, vt publicè viros anus doceant, sed priuatè adolescentulas, ita tamen, vt eas prudentiam illam doceant quam consequenter subdit. Nec tamen nisi anus docere permittit: quæ, sicut ætate, sic morum maturitate adolescentulas excedunt: vt præter ea, quæ cum senibus communia habent, quæ superius dixit Apostolus; scilicet, vt sint sobrii, pudici, prudentes, sani in fide, in dilectione, & patientia; habeant, quæ pro sexu illo propria subiungit Apostolus dicens; *vt sint in habitu sancto, &c.* Repelluntur igitur, ne doceant mulie-

res

res hæresim sapientes : secundum prædicta autem verba, ne doceant, nisi sint anus moribus & ætate, & ne doceant, nisi adolescentulas : imò, omnino interdicitur eis, ne doceant ; ideo scilicet ; quia non sunt sanæ in fide, sine qua esse conuincitur, quisquis obediens non est, vt superius monstratum est.

Item hunc errorem confirmare nituntur exemplo Annæ prophetissæ ; quæ, Euangelio teste, in ipsa Luc. 2. hora, qua Dominus oblatus est in templo, superueniens, confitebatur Domino, & loquebatur de illo omnibus, qui expectabant redemptionem Israël.

Sed attendant, qualis erat Anna. Erat quippe viro mortuo, vidua vsque annos octoginta quatuor; *que non discedebat de templo, ieiuniis & obsecrationibus seruans nocte ac die.* Merito ergò tam diuturnæ abstinentiæ, continentiæ, & continuæ orationi data est ei propheta. Adducat quis talem foeminam : & ego libenter audiam, non docentem, sed confitentem sua peccata Deo, vel, confitentem Domino confessione laudis. Nec dicitur hîc, quia prædicauit, vel docuit ; sed, ibid. *loquuta est de Christo omnibus, qui expectabant redemptionem Israël.* Non est idem, *prædicare, & loqui.* Omnis enim, qui prædicat, vel docet, loquitur ; Sed, non omnis, qui loquitur, prædicat, aut docet. Loquitur enim quis, dum orat, nec tamen dicitur docere. Loquebatur ergò de Christo, *confitendo*, id est, laudando vel prophetando, non docendo. Diuersa enim sunt dona spiritus, scilicet propheta, & doctrina ; quod potest perpendi ex verbis Apostoli dicentis ; 1. Cor. 14. *Nunc autem fratres, si venero ad vos linguis loquens, quid vobis prodero, nisi vobis loquar aut in reuelatione, aut in scientia ; aut*
pro-

ibid. prophetia, aut in doctrina? Et iterum: Cùm conuenitis fratres, unusquisque vestrum psalmum habet, doctrinam habet, apocalypsin habet, linguam habet; interpretationem habet. Omnia ad adificationem fiant. Et iterum: Vos estis corpus Christi, & membrum de membro. Et quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia, primùm Apostolos, secundò Prophetas, tertio Doctores, deinde virtutes, exinde gratias curationum, opitulationes, gubernationes, genera linguarum. Et iterum: Alii quidem per Spiritum datur sermo sapientia; alii autem sermo scientia secundum eundem Spiritum, alteri fides in eodem Spiritu, alteri gratia sanitatum in vno Spiritu: alteri operatio Virtutum, alteri prophetia, alteri discretio spirituum, alteri gratia linguarum, alteri interpretatio sermonum. Cùm igitur aliud sit donum prophetiæ, aliud sermo doctrinæ, securè concesserim, Annam, seu quasdam mulieres prophetasse: nec tamen consequenter dicendum erit, easdem docuisse: aliò qui male posuit Apostolus eadem quasi diuersa.

1. Cor. 2.

2. Cor. 12.

CAP V T IX.

*Contra hoc, quod dicunt defunctis fidelibus
non prodesse viuorum eleemosynas, se-
iunia, Missarum solennia, ali-
asue orationes.*

*F. Moneta
lib. 4.*

Apoca. 21.

ET quoniam mos est malè errantium, nisi continuo respiciant, in deteriora labi; *vt, qui nocent, noceant adhuc; & qui in sordibus sunt, sordescant adhuc; vt & consummatur nequitia peccatorũ;* audet iam insani heretici, eis, quos seducunt, dicere; defun-
ctis

Etis nil prodesse fidelibus viuorum eleemosynas, ieiunia, orationes, nec etiam Missarum solennia, seu orationes pro eis factas. Hæc hæresis refellenda est, pri^o auctoritatibus Canonicis: deinde, scripturis patrum Catholicorum, seu rationibus Catholicis.

Legitur ergò in libro Macchabæorum: *Quod Vir fortissimus Iudas, facta collatione, duodecim millia drachmas argenti misit Hierosolymam, offerri pro peccatis mortuorum sacrificium, &c.* 2. Macc. 12. Ecce vir fide plenus, zelo legis Dei accensus, pro populo Dei multum orans, Deo deuotus tyrannis resistens, pro lege Dei sui certans vsque ad mortem, pro his, *qui cum pietate dormitionem acceperant*, ibid. duodecim millia drachmas misit Hierosolymam offerri. Hoc Ecclesia Catholica legit deuotè, prædicat publicè, & seruat in exemplo, offerens pro fidelibus defunctis, vt à cunctis reatibus absoluti, cum Deo sine fine lætentur.

Et certè legimus in nouo Testamento, circumcisionem, aliaque nonnulla veteris Testamenti instituta debere cessare: nusquam verò legitur sacrificia pro fidelibus defunctis esse prohibita: cùm certò certius sit; quædam peccata nonnullorum fidelium hic solui; quædam, in futuro: Vnde & in libro Macchab. ibid. habetur: *Sancta & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, vt à peccatis soluantur. Inde etiam Dominus ait: Qui autem dixerit (verbum) contra Spiritum sanctum, non remittetur ei, neque in hoc seculo, neque in futuro.* Matth. 12. In qua sententia datur intelligi, quasdam culpas in hoc seculo, quasdam verò in futuro posse laxari. Quod enim de vno negatur, consequens intellectus patet, quia de quibusdam conceditur, paruis scilicet, minimisque

peccatis : sicut est assiduus ociosus sermo , immoderatus risus , peccatum curæ rei familiaris : quæ vix sine culpa vel ab ipsis agitur , qui culpam qualiter declinare valeant , sciunt : aut , in non grauibus rebus , error ignorantia. Hinc & B. Augustinus ait in Enchiridio : *Neque negandum est defunctorum animas , pietate suorum viuentium releuari , cum pro illis sacrificium mediatori offertur ; vel eleemosynæ in Ecclesia fiunt. Et iterum : Cum sacrificia siue altaris , siue quarumcunq; eleemosynarum pro baptizatis omnibus offeruntur , pro valde bonis gratiarum actiones sunt , pro valde malis , et si nulla sunt adiumenta mortuorum , qualescunq; viuorum consolationes sunt ; pro non valde malis propitiationes sunt. Quibus autem prosunt , aut ad hoc prosunt , ut sit plena remissio ; aut certè , ut tolerabilior fiat ipsa damnatio.*

Præterea , quod preces viuentium prosint defunctis fidelibus , exemplis constat non paucis. Ecce enim , cum teste B. Gregorio , Germanus Capuanus Episcopus , ex præcepto medicorum , pro corporis salute Angulanas thermas ingressus esset , ut lauaretur ; & Paschasium sedis Apostolicæ diaconum iam defunctum , qui miræ sanctitatis fuerat , eleemosynarum maximè operibus vacans , cultor pauperum , & contemptor sui , stantem & obsequentem in caloribus inuenit : Et inquisitus , quid illic tantus vir faceret ? respondit : se in pœnali illo loco deputatum , ideo tantum , quia contra Symmachum pro Laurentio senserat ; ut , eo spreto , Laurentius summus Pontifex crearetur ; aliis fidelibus contra sentientibus , qui & preualuerunt. *Sed quæso , inquit , te , pro me Dominum deprecare : atque in hoc cognosces , quod exauditus sis ; si huc re-*

diens, me non inuenies. Qua de re vir Domini Germanus se in precibus strinxit; Et post paucos dies rediit, sed iam prædictum Paschasium in loco eodem minimè inuenit.

In eodem quoque libro, Petro interrogante, quidnam esse possit, quod mortuorum valeat animabus prodesse? Respondet B. Gregorius: *Si culpa post mortem insolubiles non sunt, multum solet animas, etiam post mortem, sacra oblatio hostia salutaris adiuuare: ita, ut hoc nonnunquã ipsa defunctorum anima videantur expetere.* Presbyter enim quidam in diocesi Centumcellensis urbis in aquis calidis, quoties necessitas corporis exigebat, lauari consueuerat; cum quidam vir incognitus cum magno famulatu de pedibus calceamenta abstraheret, vestimenta suscipiebat, exeunti à caloribus, Sabana præbebat, atque omne ministerium peragebat. Cumque hoc sæpius fieret, quadam die duas oblationum coronas obsequenti sibi viro pro benedictione obtulit; petens, ut benignè susciperet, quod ei charitatis gratia offerebat: quam oblationem humiliter renuens, inter cætera, ait: *Si mihi patrocinari vis, omnipotenti Deo pro me offer hunc panem, ut pro peccatis interuenias: Et tunc te auditum esse cognosce, cum huc ad lauandum veneris, & me non inuenieris.* In quibus verbis disparuit: & is, qui homo esse videbatur, euanescente innotuit; quia, spiritus fuit. Idem verò presbyter, hebdomada se continua pro eo in lachrymis afflixit, salutarem hostiam quotidie obtulit, & reuersus post ad balneum eum iam minimè inuenit. Qua ex re, quantum profit animabus immolatio sacre oblationis, ostenditur, quando hanc & ipsi mortuorum Spiritus

à viventibus petunt, & signa indicant, quibus per eam absoluti videantur.

Monachus quoq; quidam in monasterio B. Gregorii in vltima ægritudine pro tribusaureis, quos absconderat quasi proprios, à fratribus contemptus est; vt eius morti interesse nollent, & fratrum sepultura careret. A morte verò eius 30. diebus euolutis, consulente B. Gregorio, 30. diebus continuis salutaris est hostia immolata: Et post hoc, apparens cuidam per visionem nocte; dixit, sibi benè esse: quia communionem receperat, cum præcedenti die tricesima oblatio fuisset impleta pro eo.

Ecce, his patet exemplis, multum prodesse spiritibus defunctorum preces, & immolationem hostiæ salutaris; cum per ista à peccato dissensionis, seu schismatis prædictus Paschasius, & à peccato proprietatis post amaritudinem animi habitam in exitu; & post ignis Purgatorii cruciatum 30. dierum, præscriptus monachus sit absolutus.

Hoc etiam roboratur, & amoto omni dubietatis serupulo, confirmatur testimonio, & longissima consuetudine Catholicæ Ecclesiæ, quæ est, Apostolo teste, *columna & firmamentum veritatis*. Orat namq; pro defunctis fidelibus, nō solum alias, sed etiam inter sacra Missarū solemnia. Et certè, si nulla alia suppeteret autoritas, exemplū, aut ratio, sufficere debet sanctæ Ecclesiæ tanto tempore, approbata consuetudo. Nam si *in ore duorum aut trium testium, stat omne verbum*: quanto magis si tota Ecclesiæ, vbiq; terrarum hoc concorditer clamat? Spiritus enim sanctus, sicut Dominus ait, docet (eam) omnem veritatem. Hic repleuit or-

Matth. 18.

orbem terrarum, id est, sanctam Ecclesiam, quæ est ubique terrarum; & ideo, non permittit errare ipsam. Hæc est enim septem lucernæ, supra candelabrum tabernaculi. Septi formis quippe gratia Spiritus sancti, Catholicam illustrat Ecclesiam, ne tenebris errorum inuoluatur.

His etiam adminiculantur rationes Catholicæ. I.
Etenim, ut ait Augustinus: *Quidam viuendi modus nec tam bonus est, ut non requirat ista post mortem; nec tam malus, ut ei non prosint ista post mortem. Est verò talis in bono, ut non requirat ista: Est quæ rursus talis in malo, ut nec his valeat, cum de hac vita transferit, adiuuari. Ergò, pro non valde malis propitiationes sunt, pro valde bonis gratiarum actiones; Pro valde malis nulla sunt adiumenta mortuorum, sed viuorum qualescunque consolationes.*

Nec mirum, si viuentium beneficia, vel orationes II.
mortuis corporaliter prosint in quibusdam culpis soluendis; cum prosint etiam mortuis in anima ad infidelitatis, vel aliorum criminum labem abolendam. Orauit quippe B. Stephanus pro lapidantibus, & conuersus est Paulus. Orauerunt pro paralytico, quem portabant quatuor viri, & dimissa sunt ei peccata, & corporis salus reparata.

Item Christus, corporaliter positus in monumento, III.
spiritu in infernum descendens eduxit inde suos: quid igitur mirum, si electi ad loca purgationis, descendentes, inde postea educantur, cum pro ipsis illa victima immoletur, quæ singulariter ab æterno interitu animam saluat, quæ mortem vnigeniti nobis per mysterium reparat? Et si oratio pro alio facta cõfert ei, quid mirum, si eleemosynam, aut ieiunium pro alio exhibi-
tum

a. Thef. 3. tū ei proficit? Sunt illa enim verba Apostoli: *Sine intermissione orate.* Ait S. Augustin⁹: *Iustus nunquā desinit orare, nisi desinat iustus esse. Semper orat, qui semper bene agit.*

IV.
Rom. 15.

Item: Sicut in vno corpore multa membra habemus: omnia autem membra non eundem actum habent: ita multi vnum corpus sumus in Christo: singuli autem alter alterius membra. Deus autem temperauit corpus, ut non sit schisma: id est discordia, in corpore, id est, in Ecclesia, vbi debet esse vnitas: Sed in id ipsum pro inuicem sollicita sunt membra: Sollicita, inquam, sint in id sollicitudinis, quod sit ipsum, id est, indifferens, vt non minus pro alio, quam pro se (laboret.) Et, Si quid patitur vnum membrum, compatiuntur omnia membra. Sive gloriatur vnum membrum, congaudent omnia membra.

ibid.

Ex his patet; quod sicut per eandem animam diuersa membra viuunt, & colligantur: Sic & per eundem Spiritum Christi, diuersa eius membra reguntur, & in vnitate conseruantur. Inde est, quod pro se inuicem solliciti sunt omnes fideles in Christi corpore constituti; vt, si quid patitur vnus, compatiantur cæteri. Et ideo, fidelibus in igne purgatorio patientibus cæteri compatiētes solliciti sunt pro eis: *Sollicitudine verò non pigri, sed quasi pro se laborant, pro eis absoluendis.* Inde est, quod ieiunando, vigilando, elemosynis, aliisque pijs actibus insistendo, orationibus instando, talibus remedijs & viujs & defunctis in Christi corpore per vnitatem fidei & compagem dilectionis constitutis subuenire procurant.

ibid.

V.
Apoc. 3.
Psal. 10.

Et nimirum *sanctus & verus, qui habet clauem Dauid, qui claudit, & nemo aperit, aperit, & nemo claudit, qui habet clauēs mortis & inferni, desiderium pauperum ex-*

audit, & aures eius in preces eorum; ut eos soluat, quos Ecclesia soluit: eos liget, quos Ecclesia ligat, sicut ipse ait: *Quodcunque ligaueritis super terram, erit ligatum & in caelis; & quodcunque solueritis super terram, erit solutum & in caelo.* Ideòq; si quos Ecclesia soluit super terram, soluantur & in caelo, siue viuentes, siue morientes fideles. Ait enim: *Quodcunque.* Matth. 16.

Legitur etiam in libro Dialogorum, quod B. Benedictus pro vicio linguæ, nisi se corrigeret, duas sanctimoniales excommunicauit: quæ, pristinis moribus non mutatis post paululum defuncti sunt, & in Ecclesia sepultæ: Sed, dum sanctæ communionis hostia fieret, ab Ecclesia exire videbantur. Tunc B. Benedicto indicatum est; qui protinus, manu sua dedit oblationem, iubens, ut pro eis offerretur: quæ dum pro eis fuisset immolata; non sunt visæ vterius ab Ecclesia exire. Communionem quippe à Domino perferuum Domini receperant. Ecce, & ex hoc patet; quantum profit oblatio fidelium spiritibus defunctorum. Ut enim caro iudicare de spiritibus possit, hoc largiri dignatus est, factus pro hominibus, Deus, caro.

Sed ad hoc obiiciunt inimici veritatis; post mortem hanc, prædicta nulli prodesse: Et ad sui erroris assertionem inducunt hæc testimonia. Dominus enim dicit: *Ambulate, dum lucem habetis, ne, tenebra vos comprehendant.* Et Apostolus: *Ecce, nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis.* Et iterum: *Dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes, maximè autem, ad domesticos fidei.* Et Salomon: *Quodcunque potest manus tua, instanter operare: quia, nec opus, nec ratio, nec scientia, nec sapientia erit apud inferos, quò tu properas.* Et Dauid: *quoniam in se-* Iob. 12.
2. Cor. 6.
Gal. 6.
Eccles. 9.
Ps. 105.

culum misericordia eius. Ex his verbis liquet, quod post mortem tenebris pœnarum inuoluitur; qui in hac luce viam Dei perambulare contempserit. Hic enim benè operantib⁹ misericordia Dei tribuitur. Malis verò post hanc vitam, non misericordia, sed iudiciũ Dei erit. Quia tunc nullum possunt sibi comparare subsidium, aut salutem. Quapropter viuentium beneficiis defuncti salutem acquirere nequeunt, aut rationem. Item teste Apostolo: Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisq; propria corporis, pro ut gessit, siue bonum, siue malum. Ecce, secundũ hæc verba vnusquisq; reportabit in iudicium bonũ, vel malum, quod gessit in proprio corpore. Ex quo datur intelligi, non prodesse sibi, quod alius gessit pro eo, post solutionem corporis.

Ad hoc sciendum, has auctoritates hoc innuere, quod post mortem nullus potest comparare sibi ali- quod meritum. Nullus enim, qui in hac vita neglexerit, postquam obierit, Deum poterit promereri. Veruntamen, si quis in fide operante per dilectionẽ vltimum clauserit diem, fidelium precibus, aut piis actibus poterit adiuuari. Hic enim meruit, vt ab ipsis fidelibus iuuaretur. Quia, inter ipsos fideles fideliter viuendo fidẽ seruauit, & inter membra corporis Christi membrum exticit. Hinc B. Augustin⁹ ait: *Hic omne meritum comparatur; quo possit post hanc vitam releuari quispiam, vel grauari. Nemo se præparet, qui hoc neglexit, cum obierit, Deum promereri.* Non igitur ista, quæ pro defunctis commendandis frequentat Ecclesia, illi Apostolicę sunt aduersa sententię, qua dictũ est: *Omnes stabimus ante tribunal Christi, ut recipiat unusquisq; secundum*

2. Cor. 5.

Rom. 14.

dum ea, quæ per corpus gessit, siue bonum, siue malum. Quia etiam hoc meritum sibi quisq;, cum in corpore viueret; comparauit, vt ei possent ista prodesse. Nec enim omnibus profunt. Et quare non omnibus profunt, nisi propter differentiam vitæ, quam quisq; gessit in corpore? Hinc & B. Gregorius loquens ait: Hoc sciendū est, quia illic saltem de minimis nihil quisq; digne purgationis obtinebit, nisi bonis hoc actib⁹ in hac adhuc vita positus, vt illic obtineat, promereatur. Inde est, quod ait: quia supra dictus Paschasius ex suarum eleemosynarum largitate obtinuit hoc, vt tunc potuisset promereri veniam, cum iam nil posset operari. Quod autem ait Apostolus per corpus, intelligendum est, per tempus, quo vixit in corpore.

C A P V T X.

Contra eos, qui negant ignem purgatorium; Et aiunt, Spiritus à carne solutos, continuò ire ad caelum, vel infernum.

Vnt verò hæretici quidam, qui asserunt animas à carne solutas continuò ascendere in cælum, aut descēdere in inferni supplicium. Negant enim ignem purgationis. His obloquuntur auctoritates, exempla, ratioq; Catholica. Apostol⁹ enim ait; Christum esse fundamentum; atq; subiungit: *Si quis superadificauerit supra hoc fundamentum, aurum, argentum, lapides preciosos, ligna, fœnum, stipulam, vnius cuiusq; opus quale sit, ignis probabit. Si, cuius opus manserit, quod superadificauit, mercedem accipiet; si cuius opus arserit, detrimentum patietur: ipse tamen saluus erit; sic tamen quasi per ignem.* Hoc de igne futura purgationis potest accipi.

1. Cor. 3.

Pensandum igitur sollicitè est : quia illum dixit
 per ignem posse saluari; non, qui super hoc fundamè-
 tum ferrum, æs, vel plumbum ædificat, id est, peccata
 maiora, & idcirco duriora; atq; tunc, insolubilia, sed,
 ligna, fœnum, stipulam, id est, minima peccata, atq;
 leuissima, quæ ignis facile consumat. Itè Augustin⁹ in
 Enchiridio : *Incredibile non est, aut inueniri, aut latere nõ-*
illos fideles, per ignem quendam purgatorium, quanto magis,
minus uè bona pereuntia dilexerunt, tanto tardius, citiusq;
Gal. 5. saluari; non tamentales, de quilibet dictum est, quod regnũ
Dei non possidebunt, nisi conuenienter penitentibus eadem
Matt. 3. crimina remittantur. Conuenienter autem dixi: ut steriles
in eleemosynis non sint. Item B. Ioannes Baptista ait po-
pulo de Christo; Ipse vos baptizabit in Spiritu sancto, & i-
gni. Purgat quippe Dominus peccata in baptisate
& igni tribulationis temporalis, seu igni purgationis.
Ezech. 24. Item scriptum est: Pone ollam super prunas uacuam, donec
incalcescat & liquefiat es, & consumatur rubigo. Olla est,
 quæuis anima fidelis nunc plena virtutibus & operi-
 bus bonis, nunc uacua, id est imperfecta. Et quia in
 sanctis desideriiis & operibus perfecta plenè non est,
 (sed,) peccatorum uenialium rubigine est fœdata; &
 ideo super prunas ignis purgatorii poni iubetur, quo-
 usque crucietur ignis ardore, & sordes peccatorum
 leuium in igne consumantur. Tanta enim erit
 mora permanendi in igne, quanta erit
 rubigo peccati.

C A P V T X I.

*Contra eos, qui dicunt, eosdem Spiritus de-
functorum ante iudicium, nec calum, nec
infernum ingredi, sed aliis conti-
neri receptaculis.*

Sunt è contra alii, qui dicunt, animas nec cœ-
lum, nec infernū ingredi ante iudicium. Sed
animas iustorum placidis contineri recepta-
culis; reproborum verò Spiritus, in locis pœnalibus.
Piorum verò receptacula vocari *Paradisum*: sicut ma-
lorum loca pœnalia, *Infernum*. Post iudicium verò e-
lectos sidereas possidere mansiones, & reprobos, in-
ferni cruciatibus torqueri.

*F. Mones.
lib. 4.*

Sed & hi in sua assertionem falluntur. Tria quippe
sunt loca, quæ Spiritus à carne solutos recipiunt. Pa-
radisus recipit Spiritus perfectorum. Infernus valdè
malos. Ignis purgationis eos, qui nec valde boni sunt
nec valde mali. Et sic, valdè bonos suscipit locus val-
dè bonus: Valdè malos, locus summè malus: medio-
criter malos, locus mediocriter malus, id est, leuior
inferno, sed peior mundo. De valdè bonis erat Apo-
stol⁹, qui dicebat: *Cupio dissolui, & esse cum Christo.* *Phil. 1.*
Christus autem est in dextera Dei patris, ubi etiam inter-
pellat pro nobis. Quocircà, qui cum Christo esse post
dissolutionem corporis cupiebat, haud dubium, quia
in cœlo, ubi Christus est, esse desiderabat. Vnde eui-
dentius ad Corinthios ait: *Scimus, quoniam si terrestris* *2. Cor. 5.*
domus nostra huius habitationis dissoluatur, quod ædificatio-
nem ex Deo habemus, domum non manufactam æternam in

cælis. Ecce, sine omni ambiguitate scit A postolus, post dissolutionem terrestris domus, id est, corporis, quod est de terra, se habere in cælis domum eternam, non manu factam, id est, ministerio alterius, sed ex Deo, id est, operatione diuina. Hinc & Dominus: *Vbi fuerit corpus, illic congregabuntur & aquilæ.* Quia, animæ spirituales, soluta mole corporis, ascendunt ad cœlum, vbi Christus est non solum secundum naturam diuinam, sed & secundum humanam, in qua corporaliter cœlos ascendit.

Ioh. 12. Et iterum: *Si quis mihi ministrat, me sequatur: & vbi ego sum, illic & minister meus erit.* Et iterum: *Si abiero, & praparauero vobis locum, iterum venio, & accipiam vos ad me ipsum, vt, vbi ego sum, & vos sitis.* Et rursum: *Pater, quos dedisti mihi, volo, vt vbi ego sum, & illi sint mecum, vt videant claritatem meam, quam dedisti mihi.* Magna itaque est merces amoris, & operis boni, esse cum Christo: Re vera, inæstimabilis honor, vt sit adoptiuus cum vnico; vt sit, vbi est vnicus, non coequaliter diuinitati, sed consociatus æternitati.

1. Cor. 6. De valdè malis ait A postolus: *Nolite errare; neq; fornicarij, neque idolis seruientes, neque adulteri, neque molles, neq; masculorum concubitores, neq; fures, neq; auari, neq; ebriosi, neque maledici, neque rapaces, regnum Dei possidebunt.* Et in Apocalypsi Dominus: *Timidis & incredulis, & execratis & homicidis, fornicatoribus, & veneficis, & idololatriis, & omnibus mendacibus: Pars illorum erit in stagno ardenti igne, & sulphure, quod est mors secunda.* Ecce, magna committentes crimina, non possidebunt regnum Dei, sed detrudentur in infernum.

Sanè leuia peccata committentes ad ignem tran-

seunt purgatorium, vt purgentur : Si tamen bonis actibus in hac adhuc vita positi, vt illuc veniant, obtineant; quos Apostolus ait saluari, sic tamen, quasi per ignem, vt prædictum est.

CAPVT XII.

Contra eos, qui in Ecclesia orare nolunt; nec Ecclesiam esse nuncupandam asserunt : Vbi probatur, & Ecclesiam esse vocandam, & ibi esse orandum, & in magna veneratione habendam. Vbi etiam respondetur cuidam eorumdem hæreticorum obiectioni; qua ex verbis B. Stephani aiunt, quod excelsus non habitat in manufactis, & ideo nec in Ecclesia.

Reterea apponunt iniquitatem super iniquitatem, & domum Dei, domum vtiq; orationis contemnescentes, malunt orare in stabulis, vel in cubiculis, seu in thalamis, quàm in Ecclesia. Et ad maiorem contemptum, mulierculis & insipientibus persuadere nituntur, non esse Ecclesiã, nec sic debere vocari.

Contra quos sacræ scripturæ proferimus testimonia: vt hoc præscientes fideles, sicut B. Petrus docet, custodiant semetipsos, ne insipientium errore traducti, à propria excidant firmitate. Attendendum igitur est, quod domus Dei, domus orationis vocatur, & Ecclesia. Quantaq; sit ei reuerentiã exhibenda, scriptum est in libro

F. Meneta
lib. 5.

2. Pet. 3.

Ioh. 2.

Euangeliorum; quod Dominus inuenit in templo vendentes boues & oues, & columbas, & nummularios sedentes; & cum fecisset quasi flagellum de funiculis, omnes eiecit de templo, oues quoque; & boues, & nummulariorum effundens æs, mensas subuertit: Et his, qui columbas vendebant, dixit: *Auferte ista hinc, & nolite facere domum patris mei domum negotiationis.* Hæc Ioannes. Marcus verò ait: quod non sinebat Dominus, *ut quisquam transferreret vas per templum, & docebat dicens eis: Nonne scriptum est quia domus mea, domus orationis vocabitur omnibus gentibus: Vos autem fecistis eam speluncam latronum.* Et his gestis; secundum Lucam, *erat quotidie docens in templo.*

Mar. 11.

Luc. 19.

Ecce euidenter patet, quòd templum vocat domum patris sui: & domum suam; & domum orationis non solum sibi, vel Apostolis, sed in cunctis gentibus, id est, electis ex Iudæis & Gentibus. Hæretici verò, nec domum Dei, nec domum orationis vocant, nec in ea cum electis orare curant: sed malunt in domibus suis, quàm in domo Dei orare. In quo, patet, nec verbis, nec opere, Dominum Iesum Christum sequi; dum templum, quod ipse tantoperè veneratur & sermone & opere, ipsi blasphemant: nec in eo, ubi gentibus orandum esse prædixit, orant. Bestiam namque; hoc est, Antichristum sequuntur; id est, imitantur; qui sicut in Apocalypsi dicitur: *Aperuit os suum in blasphemias, blasphemare nomen eius, & tabernaculum eius, & eos qui in caelo habitant.*

Apoc. 13.

Blasphemant tabernaculum Dei, dum dicunt, potius in cubiculis, vel stabulis, quàm in domo Dei orandum. Blasphemant nomen Dei, dum dicunt, non orasse

asse, aut regere mundum. Blasphemāt eos, qui in cœlo habitant, dum dicunt, Apostolos, Martyres, ciuesq; cœli, nullam posse opem conferre supplicantibus fidelibus.

Præterea, in templo docebat, sicut dictum est: *Et erat docens quotidie in templo.* Ibi doctores audiebat, sicut scriptum est de parentibus eius, *quia inuenerunt illū in templo sedentem in medio doctorum, audientem illos & interrogantem:* Et cum dicerent: *dolentes quarebamus te;* Respondit: *Quid est, quod me quarebatis? nesciebatis, quia in his, quæ patris mei sunt, oportet me esse.* Ecce inuentus in templo, respondet, illud esse patris sui, & oportere se esse in eo.

Adhuc scriptum est in Euangelio Lucae de discipulis domini post ascensionem: *Et erant semper in tēplo laudantes & benedicentes Deum.* Et post aduentū sancti Spiritus, sicut in Actib⁹ Apostolorum habetur: *Erant quotidie perdurantes unanimiter in templo.* Et iterum; *Petrus & Ioannes ascendebant in templum ad horā orationis nonā:* & tunc claudū ex utero matris suæ reparauerūt.

Item, Angelus Domini educēs Apostolos de carcere, ait: *Ite, & stantes in templo loquimini plebi omnia verba vite huius.* Qui cum audissent, intraverunt diluculo in templum, & docebant. Item: *Paulo oranti in templo, contigit fieri in stuporem mentis, & videre Iesum.* Anna quoq; vidua non discedebat de tēplo seruiens nocte ac die. Simeon etiam iustus & timoratus, expectans consolationem Israël; et Spiritus sanctus erat in eo: & venit in spiritu in templū; Et accepit Iesum in vlnas suas, & benedixit Deum.

Ex his patet; quod Apostoli in templo orant, laudantq; Deum; & videt Paulus Iesum: Ibiq; ex præ-

cepto Angeli docent: Anna etiam à templo non discedebat seruiens Domino die ac nocte: Vir quoque sanctus Simeon, Spiritu sancto plenus in eodem spiritu venit in templum, & accipit Iesum, & benedicit. Quare ergò impii hæretici iactant se seruare Euangelium, & sequi Apostolos; cum non in templo orent, sed in thalamo, nec ibi doceant, sed in foro, & quidam clam in domo.

O insensati nunquid molestum est vobis, si Deus in qualibet vrbe, villa & castro domum habeat vt honoretur à suis; cum multi vestram habeant non vnã, sed plures ad vestras voluntates? Item vos habetis domos, aliam ad manducandum; aliam, ad dormiendũ, aliam, ad alios vsus: Cur inuidetis populo Christiano, si habeat domum ad orandum, laudandũ, & Deum, seu ad docendum verba vite? Item, quia Deus omnium est, nõ vnus solius, ab omnibus in comuni est orandus.

Quod autem domus orationis dicatur Ecclesia, & auctoritate & ratione probatur. Ecclesia quippe dicitur nunc conuocatio fidelium, nunc congregatio malorum, nunc domus Dei, ad quam plerumq; & hi, & illi conueniunt: Ecclesia dicitur conuocatio fidelium; vnde scriptum: *Paulus vincetus Iesu Christi, & Timotheus frater Philemoni dilecto & adiutori nostro, & Appia sorori charissima, & Archippo commilitoni nostro, & Ecclesie qua in domo sua est. Gratia vobis & pax à Deo patre nostro, & Domino Iesu Christo.* Ecclesia dicitur cõgregatio malorum; vnde Dauid: *Odiui Ecclesiam malignantium.* Ecclesia quoq; dicitur, domus orationis: vnde Apostolus ad Corinth. *Conuenientibus vobis in Ecclesia, audio scissuras esse, & ex parte credo, Et paulò post: Conuenientibus*

Ps. 35.

1. Cor. 12.

vobis in vnum, iam non est Dominicam cœnam manducare. Vnusquisq, enim suam cœnam presumit ad manducandum. Et alius quidē esurit, alius autem ebrius est. Nunquid domos non habetis ad manducandum & bibendum? aut Ecclesiam Dei contemnitis & confunditis eos, qui non habent? Apertè ait, quia Corinthii, quorum quidam erant boni, quidam mali, conueniebant in Ecclesia, id est, in domo orationis, sicut Expositores authentici dicunt: Et ideo subiungit: *Conuenientibus vobis in vnū. Quid est in vnum conuenire*, nisi in vnum locum simul venire; quem locum superius nominauit *Ecclesiam*? Et quoniam in illo loco, id est, in Ecclesia, se reficiebant, reprehendit eos dicens: *Nunquid domos non habetis ad manducandum & bibendum? Aut Ecclesiam Dei contemnitis?* hoc est, nō habetis alia loca, vbi vos reficiatis? Aut, cum habeatis alia loca, Ecclesiam Dei, id est domum orationis contemnitis, ibi manducando, aut bibendo. Quasi diceret; Ecclesia, non est domus ad manducandum, vel bibendum, sed ad orandum: Et ideo, si domos habetis ad manducandum vel bibendum, ibi vos reficite, nō in domo orationis, id est, in Ecclesia, Quocirca, qui in Ecclesia Dei manducat, aut bibit, ipsam contemnit, maximè, si habeat domum ad manducandum. Ecclesia namq; Dei, non est domus ad manducandum & bibendum; sed domus orationis.

Ex his patet, Ecclesiam Dei dici hoc loco domum orationis. Alioqui, si quis dicat, Ecclesiam Dei dici hīc fideles, intendat, quanta sequatur absurditas. Apostolus quippe reprehendit hīc Corinthios comedentes in Ecclesia Dei. Et, si Ecclesia Dei, intelligitur hīc fidelium, * conuocatio, consequenter, videbi-

* Congregatio.

L. tur

ture eos, qui comedunt in conuentu fidelium reprehēdere: & sic reprehensibilis erit Dominus, qui manducavit & bibit cum discipulis. Ad hæc, consequetur, nō esse manducandum cum aliquo; aut, manducandum esse tantum cum infidelibus; quod sentire, est summa dementia. Restat igitur, vt Ecclesiam Dei intelligamus ibi domum orationis. Vnde & Ecclesia dicitur per etymologiam, ædes Clericorum: non, quod ipsi tantum in ea conueniant: sed, quia cæteris fidelibus frequentius; & quia eorum est, eam custodire, claudere, aperire, & diuina ibi celebrare mysteria.

Nec mirum; si Ecclesia Dei dicitur tam conuocatio fidelium, quàm locus orationis, vbi conueniunt: sicut & domus dicitur mansio aliqua, & manentes in ea. Cùm enim legitur; *Dominum intrasse in domum principis Pharisæorum, sabbato manducare panem*: domus significat mansiones. Cùm autem legitur de regulo; quia *credidit ipse, & domus eius tota*; domus significat manentes in domo. Ciuitas quoq; significat locum ciuium aliquorum: & ciues ibi manentes. Locum significat, cùm dicitur: *Videns ciuitatem fleuit Iesus. Ciues significat, cum dicitur: Cum intrasset Iesus Hierosolymam, commota est vniuersa ciuitas, dicens: quis est hic? Neq; enim murorum ambitus, aut locus ipse dicebat, Quis est hic? sed, ciues immanentes.*

Synagoga quoq; dicitur locus orationis, in quo Iudæi congregabantur. Et ipsi etiam Iudæi hinc aiunt ad Dominum de centurione: *Synagogam ipse adificauit nobis*; significantes nomine Synagogæ domum, quam eis adificauerat ad orandum. Ioannes quoq; ait Angelo Smyrnæ Ecclesiæ; *Blasphematis ab his, qui se dicunt*

Iudaos esse, & non sunt, sed sunt synagoga Satana. Quo in loco, sine omni scrupulo Iudeos vocat synagogā satanę.

Manifestum est igitur cum autoritate Apostoli, tū inductione præscriptorum similium, Ecclesiam Dei dici tam domum orationis, quàm conuocationem fidelium. In Ecclesia enim materiali, varietas, siue multitudo lapidū, aut lignorum significat diuersos ordines fidelium. Pavimentū & tectū, Subditos & Prælatos; Fenestrę, per quas lux cęli infunditur doctores, p quos cæteri fideles illustrantur; qui luce sermonis Dei illuminātur. Fundamentū, quod totum pondus Ecclesię sustinet, Christus est, qui mores nostros sustinet: Ostium, fides: Altare, Deus: Latitudo Ecclesię, charitas: Altitudo, spes: Longitudo, perseuerantia: Lampades, seu candelę, Scripturę, siue Virtutes: Cymbala, signum iubilationis. Cū ergo materialis Ecclesia significet spiritualem, non inconuenienter eius nomē accipit. Quia plerumq; signum censetur nomine rei, cuius est signum. Hinc Propheta ait de maña: *Panem Angelorum manducauit homo;* non quia esset panis Angelorum; sed quia significabat illum: Et Apostolus ait de petra, quę fundebat aquam Iudęis: *Consequente eos petra; petra autem erat Christus:* non, quia petra esset Christus; sed, quia significabat Christum; qui aqua sapientię nos potat.

Psal. 77.

1. Cor. 10.

Cū autem dicimus, in domo orationis, id est, in Ecclesia orandum, inimici veritatis contra nos inducunt illud Euangelicum; *Tu autem, cū oraueris, intra in cubiculum tuum, & clauso ostio, ora patrem tuum in abscondito;* & pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi. Ex his enim aiunt, orandum esse in cubiculo, nō in Ecclesia.

Matth. 6.

Sed, si orandum est in cubiculo, non in Ecclesia,

Iesus Christus, in cuius ore dolus nõ fuit, errauit, cum vocauit domum orationis, si ibi non oratur. Si autem verum dixit: imò, quia verum veritas dixit, domus orationis est: quia, ibi orandum est. Item si in Ecclesia orandum non est, peccauerunt Petrus & Ioannes, qui ascenderunt ad templum, ad horam orationis nonã; Item peccauit Paulus; peccauit & Anna; quæ non discedebat à templo ieiuniis & orationib⁹ seruiens nocte ac die, quod utiq; sentire, extremæ dementiae est. Constat igitur, orandum esse in Ecclesia, tum auctoritate Christi, tum exemplis Apostolorum, aliorumq; sanctorum.

Orandum tamen est vbiq; sicut Apostolus ait:

1. Tim. 2. Volo viros orare in omni loco; leuantes puras manus, sine ira & disceptatione: similiter & mulieres. Et Propheta: In omni loco dominationis eius, benedic anima mea Domino.

Pf. 102.

Cum ergò vbiq; sit orandum, voluit Deus specialiter esse locum orationi deputatum, scilicet tantum ad orandum, & seruiendum Deo, vt tantò attentius fiat oratio, quantò ibi soli vacatur Deo, ne quid aliud fiat. Alia quippe loca, plurib⁹ sunt plerumq; negociis implicata: Et ideo, si ibi oret quis, velit nolit, nonnunq̃ interrumpitur oratio. *Musca namq; morientes perdunt suauitatem unguenti.* Cause quippe temporales muscarum more, per insolentiam se ingerentes, corda orantium confundunt: ne, orationes, quæ per se velut aromata fragrant, suauem reddant Deo in orantibus odorem.

Cum ergò ait Dominus; vt oraturus intret in cubiculũ, non statuit, vt lect⁹ materialis sit locus orationis: nusq̃ enim hoc fecit: nusq̃ vocauit lectum, vel thalamum, domum orationis. Sanè templum vocat

domum Dei, & domum orationis. Non ergò intelligendū est de lecto materiali, sed spiritali. Vocat igitur *cubiculum*, secretum cordis; vbi, si bona est cōscientia, suaviter quis pauſat: si verò mala, vehementer grauatur. Oraturus itaq; quis, secretum cordis intrare debet; vt non tantū ore, sed & corde oret: Cubiculū cordis intret, ne mens per exteriora fuſa, fruſtum orationis perdat. In se verò reuerſa, tantò facilius per orationē impetret, quantò cunctis aliis ſpretis, ſoli Deo vacare contendit: Et ideo, quandiu orationi inſiſtitur claudendū est ostium, id est aditus cordis per circumſpectionem muniendus; vt deſideria illicita coërceantur, nec concupiſcētia carnalis admittatur; sed tota cordis intētionē pater cæleſtis oretur, eò attentius: quo clauſo cordis aditu, à ſuperuenientibus non interrūpitur eurus. Hęc est oratio, quę cælū penetrat. Hęc pulſat aures patris cæleſtis. Hęc impetrat, ſi quid poſtulat. Vnde ſubditur: *Et pater tu⁹, qui videt in abſcōdito reddet tibi.*

Præterea, quia in Eccleſia orare nolunt, contra nos prætendunt excuſationes in peccatis; & inducunt illud quod B. Stephanus ait in Act. Apoſtolorū: *Salomō adificauit Deo domum; sed non Excelfus in manu factis habitat, ſicut Propheta dicit: Cælum mihi ſedes eſt; terra autem ſcabellum pedum meorum. Quam domum adificabitis mihi, dicit Dominus? Aut, quis locus requietionis mea eſt? Nonne manus mea fecit hæc omnia?* Et inquirunt; ſi Excelfus nō habitat in manu factis; non habitat in Eccleſiis factis manu hominum. Si autem ibi non habitat, cur iremus illuc ad orandum.?

Ad quod reſpondemus, ſic intelligendum: *Deus nō habitat in manu factis*, id est nō ibi clauditur, aut cōtinetur in manu factis. Imenſus eſt enim, & incircūſcript⁹

Deus, & in localis, & ideo, non circūscribitur, aut continetur loco. Cui enim cælum sedes est, & terra scabellū, quomodo contineretur in aliqua domo? Cū habitas in domo tua; ibi includeris, nec vsquam alibi es. Non sic habitat Deus in manu factis templis, vt sic ibi includatur, quatenus nusquam sit alibi.

Joh. 4.

Ephes. 3.

Psal. 77.

Præterea, *Spiritus est Deus*; sicut idem ait: & ideo, loco corporali non continetur: sed habitat per gratiā in cordibus electorum. Vnde Apostolus ad Ephes. *Dei vobis pater Domini nostri Iesu Christi habitare Christum per fidē in cordibus vestris.* Fides enim tua de Christo, Christus (est) in corde tuo. Hinc & Propheta; *& repulit tabernaculum Silo, tabernaculum suum, vbi habitauit in hominibus.* Ecce, quomodo habitauit Deus in tabernaculo suo. Habitauit enim ibi in hominibus: Sic habitat Deus in Ecclesiis, habitando in hominibus: Et ideo potius habitat ibi, quā alibi. Quia interdū plures ibi conueniunt, & cum maiore deuotione, ac feruentiori fide concurrunt, seruitur Deo obsecrationibus, & perceptione sacri pabuli, id est, corporis Christi, & diuini verbi. Cū igitur semper & vbiq; sit Deus in cordib⁹ electorū; plenius & perfectius eos replet in Ecclesiis, cū in suo obsequio eos viderit promptiores. Verūtamē, si Deus vbiq; est; cū dicat: *Calum & terram ego impleo*; in manufactis est, continens, ac regens: sed nō ibi ita inhabitat, vt in cordibus electorum: hic enim inhabitat etiam per gratiam: In illis verò est, per essentiam, potentiam, & præsentiam.

Explicit liber.

ERMEN-
GARDVS CON-
TRA VVALDEN-
SIVM SECTAM.

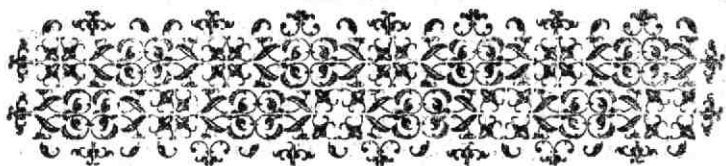
Nunc

Primum in lucem prolatus.

INDEX CAPITVM HVIVS OPVSCVLI. LICET FINE MV- TILI.

- CAP. I.** *Deum esse rerum omnium creatorem.*
II. *Non esse duos Deos.*
III. *Legem Mosaicam à vero Deo datam & latam.*
IV. *Mosen non fuisse Magum.*
V. *Matrimonium esse licitum.*
VI. *Conceptionem & Natiuitatē Ioannis Baptista à bo-
no Angelo annunciatam esse.*
VII. *De Christi Incarnatione, Natiuitate, Passione, Mor-
te, Resurrectione; & num verè manducauerit ac
biberit.*
VIII. *De Ecclesijs manufactis.*
IX. *De Altaribus.*
X. *De cantu Ecclesiastico.*
XI. *De Sacramento corporis & sanguinis Christi.*
XII. *De Sacramento Baptismi.*
XIII. *De Sacramento Pœnitentiæ.*
XIV. *De impositione manuum.*
XV. *De esu carniū & aliarum quarundam rerum.*
XVI. *De Resurrectione mortuorum.*
XVII. *De inuocatione Sanctorū, & precibus pro defunctis.*
XVIII. *De iuramento.*
XIX. *De occisione hominis.*

SANCTI SPIRITVS ADSIT
NOBIS GRATIA.

INCIPIIT OPVS
SCVLVM *ERMENGAVDI; * Ermengardi.
CONTRA HÆRETICOS QVI DICVNT ET CREDVNT MVDVM ISTVM, ET

omnia visibilia non esse à Deo facta, sed
à diabolo.

CAPVT I.

Deum esse rerum omnium creatorem.

HÆRETICI dicunt & credunt mundum istum, & omnia, quæ in eo videntur, videlicet, cælum, quod videmus, & solem & lunam & stellas, & terram, & omnia animalia, & homines, & ea, quæ in ea videntur, mare & pisces, & omnia, quæ in eo videntur, vel sunt, dicunt in absconditis suis, ab omnipotenti Deo non esse facta, sed à Principe malignorum spirituum. Quibus hæreticis, & eorum isti malitioso errori plurimæ noui Testamenti auctoritates sunt contrariæ.

Habetur in Euangelio B. Ioannis, qui contra hæreticos talem errorem affirmantes scripsit dicens: *In Ioan. 1.*

M

princi-

Qua Ermengardus breuiter attingit, ea copiosissime exequitur. F. Moneta loci tam in Ebrardo & Bernar de citati.

principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Hoc erat in principio apud Deum. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. In hoc manifestum est, quod Deus omnipotens, pater, & filius, & Spiritus sanctus, creauit & fecit omnia visibilia & inuisibilia, vt B. Apostolus Paulus in Epistola ad Hebræos testatur dicens; Fide intelligimus secula aptata esse

Heb. 11.

Hebra. 3.

Actor. 14.

Verbo Dei. Item in eadem Epistola: Qui omnia creauit, Deus est. Item, in Actibus Apostolorum inuenitur, quod omnes Apostoli & discipuli in vnum congregati vocem suam vnanimiter leuauerunt dicentes: Domine Deus, tu, qui fecisti calum & terram, & mare, & omnia, qua in eis sunt, &c. Item, quod Ioannes in Apocalypsi dicit: Et Angelus quem vidi stantem supra mare, & super terram, leuauit manum suam ad calum, & iurauit per viuentem in secula seculorum, qui creauit calum & terram, & omnia, qua in eis sunt, &c. Item in eodem; Time te Dominum, & date illi honorem; quia venit hora iudicij eius; & adorate eum, qui fecit calum & terram, mare, & omnia, qua in eis sunt, & fontes aquarum. Item Paulus in Epistola ad Hebræos dixit: Et tu in principio Domine terram fundasti, & opera manuum tuarum, sunt cali. Item in Euangelio secundum Matthæum: Confiteor tibi pater cali & terre, &c. Item Ioannes de eodem; Et mundus per ipsum factus est, &c.

Apo. 10.

Apo. 14.

Hebr. 3.

Matth. 11.

Ioan. 1.

Et ista auctoritates noui Testamenti vobis sufficiant: quamuis multa auctoritates in nouo & veteri Testamento, & in Prophetis eadem testificantes, quod Deus creauit & fecit omnia visibilia & inuisibilia, inueniantur. Item in Actibus Apostolorum Paulus & Barnabas; Viri fratres, annuntiamus vobis, ab his vanis

Act. 14.

vanis

vanis conuerti ad Deum viuum & verum, qui fecit celum
& terram, & omnia, qua in eis sunt, dans pluuias de calo,
& tempora fructifera, implens cibo & latitia corda vestra.

C A P V T II.

Non esse duos Deos.

Hoc quod hæretici dicunt, duos esse Deos, Hæretici dicunt, duos esse Deos, unum bonum, alium, malignum. vnum omnipotentem, & alium, malignum, cōtra omnem diuinam scripturam sentiunt. Quia, omnis scriptura, diuinitus inspirata, noui & veteris Testamenti, & omnium Prophetarum, vnum Deum solummodò affirmat. Dicit enim B. Paulus in Epistola ad Ephesios; *Vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma Vnus est Deus & pater omnium, qui est super omnia, & in omnibus nobis.* Ephes. 4. Item Marcus in Euangelio; Marc. 12, Quidam de Scribis interrogauit Dominum Iesum, quod esset omnium primum mandatum: Iesus autem respondit ei; *quia primum omnium mandatum est; Audi Israel; Deus tuus, Deus vnus est. Et diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, &c.* Et ait illi Scriba; *Bene magister in veritate dixisti, quia vnus est Deus, & non est alius præter eum.*

C A P V T III.

Legem Mosaicam à vero Deo datam & latam.

Dicunt hæretici, *Legem Moysi quam Veterem dicimus, ab omnipotenti Deo non esse datam; sed, à principe malignorum spirituum.* Cui errori plu-

Matth. 5. rimæ auctoritates diuinarum scripturarum contradicunt. Dicit enim Dominus in Euangelio secundum Matthæum: *Nolite putare, quia veni soluere legem, aut Prophetas, non veni soluere, sed adimplere.* Ipse, qui filius Dei est, si lex à diabolo data fuisset, non dixisset; se eam adimplere; imò destrueret. Item; secundum *Luca, 2.* Lucam: *Postquam consummati sunt dies purgationis MARIE, secundum legem Moysi, tulerunt illum in Hierusalem, ut sisterent eum Domino, sicut scriptum est in lege Domini, &c. Et, ut darent hostiam, secundum quod dictum est in lege Domini.* Et iterum, *Et ut peracta sunt omnia secundum legem Domini, reuersi sunt in ciuitatem Galilæam suam Nazareth.* Et hoc certum est, & sine omni dubitatione, Christum, qui verus Deus, & verus homo est, non consentiret diabolicæ legis præcepta in se seruari, vel implere.

Ioan. 5. Item in Euangelio secundum Ioannem Dominus dicit; *Nolite putare; quia ego accusaturus sum vos apud patrem: Est, qui accusat vos Moyses, in quo vos speratis. Si enim crederetis Moysi, crederetis forsitan & mihi, de me enim ille scripsit. Si autem illius literis non creditis, quomodo verbis meis crederetis?* Ac si dicat, qui non credit verba veteris legis, & in fide sua non recipit, verba Euangelii ad suam salutem credere, vel recipere non potest. Item in Euangelio secundum Lucam; Dominus dixit cuidam Legisperito, se interroganti, quid facere deberet, ut vitam possideret æternam, quærens ab eo, quid esset scriptum in lege? Ille peritus respondens dixit ei; *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex omnibus viribus tuis, & ex omni mente tua, & proximum tuum sicut teipsum:*
dixit-

Luca. 10.

dixit que illi; rectè respondisti; hoc fac & viues. Si enim lex Mōysi à Deo data non fuisset, nunquam Christus pro eâ obseruandâ, vitam promississet. Item in eodem Dominus testatur; *habent Moysen & Prophetas; audiant illos, &c.* In hoc apparet, quòd obseruatio legis & Prophetarum non permittit hominem ire ad pœnarum loca inferni.

Luca. 16.

Item in eodem; cùm Christus resurrexisset à mortuis, duobus discipulis euntibus in castellum Emaus, apprensus legem testificans dixit; *Nonne hec oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam? Et incipiens à Moysè, & in omnibus Prophetis, interpretabatur illis in omnibus scripturis, qua de ipso erant;* Si enim lex data esset à diabolò Moyse, nunquam Christus suis discipulis doceret, & interpretaretur. Item in eodem ipsa Veritas dixit; *quoniam necesse est impleri omnia, qua scripta*

Luca. 24.

sunt in lege Moysi, & Prophetis, & psalmis de me. Item in Euangelio secundum Matthæum; Dominus Pharisæis quærentibus; quare discipuli eius traditiones seniorum transgrederebantur? dicit; *Quare & vos transgredimini mandatum Dei, propter traditionem vestram? Nam Deus dixit; honora patrem tuum & matrem tuam; Et quicumque maledixerit patri, vel matri, morte moriatur.* Et certum est hoc testimonium de lege Moyse. Et Christus dixit, hoc testimonium à Deo esse dictum & datum: Ergò lex à Deo data est.

Ibidem.

Matth. 15.

Item in Actibus Apostolorum Paulus ait; *Annuntio vobis, DEVS, qui fecit calum & mundum, & omnia, qua in eo sunt; hic cali & terra cùm sit Dominus.* Idem Paulus in eodem (lib.) excusans se aduersus Iudæos, de his, de quibus accusabatur ante Felicem præsidem

Actor. 17.

Actor. 24.

Rom. 8. Cæsareæ dicens; *Confiteor hoc tibi, quod secundum sectam, quam Iudæi dicunt hæresim, sic deseruis Deo meo patri, credens omnibus, quæ in lege & Prophetis scripta sunt.* Item Paulus in Epistola ad Romanos: *An ignoras, dicit: lex peccatum est? absit. Lex quidem sancta & bona, & mandatum sanctum, & iustum, & bonum.*

CAPUT IV.

Moyse non fuisse Magum.

Heb. 1. **I**TEM sunt quidam hæretici, qui Moysen Magum fuisse, asserunt, & omnipotentem Deum non ei fuisse locutum, nec, ei dedisse legem. Contra quem errorem Paulus in Epistola ad Hebræos scripsit dicens; *Multifariam, multisque modis olim Deus loquens patribus in Prophetis, nouissimè diebus istis locutus est nobis in filio.* Sed Moyses est vnus ex Prophetis, quibus Deus locutus est. Dicitur & *fidelis in Domo*, cui Deus locutus est: Item in eodem: *Omni namque domus fabricatur ab aliquo: qui autem omnia creauit, Deus est.* Et Moyses quidem fidelis erat, *in tota domo eius, tanquam famulus, in testimonium eorum verborum, quæ dicenda erant, Christus verò tanquam filius in domo sua: quæ domus, sumus nos, si fiduciam & gloriam spei vsque ad finem firmum retineamus.* Apostolus verò non eum esse Magum, sed fidelem in domo Dei esse famulum testatur.

Heb. 11. Item Moyses in multis scripturis noui & veteris Testamenti, ac Prophetarum amicus, & fidelis Dei dicitur. Sic B. Paulus in Epistola ad Hebræos de eo commemorauit dicens; *Fide Moyses grandis factus negauit se esse filium Pharaonis, magis eligens affligi cum populo Dei,*

lo Dei, quàm temporalis peccati habere iocunditatem, maiores diuitias estimans thesauro Aegyptiorum improprium Christi. Aspiciebat enim in Dei remunerationem: quia hoc apparet certissimè, quoniam B. Paulus de Moyse, & de lege Moyse, & de Deo Hebræorum non diffidebat: sed Moysem & sanctum, & bonum, & legem sanctam & bonam, & Deum Hebræorum omnipotentem Deum asserbat, & corde credebat.

C A P V T V.

Matrimonium esse licitum.

Heretici secundum Tatianum hæreticum, qui matrimonium damnabat omne; matrimonium maris & feminæ ad invicem commiscentes, nullo modo posse saluari dicunt & credunt. Sed huic errori multa testimonia diuinarum scripturarum noui & veteris Testamenti sunt contraria.

Habetur in Euangelio secundum Matthæum, quòd Dominus Pharisæis se interrogantibus dixit, *Si licet homini dimittere uxorem suam, quacunque ex causa?* *Matth. 19.*
 Qui respondens, ait eis: *Non legistis, quia, qui fecit ab initio masculum & feminam fecit eos, & dixit: propter hoc, dimittet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo, in carne vna. Itaque iam non sunt duo, sed vna caro. Quod ergò Deus coniunxit, homo non separet.* Sed Christus ad hoc venit in hunc mundum, vt hominè ab omni malo separet, & feminam similiter. Sed omne, q̄ impedit hominem à vita æterna, malū est; sed, si malū esset (vti) matrimonio, nunquam prohiberet
 Christus

- Marc. 10.* Christus separari: nec etiam consentiret: qui in nullo malum consensit. Item in Marco de eodem: *Ab initio autem creatura, masculum & feminam fecit eos DEVS, &c.* Item in Luca; *Fuit in diebus Herodis regis Iudaea sacerdos quidam nomine Zacharias, de vice Abia, &c.* Erant autem ambo iustiantes Dominum, incedentes in omnibus mandatis & iustificationibus Domini sine querela. Sequitur itaque; quoniam iustierant, saluabantur. Et non erat filius illis; eo quod Elizabeth esset sterilis, & ambo processissent in diebus suis. Et etiam notandum, quod non stetit per virum, quod non haberet filium: sed per mulierem, quia sterilis erat. Et Angelus Domini apprensus Zacharia in templo, dixit ei: *Ne timeas Zacharia: quia exaudita est oratio tua. Vxor enim tua pariet tibi filium, & vocabis nomen eius Ioannem, &c.* Erit enim magnus coram Domino; & Spiritu sancto replebitur adhuc ex utero matris sue. Item, unde hoc sciam? Ego enim sum senex, & vxor mea, processit in diebus suis. Et nota, quia hoc dixit, non credens verbis Angeli propter vxoris senectutem, quia ipsa praeceperat conceptiuam aetatem. Item; Innuebant patri eius; quem vellet vocari eum. Euangelista non vocare eum patrem, nisi haberet filium. Nemo enim potest esse pater naturalis, nisi filium naturalem habeat. Item; *Zacharias pater eius impletus est Spiritu sancto.* Ecce trina paternitatis affirmatio. Et Euangelium non aufert eis, quin sicut iusti ambo ante Dominum pro generatione filij: si incedant in omnibus mandatis Domini; nec in Veteri Testamento, nec in nouo.
- 1. Corin. 1.* Item in Epistola ad Corinthios Apostolus dans consilium fidelibus Christianis, dixit: *Propter fornicatio-*

cationem unusquisque suam uxorem habeat, & unaqueque virum suum. Vir uxori debitum reddat; similiter & uxor viro. Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir; similiter autem & vir corporis potestatem non habet, sed mulier. Nolite fraudare inuicem, nisi forte ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi. Id est, nolite continere, altero nolente. Item in eodem; Dico autem non nuptis, sed viduis, si sic permanserint, sicut ego; quod si non continent, nubant: Melius est enim nubere, quam vri. His autem, qui matrimonio iuncti sunt, precipio non ego, sed Dominus; uxorem à viro non discedere, quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari. Item sequitur: si quis ergò uxorem habet infidelem, & hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam, &c. Sanctificatus est enim vir infidelis per mulierem fidelem: & è conuerso: Aliò qui filij vestri immundi essent. Nunc autem mundi sunt. Non credit Apostolus, virum & uxorem, si sunt fideles, pro redditione maritalis debiti amittere suam sanctitatem; si cætera eorum opera sint bona.

Item Apostolus in eadem; Si acceperis uxorem, non peccasti; Et, si nupserit virgo, non peccauit. Idem in eadem Apostolus ait: qui matrimonio iungit virginem suam, bene facit: & qui non iungit, melius facit. Hæc præcepta supra dicta Apostolus suis discipulis non daret, & hæc verba eis non scriberet, si propter hoc coniugale factum crederet eos esse damnandos.

Item Apostolus in Epistola ad Timotheum; Spiritus manifestè dicit, quia in nouissimis temporibus discedent quidam à fide, attendentes spiritibus erroris, & doctrinis demoniorum; in hypocrisi loquentiū mendacium, prohibentium nubere. Et nota, quòd spiritus sanctus apertè manifesta-

nifestauit quosdam de fide discedere, & eos (doctrinis) dæmoniorum adhærere, mendacium in hypocrisis loqui. Et illi tales, nubere prohibent. Item in eodem Apostolus; *Volo iuniores nubere, filios procreare, matres familias esse, nullam occasionem dare aduersario maledicti gratia.* Et nota; q̄ Apostolus non credidit, pro hoc facto esse aliq̄ damnationis occasionē cōiugatis.

Item habemus in Epistola I. B. Petri. B. verò Petrus Apostolus qui princeps omnium Apostolorum, à Deo constitutus fuit, & etiam totius Ecclesiæ caput, *Matth. 16.* vt in Euangelio Christus ait, *Tu vocaberis Cephaz, & in eodem, Tu es Petrus, & super hanc petram edificabo Ecclesiam meam,* postquam viris, fidelibus Christianis doctrinam suam scripssisset, scripsit mulieribus, qualiter propriis viris suis subiectæ essent, humilitatē seruantes, & modestiã dicens: *Similiter & mulieres subdita sint viris suis; vt & si qui non credunt verbo, per mulierum conuersationem sine verbo lucrifiant, &c. sic enim aliquando sanctæ mulieres, sperantes in Deo, ornabant se suis viris, sicut Sara, obediebat Abraha, Dominum cum vocans, cuius estis filia, beneficientes, &c.* Hic innuit B. Petrus viros ab vxoribus, & vxores à viris nō discedere; quia Abraham à Sara, vxore sua, non discessit, nisi per mortem: sed, nutu Dei cognouit eam, & filium genuit, sicut Elcana, Annam, & Ioachim Susannam.

2. Cor. 11. Item B. Paulus in Epistola ad Corinthios; *Volo vos scire, quòd omnis viri caput est Christus, caput autem mulieris est vir, caput verò Christi, est Deus. Non vir ex muliere, sed mulier ex viro. Etenim non est creatus vir propter mulierem, sed mulier propter virum. Veruntamen, neque vir sine muliere, neque mulier sine viro, in Domino.*

Item

Item habetur secundum Ioannem; quod saluator noster, & mater eius, & discipuli eius vocati venerunt ad nuptias, & in iisdem nuptiis, initium signorum suorum coram discipulis suis fecit, scilicet de aqua vinum. Propter hoc certissimum est, nuptias esse bonas, quia non est credendum, nisi bonæ essent, Christum venisse: Nec tantum (quia) miraculum in eas fecisse. Item Paulus in Epist. ad Corinth. *Mulier alligata est lege viri, quanto tempore vir eius vivit; quod si dormierit vir eius, liberata est à lege viri; & cui vult, nubat, tantum in Domino.* Item Paulus ad Timotheum: *Saluabitur mulier per generationem filiorum, si permanserit in fide, & dilectione, & sanctificatione, & sobrietate.*

Ioan. 2.

1. Corin. 7.

1. Tim. 2.

C A P V T VI.

Conceptionem & Natiuitatem Ioannis Baptistæ à bono Angelo annunciatam esse.

Item Ioannem Baptistam non à bono Angelo, sed à dæmoniaco nunciatum fuisse. Nec bonū eum esse credunt. Sed contra hunc errorem multa in Euangeliis testimonia inueniuntur: vt in Euangelio B. Ioannes scripsit; *Fuit homo missus à Deo, cui nomen erat Ioannes. Hic, venit in testimonium, &c.* Item idē in eodem testatus est de Christo; *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.* Item; testimoniū Ioannes perhibuit de Christo; *Qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit; super quem videris spiritum Dei descendentem, & manentem super eum, hic est, qui baptizat in Spiritu sancto, &c.* Item in eodem; *Qui habet sponsam, sponsus est,*

Ioan. 1.

ibidem.

ibidem.

Ioan. 3.

sus est: Amicus autem sponsi, qui stat, & audit cum gaudio, gaudet propter vocem sponsi. Hoc ergo gaudium meum impletum est. Item in Euangelio secundum Matthæum Christus ipsum Ioannem Baptistam commendat dicens: Amen dico vobis; non surrexit inter natos mulierum maior Ioanne Baptista. Item; Quid existis in desertum videre? Prophetam? Dico vobis, & plus, quàm Prophetam. Hic est enim, de quo scriptum est; Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam, qui praparabit viam meam ante te. Qui de Ioanne sentit malum, vel peruersè, contra Christum, & contra Apostolos, & contra Catholicam fidem est.

Matth. 4. Habemus in Euangelio, quod ipse Ioannes Baptista in flumine Iordanis Christum baptizavit, & Spiritum sanctum in specie columbæ super eum descendentem vidit, & cælos apertos, & vocem patris dicentis: *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi benè complacui.* Si ipse esset à maligno spiritu nunciatus, ut hæretici dicunt; nunquam Christus ab eo se permitteret baptizari: nec tantum sacramentum ab eo vellet initiari. *Item in Matthæo, ipse Christus eum approbat dicens Pharisæis; Amen amen dico vobis, quia publicani & meretrices precedunt vos in regnum Dei. Venit enim Ioannes Baptista ad vos in via iustitiæ, & non credidistis ei: Publicani & peccatores & meretrices crediderunt ei. Vos autem eum videntes, nec pœnitentiam habuistis postea, ut crederetis ei.*

Matth. 21. Ecce Christus de Ioanne Baptista asseuerat dicens; quod in viam iustitiæ in qua itur ad regnum Dei, ipse Ioannes in ea ambulabat, & eam prædicabat. Quod non ageret, si malignus, vel à maligno spiritu fuisset nunciatus. *Item in Euangelio secun-*

secundum Ioannem de commendatione Ioannis Baptistæ: *Vos misistis ad Ioannem: ipse testimonium veritati perhibet. Ego autem non ab homine testimonium accipio: sed, hoc dico, ut vos salui sitis: Ille, erat lucerna ardens & lucens. Voluistis autem vos exultare ad horam in luce eius.* Ioan. 5.

CAP V T VII.

*De Christi Incarnatione, Natiuitate, Passione, Morte, Resurrectione, & num
verè manducauerit ac
biberit.*

DE Incarnatione Christi sunt quidam hæretici: inter istos Condomanam hæresin sequentes; qui dicunt, *Christum non ex femina natum; nec habuisse veram carnem; nec verè mortuum; nec quidquam passum: sed simulasse passionem. Nec credunt eum manducasse; nec, bibisse; & quasi phantasticum corpus habuisse; nec eum resurrexisse.*

Contra hunc errorem hæreticorum eorum, qui non credunt Christum de Virgine femina fuisse natum, destruendum, testimonium habemus in Matthæo: *Cum natus esset Iesus in Bethlehem Iudæ.* Matth. 2. Idem in ibidem. eodem; Apparuit Angelus Domini in somnis Ioseph dicens; *Surge, & accipe puerum cum MARIA matre eius, &c.* Item in Euangelio secundum Lucam; Luca. 2. *Ascendit autem Ioseph à Galilæa in Bethlehem ciuitatem, ut profiteretur ibicum MARIA desponsata sibi uxore prægnante. Et impleti sunt dies, ut pareret; & peperit filium suum primogenitum, &c.* Idem in eodem; Angelus,

Domini natiuitatem pastoribus nunciauit dicens: *Ecce enim Euangelizo vobis gaudium magnum, quoderit omni populo; quia natus est vobis hodie saluator, qui est Christus Dominus, in ciuitate Dauid. Et hoc vobis signum: inuenietis infantem pannis inuolutum, & positum in praesepio.*

Item in eodem: *Postquam consummati sunt dies octo, ut circumcideretur puer, vocatum est nomen eius Iesus: quod vocatum est ab Angelo, priusquam in utero conciperetur.*

Ibidem.

Item in eodem; *Cum factus esset Iesus annorum duodecim; ascendentibus illis Hierosolymam, secundum consuetudinem diei festi, consummatisque diebus, cum redirent, remansit puer Iesus in Hierusalem; & non cognouerunt parentes eius, &c. Et Iesus proficiebat aetate & gratia, & spiritu sancto apud Deum, & homines.* Item in Epistola ad

Galat. 4.

Galatas, Paulo attestante; Christum natum fuisse ex muliere, cum dixit; At ubi venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum natum ex muliere, factum sub lege, ut eos, qui sub lege erant, redimeret.

Ioan. 18.

Habemus etiam plura testimonia de Christi conceptione, natiuitate, circumcisione, pueritia, aetate, adolescentia. Item Ioannes de natiuitate; *Ego in hoc natus sum, & ad hoc veni, ut testimoniū perhibeam veritati.*

De incarnatione Christi, testimonia aduersus hæreticos qui non credunt Christum habuisse veram carnem, sed aërium corpus eum assumpsisse.

Ioan. 19.

Sed contra hunc errorem Ioannes Euangelium suum scripsit dicens: *In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum, &c. Et Verbum caro factum est, & habitauit in nobis.* Item in eodem; *Iudæi rogauerunt Pilatum, quoniam Parasceue erat, ut non remanerent corpora in cruce sabbato, &c. ut eorum crura frange-*

frangerentur. Et milites quidem primi fregerunt crura, & alterius, qui crucifixus est cum eo; Ad Iesum autem cum venissent, ut viderunt eum iam mortuum, non fregerunt eius crura, sed unus militum lancea latus eius aperuit; & continuo exiit sanguis & aqua: Et qui vidit, testimonium perhibuit; & verum est testimonium eius. Et Ioannes in Epistola 1. dicit: Omnis spiritus, qui confitetur Iesum in carne venisse, ex Deo est. Et, omnis spiritus, qui soluit Iesum, ex Deo non est, id est, negat eum * carnalem esse hominem, Et hic est Antichristus. Item in eadem: Et scimus, quoniam filius Dei venit, & induit carnem pro nobis, & mortuus est, & resurrexit à mortuis, pro nobis. Item idem Ioannes in secunda Epistola: Iam multi seductores exierunt in mundum, qui non consentunt Iesum Christum in carne venisse. Hic est seductor & Antichristus. Omnis, qui recedit, & non manet in doctrina Christi, Deum non habet. Qui permanet in doctrina, hoc est, in fide Apostolica, hic, & patrem, & filium habet. Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non affert, sed Iesum Christum in carne venisse negat; nolite recipere eum in domum, nec aue ei dicatis. Qui enim dicit illi, Aue, communicat operibus illius in malignis.

1. Ioan. 4.

* ex carne
Sera com-
positum.
Ibidem.

Ibidem.

Item Paulus in Epistola ad Romanos; Quod ante promiserat per Prophetas suos in scripturis sanctis, de filio suo, qui factus est ei ex semine David secundum carnem, qui predestinatus est filius Dei, &c. Item Petrus in Epistola prima: Christo ergo passo in carne, & vos eadem cogitatione armamini, quia, qui passus est in carne, desit à peccatis.

Rom. 1.

1. Pet. 4.

Item contra eosdem hæreticos, qui non credunt Christum passum, nec fuisse mortuum: contrahunc errorem

rem

Matth. 27. rem Matthæus in Euangelio scripsit dicens; **I E S U M** flagellatum Pilatus tradidit Iudæis ut crucifigeretur, *Tunc milites præsidis suscipientes Iesum in pratorio exuentes chlamydem coccineam circumdederunt ei, & plectentes coronam de spinis, posuerunt super caput eius, & arundinem in dextera eius, &c.* *Item in eodem; Tunc crucifixerunt eum, &c.* *Item in eodem; Tunc unus militum accepta lancea, punxit latus eius, & exiuit sanguis & aqua.* Hæc de Christi passione, & eius morte, Cæteri Euangelistæ in Euangeliiis suis hæc eadem testificantur. *Item Act. 2.* in Actibus Apostolorum, Petrus stans cum omnibus Apostolis inter Iudæos, dixit; *Viri Israëlita, audite verba hæc: Iesum Nazarenum, virum approbatum à Deo, verbis, virtutibus, prodigijs & signis quæ fecit per illum Deus in medio vestri, sicut vos scitis: hunc desinito consilio, & præscientia Dei traditum, per manus iniquorum affligentes interemistis; quem Deus suscitauit solutis doloribus inferni.* Et hoc testimonium (est) de passione, & morte Christi, & etiam de resurrectione, quod omnes Apostoli in eodem loco manentes testificati sunt.

1. Pet. 2. *Item Petrus de passione Christi in Epistola 1. Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia eius, &c.* *Cum pateretur, non comminabatur; qui peccata nostra pertulit corpore suo super lignum; cuius morte sanati sumus.* *Item Paulus in Epistola ad Romanos de morte eius dixit; quoniam cum adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est.* *Idem in eadem; Christus Iesus, qui pro nobis mortuus est, imò, qui & resurrexit; Et de his plura testimonia habentur.*

De Christi resurrectione contra hæreticos, qui non credunt Christum resurrexisse à mortuis. **Matthæus**

thæus in Euangelio de resurrectione Christi dicit: *An-* Matth. 28.
gelus dixit mulieribus; nolite timere: scio, quod Iesum, qui
crucifixus est, quaritis. Non est hic, surrexit, sicut dixit.
 Hoc idem testatur Marcus & Lucas in Euangeliiis suis.
 Item Ioannes in Euangelio dicit; *Soluite templum hoc,* Ioan. 2.
& in tribus diebus excitabo illud. Ille autem dicebat de tem-
plo corporis sui. Cum ergo resurrexisset à mortuis, recorda-
ti sunt discipuli eius, quia hoc dicebat, &c. Item in Euan- Luca 24.
 gelio secundum Lucam, humanam carnem Chri-
 stum habere, testimonium affirmans: *Videte manus*
meas & pedes meos; quia ego ipse sum: palpate & videte;
quia spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis ha-
bere. Et cum hoc dixisset, ostendit eis manus & pedes. Item
 Ioannes in Euangelio de carnis resurrectione; *Venit* Ioan. 20.
Iesus ianuis clausis, & stetit in medio discipulorum suorum,
& dixit eis, pax vobis. Deinde dicit Thoma; infer digitum
tuum huc, & vide manus meas; & offer manum tuam, &
mitte in latus meum, & noli esse incredulus, sed fidelis.

Sunt quidam hæreticorum, qui non credunt,
 quod Christus manducauit, & bibit, dum cum suis
 discipulis manebat ante passionem. Sed contra hunc
 errorem destruendum habemus in Euangelio, secū-
 dum Matthæum testimonium, quod ipse Christus, Matth. 11.
 qui est Veritas, protulit dicens: *Venit enim Ioannes Ba-*
ptista, neque manducans panem, neque bibens vinum, &
dicunt; demonium habet. Venit filius hominis manducans,
& bibens, & dicunt; Ecce homo vorax, & potator vini, pu-
blicanorum & peccatorum amicus. Hoc idem testatur
 Lucas in Euangelio. Item Lucas in Euangelio, testi- Luca. 7.
 monium perhibet, quod ipse manducauit dicens;
Rogabat autem quidam de Phariseis, ut manducaret cum
 illo.

illo. Certissimum est, eum manducasse; aliter non inuitaretor ab aliquo, ad manducandum.

Luc. 11. Item eòdem Lucas; *Rogauit quidam Phariseus, ut pranderet apud se; & ingressus recubuit. Idem in eòdem testatur; Et factum est, cum intraret Iesus in domum cuiusdam principis Phariseorum manducare panem.* Item Ioan. 4. Ioannes in Euangelio: *Rabbi, manduca.* Hoc dixerunt ei discipuli sui, cum venissent à Samaria, afferentes cibos, quos emerant, &c. Si aliquis obiiciat; cum illis dixisse; *habeo alium cibum manducare, quem vos nescitis.* Verum est, quia ipse Christus duobus cibis utebatur, scilicet carnali & spirituali, hoc, de spirituali dixit. Nec enim minus est credendum, quod cæteri Euangelistæ testantur, eum usum fuisse cibo temporali.

Matth. 26. Item in Euangelio secundum Matthæum, quam, dō interrogauerunt eum discipuli dicentes: *Vbi vis, paremus tibi, comedere Pascha?* dixerunt, *tibi, non, sibi parare Pascha:* quod certificat, eum manducasse cibum temporalem, dum erat cum illis. Item in eodem testimonium (est,) quod ipse Christus dixit: *qui intingit mecum manum in paropsidem, hic me tradet.* Non est credendum, quod ipse Christus manum in paropsidem intingeret, nisi manducaret. Hoc idem Marcus & Lucas testificantur in Euangelis suis. Hæc testimonia sunt de Christi comestione, antequam pareretur.

Luc. 24.

Post passionem verò suam testatur Lucas in Euangelio eum coram discipulis suis manducasse dicens; *Habetis hic aliquid, quod manducetur.* At illi obtulerunt

lerunt ei partem piscis assi & fauum mellis. Et cum manducasset coram eis, sumens reliquias, dedit eis. Ibidem Lucas in Actibus Apostolorum testatur dicens; Et concessens precepit eis, ab Hierosolymis ne discederent. Et ita certissimum est ac firmum, Christum, antequam pateretur, omnibus actibus humanis uti, ut Paulus in Epistola ad Philip. testatur dicens; Hoc enim sentite in vobis, quod & in Christo Iesu, qui, cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se aequalem, sed semetipsum exinaniuit formam serui accipiens, & habitu inuentus ut homo, humiliavit semetipsum usque ad mortem. Et ista de Christi humanitate sufficient.

C A P V T VIII.

De Ecclesiis manufactis.

DE Ecclesiasticorum institutionibus in veteri Testamento legitur, quod Dominus Moyse si tabernaculum non manufactum in monte ostendit dicens; *Vade, & fac tabernaculum non manufactum simile huic, in quo habitem inter illos, quando loquar ad te: in quo offerantur à sacerdotibus dona, & libamina, & sacrificia, & hostia & oblationes allata à populo Israëlítico.*

Tunc Moyses secundum præceptum Domini fideliter peregit. Et post Moysen, quando populus Israël intrauit terram promissionis detulit illud secum in Silo; in quo erat arca Testamenti; intra quam erat vna aurea

continens manna, & tabulæ Testamenti, & virga Aaron, quæ fronduerat.

Deinde post multum tempus, Salomon filius David, iussu Domini ædificauit templum manufactum in Hierusalem; in quo omnis populus Israeliticus ad adorandum & sacrificandum conueniebat: sicut & Patres eorum in priori Tabernaculo venire consueuerant: ita obseruantes legalia præcepta Dominica, vsque ad aduentum Christi.

Veniens autem Christus, nolens destruere legem, sed adimplere, à suis parentibus voluit in eo præsentari, & secundum legem datam à Deo, sicut mos erat offerri. Inuenitur post hoc, eum venisse in templum in adolescentia cum parentibus suis, cum XII. esset annorum. Post triginta verò annos suæ ætatis, venit Hierusalem, vt inuenitur in Euangelio secundum Matthæum; & intrauit in templum, & omnes euentes & vendentes eiecit de templo dicens; *Domus mea, domus orationis vocabitur*; Nam & ipse Christus testificatus est templum domum Dei esse, (&) orationis. Item Marcus idem testimonium iisdem verbis protulit in Euangelio suo: & etiam prohibebat, ne quisquam ferret vas per templum. Item Lucas his verbis testatur in Euangelio suo. Item Ioannes in Euangelio suo scripsit dicens; *Et Iesus inuenit in templo vendentes boues & aues, & columbas, &c.*

Inuenitur in Euangeliiis, quod Christus multoties venit in templum, ibique docebat populum; Et in eo multa signa & miracula in curationibus infirmorum faciebat, vt Matthæus Euangelista narrat; *Et accesserunt ad Iesum cæci & claudi, & sanauit eos.* Habemus

Luc. 2.
Ibidem.
Ibidem.

Matth. 21.

Marc. 11.

Ioan. 2.

bemus & in Euangeliis, dum Iesus prædicando perambulasset ciuitates Israëliticas, intrabat potius synagogas Iudæorum, ibique docens populum de regno Dei; & in eis multa signa & mirabilia peragebat, vt dicitur in Matthæo. *Et circuibat Iesus ciuitates omnes & castella, docens in Synagogis eorum, & prædicans Euangelium, & curans omnem languorem, & omnem infirmitatem.* Item in Euangelio Matthæi ipsemet testatur dicens vobis; *quotidie apud vos sedebam docens in templo.* Iisdem verbis testatur Ioannes in Euangelio suo: *Ego semper docui in synagoga, & in templo, quo omnes Iudæi conueniunt; & in occulto locutus sum nihil.*

Matth. 21.

Matth. 9.

Matth. 26.

Ioan. 18.

Si obiicitis nobis, quòd sæpius prædicabat in aliis locis, quàm in templis, vel in synagogis: verum est; sed propter turbarum multitudinem ad se venientium, ne essent impedimento ministris templi & synagogarum; ne minus redderent vota sua: & ea, quæ sibi iniuncta erant; in montibus, & in aliis locis discedebat.

Post ascensionem verò eius discipuli, Christum magistrum suum & saluatorem imitari cupientes, quandiu in Hierusalem morarètur, quotidie in templum orare veniebant, vt in Actibus Apostolorum inuenitur; *quotidie erant Apostoli perdurantes & orantes vnanimiter in templo.* Et iterum, *Petrus & Ioannes ascendebant in templum, vt orarent, ad horam orationis nominam.* Item in eodem; cum Annas princeps sacerdotum, & omnes, qui cum illo erant, iniecerunt manus in Apostolos, & posuerunt illos in custodia publica: *Angelus autem Domini per noctem aperiens ianuam carceris, & educens eos, dixit; Ite, & stantes loquimini in*

Actor. 2.

Actor. 3.

templo plebi omnia verba vitæ huius. Vnde habuit initium domus orationis manufacta, quam nos Ecclesiam vocamus.

Cùm Apostoli, & eorum discipuli ab Hierusalem essent expulsi, & per diuersas mundi partes, Dei voluntate, fuissent dispersi, & in ciuitatibus vniuersis Iudæorum vidissent ædificia synagogarum; transcentes ad gentes, diuersorum templa idolorum intra ciuitates eorum inuenientes; in quibus sua vota, & sua sacrificia dæmoniorum idolis offerentes, & adhæc persoluenda, assiduè erant conuenientes: iniierunt Apostoli consilium à Spiritu sancto; vt à tanto errore, & maleficio facilius possent euellere; & à diabolicis vinclis, eos eruere; vt in nomine patris, & filij & Spiritus sancti domus manu factas ædificare iuberent: & ad instar templi eas ædificare ostenderent, in quibus fidelis populus ad baptizandum, & adorandum, & sacrificandum, ad verbum Dei audiendum, & ad omnia Christianitatis sacramenta percipiendum, fideliter ac deuotè conuenirent. Et in eas domos, quas propter congregationem populi in eis, *Ecclesias* vocamus; Apostoli ministros, videlicet Episcopos, presbyteros, diaconos ad Christi mysterium perficiendum, constituerunt, sicut in Actibus Apostolorum legitur: *Et cùm constituisset per singulas Ecclesias presbyteros, & orassent cum ieiunantibus commendauerunt eos Domino, in quem crediderunt.*

Act. 13.

2. Cor. 11.

Ex hoc habemus; quòd ab Apostolis presbyteri primitus in Ecclesia Dei fuerunt ordinati. Diaconos habemus in Epistola ad Corinthios: quos Apostolus

stolus

solus redarguens, domum, in qua erant fideles congregati, vocavit Ecclesiam dicens: *Nunquid non habetis domus ad manducandum, & bibendum? aut Ecclesiam Dei contemnitis, & confunditis eos, qui non habent? Quid dicam vobis, laudo vos; in hoc non laudo.*

Item ait Paulus in Epistola ad Corinthios. *Mulieres in Ecclesiis taceant. Non enim permittitur eis loqui; sed, subditas esse, sicut lex dicit. Si quid autem volunt discere; domi viros suos interrogent. Turpe est enim mulieri, loqui in Ecclesia.* 1. Corin. 14.

In hoc, & multis aliis dat Apostolus intelligere, quod omnis domus, ubi fideles congregati sunt, ad participandum Christi sacramenta, constituta, Ecclesia nominetur.

Item Ioannes in Epistola vltima dicens comminando Diotrephi, scripsit; *Propter hoc si venero, commonebo eius opera, quae facit, verbis malignis, garruens in nos: Et quasi non ei ista sufficiant; neque ipse suscipit fratres, & eos, qui suscipiunt, prohibet, de Ecclesia eicit.* Item Paulus ad Timotheum; *Si autem tardauero, ut scias, quomodo oporteat te conuersari in domo Domini, quae est Ecclesia Dei viui, &c.* 1. Tim. 3.

In his Testimoniis Apostolorum supra scriptis, & in aliis multis in hoc tractatu inscriptis, planè ostenditur, quod *domus Dei, & domus orationis*, Ecclesia manufacta dicitur & intelligitur, in qua Christi sacramenta à ministris ordinatis ad salutem fidelium Christianorum perficiuntur.

CAPVT IX.

De Altaribus.

SED quoniam omnes hæretici Ecclesiam manu factam, & altaria, quæ in eis sunt, & sacramenta, quæ in eis à ministris Dei fiunt; & omnia ornamenta Ecclesiastica ad nihilum deputant, & ad salutem animarum nihil proficere dicunt, & despiciunt: ad hunc tantum errorem, & tam nefarium destruendum testimonia breuiter profereamus. Et primū de altari; sine quo Ecclesia manu facta esse non debet, nec * dici debet; in quibus munera, oblationes, & hostiæ pro peccatis offeruntur. Habemus in Euangelio secundum Matthæum; quòd ipsa veritas offerentem docet, (&) qualiter offerre debeat; instruit dicens; *Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersum te, relinque ibi munus tuum ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo; & tunc veniens, offeres munus tuum.* Hoc innuit ipse Christus, vt fideles habeant in Ecclesiis altaria, in quibus munera offerant.

* benedici
forte.

Matth. 18.

Luca, 2.

Item in Euangelio secundum Lucam: Inde Christus voluit offerri à parentibus suis in templo, secundum legem Domini: & offerri pro se hostias ad altare, quod erat in templo, scilicet *par turturum, aut duos pullos columbarum.* Ex hoc datur intelligi, quia sicut Christus offerri voluit altari, & pro se hostiam dari; vt omnes fideles, qui sunt in partibus mundi, vniuersim altaria habeant, in quibus, pro suis peccatis, Deo munera & oblationes offerant. Item Paulus de

Ius de eodem in Epistola ad Corinthios, discipulos suos instruens, vt habeant altaria, & in his Deo seruiant: & de altario donis Deo seruientes fiant participes, ita scripsit; *qui altario deseruiunt, cum altario participant.* 1. Cor. 9. Item Paulus; vt scriptum est in Actibus Actor. 21. Apostolorum, *obtulit in templo pro se, & pro ceteris; qui cum eo erant purificati, hostias ad altare; nolens despiciere, vel ad nihilum deputare altaria, sed exemplificauit.*

Item in Apocalypsi Ioannes testificatur, se vidisse altare in celo, in quo incensa multa, quæ sunt orationes sanctorum, ab Angelo offerebantur. Vnde Ibidem. B. Ioannes, quia in celo coram Deo altare aureum vidit; in terra, in Ecclesiis manu factis altare manu factum mundum & purificatum ædificari voluit.

Contra istos supra dictos errores, quasi maximam nubem testium veteris Testamenti, scilicet legis, Prophetarum & Psalmorum, possumus inducere. Sed quoniam ipsi hæretici respondere, (nec rationem reddere ad obiecta sibi testimonia veteris Testamenti legis & Prophetarum) nolunt; videlicet, quia ignorant: sed statim conuicti essent, propterea in his laborare nolimus, nisi tantum in his testimoniis, quæ de libris noui Testamenti decerpimus; quibus nolle respondere, nullam rationem reddere possunt; nunc iniustam occasionem habent.

C A P V T X.

De cantu Ecclesiastico.

Tem hæretici improbant Ecclesiæ cantum & laudes, quas Clerici de nouo & veteri Testamento reddunt Deo creatori suo. Con-

Ephes. 5. tra hunc errorem proferimus testimonium Pauli dicentis in Epistola ad Ephesios : *Impleamini Spiritu sancto, loquentes vobismet ipsis in psalmis & hymnis, & canticis spiritualibus, cantantes in cordibus vestris Domino; gratias agentes semper pro omnibus, in nomine Domini nostri Iesu Christi, Deo & patri.*

Coloss. 3. Item de eodem Paulus ad Coloss. dicens; *Verbum Christi habitet in vobis abundanter in omni sapientia, docentes & commonentes vosmetipsos psalmis & hymnis, & canticis spiritualibus in gratia cantantes in cordibus vestris Domino.*

Apoc. 5. Item Ioannes in Apocalypsi vidit **XXIV.** seniores, (qui) ceciderunt coram Agno, habentes singuli phialas aureas, plenas Odoramentorum, quæ sunt orationes sanctorum : & cantabant canticum novum dicentes ; dignus es, Domine, accipere librum, & aperire signacula eius : quoniam occisus es, & redemisti nos Deo in sanguine tuo.

Apoc. 14. Item in eodem Ioannes dicens; *Et vocem, quam audiui, sicut citharædorum citharizantium in citharis suis; & cantabant quasi canticum novum, ante sedem Dei. Et in alio loco: Habentes citharas Dei, & cantantes canticum Moysi serui Dei, &c.* Item Ioannes in eodem; *Audiui vocem magnam turbarum multarum in calo dicentium Alleluia; Laus & gloria & virtus Deo nostro est; quia vera & iusta iudicia eius sunt.*

C A P V T X I.

De Sacramento Corporis & Sanguinis Christi.

POSTquam de domo Domini, quæ est Ecclesia, aliqua, & non omnia, quæ nobis occurrunt, perstrinximus

ximus testimonia : de Sacramento corporis & sanguinis Christi, quod omnibus sacramentis est dignius: à quo, & cuius consecratio in domo Domini, quæ 1. Timot. 3. est Ecclesia Dei viui, Paulo attestante, celebratur; contra hæreticam prauitatem diuinam auctoritatem in medium proferamus.

Christus videns sibi imminere mortem, volens commendare nobis sacramentum corporis & sanguinis; accipiens panem & gratias agens, benedixit & fregit, deditque discipulis suis; & calicem similiter. Vnde Matthæus Euangelista; *Cænantibus autem* Matth. 26. *eis accepit Iesus panem, & benedixit ac fregit, & dedit discipulis suis, & ait: Accipite, & comedite: hoc est corpus meum, Et accipiens calicem, gratias egit, & dedit illis dicens; Bibite ex hoc omnes. Hic est enim sanguis meus noui Testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum.*

Item de eodem Marcus: *Et manducantibus illis, ac* Marc. 14, *cepit Iesus panem, & benedicens, fregit, & dedit eis, & ait; sumite, hoc est corpus meum; Et accepto calice, gratias agens dedit eis: Et biberunt ex illo, omnes. Et ait illis: Hic est sanguis meus, noui Testamenti, qui pro multis effundetur.* Item Lucas: *Et accepto pane, gratias agens, & fregit, &* Luc. 22, *dedit eis dicens: Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur; hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem, postquam cænauit dicens; hic est enim calix nouum Testamentum in sanguine meo, qui pro vobis effundetur.* Euangelistæ namque asserunt, quod Dominus accepit panem, & benedixit, & dedit discipulis suis dicens; *hoc est corpus meum.*

Nota singula; *accepit panē, benedixit, & fregit, & dedit.*

Non habetur in Euangelio, quod Dominus acceperit corpus suum, quod benedixerit; quod fregit, quod dedit discipulis suis. Sed testantur Euangelistæ, quod acceperit panem, & benedicens fregerit, & dederit eis dicens; *hoc est corpus meum: hic est calix meus novi Testamenti in sanguine meo, qui pro vobis fundetur.*

Sed hæretici dicunt; quod illud, *hoc* demonstratum pronomen, non refertur ad panem, quem in manibus tenebat, & cui benedicebat, & quem frangebatur, & suis discipulis distribuebat; sed, refertur ad corpus suum, quod hæc omnia perficiebat: Unde, eorum error, tam nequissimus originem habuit; ignorantès vim pronominis. Hoc, non potest relative referri, * nisi his, de quibus facta mentio: Sed in traditione huius sacramenti, de corpore suo mentio nulla tunc facta fuerat: ergò falsissimum est, quod autumant. Sed, sicut farina, & aqua, & sal, cum hæc tria commista fuerint & decocta amplius non sunt farina, neque aqua, neque sal, quæ antè fuerant; sed, verè panis purus est, & dicitur: Ita panis, quem post cœnam Iesus Christus manibus suis accepit: postquam hunc benedixit & fregit, corpus Christi, non panis intelligitur esse, & creditur: quem Christus saluator noster & redemptor in cœna suis discipulis dedit dicens; *Accipite, & comedite; hoc, est corpus meum.* Eâdem ratione, & de calice, postquam gratias agens dedit suis discipulis, & dixit eis, *bibite ex hoc omnes: hic est sanguis meus novi Testamenti, qui pro multis effunderetur in remissionem peccatorum.* Et addidit; *quotiescunque feceritis, hoc facite in meam commemorationem.*

* nisi ad
ea.

Hæc

Hæc verba, quæ à Christo in Cœnâ super istud sacramentum prolata fuerunt, maximè, quasi vltimum Testamentum, notari debent. Sed, cum dixit, *quotiescunque feceritis, hoc facite in meam commemorationem*, in his verbis indicatur; quòd Christus istud tantum, & tam sanctissimum sacramentum, noluit, ut ibi finem haberet; sed Apostolis suis, sicut cohæredibus, & eorum successoribus, hoc sacramentum, post suam passionem & resurrectionem, & ascensionem suam in sempiternum facere præcepit in memoriam suæ passionis, & in spe salutis æternæ.

Cùm Dominus Iesus discipulos suos congregasset, carnem suam, in specie panis; & sanguinem suum, in specie vini se daturum, illis promisit, ut in Euangelio B. Ioannis continetur, & dicit: *Panis, quem ego dabo vobis, caro mea est, pro mundi vita.* Iudæi autem hæc audientes, inter se litigabant, dicentes; *quomodo potest nobis dare carnem suam ad manducandum?* Propter huiusmodi litigationem; & quia intellexit, eos spiritualem intellectum non habere; sub certa assertionem dixit eis; *Amen amen dico vobis, nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis.* Et; *qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam; & ego suscitabo eum in nouissimo die.*

In his verbis notandum est, quod nemo potest habere vitam æternam, nisi manducauerit carnem ipsius, & biberit eius sanguinem, secundum hoc, quod ipse dixit. Sed ipse Christus noluit discipulos suos fallere, nec suum promissum exinaniri. Carnem verò suam, & sanguinem suum in specie panis

& vini in vltima coena, vt manducarent sine oris abhorritione, suis discipulis dedit. Sed quaecunque verba Christus dixit, certissima & verissima sunt; neque, in aliquo fallunt. Multa enim dixit, quæ vera sunt; quæ, si alius dixisset, nec vera esse viderentur, nec crederentur.

Ioan. 10.

Ille enim dixit; *Ego sum ostium; per me si quis introi-
erit, saluabitur. Ego sum pastor bonus: Ego sum panis vi-*

Ioan. 6.

*uus: Ego sum vitis, & vos palmites. Ego sum via, veritas
& vita.* Tanta enim est vis verbi Dei, atque virtus:

Ioan. 15.

vt omnia, quaecunque dixit, (facta sint) quod nul-
lum vnquam fallit, nec præterit, sicut dixit Psalmi-

Ioan. 4.

Psalm. 148.

sta; dixit, & facta sunt; mandauit, & creata sunt.

Et hoc notandum, quod Euangelista non posuit præteritum; sed, præsens; quamuis post passionem scriberet, intelligens & credens hoc; quemadmodum Christus dixit, se esse, & est, & semper erit; ita sua verba, quæ Christus in Coena protulit, coram suis discipulis, & eos docuit, eandem vim in se retinent, quam habuerunt in Apostolis in Sacramento panis & vini, scilicet corporis & sanguinis Domini; & eandem vim, & virtutem, & efficaciam in Dei ministris retinebunt vsque in finem seculi.

Postquam Dominus noster IESVS CHRISTVS, pro Iudæorum litigio, quod fiebat de carne sua, audiuit, & dixit eis; nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam & æternam resurrectionem: vt promissio manducationis eius sacramenti non videatur illis esse difficilis & inutilis, sed certa, & vtilissima; &, in præ-

præsenti tempore susceptibilis in specie panis & vini, quam eis in cœna dedit, & corpus suum distribuendum, asseruit, addit: *Caro enim mea, verè est cibus: & sanguis meus, verè est potus.*

Sed sunt quidam hæretici, qui credunt; audiendo verbum D E I, se manducare carnem filij hominis, & eius sanguinem bibere: quasi Christus nesciret dicere, qui omnia scit; *Verbum meum verè est cibus, & sanguis meus, verè est potus*, aliud verbum pro alio ponens. Ioan. 6.

Sed, cùm hoc dixit; *Caro mea, verè est cibus; & sanguis meus verè est potus*: non dixit, caro mea verè est auditus, vel intellectus; sed, operante spirituali gratia, caro mea, verè est cibus, & sanguis meus verè est potus.

Et hoc* propriè Christus dixit, & certissimum est, de sacramento panis & vini, quod in cœna eis tribuit; & quotidie à ministris D E I ordinatis hoc Sacramentum super altare in Ecclesia D E I consecratur cum ipsius verborum commemoratione: Sed, quia inde manducationis huius Sacramenti utilitatem benè percipientibus ostendere voluit, addidit: *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego, in illo: Et, Qui manducat me, & ipse vivet propter me.* * Propriè quia, verè realiter & substantia- liter corpus Domini comedimus, & sanguinem eius bibimus.

Et hæc est virtus huius Sacramenti, & utilitas benè percipiendi, quod consequitur: fidelem scilicet eum in Deo manere, & Deum, in eo. Et hic talis affert fructum multum, vt Ioannes testatur: *quia, sine me, vt dicit ipsa Veritas, nihil potestis facere.*

1. Cor. 11.

Beatus verò Paulus huius tanti, & tam certissimi sacramenti vim & vilitatem audiens & cognoscens, & credens, suos discipulos instruere verbis & actibus volens, nihil vtile ad eorum salutem eis subtrahens, vt suis semper subsequenter in memoria haberetur; in Epistola directa ad Corinthios scripsit dicens: *Ego enim accepi à Domino, quod & tradidi vobis; quoniam Dominus noster Iesus Christus, in qua nocte tradebatur, accepit panem, gratias agens fregit & dixit; Accipite, & manducate: hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur; hoc facite in meam commemorationem.* Et hoc notandum est, quod Christus iussit, discipulos hoc Sacramentum in sui memoriam facere; & vt illi suis discipulis traderent, sicut ipsi ab eo accipiebant, vt in memoriam ipsius, & suæ passionis per hoc sacramentum sempiterna in seculum seculi in fidelibus haberetur.

Ibidem.

Item; Similiter & calicem, postquam cœnavit dicens; *hic calix novi Testamenti est in meo sanguine; hoc facite, quotiescunque biberitis, in meam commemorationem, quotiescunque enim manducabitis panem hunc; & calicem bibetis, mortem Domini annunciabitis, donec veniat.* Itaque quicumque manducaverit panem, & biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis & sanguinis Domini. Sed, si, vt hæretici dicunt; panis & vinum consecratum nullam habent dignitatem; quare Apostolus poneret, indignè accipientem panem consecratum, corporis & sanguinis Domini esse reum? Quia, si quis panem simplicem comedat, reus esse corporis & sanguinis Domini non dicitur, non creditur.

Eti-

Et ideo Apostolus, * *antequam quislibet, hoc sacramentum videlicet panis & vini percipere voluerit; probet semetipsum, id est, purget seipsum à peccatis suis: Et sic, de pane illo edat, & de calice bibat.* * *monet.*

Item, ipse Apostolus reddit causam, quare percipiens purgatus à peccatis esse debet; cum dicit; *qui enim manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit, non diiudicans corpus Domini.* *ibidem.*

Item Apostolus approbans & affirmans hoc sacramentum panis & vini, esse corpus Domini, quod Corinthiis ostenderat verbo & facto, in Epistola eis transmissa scripsit dicens; *Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? Et panis, quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est? Non est in merito consecrantis, sed in virtute & veritate Spiritus sancti: quoniam vnus panis, vnum corpus multi sumus, omnes, qui de vno pane participamus.* *1. Cor. 10. ibidem.*

In hoc capite manifestat Apostolus Paulus, quod ipsemet hoc sacramentum, quod à Domino acceperat, faciebat. Similiter & ceteri Apostoli. Item, Paulus Apostolus in eadem: *Conuenientibus vobis in vnum, iam non est Dominicam cœnam manducare: vnusquisque enim suam cœnam presumat ad manducandum; Et, alius quidem esurit, alius autem ebrius est: Sed conuenire in vnum, & sua cibaria propria comedere, & nihil aliis largiri, sed inebriari, hæc facta non sunt, Dominicam Cœnam manducare, Apostolus reprehendendo Corinthios interrogans dicit; Nunquid domos non habetis ad manducandum & bibendum, scilicet, cibaria simplicia? Aut Ecclesiam Dei contemnitis, & confundi-*

Q

funditis eos, qui non habent? Laudo vos in hoc; quod simul conuenitis in unum in nomine Domini nostri IESU CHRISTI. Non laudo vos in hoc; quia comeditis vestra propria cibaria; & confunditis eos, qui non habent, sed esuriunt, non habentes, quod manducent.

Inde hoc apparet, & manifestum est, quod discipuli Apostolorum, eos imitantes, huius Sacramenti tractationem per vniuersum mundum memoriter peregerunt.

Et nos dicimus, & credimus, & omnis Romana Ecclesia à Beato Petro & Paulo primùm fundata, hoc dicit, & credit; quod omnishomo, qui in hoc Sacramento fidem non habet; & in cæteris Apostolorum traditionibus, sicut in Baptismo, in Confessione & poenitentia, cæterisque Apostolicis institutis, quæ sunt in Ecclesia præsentis; alienus est ab vnitæ sanctæ Ecclesiæ & Catholicæ fidei, & segregatus à consortio sanctorum fidelium, videlicet præteritorum, & adhuc degentium, & damnatus est in secula seculorum.

C A P V T XII.

De Sacramento Baptismi.

NOST QVAM expediuimus, licet indigni, de corporis & sanguinis IESU CHRISTI, tractatu in Catholica Ecclesia, per vniuersum mundum extensa, vniuersaliter celebrato; de Baptismo incipiamus; & contra hæreticorum errores Baptismi aquæ inficientes sacramentum; testimonia,

nia, quæ Spiritus sanctus nobis administrauerit, infringedo, auctoritates noui Testamenti proferamus.

Dicunt enim quidam hæreticorum, quod hoc sacramentum Baptismi aquæ, sine eorum manus impositione recipienti, ad salutem perpetuam consequendam, nihil prodest adultis, nec etiam paruulis. Et hic error, inter cæteros errores, in quibus voluntantur lacerentur, maximus est. Habemus in Euangelio Ioannis, quod Ioannes Baptista, vt esset præcursor Christi, & verus præco, ab omnipotente Deo missus est baptizare in aqua, vt ipsemet Baptista testatur, dicens, (&) Ioannes testatur in Euangelio; *Non potest homo accipere quidquam, nisi fuerit ei datum de celo.* (Et;) *qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit, super quem videris spiritum Dei descendentem, & manentem, sicut columbam, ipse est, qui baptizat in Spiritu sancto.*

Ioan. 3.

Ioan. 1.

Item; in baptisate Christi, aperti sunt cæli, vox patris audita est; Spiritus sanctus apparuit. Vide magnum, & diuinum pietatis sacramentum. Tota enim Trinitas in baptisate Christi operata est; & dignata inter esse. Pater auditur, filius baptizatur, Spiritus sanctus apparet in specie columbæ. Filio Dei baptizato, cæli aperti sunt. Et quoniam tantæ dignitatis est institutio & sacramentum baptisatis, ideo Dominus ait in Euangelio Nicodemo; *Amen amen dico tibi, nisi quis natus fuerit denud, non potest videre regnum Dei.* Item, *Amen, amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest videre regnum Dei, quod natum est ex carne, caro est, Et, quod natum est ex spiritu, spiritus est.*

Matth. 4.

Ioan. 3.

ibidem.

Audi hæretice: Duas oportet vos habere natiuitates; carnalem scilicet, & spiritualem: & testante diuino eloquio, qui caret natiuitate spirituali, non potest videre regnum Dei, nec intrare in illud: sed spiritualis natiuitas non potest haberi, nisi carnalis habeatur. Quomodo ergò tu dicis, malam esse carnalem natiuitatem; ad quam sequitur spiritualis natiuitas, quæ confert, videre regnum DEI, & intrare in illud, cum spiritualis sine carnali haberi non possit? Nunquam enim potest renasci, qui nondum est natus. Oportet itaque prius nasci, & postea renasci.

Habemus in Euangeliiis, quod Baptista Ioannes Spiritu sancto afflatus in desertum abiit, & pœnitentiam & baptismum aquæ, sibi aduenientibus prædicauit & præbuit. Vnde Christus Ioannis Baptismum aquæ sanctificare & confirmare volens, ad eum veniens, ab eodem baptismum aquæ in se accipere dignatus est: præbens omnibus fidelibus exemplum, sacramentum baptismi aquæ ad animarum salutem percipiendam, debere recipere, in quo, ab omnibus peccatis tam originalibus, quam actualibus mundantur; & sine quo, est fides vniuersalis Ecclesiæ, quod omnis despiciens hoc Sacramentum, & accipere nolens; æternam vitam nullo modo mereri, nec consequi potest, vt Saluator noster IESVS CHRISTVS in Euangelio B. Ioannis testatur dicens; *nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest intrare in regnum Dei.*

Ibidem.

Habemus etiam in Euangelio, quod discipuli
eius,

eius, eo iubente, ante passionem, credentes in filium Dei baptizabant; vbi dicit: *Vt ergò cognouit Iesus, quia audierunt Pharisei, quod IESVS plures facit discipulos, & baptizat, quàm Ioannes; (quanquam IESVS non baptizaret, sed discipuli eius) reliquit Iudam, &c.* Ioan. 4.

Sed sciendum est, quod Baptista Ioannes, in nomine Domini, qui eum miserat, baptizabat: Sed Dominus noster IESVS CHRISTVS; quia à patre de cælis missus fuit, humano generi æternam salutem secum afferens, vsum sacramenti baptismi discipulos suos docens, per vniuersum mundum eos mittens, iussit eos prædicare regnum DEI, & baptizare, addens, *in nomine patris, & filij, & Spiritus sancti, &c.* Matth. 28. vt in fine B. Matthæi Euangelistæ inuenitur, apprensus discipulis suis in monte, dixit eis; *Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos, &c.* Et adiungit; *qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit: qui verò non crediderit, condemnabitur.* Ibidem. Ex hac autoritate benè intelligere possumus, quòd nulli, vltus sacramenti Baptismi incredulo, etiamsi susceperit, ad salutem proficit.

Dicunt etiam hæretici, quòd nulli, nisi, proprio ore, & corde hoc sacramentum petat, potest prodesse. Inde adducentes hunc errorem, quòd paruulis Baptismus aquæ nihil proficit.

Sed nos habemus in Euangelio B. Marci, quod Dominus IESVS CHRISTVS post resurrectionem suam discipulis suis apparuit, & dixit eis: *Euntes in mundum vniuersum, & predicete Euangelium omni creatura: qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit.* Marc. 14.

Q 3

In hoc

In hoc loco non fecit aliquam exceptionem magnorum, vel paruulorum; masculorum, vel mulierum; cum dicit; *omni creatura*. Et ideo fides est Catholica Ecclesiae, per vniuersum mundum; in quacunque parte nomen Christi celebratur, & creditur: siue sint paruuli, siue magi, siue viri, siue mulieres; si hoc Sacramentum Baptismi receperint, sine dubio saluantur; & ab omnibus peccatis, siue ab originalibus, siue ab actualibus, cooperante gratia Spiritus sancti; mundantur & purificantur: nisi in corruptionem peccati ceciderint post lauacrum Baptismi, antequam moriantur.

1. Cor. 7.

Quod dicunt de paruulis hæretici, in baptismo, non posse saluari: contra hunc errorem dixit Beatus Paulus in Epistola ad Corinthios: *Si quis frater fidelis habet mulierem infidelem, & hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam: Et, si quæ mulier fidelis, habet virum infidelem, & hic consentit habitare cum illa, non dimittat virum. Sanctificatur enim vir infidelis per mulierem fidem: Et mulier infidelis, per virum fidem. Alioqui filij vestri immundi essent: nunc autem sancti sunt.*

Apostolus dicit, filios fidelium parentum, esse mundos & sanctos: Multò magis autem est credendum; quòd immersione aquæ facta à ministris (Ecclesiae) & inuocatione nominis, patris & filij & Spiritus sancti, paruuli baptizati in fide patrinorum, creduntur mundari & saluari.

Matth. 15.

Vnde habemus in Euangelio Matthæi; quòd filia mulieris Cananæ fide matris suæ salua facta est. Item habemus in Euangelio; quòd quidam deferentes pa-

res paralyticum ad IESVM, iacentem in lecto, non *Luca. 5.*
 potuerunt eum adire præ turba ad eum stante in in-
 troitu domus; vt ponerent ante eum, & submiserunt
 Paralyticum per tegulas ante eum, vt eum sanaret:
Ipse verò respiciens fidem illorum, deportantium, agro
reddidit sanitatem.

Item regulo IESVM causa pueri adente, à Do- *Ioan. 5.*
 mino audiuit, *Vade, & sicut credidisti, fiat tibi, & sana-*
tus est puer illius ex illa hora. Item filia defuncta prin- *Matth. 9.*
 cipis synagogæ, rogatu patris, à Domino suscitata est.

Item filius cuiusdam mulieris viduæ, dum extra *Luca. 7.*
 portam ciuitatis ad sepeliendum deferretur, fletu
 & ululatu matris Dominus misericordia motus, cum
 suscitauit, & matri suæ reddidit.

Et idcirco his Euangelicis auctoritatibus, & aliis q̄
 plurimis testimoniis, quæ in Apostolicis scripturis
 continentur, vniuersalis Ecclesia per vniuersum mun-
 dum credit & tenet, quod fide patrinorum, per in-
 uocationem sanctæ Trinitatis factam à ministris Ec-
 clesiæ infantibus & pueris spiritualis gratia à Deo om-
 nipotente in Baptismo donatur; vt Paulus testa-
 tur dicens; *Ego plantauit, Apollo rigauit, Deus autem in-*
crementum dedit. Itaque, neque qui plantat, est aliquid, *1. Cor. 3.*
 neque qui rigat, sed, qui incrementum dat Deus. Et quia
 Apostolus dixit; *dat DEVS incrementum;* vnusquis-
 que fidelis credere debet, vt, qualiscunque sit, qui
 baptizat cum inuocatione facta, scilicet, in nomine
 patris, & filij & Spiritus sancti, Deus det incremen-
 tum, (gratiam) videlicet spiritualem; hoc sacramen-
 tum recipienti, (siue) sit paruulus vel magnus.

Vnde Petrus in Actibus Apostolorum dixit; Ba-
 ptize-

Act. 2. *præteret unumquisque vestrum in nomine Domini nostri IESU CHRISTI, & accipietis donum spiritus sancti.*

1. Ioan. 1. Item dicitur hæretice; quia peccator baptizare non potest: quomodo igitur baptizabant Apostoli, qui peccatores erant, attestante Ioanne, & dicente; *Si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est.*

Item dicitur; quia, per ministerium sacerdotis non datur Spiritus sanctus, quem te dare, mentiris. Et quomodo dicitur, te dare Spiritum sanctum, cum ipse spiritui sancto, in quantum potes, contradicis? Et cum sit solius Dei dare Spiritum sanctum?

Act. 8. Item in Actibus Apostolorum habetur; quod *Apostoli, imponebant manus super illos, & accipiebant Spiritum sanctum.* Non dicitur, quod darent; sed, per impositionem manuum eorum accipiebant homines Spiritum sanctum.

Ibidem. Item in Actibus Apostolorum, *Et descendebant uterque in aquam, Philippus & Eunuchus; & baptizavit eum; & descendit Spiritus sanctus super eum.*

Matth. 19. *Marc. 10.* *Luce. 18.* Item de infantibus & paruulis in Euangeliis invenimus; quia Dominus noster Iesus Christus talem parvulorum ætatem probavit; ut dicit discipulis, offerentes ad se parvulos prohibentibus; *Sinite parvulos venire ad me; & nolite eis prohibere, venire ad me, talium est enim regnum celorum.* Quicumque ergo non crediderit parvulorum Baptismum, atque infantium, ad salutem vitæ æternæ valere, contra Euangelium credit, & est, quasi qui contra dicit, parvulos ad Christum venire.

Item

Item habemus in Epist. B. Pauli ad Corinth. quod ^{1. Cor. 15.}
 in primitiua Ecclesia discipuli Apostolorum pro
 mortuis baptizabantur: credentes eis conferre, ad eo-
 rum salutē animarum. Dicit enim Apostolus; *Si mor-* ^{ibid.}
tui non resurgunt, quid facient, qui baptizantur pro mortuis?
Si omnino mortui non resurgunt, ut quid etiam baptizantur
pro illis? ut quid & nos predicamus omni hora? Si ergò fi-
 des primitiue Ecclesiæ Apostolicæ erat, quod Bapti-
 smus viuorum pro mortuis salutem æternā illis mor-
 tuis conferebat; quod illi non audierant, non accepe-
 rant; & ideo pro illis baptizabantur: quanto magis fi-
 deles credere debent modò quod fide patrinorū ba-
 ptizati paruuli salutem æternam, & gratiam spirituale
 consequentur. Et ista de Baptismo sufficiant.

De hoc lo-
 co Apосто-
 li & vero e-
 ius sensu
 vide Bellar-
 minum li.
 1. de pur-
 gatione
 cap. 6.

CAPVT XIII.

De Sacramento Pœnitentiæ.

Diximus de Sacramēto Baptismi, quod est pri-
 ma tabula post naufragium; Ideo secundo lo-
 co post Baptismum dicendum est de pœnitē-
 tiæ: quod Sacramentum authenticè, contra hæreticā
 prauitatem confirmare nos oportet. A pœnitentiā in-
 cipit prædicatio Ioannis. Ait enim: *Pœnitentiā agite;* ^{Matt. 3.}
appropinquauit regnum cælorum. Quod dixerat præco,
 id postea ipse Christus docuit in principio suæ prædi-
 cationis dicens: *Pœnitentiā agite, appropinquauit enim* ^{Matt. 4.}
regnum cælorum. Et Petrus in Actibus Apost. ad eos, qui ^{Act. 1.}
 in prædicatione sua compuncti fuerant corde: *Pœni-*
tentiam inquit, agite, & baptizetur unusquisq; uestrum.
 Item Petrus: *Pœnitementi igitur, & conuertimini, ut dele-* ^{Act. 3.}
antur uestra peccata.

R Sed

Pf. 50. Sed quia in pœnitētia necessaria est interior cordis contritio, & oris confessio, & digna satisfactio, iniuncta à presbytero; de vnoquoq; exempla proferamus. Quod interior cordis contritio sit necessaria, habemus ex auctoritate Psalmistæ dicentis: *Cor contritum, & humiliatum, Deus non despicies.* Contritio enim, est compunctio cordis, quæ nascitur ex recordatione præteritorum malorum; vt in Euangelio: *Et recordatus est Petrus verbi Iesu, quod dixerat: priusquam Gallus cantet, ter me negabis: & egressus foras, fleuit amare.* Ecce, quomodo compunctus est corde: Recordans enim mali præteriti, ad lachrymas recurrit.

Matt. 10. Item necessaria est oris confessio, quæ, duobus modis dicitur: confessio Dei, & peccatorum. Confessio Dei est: de qua Dominus in Euāgelio; *Qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo.* Confessio peccatorum est, de qua in Psalmo Dauid: *Confitemini Domino, quoniam bonus: quoniam in seculum misericordia eius. Bonum dixit Dominum, & misericordem; quia, si quis confiteatur, paratus est misereri: Eius namq; misericordias præuidebat de longinquo per Spiritum sanctum, cum dicebat: Misericordias Domini in æternum cantabo.* Item; *Misericordiam & iudicium cantabo tibi Domine.* Item: *Misericordia tua multa Domine.* Item Dauid: *Dixi, confitebor aduersum me, iniustitiam meam Domino.* Confessio etenim est proprii actus cum sui accusatione execratio. Vnde illud: *Iustus prior accusator est sui.* Et Iacobus in Epist. Canonica: *Confitemini alterutrum peccata vestra, & orate pro inuicem, vt salnemini.* Et Paulus Apostolus: *corde creditur ad iustitiam:*

ore autem confessio fit ad salutem. Ecce habemus ex auctoritate Iacobi; quod peccata nostra confiteamur. Et non dixit; confitemini soli Deo, sicut dicit hæreticus; sed, *confitemini alterutrum*. Et; quod Sacerdotibus debeamus confiteri, dicit Dominus in Euangelio; *Vade, & ostende te Sacerdoti*. Et Iacobus: *Infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros Ecclesie, & orent super eum*. Luc. 17.
Iac. 5.

Quod item satisfactio fit necessaria; habetur in Euangelio, vbi Lucas ait: *Facite fructus dignos pœnitentia*. Nota; Facere dignos fructus, dignos pœnitentiæ, nihil aliud est, quàm dignam agere satisfactionem, iniunctam à presbytero. Satisfactio est sententia, vel iudicium, quod à Sacerdote datur pœnitenti super peccatum. Et hoc est iudicium, de quo dictum est. *Non iudicabit Dominus bis in id ipsum*. Et Paulus: *Si nos ipsos iudicaremus, non utiq; iudicaremur*. Et Petrus: *Iam tempus est, ut incipiat iudicium à domo Domini*. Luc. 3.
I. Cor. 11.
I. Pet. 4.

Et hæc est potestas, quam Dominus dedit hominibus; scilicet potestas ligandi & soluendi: Dicit namque ipsa veritas: *Quorum remisistis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta sunt*. Sicut enim in veteri Testamento leprosi iuebantur ostendere se Sacerdotibus, ut discernent, qui essent mundi, vel immundi; ita & nunc, pro officio suo Sacerdos, cum audierit peccatorum varietates, sciat, quis ligandus sit, vel quis soluendus. Item postquam Christus Lazarum suscitavit, ait discipulis: *soluite eum*; Voluit Dominus, ut quem suscitauerat, ipsi soluerent, & solum ostenderent. Et ita Deus dimittit peccata per ministrum. Cùm enim Deus dimittit Iob. 11.

Hsa. 42.

P/135.

Luc. 18.

tat peccata; & homo dimittat; aliter (tamen) Deus; & aliter homo. Deus, ex semetipso: quia per semetipsum, quando vult, peccata dimittit; homines, non ex se, sed ex gratia, in eis, & per eos operante. Et ita verum est; quod Deus solus peccata dimittit: sicut ipse dicit in Propheta; *Ego sum, qui deleo iniquitates, & peccata populi.* Item: *Ipse est, qui facit mirabilia magna solus.* Et non negatur; quin & homines mirabilia faciant. Sed, non ex se, sicut Deus. Item; *nemo bonus, nisi solus Deus;* quia; ex se bonus; nec tamen negamus bonos homines esse. Et sicut homines peccata dimittunt, non ex se, sed Deus dimittit per ministerium eorum.

Sed dicis; aliquem posse seruari sine confessione; & obici illam auctoritatem, qua dicitur: *Quacumque hora peccator ingemuerit, saluus erit.* Ad quod dicendum est; quia verè inuisibilis Sacerdos, scilicet Deus; eum, qui vult confiteri, sed non potest, soluit à delicto pœnæ æternæ, per cordis contritionem; sed, quandiu potest, nisi ore confiteatur, non absoluit. Est namque certum, quod ille, qui habet cor contritum, vult confiteri: Sed istam bonam voluntatem potest deferere. Non enim vult homo, dum est in hac vita, quod non possit nolle; Et, si hoc voluntate amissa, nollet confiteri; & tunc moreretur, nullum dubium est, tum damnari pro illo peccato, quod confiteri noluit: Nullum enim peccatum impunitum. Aut enim homo punit, aut Deus? Apparet igitur, quod solus Deus dimittit peccata, viuificando interius per gratiam; &, quod Sacerdos dimittit, non intus viuificando, sed à debito futuro æternæ pœnæ absolueno, per eam, quam iniungit.

satisfactionem. Quod verò dicis: *Peccator, quacunque horâ ingemuerit, saluus erit*, de eis dictum est, qui instante periculo mortis, tempus satisfactionis habere non possunt: Ac si diceret; *Peccator, quacunque horâ in hac vita verè poenituerit, in futura vita non peribit*. Vel, de omnibus potest dici: *quacunque hora ingemuerit, saluus erit*: quia tunc peccantis salus incipit.

Sed postquam diximus de his, quæ in poenitentia consideranda sunt: dicendum est, quid sit poenitentia. Poenitentia enim est: perpetrata mala plangere, & plangenda non committere. Nam qui sic acta deplorat, vt alia tamen committat, adhuc poenitentiam agere aut ignorat, aut dissimulat. Item irrisor est, non poenitens, qui adhuc agit, quod poenituit: nec videtur Deum quærere subditus, sed subfannare superbus. Isaias peccantibus dicit: *Lauamini, mundi estote*. Lauatur, & mundus est, qui præterita plangit: & plangenda iterum non admittit. Et hæc est vera poenitentia, de qua Dominus in Evangelio; *Maius est gaudium in cælo Angelis Dei super vno peccatore poenitentiam agente, quàm supra XC nouem iustos, qui non indigent poenitentia*. Non quod sit, aliquis à Deo iustus, qui non indigeat poenitentia, sed, qui non indigent, id est, qui æstimant se non indigere. Et hoc est, quod adhuc retinent hæretici de supercilio Pharisæorum. Ipsi sunt enim, de quibus Salomon ait: *Latantur, cum male fecerint, & exultant in rebus peffimis*. Hæc, quæ diximus, ad presens negotium de poenitentia sufficient.

CAPVT XIV.

De Impositione manuum.

Dost tractatum pœnitentiæ, sequitur, de manuum impositione; quod *consolamentum* vocant: quam hæretici manuum impositionem, contra Dominica præcepta, & Apostolorum instituta agere inuicem vsurpant. Quomodo, & à quibus personis fiat; & quid de eo sentiant, primum est dicendum. Modus *consolamenti* talis est. Ille, qui dicitur Præpositus, vel Episcopus, vel Diaconus, nominatus est Rector aliorum hæreticorum sibi subiectorum. Et quando volunt facere *consolamentum* alicui viro, vel mulieri: Ille, qui *Maior*, & *Ordinatus* dicitur, ablutis manibus; & omnes similiter illi, qui adesse volunt, lotis manibus, librum Euangeliorum in manibus suis tenens, eum, vel eos, qui ad recipiendum *consolamentum* conueniunt, admonet; vt in eo *consolamento* omnem suam fidem, & spem salutis animarum suarum in Deo, & in illo *Consolamento* ponant. Et sic super capita eorum libro posito, orationem Dominicam septies dicunt; & deinde Beati Ioannis Euangelium, ab *In principio*, incipientes, vsque ad hunc locum Euangelii, quod dicit, *Gratia & veritas per Iesum Christum facta est*: omnibus audientibus, dicit; Et sic finitur illud *consolamentum*.

A quibus personis fit, dicamus. Scilicet, ab illis, qui inter eos *Ordinati* dicuntur. Si ipsi defuerint; ab il-

illis; qui *Consolati* dicuntur, suppletur; & si viri non adsint, mulieres tantum infirmis faciunt.

Quid de eo sentiant, dicamus: In illo enim generaliter, omnes saluandi, fidem suam & spem habent: & omnium remissionem suorum peccatorum, & emundationem suorum delictorum, absque satisfactione aliqua, in eo se consequi credunt; si statim morte deficiunt. Et non solum veniam de venialibus peccatis, quæ commiserunt, sed & de criminalibus perpetratis dari in eo sibi à Deo, credunt. Dicunt etiam, quod nemo magnus, vel parvus, vir, siue mulier, nisi illud *Consolamentum* ab ipsis *consolatis* receperit, cœlesteregnum, & Angelorum societatem, aliquo opere, vel beneficio, vel contemplatione religionis, nec etiam martyrio, etsi ab omnibus, quod est impossibile, peccatis & delictis se abstinere consequi potest.

Credunt etiam hoc: quod, si ille, qui facit illud *Consolamentum*, in aliquo peccatorum, quæ ipsi *criminalia* vocant, lapsus fuerit; sicut est comedere carnem, aut ouum, vel caseum: vel interficere auem, vel aliquod animal, præter repentia: vel etiam illa peccata, quæ Ecclesia Romana *Criminalia* nominat, veluti homicidium, adulterium, fornicationem, immunditiam, furtum, falsum testimonium, periurium, rapinam, *Consolamentum* illius recipientibus nihil prodest. Dicunt enim, eum talem sic lapsum, Spiritum sanctum non habere: Et quod non habet, credunt, non posse alicui dare. Imò eundem credunt iterum oportere illud *Consolamentum* recipere ab alio, si saluari desiderat: & hoc vniuersa-

saliter, de omnibus, tam viris, quàm mulieribus lapsis
ita oportere fieri, vt dictum est.

Romana verò, Apostolica Ecclesia, omnia ista
præfata, quæ ab hæreticis conficiuntur, pessimos, &
mortales errores esse, multis auctoritatibus iudicat.
Quia, non sunt à talibus personis facta, à quibus fieri
debent: neque, à Iesu Christo institutum est: neque
ab Apostolis, neque in tempore eorum factum est.
Habemus & in Euangeliis, quod Dominus Iesus
Christus & Saluator noster, pueris, ad se delatis, &
etiam ægris imponebat manus super eos; & benedi-
cebat eis, & sanabantur. Et hoc officium, non inue-
nimus, vt alicui discipulorum daret, ante passio-
nem, quousque à mortuis resurrexit: Sed post re-
surrectionem potestatem Baptismi, & manus impo-
nendi in nomine Domini tantùm Apostolis ordina-
tis dedit, & concessit: vt, qui ab eis ordinati fuerint,
eandem potestatem baptizandi, & manus impo-
nendi habeant: videlicet, quos Deus elegerit, & ip-
si dignos iudicauerint. Vnde habemus in Actibus
Apostolorum, quòd Beatus Petrus, Simoni Mago
offerenti pecuniam sibi, & petenti Spiritum san-
ctum dandi talem potestatem dari sibi: vt, cuicumq;
ipse imponeret manus, Spiritum sanctum acciperet;
Respondit: *Non est tibi fors, neque pars in sermo-
ne isto; quia aestimasti donum Dei, pecuniâ possideri. Sed
roga Deum, & age penitentiam ab hac tanta nequitia tua,
qua in cor tuum ascendit. Et ita illum indignum huius
diuini officii respuendo esse iudicauit.*

Habemus etiam in eòdem libro; quod Apostoli
per

4H. 8.

ibid.

per omnes ciuitates, in quibus nomen Domini nostri Iesu Christi celebratur, & Christiani fideles persistebant: Presbyteros & Diaconos, (ad) eadem diuina Sacramenta præagenda, eis ordinabant. Verbigratia; *Cum constituissent illis per singulas Ecclesias presbyteros.* Ad. 14. Act. 20. Item in eodem; Cum Paulus uellet ab Asia ire Hierosolymam, transiens per Ecclesias, in quibus Presbyteros & Episcopos ordinauerat, venit Miletum; & mittens Ephesum, uocauit maiores natu Ecclesiæ, dixitque eis: *Attendite uobis, & uni uerso gregi, in quo uos Spiritus sanctus posuit Episcopos, regere Ecclesiam Dei, quam acquisiuit sanguine suo.* ibid. Et postquam Dominus noster Iesus Christus Apostolos elegit, & post eius Ascensionem Apostoli per uniuersas Ecclesias Episcopos & Presbyteros, & etiam Diaconos, ad peragenda omnia diuina mysteria constituerunt: & eandem potestatem, & traditionem, quam ipsi à Christo acceperant; illis à se ordinatis concedebant: quisquis contra hanc Apostolicam traditionem facit & credit, multum errat, & mortem sibi operatur. Vnde Apostolus Iacobus ait: *Qui totam legem seruauerit, offendat autem in uno, factus est omnium reus.* Iac. 2. Item Paulus: *Modicum fermentum totam massam corrumpit.* 1. Cor. 5. Et contra personas hæreticorum ista sufficiant.

Item contra modum *consolamenti* eorum: hæretici dant illud *consolamentum* tam magnis, quam paruis, uiris ac mulieribus, quod nunquam ab Apostolis, nec inter discipulos eorum factum fuit: neque, *mandatum* fuisse, ab eis, inuenitur. Item Apostoli,

S quos

quos ordinare volebant, prædicatores, presbyteros, vel diaconos super populum, manus tantum imponebant: de aliis non inuenimus in sacra scriptura, nisi quòd prædicabant, & baptizabant eos, cum inuocatione Spiritus sancti; vt Dominus noster Iesus Christus eos docuerat, & eis mandauerat, vt dicitur:

Matt. 28. *Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti. Sed formam & modum dediteis: qui vsque hodie in Ecclesia assiduè retinetur. Vnde valdè assiduè mirandum est, à quo talis consolamenti consuetudo hæreticorum habuerit initium, vel sumpsit exordium. Quia, neque à Prophetis, neque à Christo, neque ab Apostolis, neque ab Apostolicis viris, Apostolorum successoribus, initium habere videtur. Quia multum discrepat à dictis & à factis, & à scriptis omnium istorum: Et ideo credendum est, vt sit de illis, de quibus Apostolus*

2. Tim. 4. *Paulus in Epistola ad Timotheum scripsit: Erit tempus, cum sanam doctrinam non sustinebunt, sed ad sua desideria coacernabunt, sibi magistros prurientes auribus; & à Veritate quidem auertentur.*

Item isti non dicta Prophetarum, nec traditiones Apostolorum; nec mores virorum Apostolicorum, nec etiam scripta sanctorum Patrum credere, nec obedire volunt. Ipsi hæretici, omnes homines, cuiuscunque vitæ sint, qui illud *Consolamentum* ab eis non acceperint, damnatos esse iudicant. Et in hoc contra dicunt verbo Domini nostri Iesu Christi; qui suis discipulis dixit: *Nolite iudicare: & non iudicabimini; nolite condemnare, &c.* Et ideo possunt esse

fede illis, de quibus subiunxit: *In quo iudicio iudicaveritis, iudicabimini: & in qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis.* Et quia iudicant & condemnant omnes alios, qui de illis non sunt; condemnatio & iudicium suum, Deo volente, erit super capita eorum. Item consilia Beati Apostoli Pauli non attendunt; neque obediunt; qui dicit; *Nolite ante tempus iudicare, quoad usque veniat Dominus; qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium.* Et in alio loco: *Dominus novit, qui sunt eius.* ibid. 2. Cor. 4.

C A P V T X V.

De esu carniū, & aliarum quarundam rerum.

Mnium hæreticorum est fides, quod nullus post suam *consolamentum* receptum, si carnem, vel caseum, vel ova comederit, possit saluari, nisi pœnitentiam receperit ab eis, & post, & ab eis reconsoletur. Sed contra tantum errorem destruendum testimoniis Euangeliorum, & etiam Apostolorum, & Epistolarum & Actuum obuiare conemur:

Habetur namque in Euangelio, quod Dominus dixit discipulis suis: *In quamcunque domum intra-* Luc. 10.
ueritis, manete edentes & bibentes, qua vobis apponentur. Nullam ciborum exceptionem, scilicet carniū, vel aliarum escarum fecit eis: sed vniuersaliter

dixit : quæcunque vobis apponentur , manducate.

Item in Euangelio secundum Matthæum inuenitur

Matth. 15. quod dixit : *Non quod intrat in os : coinquinat hominem : sed , quæ procedunt de ore , hæc sunt , quæ coinquinant hominem . Quia de corde procedunt homicidia , adulteria , furtiva ,*

Matth. 26. *falsa testimonia , &c.* Item habemus in Euangelis ;

Marc. 14. quod Iesus Christus Dominus in cœna cum discipulis suis agni Paschalis carnem comedit : sicut Lucas

Luc. 22.

in Euangelio scripsit manifestè : *Venit autem dies azymorum , in qua necesse erat occidi Pascha : Et misit Petrum & Ioannem dicens : Euntes parate nobis Pascha , ut manducemus . At illi dixerunt ; Vbi vis , paremus tibi comedere Pascha ? &c.*

Dicit tibi magister ; vbi est diuersorium vbi Pascha cum discipulis meis manducem ? &c.

Euntes autem , inuenerunt , sicut dixit illis . & parauerunt Pascha . Et cum facta esset hora , discubuit , & duodecim cum eo ; & ait illis : Desiderio desideravi hoc Pascha manducare vobiscum , antequam patiar . Dico enim vobis : quia ex hoc , non manducabo illud , donec impleatur in regno Dei .

Et cæteri Euangelistæ similia verba haec scripserunt . Ecce , quàm manifestè Euangelistæ scripserunt , quòd Christus comedit Pascha : & illud Pascha , quod necesse erat occidi , erat agnus Paschalis , de quo præceperat Dominus Moyse . Et Christus comedit agnum Paschalem ; & ille agnus , erat caro : ergò Christus comedit carnem . Quare ergò hæretice , prohibes comedere carnem . ?

1. Cor. 10.

Item Paulus dicit in Epistola ad Corinthios : *Omne , quod in macello venit , manducate , nihil interrogantes propter conscientiam . Si quis infidelium vocat vos ad*

oanam, & vultis ire, quod vobis apponitur, manducate; nihil interrogantes propter conscientiam. Si quis autem dixerit hoc immolatum est idolis, nolite manducare, propter illum, qui indicavit, & propter conscientiam; conscientiam autem dico non tuam, sed alterius.

Item Paulus ad Timotheum: *Omnia creatura Dei bona; & nihil reiiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur. Sanctificatur enim per verbum Dei, & orationem.* Et nos scimus, & credimus; quod Christus qui est verbum & sapientia Dei patris, ad nihil aliud venit in mundum, carne assumpta de utero virginis, nisi ad salutem animarum. Hæc supra scripta non fecisset, nec fieri iussisset, si esset iudicium & damnatio animarum fidelium. Nec etiam Apostoli & spirituali Sapientia imbuti imitatores Christi effecti facerent, neque scripsissent: neque comederent comestionem carnis, vel aliorum ciborum, si scirent esse damnabile peccatum manducantibus. Item, *Rom. 14.*
 Paulus ad Romanos: *Infirmum autem in fide assume, non in disceptationibus curationum. Alius enim credit se manducare omnia: Qui autem infirmus est, olus manducet. Is, qui manducat, non manducantem non spernat: Et, Ibid.*
qui non manducat, manducantem non iudicet. Deus enim illum assumpsit. Tu quis es, qui iudicas alienum seruum? Domino suo stat, aut cadit; Stabit autem: potens est enim Deus statuere illum, &c. vsque ad finem capit. Debe- *Rom. 14.*
mus autem nos firmiores, imbecillitates infirmorum sustinere, & non nobis placere. Apostolus autem *infirmum in fide* vocat illum, qui iudicat & damnat manducantem carnem, bibentem vinum. Et est pessimus

Luc. 6.

error, iudicare seruum Dei : cùm Deus dicat : *Nolite iudicare, & non iudicabimini. Nolite condemnare, & non condemnabimini.*

Rom. 14.

Sed quod dicit ; *Bonum est non manducare carnem, & non bibere vinum ; non est præceptum, sed consilium datum illis, qui carnes suas volunt affligere ; ne incidant in tentationes dæmonum ; si non credunt, homines per carnis comestionem esse damnatos.*

Col. 3.

Tit. 1.

ibid.

Marc. 7.

Et iterum dicit Apostolus ad Coloss. *Nemo vos iudicet in cibo, aut in potu, &c.* Et iterum Apostolus ad Titum : *Omnia munda mundis : coinquinatis autem, & infidelibus nihil mundum. Item : Inquinata sunt & eorum mens, & conscientia, Audite me omnes, & intelligite ; Nihil est extra hominem, introiens in eum, quod possit eum coinquinare ; sed, qua de homine procedunt, illa sunt, qua coinquinant hominem.*

C A P V T X V I.

De Resurrectione mortuorum.

Ostquam diximus de ciborum comestione, dicamus de mortuorum resurrectione. Hæretici namque Saducæorum errorem imitantes, corporum mortuorum, (seu) hominum resurrectionem destruunt.

Matth. 19.

Sed audiant Christum ita dicentem : *Erratis nescientes scripturas, neque virtutem Dei. In resurrectione enim, neque nubent neque nubentur ; sed erunt sicut Angeli Dei in cælo. De resurrectione autem mortuorum non*
le-

legistis quod dictum est à Deo dicente vobis : Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob. Non est Deus mortuorum, sed viuorum. Item in eodem Matthæus ; Et monumenta aperta sunt, & multa corpora sanctorum, qui dormierant, resurrexerunt : Et exeuntes de monumentis post resurrectionem eius, venerunt in sanctam ciuitatem, & apparuerunt multis. Audis hæretice, corpora surrexisse.

Item ; Dominus in Euangelio secundum Ioan-
nem ; Nolite mirari hoc ; quia venit hora, in qua omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem filii Dei ; & procedent, qui bona egerunt in resurrectionem vite : qui vero mala egerunt, in resurrectionem iudicii. Item in eodem : Cum autem venerit filius hominis in maiestate sua, & omnes Angeli cum eo, tunc sedebit super sedem maiestatis sua, & congregabuntur ante eum omnes gentes ; & separabit eos ab inuicem sicut pastor oues ab hædis, &c.

Et non solum resurrectio mortuorum Euangelicis testimoniis confirmatur : Sed etiam Paulus in Epistolis suis disputando de resurrectione multa locutus est ad Corinthios : Si autem Christus predicatur, quia resurrexit à mortuis, quomodo dicunt quidam in vobis, quoniam resurrectio mortuorum non est ? Si autem resurrectio mortuorum non est, neq; Christus resurrexit. Si autem Christus non resurrexit, inanis est ergo predicatio nostra, inanis est & fides nostra.

Sed hic hæretici obiiciunt : quoniam caro & sanguis regnum Dei possidere non possunt. Hoc autem non dixit Apostolus de substantia carnis & sanguinis : sed, de operibus carnis & sanguinis : quod exponit Aposto-
lus

lus in sequentibus dicens: *Neg. corruptio in corruptionem possidebit.*

Ibid.

Apostolus videns Corinthios esse seductos in hoc errore, volens eos de resurrectione certificare, scripsit eis: *Seminatur in corruptione, surget in incorruptione; seminatur in ignobilitate, surget in gloria; seminatur in infirmitate, surget in virtute; seminatur corpus animale, surget corpus spirituale, &c.* Si est corpus animale, est & spirituale. Item Paulus ad Thessalonicenses: *Nolumus autem vos ignorare fratres de dormientibus, ut non contristemini, sicut & ceteri, qui spem non habent. Si enim credimus, quod Iesus mortuus est, & resurrexit; ita & Deus eos, qui dormierant, adducet cum eo. Hoc enim vobis dicimus in verbo Domini; quia nos, qui vivimus, qui residui sumus, in adventu Domini non praeveniemus eos, qui dormierunt. Quoniam ipse Dominus in iussu, & in voce Angeli, & in tuba Dei, descendet de caelo; & mortui, qui in Christo sunt, resurgent primi, &c.* Item Paulus ad Philipp. *Nostra autem conversatio in caelis est; unde & saluatorem expectamus, Dominum nostrum Iesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostrae configuratum corpori claritatis suae, secundum operationem virtutis suae.* Item Matthaeus in Evangelio: *Dico autem vobis, quia multi ab Oriente & occidente venient, & recumbent cum Abraham, & Isaac, & Iacob in regno caelorum. Filii autem regni eicientur in tenebras exteriores: ibi erit fletus, & stridor dentium. Si fletus oculorum erit ibi, qui pertinet ad carnem; & stridor dentium, qui ossa demonstrat; vera est ergo eorumdem membrorum, quae ceciderant, resurre-*

1. Thef. 4.

ctio.

Phil. 1.

Phil. 1.

Matt. 8.

Matt. 8.

Matt. 8.

CAPVT XVII.

*De inuocatione Sanctorum, & precibus
pro defunctis.*

Contra quorundam hereticorum peruersam opinionem; qui afferunt sanctos, & eorum orationes uiuis adhuc in mundo pro Christo certantibus, non prodesse: nec defunctos uiuorum beneficiis & orationibus releuari; fidem nostram, & omnium Catholicorum Doctorum Ecclesie Dei auctoritatibus muniamus.

Aliquando orant uiui pro defunctis, & mortui pro uiuis. Vt habetur in Euangelio secundum Lucam; sic enim diues ad Abraham: *Rogo te pater, ut mittas eum in domum patris mei: habeo enim quinque fratres; ut testetur illis; ne, & ipsi veniant in locum hunc tormentorum.* Hic diues erat sepultus in infernum; & tamen orabat pro uiuis: quid ergo dicendum est, de sanctis, qui consecuti sunt misericordiam; & non suam, sed aliorum desiderant salutem; & saluti futurorum electorum exaltantur? Et Ioannes in Apocalypsi: *Et alius Angelus venit, & stetit ante altare, habens thuribulum aureum in manu sua; & data sunt ei incensa multa, ut daret de orationibus sanctorum omnium super altare aureum, quod est ante thronum. Et ascendit fumus incensorum de orationibus sanctorum, de manu Angelicorum Deo.* Audis, quia sancti orant; & si orant, pro se, vel pro aliis orant. Pro se non orant; quia, non habent necesse; nec egent augmento alicuius virtutis: Ergo, pro aliis orant. Et, si pro aliis; ergo pro reprobis, vel saluandis. Sed non pro reprobis: quia sic ait Ioannes in Apocalypsi: *Vidi subtus*

Luc. 16.

Apoc. 8.

Apoc. 6.

altare animas inter sectorum propter verbum Domini & propter testimonium, quod habebant, & clamabant voce magna dicentes: *Vsquequo Domine sanctus & verus non iudicas & vindicas sanguinem nostrum, de his, qui habitant in terra?* Et Dominus in Genesi ad Cain: *Vox sanguinis fratris tui Abel clamat ad me de terra.* Et de Abel Paulus: *Et per illam defunctus adhuc loquitur.* Patens est ergo, quod non implorant pro reprobis, de quibus expostulant vindictam: Ergo orant pro saluandis, viuis vel defunctis. Et, si defuncti, pro viuis, patens est, quod multo magis viui pro defunctis.

Sed defunctorum tria sunt genera. Sunt quidam valde boni, qui in ipsa dissolutione coniunguntur Deo in coelestibus, & sine poenae conflictu, gaudium percipiunt aeternum, vt Petrus, Ioannes & alii: Et hi precibus non possunt iuari: quia non egent iuamine: quibus Dominus ait: *Gaudete, quod nomina vestra scripta sunt in caelis:* Et latro, cui Dominus: *Hodie mecum eris in Paradiso.* Item, sunt quidam valde mali: qui peccantes ad mortem, vel existentes in criminalibus, non sunt conuersi per poenitentiam: Et hi suscipientes mortem primam; suscipiunt & secundam: de qua Ioannes in Apocalypsi: *Qui vicerit, non ledetur a morte secunda, id est, morte perpetua.* Et hi non possunt liberari interuentu sanctorum, nec aliquo beneficio: quia in inferno nulla est redemptio, Et ipse Deus dedignatur exorari pro talibus. Item, sunt quidam nec valde boni, nec valde mali; qui post commissa, poenitentia ducti, confessi sunt peccata sua: sed, satisfactione nondum peracta, ingrediuntur viam vniuersae carnis: Et hi, non damnantur, nec statim saluantur; sed puniuntur

tur sub expectatione percipiendæ salutis. Et hi iuuantur orationibus & beneficiis; pro quibus Deus non respicit preces. Quia non peccauerunt ad mortem. Vnde Ioannes in Epistola prima: *Hæc scribo vobis, ut sciatis, quoniam vitam habetis æternam. Quia creditis in nomine filii Dei. Et hæc est fiducia quam habemus ad eum: quia quacumq; petierimus secundum voluntatem eius, audit nos: Et scimus, quia audit nos, quidquid petierimus. Scimus, quoniam habemus petitiones, quas postulamus ab eo. Qui scit fratrem suum peccare peccatum non ad mortem; petat; & dabit ei vitam peccanti non ad mortem. Est peccatum ad mortem: non pro illo dico, ut roget quis. Item, sunt peccantes ad mortem, de quibus Iudas in Epistola Canonica: quibus procella tenebrarum conseruata est in æternum.*

Diximus; pro quibus sic orandum; & etiam auctoritate Ioannis probauimus. Item: quod viuorû oratio pro fuerit defunctis, in Actibus Apostolorum (patet.) *Eiecit autem omnibus foras, ponens genua sua orauit: Et conuersus ad corpus: dixit: Tabitha surge. At illa aperuit oculos suos, & viso Petro, resedit. Dans autem illi manum, erexit eam. Et cum uocasset sanctos, & uiduas, assignauit eam viuam. Item Martha ad Iesum: Domine si fuisset hic, frater meus non fuisset mortuus. Item in libro Machabæorum: At verò fortissimus Iudas, facta collatione, duodecim millia drachmas argenti misit Hierosolymam, offerri pro peccatis mortuorum sacrificium, bene & religiosè de resurrectione cogitans. Nisi enim eos, qui ceciderant, resurrecturos speraret, superfluum videretur, & vanum, orare pro mortuis. Et quia considerabat, quod hi, qui cum pietate dormitionem acceperant, optimam habebant repositam gratiam.*

sancta ergo, & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, ut à peccatis solvantur: Et cum apud veteres esset consuetudo, & rectum videretur, orare pro mortuis; quia statim non poterant saluari: Sed, sub expectatione ad infernum descendebant; Quid dicemus de his, qui statim possunt saluari?

Luc. 23.

Item sunt, qui dicunt, neminem posse saluari, qui non pœniteat, nisi in articulo mortis, nec pro eo esse orandum. Sed audiant, quid dicat Dominus latroni, ad ultimum pœnitenti, & satisfacere non valenti: Hodie mecum eris in Paradiso. Item: Quacunq; hora peccator ingemuerit, saluus erit. Sed dicis; facere te posse, saluari peccatorem sine pœnitentia & satisfactione. In quo notatur; quia diuinæ potentia detrudere conaris; cum Dominus dicat in Propheta; Ego sum qui deleo iniquitates & peccata populi. Sed peccatum huius peccatoris, quem te saluare affirmas, non delet Deus: cum non pœniteat.

2/a. 43.

Cave ergo, ne de cætero aliquid tam detestabile præsumas dicere.

re.

CA-

CAPITULUM XVIII.

De Iuramento.

DE Iuramento agamus; & quod Iuramentum licitum, & quod illicitum, authentice de thesauro scripturarum proferamus. Ait namque

Moyſes in Genesi: *Locutus est Dominus ad Abraham dicens: Per memetipsum iuravi, dicit Dominus; quia fecisti rem hanc, &c.* Item Moyſes ad populum Israëli; *Dominum Deum tuum time: & per nomen illius iurabis.* Ecce audis hæretice, Prophetam Moyſen attestantem, quod Deus testatur in Euangelio dicens; *Nolite iurare, neque per cælum, neque per terram.* Iurare per creaturas prohibebat Dominus, qui per semetipsum iuravit ad Noe, & ad Abraham. Vnde Moyſes dicit:

In nomine Dei tui iurabis. Item: *Reddes Domino iuramentata.* Et Dominus; *Non periurabis in nomine meo.* Et Moyſes huic dicto concordat dicens: *Non periurabis in nomine Domini Dei viui.* Item Abraham ad seruum suum; *Iura mihi per Deum cæli.* Ecce per Creatorem, & non per creaturam voluit Abraham iurari: cui Dominus per semetipsum iurauerat; cognouit, per ipsum debere iurari. De quo iuramento Zacharias: *Iusiurandum, quod iuravit ad Abraham patrem nostrum, daturum se nobis.* Et Habacuk: *suscitans suscitabis arcum tuum: iuramenta tribubus, qua locutus es.* Et Dauid in Psalmo: *Semel iuravi in sancto meo, si Dauid mentiar, semen eius in æternū manebit.* Item Dauid; *Qui iurat proximo suo, & non decipit, &c.* Item Dauid; *Iuravit Dominus, & non pœnitebit eum.* Non tantū iuravit, sed etiā iurasse non pœnituit.

Gen. 22.

Deut. 6.

Matt. 5.

Matt. 5.
Leuit. 19.

Luc. 7.

Hab. 3.

Ps. 88.

Ps. 14.

Ps. 109.

In quo probatur, illud iuramentum non esse malum. In commendatione enim operis, designatur certum opus factoris.

- Ecclesi 44.* Item in libro Ecclesiastici; *Ideo iureiurando fecit illum Dominus crescere in plebem suam.* Item patet ad Corinthios *Ego autem testem Deum inuoco in animam meam.*
- 3. Cor. 1. Heb. 6.* Item: *Testificor coram Deo.* Item Paulus: *Non segnes efficiamini, verum imitatores eorum, qui fide & patientia hereditabant promissiones.* Abraha namq. promittens Deus quoniam neminem habuit, per quem iuraret maiorem, iuravit per semetipsum, dicens: *Nisi benedicens benedicam te, & multiplicans multiplicabo te.* Et sic longanimiter ferens, addeprus est repromissionem. In quo volens Deus abundantius ostendere pollicitationibus immobilitatem consilii sui, interposuit iusiurandum; ut per has duas res immobiles, quibus impossibile est, mentiri Deum, fortissimum solatium habeamus, qui confugimus ad tenendam spem. Item Petrus in Actibus Apostolorum de Dauid: *Propheta igitur cum esset, & sciret, quia iureiurando iurasset illi Deus, de fructu lumbi eius sedere super sedem eius providens: locutus est de resurrectione Christi.*

Matt. 5. Sed obiicis hæretice illud; quod Dominus in Evangelio ait: *Nolite iurare omnino: neq. per cælum, neque per terram.* Hic prohibet iurare per creaturas: quia, non est adducenda in testimonium iuramenti, creatura; sed, creator. Sed si peccatum est, iurare per creatorem; & Deus iuravit: ergo peccavit.

Ibid. Item obiicis; *Sit sermo vester, est, est; non, non.* Vide, quid hoc verbum, *sum, es,* habeat significare. Ostendit enim diuinam essentiam sicut ait Dominus ad Moysen: *Ego sum, qui sum* Item Dominus ad Moysen: *Si*
que.

quæsierint nomen meum, dices ad eos: qui est misit me ad vos. Item in Apocalypsi: Ego sum alpha & ω. Ecce, hoc verbum, est, diuinam ostendit essentiam, quæ proprie est; & à quâ quidquid est, habet suum esse. Et, qui dicit, est, Deum inducit in testimonium: Et, si falsus est, qui dicit, proferendo, est; in vanum assumit nomen Domini Dei; quod Dominus prohibet dicens; *Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum.* Sed, cùm Dominus dixerit; *Sermo vester sit, est, est, non non:* docet, vt, quorum concordat vita; eorum concordent & verba.

Item obiicit; *Sed si aliquid amplius est, à malo est:* Nota; hoc dictum est: *à malo est;* non dixit, malum est: sed à malo est, id est, ab incredulitate. Sed hæretice audi; proximum tuum debes diligere, sicut teipsum, Domino dicente: *Diliges proximum tuum sicut teipsum.* Item Ioannes: *Qui non diligit fratrem suum: quem videt;* Deum, quem non videt, quomodo potest diligere? Sed tu solum modò dicis fratres tuos, hæreticæ prauitati consentientes: quod nequaquam est ita. Quia; omnis homo est frater tuus, & proximus tuus. Qui proximus, si sit incredulus tibi, quantum poteris, debes reuocare eum ab incredulitate, adhibendo fidem. Quod, ni feceris, non vis eum saluari: nec impleas mandatum diuinum.

Item de Iuramento Ioannes in Apocalypsi: *Et Angelus, qui tenebat pedem dextrum super mare; sinistrum autem super terram, leuauit manum suam ad cælum, & iurauit per viuentem in secula seculorum: qui creauit cælum, & omnia, in illo sunt: & in terra, & ea, quæ in ea sunt. Et mare, & quæ in illo sunt.* Ecce audis idoneum testem Angelum

lum, qui iuravit, & testatus est; quia Deus omnia creavit, cui dicto, hæretice, contra dicis? Credis Angelum peccasse? Absit. Non enim peccare possunt Angeli Dei: quia, confirmati sunt, & adstricti summo bono. Ista tibi sufficiant, hæretice, de iuramento; quia, omnia, quæ occurrunt, enumerare per longum haberetur.

C A P V T XIX.

De occisione hominis.

Xplanatis ad evidentiam supra dictorum, quæ sufficere debent Capitulis, de occisione agamus. Et qualiter Deus non occideret.

NE.

Reliqua in M. S. codice membranaceo desiderantur: nisi forte auctori ipsi mors telam præsciderit inchoatam, & aliquo usque detextam.

INDEX

PRÆCIPVORVM
FIDEI CATHOLICÆ
DOGMATVM, CONTRA VVAL-
DENSES, EORVMQVE SEQVACES

NOSTRI TEMPORIS HÆRE-
ticos assertorum.

A.

Altare.

Altaria in Ecclesijs. 70.
Altaris oblatione sustē-
tātur sacerdotes. 117.

Altaria chrisinate vncta & conse-
crata. 119.

Anima.

Animæ orationibus & elemosy-
nis viuorum iuuantur. 80.

Animæ immortaliter mortales, &
mortaliter immortales. 108.

Animarū resurrectio duplex. 114.

Animarum immutatio. 115.

Animæ iuuantur oblationibus &
sacrificijs viuorum. Bern. Ab.
65. 66.

Animæ iuuantur viuorum oratio-
nibus, & Missis. B. A. 66.

Anima Paschalisj apparet in ther-
mis. B. A. 66.

Anima apparens Missam pro se
offerri pcut. B. A. 67.

Aniina apparens triginta Missis
liberata. B. A. 68.

Animæ quomodo liberentur è
Purgatorio. B. A. 69. 70.

Animæ excommunicatæ ex Eccle-
sia exire videntur. B. A. 71.

Animæ excommunicatæ quomo-
do DEO reconciliatæ. B. A. 71.

Animæ quæ nam post mortem iu-
uari queant. B. A. 72.

B.

Baptismus.

Baptizari cur voluit Christus à Jo-
anne. 87.

Baptizarunt etiam Apostoli. 88.

Baptismo peccatum originale ab-
lütur. 88.

Baptizatorum trina demersio, in-
terrogatio, inunctio. 89.

Baptizatus recipit Spiritum san-
ctum. 89.

Baptismo quomodo remittantur
peccata. 89. 90.

INDEX

- Baptizandi etiam pueri & infantes. 90.
 Baptismo destituti parvuli andānati. 90. 93.
 Baptismus cum impositione manuum coniunctus. 91.
 Baptisantur parvuli in fide patrinorum. 91. 92.
 Baptisati in sanguine suo SS. Innocentes. 91.
 Baptismi ritus & ceremoniæ explicantur. 92.
- C.**
- Cantus.*
- Cantilenæ Ecclesiasticæ. 76.
 Cantandi in Ecclesia mos antiquus. 76.
 Cantandum magna voce. 77.
 Cantu laudandus Deus. 77.
- Clerici.*
- Clerici pascunt, & de altari viuunt. Bern. Ab. 13.
 Clericorum dignitas & potestas. B. A. 13.
 Clericorum & monachorum discrimen. B. A. 13.
 Clerici de tribu Leui. B. A. 21.
 Clericorum ordo. B. A. 30.
 Clerici cum Moyse & Iosue collati. B. A. 31.
 Clerico quæ scientiæ necessaria. B. A. 38.
 Clericus in hæresin lapsus, vitandus. B. A. 45.
- Confessio.*
- Confitenda Sacerdotibus peccata. 74.
- Confitentes sua peccata à Sacerdotibus absoluuntur. B. A. 15.
 Confessio Iudæ cur ei non profuerit. B. A. 15.
- Crux.*
- Crux Dominica veneranda. 142.
 Crucis lignum venerandum. 142.
 Crux per cedrum significata. 142.
 Crux sancta & sanctificata. 143.
 Crux columna, altare, arbor bona. 143.
 Crucis figura virga Ioseph. 144.
 Crucis figura litera Tau in superliminaribus. 144.
 Crucis signo cur lignetur baptizandus. 144.
 Crux baculus protectionis. 145.
 Crucifigi cur voluerit Christus. 145.
 Crucifixi domus Ecclesia. 146.
 Crucis vexillum regale. 146.
 Crucis figura & mysteria. 146.
 Crucis situs & superscriptio. 147.
 Crucifixus Christus in medio terræ. 147.
- D.**
- Deus.*
- Deus omnipotens creator oīū. 80.
 Deus an creet malum. 81.
 Deus an crearit Diabolum. 83.
 Deus creavit omnia propter hominem. 86.
 Deo omnia præterita & futura sunt præsentia. 86.
- E.**
- Ecclesia.*
- Ecclesia domus lapidea seu manufacta. 69.

- Ecclesias construxerunt Apostoli & SS. Patres. 69.
 Ecclesia per arcam seu nauem figurata. 70.
 Ecclesia domus orationis. 70.
 Ecclesia templum Dei. 71.
 Ecclesiastica vasa & vestimenta sacra. 72.
 Ecclesie Prælati obediendū. 72.
 Ecclesie Prælati honorandi. 73.
 Ecclesiasticus cantus. 76. 77.
 Ecclesia Romana plenitudinem habet potestatis. Bern. Ab. 8.
 Ecclesia Romana hæreticos excommunicauit. B. A. 8.
 Ecclesie senatus, cætus presbyterorum B. A. 13.
 Ecclesia Christi schola. B. A. 14.
 Ecclesia ciuitas regis magni. B. A. 33.
 Ecclesie typus Iob. B. A. 46.
 Ecclesia orat pro hæreticis. B. A. 47.
- Episcopi.*
- Episcopus, maxime summo Pontifici obtemperandum. Bern. Ab. 8. 9.
 Episcopi locum habent discipulorum Christi. B. A. 8. 14.
 Episcopi obedire Christus & Apostoli iubent. B. A. 9.
 Episcoporum est inobedientes excommunicare. B. A. 10.
 Episcopis resistentes in Spiritum sanctum peccant. B. A. 11.
 Episcopi vice Dei peccata relaxat vel retinent. B. A. 16.
 Episcoporum est quæstiones de
- religione decidere. B. A. 17. 18.
 Episcopi maiores Sacerdotes. B. A. 18.
 Episcopi aliquando presbyteri & Seniores dicti. B. A. 18. 20.
 Episcopi Apostolorum locum tenent. B. A. 42.
 Episcopi à Spiritu sancto missi. B. A. 43.
- Eucharistia.*
- Eucharistia est ipsum corp^o Christi. 101.
 Eucharistia an quotidie sumenda. 102.
 Eucharistie figura manna, & panes propositionis. 102.
 Eucharistia sumitur in Ecclesia super altare. 103.
 Eucharistie veritatem fatetur Berengarius. 104.
 Eucharistia an confici possit ab immundo sacerdote. 104.
 Eucharistie figura oblatio Melchisedech & manna. 106.
 Eucharistie figura agnus Paschalis. 107.
- F.**
- Fides.*
- Fides an operib^o p^oualeat. 134. 135.
 Fides primò quærenda. 135.
 Fidem sequuntur opera; non contra. 135.
 Fides latronis in cruce. 136.
 Fidei complementum saluat. 136.
 Fides patrandorum miraculorum. 137.
 Fides radix, arbor opera. 137.

INDEX

Fides, est credere quod non vides.
137.
Fides viua quæ. 138.
Fides cordis & oris. 138.
Fidei definitio explicata. 138.
Fides quæ & quomodo iustificet.
139.

Fides viua per charitatem operatur. 140.
Fides interdum sola sufficit ad impetranda miracula. 141.
Fides sola ad mysterium Eucharistix credendum sufficit. 142.

G.

Græci.

Græcum Pater noster. 80.
Græci Magos Philosophos appellant. 121.
Græca vox hæresis, vnde. 126.
Græca inscriptio loci vbi Christus crucifixus. 147.
Græcorum nominum aliquot interpretationes. 189. & seq.
Græcis duplex seruitus est, latria & dulia. 201.

Gregorius Papa.

Gregorius Papa Eutychem hæreticum confutat. 108. 111.
Gregorius Papa Eutychem hæreticum Patriarcham conuertit. 188.
Gregorius Papa quid scribat de S. Honorato. Bern. Ab. 32. 34.
Gregorius Papa quid de S. Equitio. B. A. 32. 35. 36. 42.
Gregorius Papa de Germano Ep. & Paschasio diac. B. A. 66.

Gregorius Papa de presbytero Centumcellensi. B. A. 67.
Gregorius Papa Missas de defuncto fieri iubet. B. A. 68.
Gregorij Papa historia de S. Benedicto. B. A. 71.

H.

Hæretici.

Hæretici Waldenses. 165.
Hæretici Xabatati. 178.
Hæretici Iudeorum quot & qui. 186.
Hæretici Christianorum quot & qui. 186. & seq.
Hæreticus quis sit. Bern. Ab. 45.
Hæretici similes amicis Iob. B. A. 46.
Hæretici desinant verbosari. B. A. 47.
Hæretici filij Belial. B. A. 48.
Hæretici excommunicandi & vitandi. B. A. 49. 50.
Hæretici quantum nocent. B. A. 51. 52.
Hæretici quos maximè seducant. B. A. 52.
Hæretici tauri in vaccis populorum. B. A. 53.
Hæresis & hæreticorum descriptio. B. A. 53. 54. 57.
Hæretici tribus fidelium generibus non nocent. B. A. 56.

I.

Ieiunium.

Ieiunij gloriantes. 155.
Ieiunium à carnibus. 155. 156.
Ieiunandum quomodo. 155. 156.
Ieiunium à vino. 157. 158.

Ieiunium

- Ieiunium hæreticorum. 157. 158.
 Ieiunium Iudæorum. 157.
 Ieiunium Pythagoræorum. 158.
Io. Baptista.
 Io. Baptista vestes, cibus, domus. 123. 125.
 Io. Baptista baptismus an Christi. 123.
 Io. Baptista è carcere legatio ad Christum. 123.
 Io. Baptista laudes. 123. 124.
 Io. Baptista quomodo Angelus & vox clamantis. 124.
 Io. Baptista cum Elia comparatio. 124. 125.
 Io. Baptista an veras locustas comederit. 125.
 Io. Baptista quomodo consanguineus Christi. 125.
Iudæi.
 Iudæi domestici nostri hostes, imò testes. 195.
 Iudæi tanquam armigeri nobis arma suggerunt. 195.
 Iudæi negant Virginem peperisse. 195.
 Iudæi increduli. 196.
 Iudæorum scribarum professio. 196.
 Iudæorum prophetia ad gentes transit. 196.
 Iudæi peiores Deo quam Ziphæi Dauid. 197.
 Iudæi filij Saulis. 197.
 Iudæus seruus aur asinus. 197.
 Iudæorum imperium & vnctio cessauit. 197.
 Iudæi meruerunt dissipari. 198.
 Iudæi cur sic appellari velint. 198.
 Iudæi excolantes culicem, & camelum glutientes. 198.
 Iudæi ingrati. 198.
 Iudæi cur non occisi, sed dispersi. 198.
 Iudæi vnū credunt, non duo. 199.
 Iudæi an verè suxerint mel de petra. 199.
 Iudæorum iugum & testamentum. 199.
Iuramentum.
 Iuramentum quid sit. 125.
 Iuramentum esse licitum. 125.
 Iuramentum bonum, & quodnam. 126.
 Iurare omninò, quid sit. 126.
 Iuramentum grauissimum quodnam. 126.
 Iuramentorum exempla ex scripturis. 126. 127.
 Iuramentum Dei & Christi. 127. 128.
 Iurare super femur, quid sit. 127.
 Iurat Deus in dextera sua, quomodo. 128.
 Iurare per animam Iouis, peccatum. 128.
L.
Laici.
 Laici non debent prædicare verbum Dei. Bern. Ab. 24. 25.
 Laici aliqui Sancti prædicauerunt. B. A. 32.
 Laici adhuc Apostoli an prædicarint. B. A. 32. 33.
 Laicus S. Honoratus, miraculis clarus. B. A. 34. 35.

Laicus S. Equitius ab Angelo do-
 ctus. B. A. 35.
 Laicus S. Equitius obedit Papæ &
 Episcopo. B. A. 35. 36.
 Laici S. Raimundi Pauli vita. B. A.
 36. 37.
 Laici qui & quales alios exhortari
 possint. B. A. 37. 38.
 Laici vxoribus non alligati. B. A.
 38.
 Laici nō immittant falcem in ali-
 enam messem. B. A. 40. 41. 45.
 Laici prædicantes non audiendi.
 B. A. 43.
 Laicis non permittendum vt præ-
 dicent. B. A. 44.

Lex.

 Lex quomodo non sit ex fide. 38.
 Lex per fidem, pro fide, cum fide,
 in fide, nō contra fidem. 38. 39.
 Lex non est peccatum. 39.
 Legis frais Christus quomodo. 39.
 Lex an iustificet. 40. 41.
 Lex an maledicta, vel maledictio-
 nis causa. 40.
 Legis iugum quàm graue, & an
 importabile. 41.
 Lex panis hordeaceus. 42.
 Lex seruanda, nō soluenda. 42. 43.
 Leges duæ, noua & vetus. 44. 45.
 46.
 Legis libri quot. 45.
 Lex carnalis & spiritualis. 46.
 Lex sancta & vilis. 47.
 Legem vocant Waldenses fabulas
 Arturi. 48.
 Lex in Euangelium translata. 49.
 Legis & Euangelij differentia. 49.

Lex comparatur vestimento. 50.
 Legis abusus. 51.
 Legis Patres defenduntur tan-
 quam iusti. 52.
 Legis Patres salui facti. 53.
 Legis Patres laudati. 57.
 Legem Moyfi dedit ipse Deus. 59.
 Legem non destruxit Christus, sed
 perfecit. 62.

M.

Malefactores.

Malefactores puniendi. 128.
 Malefactores etiam occidendi. 128.
 Malefactores & consentientes,
 pari pœna puniendi. 129.
 Malefacta impunita prodeunt in
 exempla. 129.
 Malefacta cur aliquando dissimu-
 lentur. 130.
 Malefactores flagellandi, & ex
 Ecclesia expellendi. 130.
 Malefactores à Deo puniti. 131.
 Malefactores à diabolo permissi
 Dei puniti. 131.
 Malefactores à Deo iubentur in-
 terfici. 132.
 Malefactores ab Angelis & San-
 ctis interfecti. 132.
 Malefactoribus timēda pœna. 133.
 Malefactores à bestijs puniti. 133.

Matrimonium.

Matrimonium licitum. 93. 95.
 Matrimonium bonum. 96.
 Matrimonij Sacramentum. 97.
 99.
 Matrimonium ex duobus vnum
 facit. 97.

Matrimo-

Matrimonium laudatum ob liberorum procreationem. 99.

Missæ.

Missæ sacrificium & oblatio. 101.

Missam Christus celebravit. 102.

Missæ quid sit. 102.

Missæ figura oblatio Melchisedech. 107.

Missæ pro defunctis oblata prodest. Bern. Ab. 66. 67. 69.

Missam pro se offerri petijt anima apparens. B. A. 67.

Missæ pro excommunicatis oblata. B. A. 71.

Mulier.

Mulieres saluabuntur. 148. 149.

Mulieres non permutant suum sexum. 148. 149.

Mulieres viri dicuntur, cum viriliter operantur. 148.

Muliebria nomina. 148.

Mulier fuit B. Virgo. 148.

Mulierum sanctarum exempla in scripturis. 148. 149.

Mulieres resurgēt in iudicio. 149.

Mulieres resurgent in sexu suo. 149.

Mulieres cur docere & dominari non debeant. Bern. Ab. 60.

Mulieres quomodo debent lucrifacere viros infideles. B. A. 61.

Mulierum capita cur velanda. B. A. 61. 62.

Mulierum sanctarum nullam prædicasse. B. A. 62. 63.

Mulieres anus priuatim doceant adolescentulas. B. A. 62.

Mulieres quædam prophetasse,

non prædicasse. B. A. 63. 64.

N.

Nuptiæ.

Nuptias licitas esse, & donum Dei. 93. 95.

Nuptiale Sacramentum. 93.

Nubere prohibentes, nasci prohibent. 93.

Nuptiæ cum castitate coniunctæ. 94.

Nuptiarum cum virginitate oblatio. 95.

Nuptiæ Agni. 95. 97.

Nuptias Christus primo miraculo consecrauit. 96.

Nuptiarum causæ triplices. 96.

Nuptias cur prohibeant hæretici. 96.

Nuptiæ duplices, spirituales & carnales. 97. 98.

Nubere in Domino quid. 98.

Nuptiarum finis & effectus. 99. 100.

O.

Oblationes.

Oblationes Sacerdotibus debita. 116. 117.

Oblationes in templo fieri debent. 116. 117.

Oblationes sunt decimæ & primitiæ. 116.

Oblatio prima decimarum & primitiarum. 116.

Oblationes pro peccatis offerenda. 117.

Oblatio altaris sustentantur sacerdotes. 117.

Oratio.

Oratio.

- Orandum septies in die. 77.
- Oratio cum cantu. 77.
- Orandum Pater noster. 78.
- Orationes longæ faciendæ. 78. 79.
- Oratio bona quæ. 79.
- Orandum in templo. 79.
- Orandum pro mortuis. 79. 80.
- Oratio Dominica Græcè. 80.
- Orationes pro defunctis profunt. Bern. Abb. 66.
- Orari pro se anima apparens petit. B. A. 66.
- Orationibus viuorum liberantur animæ Purgatorij. B. A. 69. 70.

Oleum.

- Oleo sacro vngendi infirmi. 118.
- Olei vnctio quâ bona & vtilis. 118.
- Olei vnctionem respuentes non sunt Christiani. 119.
- Olei vnctione remittuntur peccata. 119.
- Olei vnctionis exempla ex Scripturis. 119. 120.

P.

Peregrinatio.

- Peregrinationes bonæ & piæ. 120.
- Peregrinationes ad loca sancta & miraculis clara. 120.
- Peregrinatio Magorum, eorumq; nomina. 121.
- Peregrinationem impediētes Herodiani. 121.
- Peregrini pastores in Bethlehem. 121. 122.
- Peregrinus, & peregrino comparatus Christus. 121. 122.

- Peregrinatio Hierosolymitana. 121.
- Peregrini suscipiendi & quasi cogendi. 122.

Prælati.

- Prælati, maximè summo Pontifici, obediendum. Bern. Ab. 8.
- Prælatorum potestas in excommunicandis hæreticis. B. A. 8.
- Prælatorum dignitas & excellentia præ ceteris. B. A. 12.
- Prælati mali canalibus lapideis comparati. B. A. 16.
- Prælatorum est quæstiones de fide decidere. B. A. 17. 18.
- Prælati non detrahendū. B. A. 21.
- Prælatorum mala occultanda. B. A. 22. 23.
- Prælati etiam mali reuerendi. B. A. 23. 24. 34.

Purgatorium.

- Purgatorij ignis. Bern. Ab. 68.
- Purgatorio erepta anima per triginta Missas. B. A. 68.
- Purgatorium esse probatur. B. A. 68. 69.
- Purgatorio detentæ animæ liberantur sacrificio Missæ. B. A. 69.
- Purgatorio eximuntur animæ precibus, ieiunijs & eleemosynis viuorum. B. A. 69. 70.

Q.

Quæstio.

- Quæstionculæ ex sacris scripturis, earumq; solutiones. 200.
- Quæstiones ex nouo testamento. 200.

Quæ-

Quæstiones ex veteri testamento.
216.

R.

Religio.

- Religiones variæ Ordinesq; varij.
149.
Religiones viæ ad salutem. 150.
Religiones plures & vna. 150.
Religio semita angusta. 150.
Religiones plures vnus viæ. 151.
Religiosi variorum ordinum. 151.
Religiosi in lecto, seculares in
mola vel agro. 151. 152.
Religiosorum figura Daniel. 152.
Religiosorum figura Elias & Chri-
stus. 152.
Religiosorum vita duplex, con-
templatiua & actiua. 153.
Religiones licet variæ ad vnam
ducunt beatitudinem. 154.
Religionum variarum varia gra-
tia. 154.
- Resurrectio.*
Resurrectio carnis futura proba-
tur. 108. 111.
Resurrectionem imitantur ele-
menta mundi. 108.
Resurgemus in carne nostra, non
in aliâ. 108.
Resurrectio communis bonis &
malis. 109.
Resurrectionis finis & causa. 110.
Resurrectionis exemplar Chri-
stus. 111.
Resurrectio singulorum mem-
brorum. 112.
Resurrectio monstruosorum. 112.

- Resurrectio alia corporum, alia
animarum. 113. 114.
Resurrectio animæ in præsentî,
corporis in futuro. 114.
Resurrectiones in mundo duæ, in
futuro duæ. 114.
Resurget caro immortalis. 115.

S.

Sacerdos.

- Sacerdotes honorandi. 73.
Sacerdotum orationes exaudiun-
tur. 74.
Sacerdotum manus sanctæ. 74.
75.
Sacerdotibus peccata confitenda.
74.
Sacerdotium magna res. 74.
Sacerdotalia vestimenta & primi-
tiua. 75.
Sacerdotum tonsura. 75.
Sacerdotis etiam non sancti ora-
tio sanctificat. 105.
Sacerdotium Aaron & Melchise-
dech. 107.
Sacerdotibus solis licet oblatio-
nes manducare. 117.
Sacerdotes quos excômicant,
Satanæ tradunt. Bern. Ab. 9.
Sacerdotibus obediendum. B. A.
9. 12.
Sacerdotibus inobedientium pœ-
na. B. A. 10. 11.
Sacerdotibus contradicentium
pœna. B. A. 11.
Sacerdotum excellentia præ cete-
ris. B. A. 12. 13.
Sacerdotum est iudicare qui Ca-
tholici,

I N D E X

- tholici, qui hæretici. B. A. 12.
 21.
 Sacerdoti offerendum, eiusq; ma-
 nus osculanda. B. A. 13.
 Sacerdotum cœtus, Ecclesiæ sena-
 tus. B. A. 13.
 Sacerdotes pascunt plebem spiri-
 tuali doctrina. B. A. 13.
 Sacerdos gazophylacium Eccle-
 siæ. B. A. 14.
 Sacerdos angelus Domini. B. A.
 15.
 Sacerdotibus confitendum pro-
 pter absolutionem. B. A. 15.
 Sacerdotum est solvere & ligare.
 B. A. 16.
 Sacerdotum dignitatem Deus pœ-
 sat præ merito. B. A. 16.
 Sacerdotis oratio saluat corpus &
 animam. B. A. 17.
 Sacerdotum est quæstiones de fide
 decidere. B. A. 17. 18.
 Sacerdotes maiores, Episcopi. B.
 A. 18.
 Sacerdotes patres nostri. B. A. 19.
 Sacerdotum est discernere inter
 sacra & prophana. B. A. 20. 21.
 Sacerdotum est docere fideles
 præcepta Dei. B. A. 21.
 Sacerdotibus nõ maledicendum.
 B. A. 22.

Scriptura.

 Scriptura spiritualiter intelligen-
 da, non ad litteram. 172.
 Scripturæ nucleus dulcis, cortex
 amara. 172.
 Scripturæ latitudo & profundum.
 172. 173.
 Scripturas non intelligunt hære-
 tici. 173.
 Scripturæ sensus triplex. 174.
 Scripturæ intellectus duplex. 174.
 Scriptura speculum mentis. 174.
 Scriptura quam simplicitatem re-
 quirat. 175.
 Scriptura thesaurum veræ sapien-
 tiæ continet. 175.
 Scripturæ medulla quæ. 176.
 Scriptura exponendo fragitur, &c.
 176.
 Scriptura quomodo cibus, quo-
 modo potus. 176.
 Scripturæ catarrhactæ. 176.
 Scriptura spiritualibus dulcis, car-
 nalibus amara. 177.
 Scriptura vallis salinarum. 177.

T.

Tonsura.

 Tonsura capitis in modum coro-
 næ. 75.
 Tonsura sacerdotum & mona-
 chorum. 75.
 Tonsura capillorum votiva. 75.

V.

Waldenses.

 Waldenses Legem reprobant. 38.
 Waldenses Legem vocant fabu-
 las Arturi. 48.
 Waldenses Patriarchas & Prophe-
 tas damnant. 51.
 Waldenses negant Legem à Deo
 datam. 59.
 Waldenses Deum ioculatorem
 vocant. 59.

Walden-

- Waldenses Ecclesias spelucas vocant, & tonsuram rident. 69.
- Waldenses duos Deos statuunt. 80.
- Waldenses Baptismum rejiciunt. 87.
- Waldenses prohibent nubere. 93.
- Waldenses negant corpus Christi in Eucharistia. 101.
- Waldenses non credunt resurrectionem. 108.
- Waldenses nihil offerunt Sacerdotibus. 116.
- Waldenses extremam unctionem negligunt. 118.
- Waldenses non peregrinantur ad loca sacra. 120.
- Waldenses S. Ioannem Baptistam damnant. 123.
- Waldenses iurare putant illicitum. 125.
- Waldenses non censent puniendos malefactores. 128.
- Waldenses neglecta fide, operam nimium extolunt. 134. 135.
- Waldenses crucem conculcant. 142.
- Waldenses negant mulieres saluari. 148.
- Waldenses non admittunt varias religiones. 149.
- Waldenses gloriantur in ieiunijs & carniū abstinentia. 155.
- Waldenses latenter faciunt mala. 158.
- Waldenses temporalia querunt. 160.
- Waldenses heretici, & an soli. 165.
- Waldenses à valle deſa dicti. Bern. Ab. 3.
- Waldenses à Lucio III. Papa condemnati. B. A. 3.
- Waldenses à Narbonensi Conuilio condemnati. B. A. 3. 4.
- Waldenses non obediunt Papæ, nec alijs Prælatiſ. B. A. 8. 45.
- Waldenses etiam laici prædicant Verbum Dei. B. A. 24.
- Waldenses quos maximè seducant. B. A. 52.
- Waldensium mulieres prædicare permittuntur. B. A. 60.
- Waldenses tollunt omnia suffragia pro defunctis. B. A. 64.

X.

Xabatati.

- Xabatati etiam Vallenses dicti. 178. 179.
- Xabatati ſotulares cruciant, calceamenta coronant. 178.
- Xabatati Apoſtoloſ & Chriſtoſ fingunt. 178.
- Xabatati ſedent, tota die ante ſolem. 178.
- Xabatati otioſi & nihil operantes. 179. 181.
- Xabatati hypocritæ. 180. 182. & ſeq.
- Xabatati curioſi. 181.
- Xabatati ſemper accipientes, nihil dant. 181. 182.
- Xabatati quadrupliciter ſuperbi. 182.
- Xabatati dupliciter pauperes. 182.
- Xabatati mendici. 183.
- Xabatati male interpretantur Scripturas. 183.

INDEX RERVM.

Xabatatorū disputandi ratio. 184. Xabatati colunt Dominicum diē.
 Xabatati libris suis signa appo- 185.
 nunt multicoloria. 184. Xabatati ieiunant, orant, Euan-
 Xabatati nitūtur impossibilia. 184. gelium legunt. 185.

FINIS.

ERRATA.

Pag. 2. vers. 4. Schloijs, lege Scholijs. 5. 11. indidignas, lege, indignas. Ibid.
 16. Sabbararis, lege, Sabbaratis. 9. 9. c, lege, c. Ibid. 11. (aut) lege, Z. aut S. 16.
 1. ritis, lege, istis. 18. 15. linguæ, lege, linguæ. 21. vlt. coniunctis armis obuuiam, lege,
 coniunctis armis obuuiam. 30. penult. ficte, lege, fide. 66. 11. quæ dedit legem qui,
 lege, qui dedit legem quæ. 150. 22. Hieremius, lege, Hieremias. 153. 11. coniuga-
 lis, lege, conjugales. Ibid. 12. nuptijs, lege, nuptias. Ibid. penult. Æquum, lege,
 Æqua. 165. penult. fallandi, lege, fallendi. 166. 14. Molite, lege, Nolite. 180. 32.
 & vlt. nos, lege, vos. 198. in marg. calicem & cumelum, lege, culicem & camelum.
Lenigra facie à quouis animaduertentur.

